

OLTART

Revistă de cultură

Nr. 2 (51) • Mai 2025

Slatina

OLTART
Redacția OLTART
Str. Strehareți, nr. 150, Facultatea de Management, Filiala Slatina
Slatina, județul Olt, cod poștal: 230088
Victor Tița, tel: 0767911444
Oana Glasu, tel: 0765462799
e-mail: revistaoltart@gmail.com

Redactor-șef: **C. VOINESCU**
Redactor-șef adj.: Victor TIȚA
Secretar de redacție: Oana GLASU
Colegiul de redacție: Paul ARETZU, Aurelian Titu DUMITRESCU, Felicia FILIP,
Dorin POPESCU, Oana GLASU, Florian DUMITRESCU, Mihaela STANA
Tehnoredactare: Hoffman Design hoffmandesign@yahoo.com
Corectura: Maria IONICĂ

Revistă editată de Biblioteca Județeană Ion Minulescu
cu sprijinul Consiliului Județean Olt
Tiparul realizat la imprimăria Editurii Hoffman
www.LibrariaHoffman.ro
Tel. 0740 984 910
ISSN 2285-598X

Întreaga responsabilitate pentru conținutul articolelor aparține autorilor. Revista publică articole conținând doar contribuții originale, din diverse domenii ale culturii. © OltArt, 2025

Toate drepturile rezervate. Nicio parte din această ediție nu poate fi copiată prin orice formă sau prin orice mijloace, electronic sau mecanic, incluzând fotocopierea, înregistrarea sau orice alt suport de stocare-redare, fără acordul scris al autorilor.

Materialele pentru numărul 52 al revistei vor fi trimise pe adresa de e-mail: revistaoltart@gmail.com până la data de 15 iunie 2025, în Word, Times New Roman, 12, corectat, cu diacritice.

Coperta I: Monumentul Eroilor din Corabia, Coperta a II-a: Monumentul Eroilor din Caracal, Coperta a III-a: Statuia Ecaterinei Teodoroiu din Slatina, Coperta a IV-a: Noutăți editoriale Editura Hoffman

CUPRINS

Editorial	Dorin Popescu	<i>Câteva semne culturale post-Voinescu</i>		5
Eseu	Aurelian Alin Vasilie	<i>Problema timpului în creștinism</i>		8
Potrete	C. Voinescu	<i>Cetățeni care fac onoare Oltului: IOAN SMEDESCU</i>		14
Patrimoniu	Monica Lazăr	<i>Manuscris slavon caligrafiat și miniat de Ioan Diaconul (Moldova, sec. XV-XVI)</i>		15
Calendar		<i>Aprilie</i>		17
Poezie	Alina Monica Țurlea			18
	Costel Stancu			20
	Marinela Apostu			22
	Liviu Mățăoanu			24
	Liuța Scarlat			26
Destine literare	Mihaela Stanciu	<i>Vladimir Streinu – 123 (mai 1902 –noiembrie 1970)</i>		28
Critice	Maria Ionică	<i>Un alt tulburător rămas-bun poetic: Știam, Homer, că te prefaci, de C. Voinescu</i>		29
Spiritualitate și literatură	Florina-Maria Băcilă	<i>DORZIANA – O poveste a treptelor</i>		33
Proză	Constantin Marafet	<i>O fotografie în pânda păianjenului</i>		41
	George David	<i>Limita mea e cerul (din volumul în pregătire La Străini. Solilocviile de la Căteaua)</i>		44
	Diana Alzner	<i>Samir</i>		50
	Savu Popa	<i>Ielele de ceață</i>		55
	Cristina Crețu	<i>Eroul din cimitir</i>		58
	Ion Toma Ionescu	<i>A cincea noapte. Maria</i>		63
	Dana Fodor Mateescu	<i>Bențoaia, zeița răzbunării</i>		68
	Ion Avram	<i>Calul</i>		70
	Laura Mărieș	<i>Trei dintr-o lovitură</i>		73
	Sergheie Bucur	<i>Coapsele</i>		78

Calendar		<i>Mai</i>		86
Cronică de film	Mădălina Dumitrache	<i>Dureroasa nevoie de validare - Do You Love Me?</i>		87
Memoria literaturii vii	Iosif Băcilă	<i>Un poet cu respirație divină – Gheorghe AZAP</i>		90
Raftul cu cărți	Daniel Mariș	<i>Geometria ciudată a inimii</i>		94
	Gela Enea	<i>Ape tulburi și peștele de sticlă</i>		96
	Daniel Luca	<i>Dezumanizare, umanizare</i>		99
	Daniel Luca	<i>Neliniștile omului</i>		101
	Lucian Gruia	<i>Glonțul predestinat</i>		103
	Laurențiu Belizan	<i>Prin iubire și credință, Moartea nu ajunge niciodată la inimă!</i>		105
Limba noastră	Irina Tița	<i>Studiu cu privire la terminologia verbală în gramatica românească a lui I. Heliade Rădulescu</i>		107
	Florian Copcea	<i>Particularități fonetice și lexicale în „Psaltirea în versuri”</i>		111
	Issabela Cotelin	<i>De la licență la licențios</i>		118
Cartea zilelor noastre	Adrian Simeanu	<i>Jurații americani</i>		121
Poezie	Dana Ștefan			122
	Geo Galetaru			124
	Leo Butnaru			126
	Stela Iorga			128
	Viorel Neagu			130
Calendar		<i>Iunie</i>		132
Teatrul zilelor noastre	Adrian Simeanu	<i>„...Escu”</i>		133
Etnografica	Claudia Balaș	<i>Ceramica populară din județul Olt – Imagine și document</i>		134
Muzica zilelor noastre	Adrian Simeanu	<i>Prietenul Arista, cu muzică latino</i>		148
Evenimente culturale	Adrian Simeanu	<i>Oaspeți de soi printre argeșeni</i>		149
Viața culturală locală	Maria Ionică	<i>Un eveniment teatral de excepție</i>		150

editorial

▀ Dorin POPESCU

Câteva semne culturale post-Voinescu

Cu inima grea deschid editorialul acesta, primul pe care îl scriu după plecarea la Dumnezeu a prea bunului nostru prieten Constantin Voinescu, care a lăsat moștenire unei nobile echipe culturale de la Slatina deloc mai puțin nobila sarcină de a asigura perpetuarea prestigioasei reviste OltArt.

Cum **plăcute lui Dumnezeu sunt proiectele care continuă**, după ce plăpândul nostru trup ne părăsește și se așează în lut, în rândurile care urmează vă propun să adăugăm pomenirii generozității acestei echipe care duce mai departe misiunea culturală a revistei OltArt generozitatea pe care bătrânul și bunul domn Voinescu o avea în mod permanent pentru românii rămași fără de țară și dincolo de ea, în Basarabia și Bucovina...

De acolo, din Basarabia și Bucovina, aduc și construiesc la Slatina, aici, în OltArt, în numele iubirii pentru românii de acolo pe care domnul Voinescu o avea, în numele iubirii pentru românii de acolo pe care românii din Slatina o au, **câteva semne identitare a căror valoare de întrebuințare, dincolo de cheia simbolică ce ne va fi atras atenția, numai timpul mare o va stabili.**

În chiar ziua celebrării unirii Basarabiei cu România, 27 martie, încununând totodată un secol de prezență regală la Chișinău, s-a dezvelit acolo o impunătoare statuie a Reginei Maria, amplasată în centrul orașului, în scuarul Liceului Teoretic „Gheorghe Asachi”, fostul Liceu de fete „Regina Maria” (inițiativa realizării statuii îi aparține avocatului Iulian Rusanovschi, fondatorul Asociației „Monumentum”). Câteva sute de români au fost prezenți la revenirea acasă, la Chișinău, a Reginei Maria, în chip de înger de bronz. Câteva zile mai târziu veneau în vizită, în Republica Moldova, reprezentanții Casei Regale a României, Majestatea Sa Custodele Coroanei și Alteța Sa Regală Principele Consort Radu.

De la finele lunii martie, astfel, Regina Maria a României, imortalizată la Chișinău cu Biblia în mână, în ziua Încoronării de la Alba Iulia (foto), veghează asupra românimii noastre văduvite de Țară, de Rege și de Dumnezeu de dincolo de hotarele de la Prut. De la finele lunii martie, **românii din Basarabia au (încă) un semn întemeietor și deopotrivă un semn protector**, la care neîndoielnic se vor aduna și ruga în multele momente tragice ce pot urma în **lupta**

pe care încă aceștia o dau pentru evadarea lor definitivă din „îmbrățișarea geopolitică fatală a marelui URS(S)”.

Deloc întâmplător pentru slătineni este evocarea, aici, în paginile revistei OltArt, a revenirii simbolice a Reginei Maria la Chișinău, întrucât peste numai o lună Slatina va celebra centenarul inaugurării monumentului Ecaterinei Teodoroiu în prezența Reginei Maria. Sunt sigur că vom citi în edițiile OltArt mai multe detalii despre monumentele regale din Slatina și centenarele lor binecuvântate.

Un al doilea semn fastuos al trecutului care a însoțit, în acest an, celebrarea unirii Basarabiei cu România este modernizarea celebrei Săli a Unirii de la Chișinău, sală în care, la 27 martie 1918, deputații Sfatului Țării votau celebrul Act al Unirii, conform căruia „Republica Democratică

Moldovenească (Basarabia), în hotarele ei dintre Prut, Nistru, Marea Neagră și vechile granițe cu Austria, ruptă de Rusia acum o sută și mai bine de ani din trupul vechii Moldove, în puterea dreptului istoric și dreptului de neam, pe baza principiului că noroadale singure să-și hotărască soarta lor, de azi înainte și pentru totdeauna SE UNEȘTE CU MAMA SA, ROMÂNIA”.

Sala Unirii, amplasată la etajul I al actualei Academii de Muzică, Teatru și Arte Plastice din Republica Moldova (strada Alexei Mateevici nr. 111, Chișinău), a fost redeschisă recent, tot la 27 Martie, în urma finalizării proiectului „Uniți pentru Sala Unirii! Amenajarea Sălii Memoriale a Sfatului Țării, Sala Unirii”, la care au contribuit oameni de afaceri și de cultură de pe ambele maluri ale Prutului; o importantă contribuție financiară a fost realizată de către comunitatea de afaceri din municipiul și județul Buzău (locul de naștere al lui Alexandru Marghiloman, premierul României în mandatul căruia a avut loc Unirea), la mobilizarea primarului Constantin Toma. Redeschiderea pentru public a Sălii Unirii a fost însoțită de un fastuos concert extraordinar susținut de profesorii și studenții Academiei, unde versurile poezilor Mihai Eminescu și Grigore Vieru au valsat pe ritmuri de Ciprian Porumbescu, George Enescu, Eugen Doga și George Grigoriu.

Și de la Cernăuți vin două semne culturale și identitare favorabile.

La 10 aprilie a.c. a fost demontată vechea placă memorială a poetului Mihai Eminescu, inscripționată eronat de către autoritățile sovietice

(conform textului inscripționat doar în limba ucraineană, Mihai Eminescu era prezentat drept „clasic al literaturii popoarelor român și moldovenești”) și instalată, în 1989, pe clădirea actualului Liceu nr. 22 „Anton Kohanowski” (fostul Liceu „Aron Pumnul”) de pe strada Ivan Franko, nr. 1. Noul basorelief, care îl va reproduce întocmai pe cel vechi, turnat în bronz, va avea textul bilingv ucrainean-român „У цьому будинку в 1860-1866 роках навчався класик румунської та світової літератури Михай Емінеску / În această clădire între 1860-1866 a studiat clasicul literaturii române și universale Mihai Eminescu”.

Tot la solicitarea Centrului Cultural Român „Eudoxiu Hurmuzachi” din Cernăuți, potrivit BucPress, autoritățile locale ucrainene au decis ca scuarul (parcul) din preajma monumentului Mihai Eminescu din Cernăuți (str. Universității, Nr. 7) să poarte numele „Mihai Eminescu”. Într-un loc vizibil din preajma monumentului se va instala un panou inscripționat trilingv (în ucraineană, română și engleză) cu următorul conținut: „Scuarul Mihai Eminescu (1850-1889), clasic al literaturii române și universale”.

De ce insist asupra acestor semne (culturale și identitare)?

În lumea noastră mărunță care nu mai crede în semne, care relativizează totul și se grăbește să își renege obârșiiile, rădăcinile, sensul, în lumea noastră mărunță în care semnele obolesc și tac, vine treptat-treptat zvon de înzdrăvenire. Mai trăiesc printre noi oameni care cred în semne (în semnele culturale, evident) și în puterea acestora. **Mai trăiesc printre**

noi oameni care construiesc semne. Domnul Constantin Voinescu era/este unul dintre aceștia. OltArt este unul dintre cele mai puternice semne culturale construite de acesta în Cetatea Slatinei. Multe alte semne culturale va fi construit domnul Voinescu. Multe alte semne culturale vor fi construit actualii colaboratori ai revistei, care continuă apostolatul cultural al acestuia, partenerii săi culturali – Biblioteca Județeană Olt, Editura Hoffman etc.

Oameni care construiesc semne culturale există încă peste tot.

La Chișinău și Cernăuți, aceste semne au și valoare identitară uriașă. Ele sunt amprente ale continuității românești, borne relevante ale destinului comunităților locale de români etc. **Aceste semne vor supraviețui citorilor lor. Aceste semne vor vorbi și vor povesti mai departe, într-o lume în care povestitorii vor fi tot mai puțini, tot mai blazați, tot mai șterși.**

Acest omagiu am vrut să îl aduc, astăzi, aici, domnului Constantin Voinescu, de care, iată, greu reușim să ne rupem, de care (nici) nu vrem să reușim să ne despărțim: (vestea) că **mai sunt oameni care construiesc semne culturale puternice în viețile lor; (vestea) că intrarea în lut a unuia dintre ei este numai pretext pentru nașterea altora.**

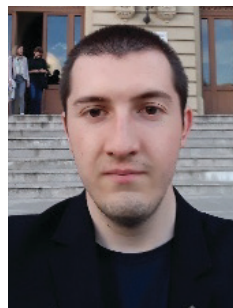
Avem nevoie să știm că lumina acestor semne nu se sfârșește odată cu cei ce o aprind.

Sărbători Pascale binecuvântate, tuturor celor care cred în puterea semnelor culturale și celor care nu conțin să le producă!

eseu

▀ Aurelian Alin VASILIE

Problema timpului în creștinism

Timpul nu este altceva decât o formă de magie și apanajul cel mai sigur al despărțirii noastre de Dumnezeu și de Împărăția Sa cea veșnică. Nu suntem în veșnicie, ci am căzut în timp, iar timpul nu este altceva decât o vrajă aruncată peste ochii noștri ca un somn adânc. Existența acestei lumi depinde de timp. Când timpul se va sfârși și această lume se va sfârși. Cu toate acestea există două concepții total diferite asupra timpului pe baza cărora s-au dezvoltat două moduri total diferite de a vedea lumea și devenirea ei.

Toate popoarele de tip arhaic, toate popoarele păgâne, credeau în doctrina timpului ciclic. Creștinismul originar (nu cel din zilele noastre) este singura credință ce propovăduia doctrina timpului liniar. Mircea Eliade considera că evreii, în iudaism, ar susține, de asemenea, doctrina timpului liniar. Moshe Idel îl corectează, pe bună dreptate, pe Eliade în cartea sa ***Evreii lui Saturn*** și arată că aceștia, la fel ca toate celelalte popoare păgâne, credeau în doctrina timpului ciclic: „Deși îmi exprim perplexitatea în legătură cu interpretarea fenomenologică a iudaismului ca religie care ar fi inventat valoarea religioasă a istoriei, înțeleasă ca o conceptualizare uniliniară a timpului, ca să folosesc termenii

lui Mircea Eliade, fără îndoială că în centrul priorităților formelor elitare de iudaism s-a aflat încercarea de a înțelege istoria. Astrologia, cu viziunea sa ciclică asupra timpului și capabilă să formuleze previziuni conform unei modalități de percepere a evenimentelor care permite calcularea lor în amănunt - și, așadar, înțelegerea lor în manieră inteligibilă -, a fost unul dintre principalele instrumente utilizate de elită pentru atingerea acestui scop. Timpul ciclic zugrăvit în unele izvoare cabalistice nu țintește doar spre revenirea la vârsta de aur, ci și spre producerea unei viziuni deterministe (...) De fapt, în teoriile evreiești despre timp există diverse înlănțuiri logice care nu permit afirmații prea simpliste de genul celor cuprinse în studiile lui Eliade. Speculațiile astrologice de care ne-am ocupat în aceste pagini arată că anumite tipuri de gândire cosmică ciclică, pe care eu le-am numit makrochronoi, au avut mult mai multă influență asupra formelor elitiste ale iudaismului decât se crede în mod obișnuit”¹.

Concepția arhaică, de tip mitic, a timpului ciclic, oferă o realitate cu totul diferită de aceea a timpului liniar. Tot ceea ce omul arhaic cunoaște și face nu este altceva decât ceea ce a fost în-

¹ Moshe Idel, *Evreii lui Saturn*, Polirom, Iași, 2013, pp. 148-149.

vătat să facă la începuturile lumii de către ființa primordială. Un act, o faptă, nu are realitate pentru el decât în măsura în care reia ceea ce s-a întâmplat la origine. De aceea viața devine, în acest fel, o continuă repetare și reiterare a unor evenimente primordiale: „În detaliul comportamentului său conștient, primitivul, omul arhaic nu cunoaște acte care n-au fost îndeplinite și trăite anterior de un altul, un altul care nu era om. Ceea ce face a mai fost făcut. Viața sa este repetarea neîntreruptă a unor gesturi inaugurate de alții (...) Gestul nu capătă sens, realitate decât în măsura exclusivă în care reia o acțiune primordială”². Omul își desfășoară întreaga sa viață într-un cerc din care nu poate scăpa și nici nu simte nevoia de a scăpa, dar se poate pune întrebarea dacă mai are o viață a sa în felul acesta? Mircea Eliade pare să ne sugereze în cartea sa **Mitul eternei reînțoarceri** un răspuns negativ, omul arhaic nu are o viață a sa proprie decât în măsura în care aceasta este o viață profană, adică care nu participă la sacru: „Trebuie să adăugăm că, pentru societățile tradiționale, toate actele importante ale vieții curente au fost revelate ab origine de zei sau de eroi. Oamenii nu fac decât să repete la infinit aceste gesturi exemplare și paradigmatic”³.

Doctrina timpului ciclic este prin excelență proprie mitului. Mitul, departe de a însemna ceva ce nu are legătură cu realitatea, arată tocmai originea realității acestei lumi sau originea omului, a unui obicei etc. : „Mitul povestește o istorie sacră; el relatează

un eveniment care a avut loc în timpul primordial, timpul fabulos al începuturilor. Altfel zis, mitul povestește cum, mulțumită isprăvilor ființelor supranaturale, o realitate s-a născut, fie că e vorba de realitatea totală Cosmosul, sau numai de un fragment: o insulă, o specie vegetală, o comportare umană, o instituție. E așadar întotdeauna povestea unei faceri: ni se povestește cum ceva a fost produs, a început să fie. Mitul nu vorbește decât despre ceea ce s-a întâmplat pe deplin”⁴.

Spre marea sa laudă, Mircea Eliade nu uită să menționeze în cartea sa **Aspecte ale mitului** că această concepție a timpului ciclic este una magică și că prin ea, inițiatul, reușește să își impună voința sa asupra lumii și a viețuitoarelor prin faptul că el cunoaște originea lucrurilor: „Vedem așadar că istoria povestită de mit constituie o cunoaștere de ordin ezoteric, nu numai pentru că este secretă și se transmite în cursul unei inițieri, dar și pentru că această cunoaștere este însoțită de o putere magică-religioasă. Într-adevăr, a cunoaște originea unui obiect, a unui animal, a unei plante etc., înseamnă a dobândi asupra lor o putere magică, mulțumită căreia reușim să le dominăm, sau să le înmulțim după bunul nostru plac”⁵.

Gnosticii, după cum ne spune Sfântul Irineu de Lyon în prima sa carte Împotriva ereziilor, au înțeles foarte bine această doctrină a timpului ciclic, dar și faptul că ea este o marcă a căderii noastre în timp. Oamenii sunt îngeri căzuți, iar această idee există atât în literatură, cât și în scrierile unor ocultiști, dar, ceea ce este cel

² Mircea Eliade, *Mitul eternei reînțoarceri*, Editura Univers Enciclopedic, București, 1999, p. 13.

³ *Ibidem*, pp. 36-37.

⁴ Mircea Eliade, *Aspecte ale mitului*, Editura Univers, București, 1978, pp. 5-6.

⁵ *Ibidem*, pp. 13-14.

mai important, ea poate fi dovedită Scripturistic, cu Biblia în față. Prin ținerea anilor, zilelor, orelor etc. suntem vrăjiți să credem că imităm veșnicia la fel cum Diavolul încearcă să Îl imite pe Dumnezeu: „Alături de cele pe care le-am spus până acum, ei declară că Demiurgul, dorind să imite infinitatea, eternitatea, imensitatea și libertatea, care vin din Ogdoadă, mai mult decât toți la un loc, prin aceasta el a devenit obiectul corupției, dovedindu-se impropriu să exprime permanența și veșnicia, fapt pentru care a fost izgonit, din eternitate, în timp. Căzând în timp, el și-a imaginat că anotimpurile și anii aceștia mulți imită, prin multitudinea lor, imensitatea. De aceea spun aceștia, că adevărul a fugit de el, Demiurgul urmând pe cele neadevărate și pentru această rațiune, când se va plini vremea, munca sa se va sfârși”⁶. Ceea ce ne interesează pe noi este faptul că la începutul creștinismului exista această credință împotriva ciclicității. Doctrina timpului ciclic a fost introdusă în mod fraudulos în creștinism de către niște teologi ce nu au înțeles că învățătura Mântuitorului nu are nimic de-a face cu iudaismul. Astfel ne-am trezit în creștinism cu tot felul de zile de sărbătoare, cu ținerea duminicii, cu tot felul de calendare etc.. Sfântul Apostol Pavel a spus foarte clar că aceste lucruri țin de păgânism și de falsul dumnezeu al acestei lumi care e Diavolul: „Odinioară, când nu cunoșteai pe Dumnezeu, erați robiți celor ce din firea lor, nu sunt dumnezei. Dar acum, după ce ați cunoscut pe Dumnezeu, sau mai bine zis, după

ce ați fost cunoscuți de Dumnezeu, cum vă mai întoarceți iarăși la acele învățături începătoare, slabe și săracioase, cărora vreți să vă supuneți din nou? Voi păziți zile, luni, vremi și ani. Mă tem să nu mă fi ostenit degeaba pentru voi”. (Galateni 4:8-11).

În Vechiul Testament divinitatea/divinitățile de acolo (diferită de cea din Noul Testament) formează lumea aceasta în șase zile, iar în ziua a șaptea, obosită fiind, se odihnește și sfințește ziua a șaptea: „Și a sfârșit Dumnezeu în ziua a șasea lucrarea Sa, pe care a făcut-o; iar în ziua a șaptea S-a odihnit de toate lucrurile Sale, pe care le-a făcut. Și a binecuvântat Dumnezeu ziua a șaptea și a sfințit-o, pentru că într-însa S-a odihnit de toate lucrurile Sale, pe care le-a făcut și le-a pus în rânduială” (Geneza 2:2-3). Și din aceste pasaje, interpretate în mod literal, unii au început să țină ziua de odihnă sau sabbatul. În creștinism Dumnezeu este considerat atotputernic. Este greu și doar să îți imaginezi un dumnezeu atotputernic și obosit după treburile pe care le pune în rânduială și care are nevoie de un pui de somn sau măcar de ceva relaxare după atâta treabă. Absurditatea aceasta nu a rămas neobservată și cei mai învățați dintre evrei știau că este ridicol să crezi că Dumnezeu a creat lumea în șase zile după care s-a odihnit. Mărturie în acest sens este Philon din Alexandria care ne spune că lumea nici măcar nu a fost făcută în timp: „Ar fi însă cu totul copilăresc să credem că lumea a fost făcută în șase zile sau că, în general, a fost făcută în timp”⁷.

⁶ Sfântul Irineu de Lyon, Împotriva ereziilor, Editura Institutului Biblic și de Misiune Ortodoxă, București, 2016, cartea I, pp. 110-111.

⁷ Philon din Alexandria, *Comentariu alegoric al legilor sfinte după lucrarea de șase zile*, Editura Herald, București, 2006, p. 41.

Dar ce înseamnă, de fapt, acele 7 zile de care se vorbește în Geneză? Ce înseamnă doctrina timpului ciclic și ce înseamnă ciclicitatea? Toate acestea țin de magie: „Secretul lui șaptezeci și al lui șaptezeci și doi este o introduce-re importantă în cunoașterea esenței [tuturor] limbilor. Fiindcă vezi, șapte, șaptezeci și șapte și (numere) asemănătoare, toate aparțin principiului lui șapte, [heptadele] simple și complexe sunt subiecte care indică pluralitatea vrăjilor puterilor evreiești, după cum stă mărturie Șabatul, pentru că există un [suflet] suplimentar pentru cei care se odihnesc și se recrează în această [zi]. Și puterile planetei Saturn stau mărturie împreună cu Shemittin și Yovelin”⁸. După cum spune Abraham Abulafia secretul celor șapte zile constă în vrăjitorie. Omul este căzut în lumea aceasta, iar timpul este vraja aruncată peste el ca un fel de somn adânc. Din acest somn adânc și din această vrajă a puterilor evreiești ne-a scos Mântuitorul, după cum ne spune Sfântul Maxim Mărturisitorul în cartea sa **Ambigua**: „Prima Marie, din care Cuvântul a scos șapte draci, este tot sufletul făptuitor, curățit de vraja veacului acestuia, prin cuvântul (rațiunea) poruncilor evanghelice. Căci VEACUL ACESTA ESTE ÎNȘEPTIT, ÎMPLININDU-SE PRIN ÎNVÂRTIREA ÎN JURUL SĂU ÎNSUȘI. DE ACESTA ÎI ELIBEREAZĂ CUVÂNTUL PE URMAȘII SĂI, așezându-i, în tot chipul, mai presus de cele de sub vreme”⁹.

În creștinism e un lucru îndeobște cunoscut că toate s-au făcut prin Cuvântul lui Dumnezeu: „La înce-

put era Cuvântul și Cuvântul era la Dumnezeu și Dumnezeu era Cuvântul. Acesta era întru început la Dumnezeu. Toate prin El s-au făcut; și fără El nimic nu s-a făcut din ce s-a făcut” (Ioan 1:1-3). Dar tot Noul Testament ne spune că acest Cuvânt este viu și lucrător, ceea ce înseamnă că nu are nevoie de odihnă și nu obosește: „Căci Cuvântul lui Dumnezeu este viu și lucrător” (Evrei 4:12).

De ce s-a odihnit divinitatea/divinitățile din Vechiul Testament? Pentru că acolo vorbim de o religie naturală sau de magie naturală, adică asemenea naturii care veșnic învie și moare și are nevoie să se regenereze. Cei mai mulți teologi și gânditori nu au înțeles că în Vechiul și în Noul Testament nu vorbim de aceeași divinitate, cu toate că Sfântul Apostol Pavel a spus clar că noi am murit în privința Legii pentru a fi a altuia, adică ai lui Dumnezeu, ceea ce înseamnă că Legea nu este de la Dumnezeu creștinilor: „Tot astfel, frații mei, prin trupul Mântuitorului, si voi ați murit în ce privește Legea, CA SĂ FIȚI AI ALTUIA, adică ai Celui ce a înviat din morți; și aceasta, ca să aducem rod pentru Dumnezeu” (Rom.7:4). De asemenea același apostol spune că cine ține Legea și se socotește îndreptățit prin ea s-a despărțit de Mântuitorul: „Voi, care voiți să fiți socotiți neprihăniți prin Lege, v-ați despărțit de Mântuitorul; ați căzut din har” (Galateni 5:4).

Dar chiar și în Vechiul Testament găsim, în profeți, mărturii în contra ținerii zilelor de odihnă, a sărbătorilor și a doctrinei timpului ciclic în general: „Voi face să înceteze TOATE desfătările ei, sărbătorile și lunile noi și zilele de odihnă și toate prăznuirile ei”

⁸ Abraham Abulafia apud Moshe Idel, *Op. cit.* p. 35.

⁹ Sfântul Maxim Mărturisitorul, *Ambigua*, Editura Institutului Biblic, p. 480.

(Osea 2:13). De asemenea în Ieremia se profețește în mod clar faptul că Mântuitorul va inaugura timpul liniar și că ciclicitatea va dispărea: „Domnul a făcut să se uite în Sion sărbătorile și sabbatul și, în mânia Lui năprasnică, a disprețuit pe împărat și pe preot” (Plângerile lui Ieremia 2:6). Tot în Ieremia este subliniat cât se poate de clar că timpul nu este de la Dumnezeu și că este greșit să i se rânduiască vreun timp: „Căci cine este ca Mine? Cine-Mi va rândui un timp? Și care păstor îmi va sta împotrivă?” (Ieremia 50:44).

Doctrina timpului ciclic este simbolizată printr-un șarpe ce își înghite coada. Tora (Legea evreiască) înseamnă roată. Chiar în Tora este profețită distrugerea timpului ciclic și inaugurarea timpului liniar de către Mesia prin zdrobirea capului șarpelui: „Vrăjmășie voi pune între tine și femeie, între sămânța ta și sămânța ei. Aceasta îți va zdrobi capul și tu îi vei zdrobi călcâiul” (Geneza 3:15). Mântuitorul, născut din Maria, ne-a eliberat din blestemul Legii și ne-a scos din timpul ciclic și ne-a introdus în timpul liniar: „Căci toți cei ce se bizuiesc pe faptele Legii, sunt sub blestem; pentru că este scris: Blestemat este oricine nu stăruiește în toate lucrurile scrise în cartea Legii, ca să le facă. Și că nimeni nu este socotit neprihănit înaintea lui Dumnezeu, prin Lege, este învederat, căci cel neprihănit prin credință va trăi. Însă Legea nu se întemeiază pe credință, ci ea zice: Cine va face aceste lucruri, va trăi prin ele. Mântuitorul ne-a răscumpărat din BLESTEMUL LEGII, făcându-se blestem pentru noi, fiindcă este scris: Blestemat e oricine este atârnat de lemn” (Galateni 3:10-13). Pentru creștini este clar că

șarpele este Diavolul, iar acest lucru este menționat în mod clar în cartea Apocalipsei: „Și balaurul cel mare, șarpele cel vechi, numit diavolul și Satana, acela care înșală întreaga lume, a fost aruncat pe pământ și împreună cu el au fost aruncați și îngerii lui” (Apocalipsa 12:9). S. L. Macgregor Mathers spune într-o notă la **Cartea misterului pecetluit** că acest simbol al șarpelui ce își mușcă coada este unul al distrugerii și al judecății ce se opune vieții. Este clar că cel ce se opune vieții adevărate și veșnice din împărăția lui Dumnezeu este Diavolul: „Aici se află originea binecunoscutului simbol al unui șarpe ce își ține coada în gură, făcând un cerc - șarpele lui Saturn. Motivul pentru care își ridică capul în spatele umerilor miresei (Malkuth) se datorează faptului că acesta este, ca să spunem așa, nu numai executorul judecății, ci și distrugătorul; distrugerea ce se opune creației, moartea ce se opune vieții”¹⁰. Viața ce se autodevorează sau viața în moarte și moartea în viață, cam acesta este înțelesul simbolului șarpelui ce își mușcă coada, infinitul în timp și stricăciune.

Din cele două concepții ale timpului, cel liniar și cel ciclic, de dezvoltă două moduri total diferite de a vedea lumea și devenirea sa. Din moment ce doctrina timpului ciclic spune că totul se repetă, că lumea este mereu distrusă și refăcută (așa cum a fost pe timpul lui Noe) și că nimic nu este nou sub soare: „Ce a fost va mai fi și ce s-a făcut se va mai face; nu este nimic nou sub soare” (Eclesiastul 1:9), este clar că cei ce cred în această doctrină cred, de asemenea, că lumea aceasta este eternă și că nici ea și nici timpul

¹⁰ *Zoharul cartea splendorii*, Editura Herald, București, 2015, p. 52.

nu vor avea vreun sfârșit definitiv. Nu sunt puțini cei care au considerat că lumea aceasta, aflată în timp, este eternă și nu se va sfârși niciodată. De la Aristotel și Plotin la Albert cel Mare și Toma din Aquino putem identifica diverse fragmente și/sau tratate ce încercă să susțină acest lucru.

Creștinismul, prin doctrina timpului liniar, spune clar că timpul și lumea aceasta are un început și un sfârșit definitiv. În cartea Apocalipsei îngerul ce stă cu un picior pe mare și cu unul pe uscat spune că: „Timp nu va mai fi” (Apocalipsa 10:6). Mântuitorul ne spune că Pământul acesta, făcut pe baza Legii evreiești, va trece, dar cuvintele Sale nu vor trece, ceea ce înseamnă că Legea nu este dintre cuvintele Mântuitorului și nici pământul acesta: „Căci adevărat vă spun, câtă vreme nu va trece cerul și pământul, nu va trece o iotă sau o frântură de slovă din Lege, înainte ca să se fi întâmplat toate lucrurile” (Matei 5:17-18) „Cerul și pământul vor trece, dar cuvintele Mele nu vor trece” (Matei 24:35). Cerul și pământul acesta va trece, deci și Legea va trece, dar cuvintele Mântuitorului, diferite de cele ale Legii și de pământul acesta, nu vor trece. De altfel, Mântuitorul spune clar că Împărăția Sa nu este din lumea aceasta: „Împărăția Mea nu este din lumea aceasta” (Ioan 18:36).

Timpul și lumea aceasta vor fi nimicite complet după cum este scris: „Pământul și cerul au fugit dinaintea Lui și nu s-a mai găsit loc pentru ele” (Apocalipsa 20:11). Totul va fi mistuit de foc, și cerul și pământul și toate lucrurile: „Cerurile vor pieri cu vuiet mare, stihilele, arzând, se vor desface, și pământul și lucrurile de pe el se

vor mistui” (Petru 3:10). Mântuitorul a spus clar că nu se roagă pentru lumea aceasta care nu este lumea Sa, ci doar pentru acei oameni ce sunt ai Săi: „Eu mă rog pentru ei. Nu mă rog pentru lume, ci pentru aceia pe care Mi i-ai dat Tu, pentru că sunt ai Tăi” (Ioan 17:9).

Timpul are un început și un sfârșit definitiv. Aceasta este doctrina timpului liniar. Locul nostru nu este aici, ci în Împărăția lui Dumnezeu, unde nu există timp, unde nu este soare și/sau lună, unde nu trec zile și nopți: „Acolo nu va mai fi noapte. Și nu vor mai avea trebuință nici de lampă, nici de lumina soarelui, pentru că Domnul Dumnezeu îi va lumina. Și vor împărăți în vecii vecilor” (Apocalipsa 22:5).

Cele două moduri de a vedea timpul au consecințe importante și în ceea ce privește felul cum se ispășesc păcatele. Evreii, crezând în doctrina timpului ciclic, trebuiau să sacrifice mereu pentru a se purifica. În creștinism nu doar că sacrificiul Mântuitorului este făcut o singură dată pentru totdeauna și pentru toți păcătoșii, dar Sfântul Apostol Pavel spune clar că sacrificiile evreilor nu au folosit la nimic, iar de aici putem înțelege mai bine cum doctrina timpului liniar este total opusă doctrinei ciclicității: „Pentru că și Cristos a suferit o singură dată pentru păcate, Cel drept pentru cei nedreți, ca să vă aducă la Dumnezeu. El a fost omorât în trup, dar a fost făcut viu în duh” (Petru 3:18). „Căci este cu neputință ca sângele taurilor și al țapilor să șteargă păcatele” (Evrei 10:4).

portrete

D C. VOINESCU

***Cetățeni care fac onoare
Oltului: IOAN SMEDESCU***

Ioan Smedescu a fost, cred, ultimul boem al Slatinei, omul de care cuvântul s-a lipit miraculos încă de când l-a descoperit, în forma sa scrisă sau rostită.

L-a purtat apoi toată viața, la vedere, cu adâncă bucurie a unui baci care-și mână turma prin spațiul miotic văluit.

A turnat cuvântul în tipare prozodice proprii, dând la iveală câteva memorabile volume de poezii, i-a dat cuvântului chip și forță jurnalistică în emisiuni televizate, a pus cuvântul să cuvânte în cărți și reviste scoase de sub teascul pasiunii sale pentru a ști – știre.

Depozitate, în străfundurile lirice ale memoriei sale afective, versurile pline de înțeles ale unor mari poeți autohtoni sau universali – viguroasă combustie de spirit pentru a-și propulsa, în siguranță, propriile creații. Și nu puține erau momentele când, în compania unor prieteni de reverie lirică, slobozea din chingile aducerii-aminte, într-o laolaltă desfătare, versurile lui Eminescu, Blaga, Arghezi, Minulescu, Nichita, Omar Khayam...

Cultiva acel soi boem de prietenie cu alți confrăți, îl desfătau agapele care deschideau larg ferestrele pen-

tru cuvântul cu contur de pasăre în zbor, accepta dialogul ca pe o formă de cunoaștere reciprocă, dar și de ofertă culturală pentru cei ce binevoiau întru ascultare.

Căuta mereu noi modalități de împărtășire a acumulărilor sale intelectuale, din diferitele-i ipostaze, de cenaclist, editor și tipograf, poet, gazetar, realizator de emisiuni tv, trăind de fiecare dată regretul că încă nu se risipește suficient întru folosul semenilor. A fost, cred, și gândul cotropitor al clipei, pe care n-a mai avut puterea s-o oprească în loc...

Parcursul sinuos al vieții sale a avut chip de urcuș continuu, de pantă pe care el a atacat-o consecvent spre vârf, cota 66 fiind cea la care a poposit nu doar pentru prima dată, ci și pentru veșnicie. Ce a dus cu el dincolo e, poate, amărăciunea neîmplinirii proiectelor încă în derulare, dar ce a rămas în urma lui trebuie să capete din partea celor care încă mai zăbovim prin aste locuri, cinstirea cuvenită.

Cuvenită unui om a cărui viață a fost zbatere prin și pentru cuvânt.

Fie-i cuvântul – veșnică alinare!

patrimoniu

■ Monica LAZĂR

Manuscris slavon caligrafiat și miniat de Ioan Diacul (Moldova, sec. XV-XVI)

Muzeul Național al Literaturii Române din București, ca administrator de bunuri proprietate publică, deține un patrimoniu deosebit de valoros. Un rol important îl are colecția de carte veche și bibliofilă, din care am selectat un document remarcabil pentru a fi prezentat publicului cititor, respectiv un manuscris tip tetraevangelh slavon, caligrafiat și miniat de Ioan Diacul¹. Manuscrisul este original, fiind scris în Moldova medievală, între anii 1460-1555 (date estimative). Lucrarea se pliază pe formatul volumului, datorită întinderii mari; dimensiunile sunt 37 x 47 cm, iar numărul total de file ajunge la 264. Suportul de text este hârtia specifică fără filigran (213 file) și cu filigran (51 de file). Filigranul prezintă o balanță încadrată în cerc având deasupra o stea cu șase raze (model venetian). Manuscrisul a fost scris în limba slavă de redacție medio-bulgară (slavona bisericească).

Tetraevangelhul cuprinde cele patru Evanghelii din Noul Testament (după Matei, Marcu,

Luca și Ioan). La începutul evangheliilor sunt „glavele”, cuvinte introductive (cu rol de indice), urmate de textele propriu-zise ale evangheliilor, fiecare având o predoslovie (precuvântare). Pe marginea textelor sunt indicate în cifre „pericopele” sau „zacealele” (capitolele) și ziua când trebuie citite. La sfârșitul predosloviei Arhiepiscopului Theofilact de Ohrida al Bulgariei la Sfânta Evanghelie după Matei, pe ultima filă, verso, se găsește însemnarea în slavonă a copistului manuscrisului, Ioan Diac. Izvodul² după care a fost copiat manuscrisul aparține marilor mănăstiri din Moldova, unde copiii desfășurau o activitate intensă. Textele celor patru Evanghelii sunt însoțite de un Sinaxar (calendar bisericesc), unde numele sfinților apar înre-

¹ Potrivit colofonului de pe ultima filă, verso, Tetraevangelhul a fost scris de Ioan Diacul; elementele de datare lipsesc și doar se pot estima (a doua jumătate a sec. al XV-lea - prima jumătate a sec. al XVI-lea).

² Izvod=termen din slava veche (izvodu); sensuri: izvor, model.

gistrate după zilele anului³. În ce privește ornamentele manuale, se remarcă mai multe elemente. La fiecare început de evanghelie titlul este scris cu litere aurite, inițialele sunt împodobite în culori calde, frontispiciul este decorat cu elemente geometrice și florale multicolore, iar deasupra apare semnul crucii, minunat etalat, flancat de inițialele *Is Hs Ni Ka* (Isus Hristos a învins). Anumite versete sau însemnări importante sunt caligrafiate cu chinovar (sulfură roșie de mercur) și auriu. Cerneala predominantă este cea ferogalică. Manuscrisul a fost restaurat și în prezent starea lui de conservare este bună⁴. Drumul lui, de la deținătorul de drept al documentului și până la actualul proprietar, Muzeul Național al Literaturii Române din București, a fost anevoios, marcat de trecerea timpului și a regimurilor politice. Manuscrisul a ajuns la

actualul administrator proprietate publică (MNLR) prin transfer de la Muzeul Româno-Rus, anterior fiind în posesia profesorului moldovean Grigore Crețu (1848-1919), așa cum rezultă din ex-librisurile de pe manuscris.

Acest bun cultural de excepție a fost propus pentru clasare în categoria juridică Tezaur, conform criteriilor de expertiză specifice: vechime, frecvență, stare de conservare, valoare istorică și memorială, autenticitate, autor (atelier), calitate formală⁵. Manuscris original, unicat, caligrafiat și miniat de Ioan Diacul, acesta a servit la oficierea serviciului divin. Tetraevanghelul este remarcabil prin valoarea artistică a ornamentelor și a însemnelor religioase ce aparțin simbolisticii creștin-ortodoxe.

³ Conform tradiției ortodoxe anul bisericesc începe la 1 septembrie și se încheie la 31 august.

⁴ Pentru consultarea manuscrisului se recomandă formatul digitizat (ca măsură de conservare preventivă); ms., nr. de inv. 15.348, dep. de carte veche și bibliofilă, MNLR.

⁵ Referințele bibliografice necesare documentării temei sunt selective (vezi Emil Turdeanu, *Manuscrise slave din timpul lui Ștefan cel Mare*, extras din „Cercetări literare”, V, București, 1943; Olimpia Mitric, *Manuscrisele slavone din timpul lui Ștefan cel Mare. O nouă evaluare*, comunicare susținută la simpozionul „Ștefan cel Mare și Sfânt în conștiința românilor”, Suceava, 2004).

calendar

APRILIE

1 aprilie 1917 – s-a născut, la București, pianistul, compozitorul și pedagogul Dinu Lipatti (m. 2. 12. 1950, Geneva)

3 aprilie 1893 – s-a născut, la Dobrotinet (Curtișoara), prozatorul **DAMIAN STĂNOIU** (m. 8. 07. 1956, București)

4 aprilie 1949 – s-a născut, la Gârcov, poeta **MARIETA MARANCEA**

6 aprilie 1984 – a murit, la București, poetul **VIRGIL CARIANOPOL** (n. 29. 03. 1908, Caracal)

8 aprilie 2012 – a murit, la Slatina, prozatorul, poetul și publicistul **PAUL DOGARU** (n. 5. 07. 1944)

11 aprilie 1942 – s-a născut, la Corabia, poetul, eseistul și traducătorul **VIRGIL MAZILESCU** (m. 10. 08. 1984, București)

18 aprilie 1970 – s-a născut la Tufeni, eseistul, criticul literar, diplomatul și profesorul universitar **DORIN POPESCU**

18 aprilie 1974 – a murit, la București, compozitorul **NICOLAE BUICLIU** (n. 16. 09. 1906, Corabia)

23 aprilie 1922 – s-a născut, la Corabia, prozatorul, eseistul și istoricul de artă **PAVEL CHIHAIA**

23 aprilie 1960 – s-a născut, la Obârșia, pictorul **GHEORGHE DIACONU**

23 aprilie 1964 – a murit, la București, filosoful **MIHAI UȚĂ** (n. 14. 11. 1902, Caracal)

24 aprilie 1989 – a murit, la București, criticul și istoricul literar **MARIN NIȚESCU** (n. 25. 08. 1925, Perieți)

poezie

■ Alina Monica ȚURLEA

Semnul de pe braț*Ecoul mângâierii*

Când ți-am mângâiat fragilitatea,
eram deja bolnavă
de toate fragilitățile lumii.

Părea imposibil să evit întunericul
—

I-am adoptat,
I-am folosit ca să putrezesc în el.

Am amplificat sunetul funebru,
ecoul lui încă mă izbește de stânci,
ca o fiară ce-și potolește setea
în sângele din vene.

Vezi? Trăiește încă fiara —
așteaptă, din abis,
lumina de dinaintea zorilor.

Iar eu umblu
cu un semn firav pe braț...
nebună.

Visul care moare în vise

În adâncul sufletului, toți ne-am
dori
să trăim veșnic —

mereu același pas,
același zâmbet de copil,
fără să știm că, în loc să aline,
el frânge oasele,
smulge carnea visătoare a norilor.

Și steagul ce se ridică —
de ce se ridică?
și dangătul acela firav?

E doar un vis ce se stinge
în toate celelalte vise,
un tic-tac înverșunat,
când te întorci din noapte
în lumină.

Lumina de ceară

Furia poate prinde contur,
poate să cadă tăcută,
să erodeze margini,
să netezească muchii,
să închidă totul într-o singură frază
—

moarte fără împăcare.

O durere amară,
mai aspră decât un pântec otrăvit.
Și totuși,
va trece precum a venit,
va trece,

ea, cea care a grăbit pulsul,
cea care l-a sfâșiat —
va pleca.

În fața luminii de ceară,
în fața nopții adânci,
nu mai tremuri,
te scurgi,
iar apa rostește încet
taina ei subterană.

Unde este osuarul?
Și tu, în biserică,
și tu te rogi.
Te-am zărit într-o duminică —
ți-ai lăsat acolo palmele,
ai călcat, fără voie, un fir de păr,
inima, uscată —
cioplită-n piatră rece.

Lumina care doare

Uneori, iubirea mă respinge
poate pentru că sfâșie adânc,
sau poate pentru că luminează
o pădure de măracini,
de spini însângerați.

Uneori, delicatețea mă copleșește,
mă înspăimântă,
poate pentru că îmi amintește
o privire în oglindă —
privirea mea în a ta,
reflexia acelui-ași ultim gând.

Nu există iubire în piatră,
nu există iubire adevărată —
nu aceea pe care mi-o doresc.

Dar tu
ești suflarea mea lină,
frumusețea serii
după ziua orbitoare,

noaptea așternută
peste neliniștea ce va veni.

Totul, pentru acum —
și nimic.
Sau totul, din nou...

(HIC ET NUNC)

Aici și acum

Lăsați-mă să fiu mică,
sunt albină,
sunt stup,
sunt râu furat de mare,
fiică, soră,
arc de rubin,
mână de copil.
Uimire, apropiindu-te —
iată,
descopăr că te-am pierdut
în mileniul cel vechi,
unde părul meu tăiat zace
voit, pe mese tari și frânte.
Așa cum fusese promis.

Mă sfâșii în claustru
cu gândul la tine,
când ochii (viziune sublimă)
când te vor vedea.
Aici, o zi ce trece
apasă cât un an.
Dar eu ard de iubire.
Vălul negru ce cade
nu are decât privirea ta.

Aici și acum
nu mă tem
nici de viață, nici de moarte.

D Costel STANCU

* * *

Într-o seară, ai organizat un bal pentru toate păpușile sărutate de tine, pe ascuns, în copilărie. Le-ai trimis rochii de gală, pălării fastuoase, mănuși pînă la cot. Au venit, nici una nu a refuzat invitația ta, parfumată cu apă de trandafiri. S-au înșirat de-a lungul pereților, erau mai vii ca niciodată. Maestre, muzica! Ai dansat cu fiecare în parte, te-ai străduit să fii gazda perfectă. Tu, aprigul cavalier al imperfecțiunii. Unde sînt ceilalți bărbați? s-au mirat invitatele. I-am ucis în luptă, te-ai lăudat tu. Nu puteai să le spui că și aceștia se simțeau vinovați și dădeau, la rîndul lor, astfel de baluri, în alte locuri. Nu îți aminteai cum le cheamă pe aceste mirese ale nimănui, nici de ce le-ai părăsit. Fiecare avea povestea ei, inventată ori nu. Știai că multe dintre ele trecuseră adesea prin atelierul de reparații al bătrînului meșter, însă de sufletul lor nu se preocupase nimeni. Valsai elegant, străduindu-te să nu îți fie milă de partenererele tale de dans. Ai fi stricat totul, ar fi devenit un bal caritabil, cu tombolă, al cărei unic premiu erai tu. Inima nopții bătea din ce în ce mai rar, pînă s-a oprit. Inevitabil, se topise evantaiul de gheață al iluziei de a fi și a nu fi împreună. Păpușile ți-au mulțumit cu sărutări pe obraz. Pentru o clipă, ochii lor nu au mai fost ficși. La plecare, fiecare dintre ele și-a pierdut cîte un pantof. Atunci ai înțeles ce e singurătatea: o sală de bal, plină cu pantofi desperecheați.

* * *

Călătoresc aieva în trenulețul de jucărie, tras cu cheița de un copil mofturos. Când am pornit, eram eu însumi de-o șchioapă. De bănuiam cât voi întârzia, aș fi străbătut drumul pe jos. Acum e târziu, acarii au fost pedepsiți fără milă, sînt nevoit să fac popasuri lungi între gări. Nu am liniște nicidecum. Mă sufoc metafizic, aidoma unui filosof confuz între răspunsuri și întrebări. Nu se apropie nimeni din partea opusă. Viața mea e liniștită! Viața mea e un chin! A trecut atît de mult timp de cînd am pornit de acasă, că nici nu mai știu dacă plec, dacă vin. Nimic nu-i pierdut, ce se risipește aici, se adună dincolo, firimitură cu firimitură, în palma lui Dumnezeu. Deodată înțeleg: copilul mofturos ce învîrtește, fără grabă, cheița trenulețului cu arc sînt chiar eu.

* * *

Trăiesc în sens invers acelor de ceas. Voi abia puneți piatra de temelie a Imperiului Iluzoriei Nemuriri. Eu m-am săturat deja de măreția lui, acum îi privesc destrămarea. Aștept să se transforme, la loc, mașinile ucigașe în jucării. Savanții să fie mîntuiți prin magnifica lor nebunie. Cu timpul, se vor schimba multe. Nici nașterea, nici moartea nu vor mai fi cum le știți. Vor despărți bărbatul de femeie. Prin formule seci, lipsite de plăcere, îi vor înmulți. Le vor da numere în loc de nume. Cum să îi spui iubitei tale: ești frumoasă ca luna de pe cer, 19041977? Vă vor face să vă simțiți vinovați unii de sfîrșitul celorlalți. Despre Dumnezeu se va spune că a fost cel mai nereușit experiment al omenirii. Pentru ei, la început a fost Tăcerea. Imaginați-vă o pasăre cu sîngele rece clocind oul primordial. Ce straniu! Eu vin din viitor înspre cele uitate de voi. Trăiesc în sens invers acelor de ceas. Mamă, pregătește-te să mă mai naști o dată! Tot aici. Tot din dragoste. Dragostea e fluturile acela roșu, după care aleargă, înnebuniți, taurii. Și asta îi ține vii.

■ Marinela APOSTU

respirația legată de-un ecou

se întâmplă uneori
să ascundă un răspuns

până la capătul zilei
ne rămâne doar ce-am înălțat
respirăm strigăte

nopti vor colora un țipăt dincolo
aici o durere
de-ai fi aici să adunăm albastru

când am parte de-o bucurie

hrănesc fără cusur strigăte
ca o pisică mi-am sfârșit noaptea
simt că voi ispiti un drum și o făp-
tură
ce anunță că sufletul se îndreaptă
cu răbdare

am visat că suntem la fel
ne pricepem să citim gânduri

sângele ca o bâiguire

pune o nevinovată întrebare:
până când o să trăim?

voi cumpăra rostogoliri

aerul întreabă de tine
am atâtea și atâtea de spus

sentințe cad până la dușumea
s-a oprit ceasul
prevăd o turbare ce-ar putea crede
urletul gardului

mi-ai spus: taci!

mi-e mult mai ușor să te privesc

cu o iertată curiozitate
voi strânge praful ridicat noaptea
dincolo vor înțelege de ce
numele mi l-am scris
precum o proaspăt născută

iubesc ochii blânzi
buzele frământă aerul
respirat de tine

tăcerea este la subsol
în fiecare noapte urcă un etaj
hainele s-au pierdut ispitind alun-
garea

te-am văzut cum treceai pragul
„sunt o minciună care spune adevă-
rul”

ajută-mă să strâng porunci

clipă de clipă ceața așază
la fereastră gânduri

pași împinși în frunze
până când rămân intenția degetelor
vor strânge
gutui crăpate pe trotuar

luna bate în geam cu sânii de lapte

răsăritul soarelui se arată

Dumnezeu împarte lumină

mă voi închina pietrei
am fost sete deasupra frunții
acum nu mă tem de această vreme

te visez prea trist
prea blajin

voi muri fericită
aseară am lepădat confuzii
chihlimbarul ne veghează

nu-mi tulburați clipa!

în grabă răsucesc frânghii

și înjur perfect firele de iarbă
ieșite din asfaltul crăpat

deasupra văzduhului
îngerii aduc drumul acasă

ploaia mușcă din anunțul lipit pe gard

e târziu
îngân un cântec de leagăn
doar măruț împarte vise de dragoste

strâng strigătul

precum un înger între verbe
pânze de catarg ascultă legende

nu are importanță
sonetul lui Shakespeare sărută îndoiala

la noapte vom urla pe rând
doar așa
vom avea putere să ne ascundem
acolo unde este interzis
învăț să umblu prăfuită
până când rochia va deveni poem

sunt îngrijorată

ceasornicul smintit ca un fum
s-a răzvrătit

nu îndrăznesc să ating frunzele
o aripă caldă a pasării de pradă
așteaptă risipa

vântul curge în copaci
au rămas neașezate duminici
bezna zace pe ziduri

porți de culoarea sângelui
se vor prăbuși la noapte
liniștea acum o las degetelor

iată mâinile mele!

► Liviu MĂȚĂOANU

pleoapele mi se tot lipeau
înțelegeam ce se pregătește

dar am auzit afară
câinii cum lătrau nervoși
și am văzut prin sticla ferestrei
mirarea aceea grea ca o pătură udă

m-am uitat mai atent
am văzut-o și pe gigica

mă văzuse și ea
am avut impresia că mă căuta
din priviri
avea ochii soioși
de parcă era machiată agresiv

părea veselă
avea un lătrat răgușit
cred că răcise

făptura ei din beznă
se topea odată cu zorile

fiică-mea iubește foarte mult jucăriile
deși are o vârstă care
o poate face să înțeleagă unde bate inima

are jucării cu sutele
împărțite pe colecții deja
cât pentru mai multe grădinițe

cel mai mult iubește rațele
acum
eu iubesc găștele încă din
antichitatea romană

are multe colecții de rațe
iar
multe dintre ele sunt împletite

în fiecare zi merg pe lângă dâmbovița
prin bucurești

de la ciurel până la unirii
sunt câțiva kilometri

și văd
mai ales iarna
multe
stoluri de rațe sălbatice

și mă gândesc că dacă le place la noi
nu mai vor să plece la ele acasă

de aceea pregătesc colecțiile
pentru un muzeu
cu piese împăiate și reînviat

exact așa cum
vă

gândeți

mi-am imaginat că am omorât
un alchimist

nu mi-am imaginat
am visat pur și simplu
cu o claritate greu de înțeles

sufletul meu de copil
s-a speriat foarte tare / așa cum
mă sperii de o mânăuță de argint

care are degetul arătător îndreptat
pe rând

pe care o țin în buzunarul de la piept
în dreptul inimii

și pentru că mă tem de hoți
îngrozitor de tare

o ascund uneori în portbagaj
sau în trolerul pe care îl pun în cală

acum m-am trezit

vecinul de deasupra mută mobilele
prin casă
calcă apăsat sau rostogolește sfere
de piatră
prin holuri & sufragerie
chiar și în cadă

i-a murit băiatul
și cred că durerea îl face
să schimbe în fiecare seară

când vine noaptea

configurațiile camerelor

în fiecare zi să fie alta
să avem altă familie & altă viață

nimeni nu ar suporta o asemenea
durere
este ceva care îți trepanează craniul
– ca un zgomot surd –
ani de zile
cu mult mai mult de cinci ani

se făcea că deși pui semințe
și uzi la rădăcină
cineva râde și te fură mereu
de aceea devii un sărac

în toată puterea cuvântului

dar toți banii din lume sunt ai tăi
într-un fel care te face să crezi
că
dacă mergi pe stradă
orice față ai purta și orice ai spune
cu vocea ta

nimeni
nu te recunoaște

asa că

aveți grijă ce faceți și ce visați
s-ar putea să

se

► Liuța SCARLAT

ANTIPOEZIA IV

Mamă și tată Pixel,
 Cântați-le (fiilor voștri) de leagăn!
 Sărutați-i pe frunte,
 Mângâiați-i pe creștet
 Citindu-le: pilde, povești,
 Învățați-i să vadă, s-asculte,
 Să afle, s-aștepte, s-aleagă!
 Alergați și jucați-vă,
 Defragmentați-vă
 Laolaltă cu ei!
 Îmbrățișați-i șoptindu-le:
*Bucurați-vă,
 Nu vă temeți!*

ARITMETICA ÎNGERILOR

O prezență plus
 O singurătată
 Egal (cu)
 O așteptare
 Sau
 Două despărțiri
 Sau (cu)
 O absență
 Egală cu iubirea.

TIMP DE POEZIE II

Se străvedea
 Prin albul florilor de prun
 Cum dau în pârg
 Zăpezile
 Spre vârfuri.

ÎN MULȚIMILE VIDE

În paranteză fie spus:
 Minusul și-a pierdut
 Conștiința de sine:
 Se crede (uneori)
 Plus,
 Cel mai adesea (se crede)
 Semnul împărțirii.
 Din această confuzie
 Frațiile par
 Ecuații,
 Logaritmii nasc
 Sisteme de funcții,
 Matricele,
 Determinanții,
 Binoamele
 Se autoinclud
 În mulțimile vide.

O STEA CARE DOARME

Sunt parcă un stei
Lângă apă.
Roca mea se împruținează
Cu fiecare vapor
Al respirației mele,
Cu fiecare strop
De sudoare,
Erodându-mă.
Iau lecții de zbor
De la o piatră tombală
Ce se știe
O stea
Care doarme.

ANTIPOEZIA II

Bătrânul traversează aleea:
Ține în mână dreaptă doza de bere,
Iar sub brațul stâng cutia cu table.
Se așază pe bancă:
Pune doza deoparte,
Își consultă ceasul,
Deschide tablele.
Prinde zarurile între degete rostogolindu-le (unul câte unul).
Un ins trece pe lângă el, ignorându-l,
O fetiță prea grăbită îi trimite o bezea.
La ce bun să-i răspundă?
Se uită (din nou) la ceas,
Varsă berea pe gazon,
Aruncă zarurile...

O LUME CE INVOCĂ BLAZAREA

Într-o lume
Ce invocă blazarea
Să trăiești inevitabilul
Ca pe un *ceva*
Ce te face
Să
Te bucuri
De tot ce nu înțelegi.

DECORATIVĂ

Ceasul tău cu clopot
Să-l atârni
Într-un cui
Pe care să-l bați,
Negreșit,
Într-un zid,
Nu
Într-un perete!

REVERSURI

Tăcerea e revers
Strigărilor,
Iar așteptarea e
Revers plecărilor,
Uitărilor,
Speranțelor.
Lumina
Sieși e reversul,
Lumină-bob,
Lumină-fruct,
Lumină
Drum neîntrerupt,
Lumina inimii pulsare
Răsare stea
Cu chip de lumânare.

destine literare

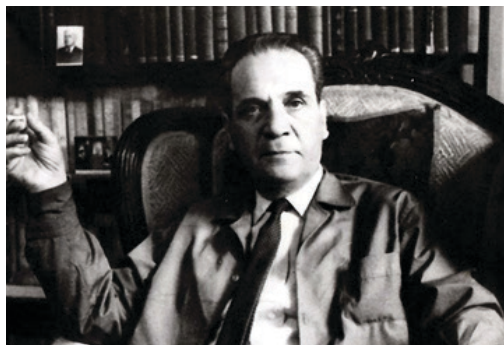
▀ Mihaela STANCIU

Vladimir Streinu – 123

(mai 1902 – noiembrie 1970)

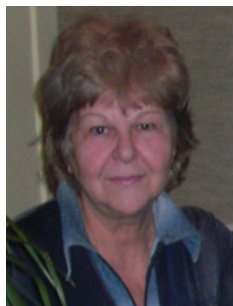
Nicolae Iordache s-a născut la începutul secolului XX în comuna Teiu (județul Argeș) într-o familie de țărani înstăriți. În istoria literaturii române a rămas cunoscut cu numele de Vladimir Streinu. A fost critic și istoric literar, poet, traducător. Parcursul său școlar este cât se poate de sinuos: începe clasa I la vârsta de cinci ani, după absolvirea ciclului primar urmează cursurile liceale la Pitești, frecventează întrunirile societății literare a elevilor liceului, întrerupe studiile din cauza intrării României în Primul Război Mondial, perioadă în care cere să fie primit în armată (avea doar 15 ani), se înscrie la o școală de infanterie din Botoșani, primește gradul de sergent, figurează oficial printre „veteranii de război”, studiază doi ani într-unul și absolvă liceul, în șapte, nu în opt ani cum era pe atunci.

Critic marcant al celei de-a treia generații postmaioresciene, Vladimir Streinu a fost și un excelent dascăl de limba română și limba franceză. Anii de profesorat l-au purtat în câteva orașe ale țării (Turnu Severin, Găești, Pitești și București) într-un interval de peste două decenii (1924-1948). Sunt ani fecunzi pentru Vladimir Streinu, în care a semnat nenumărate recenzii, ce îi fixează notorietatea în epocă și receptarea ca veritabil critic de poezie și de proză.

În 1948 este înlăturat din învățământ și din mediul cultural căruia îi aparținea prin definiție și transferat în sectorul muncilor necalificate, care îi vor șubrezi trupul treptat, fără posibilitatea refacerii. Urmează ani sumbri de anchete și detenție. După ieșirea din închisoare, G. Călinescu este cel care îl reabilitează prin angajarea la Institutul de Istorie Literară și Folclor. Se mai întrezăresc și alte oportunități profesionale (conducerea Editurii Univers, susținerea unor cursuri la Universitatea din București), însă de scurtă durată.

Mai jos sunt prezentate două fotografii care aparțin arhivei Muzeului Național al Literaturii Române: una din perioada profesoratului (1925), alta din anii maturității.

critice

▀ Maria IONICĂ

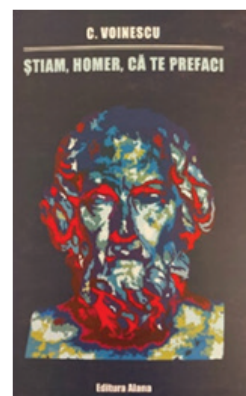
Un alt tulburător rămas-bun poetic: Știam, Homer, că te prefaci, de C. Voinescu

Toamna trecută, Slatina – oraș nemurit de creatori ca Eugen Ionescu și Ion Minulescu – a pierdut o personalitate de seamă a culturii, contemporane de această dată. Este vorba de profesorul și scriitorul Constantin Voinescu, intelectual de elită, care a slujit cu vocație, rafinament și modestie viața spirituală a meleagurilor oltene, marcând mai multe generații din ultima jumătate de veac. După ce și-a încheiat prodigioasa activitate didactică, C. Voinescu (discreție evidentă și-n semnătură!) a continuat să scrie și să publice apreciate volume de proză scurtă, epigrame, note de călătorie, remarcându-se în special cu instructivele cărți despre gramatica limbii române, unde, în același stil captivant, comenta capcanele vorbirii și scrierii actuale. Mai mult, „bântuit de neliniștile senectutii” – cum mi-a mărturisit la prima invitație de a-i trimite un material spre publicare, a condus vreme de peste un deceniu tot mai cunoscuta și apreciată revistă de cultură „OltArt”, la care am avut onoarea și bucuria de a colabora cvasicontinuu de la al doilea număr, alături de importante condeie din țară, și nu numai.

Din păcate, o boală necruțătoare a survenit când nici nu se uscaseră neala autografelor de pe cele două

volume dăruite cu generozitate de ilustrul pedagog: *Limba noastră cea de toate zilele. Din vorbă-n vorbă. Corect/incorrect*, la care C. Voinescu și-a alăturat un lingvist piteștean pe măsură – Iudita Dodu Ieremia, și volumul de versuri *Știam, Homer, că te prefaci*¹. Despre cel din urmă pot scrie abia acum, după câteva zile aflând de internarea autorului. Bine c-am apucat să-i mărturisesc, telefonic, ce mult mi-au plăcut ambele cărți! Era însă prea puțin față de reflecțiile ulterior tescuite, amânate pentru când urma să apară numărul 48 (An XII, 3/2024) al revistei. Aflam apoi c-a apărut, l-am procurat, dar n-am mai avut cui spune impresiile, cum procedam de obicei.

Cred că inițial mi-a fost, instinctiv, frică de comparația cu *Puntea* lui Marin Sorescu – volum despre care am și publicat un articol în revista „OltArt”, mai ales că semnatarul nu era bântuit de presentimentul morții pe un pat de spital, ci în deplină activitate, premiat, citit cu

¹ Editura Alana, Slatina, 2024.

interes crescând și pe facebook, invitat frecvent la postul local de televiziune și într-o fructuoasă corespondență cu toți colaboratorii revistei.

Recomandând cartea, ziceam cui-va că n-am curaj să recitesc, de „parcă se bântuie cu moartea pe străzile unui oraș bacovian”. Paradoxal, de când „confidentul” lui Homer a trecut soresciana *punte*, am înțeles că ne adresase, de fapt, un discret și candid *rămas-bun*.

În ultimii ani, fiind cooptată în echipa redacțională (vorba vine, munca o făcea în mare parte însuși redactorul-șef, cel ce se confrunta și cu neajunsurile financiare...), de câte ori îmi aducea textul la corectură mi se părea că exagera cu mulțumirile, deși-l asiguram de fiecare dată că pentru mine era un privilegiu (mai ales la ultimele numere, după ce trecusem printr-o mare pierdere și poate atunci a fost chiar o salvare). Schimba grațios registru cu aceeași glumă: „patria vă va fi recunoscătoare”... La fel de jovial a zâmbit și când, felicitându-l pentru acordarea cetățeniei de onoare a orașului, l-am întrebat dacă i-au dat și ceva bani?!

Dar, pe când cititorii se delectau cu ultimul număr al revistei (din nefericire, chiar ultimul!) și noi-colaboratorii așteptam să fim sunați pentru materialele următoarei apariții „OltArt”, inimosul conducător era transferat la „Elias” iar după vreo două luni ne-a năucit pe toți vestea stingerii sale, cu atât mai neașteptată cu cât acesta, pe lângă postările aproape cotidiene din mediul online (competente dialoguri pe probleme lingvistice), avusese în urmă cu puțin timp și responsabilitatea organizării etapei naționale a

olimpiadei de limba și literatura română.

Autor al unor cărți cu titluri inducând instant așteptări la o lectură instructivă și, totodată, reconfortantă (*Dau cuvântul și stau jos, Teleleu prin Europa, Like gramatica, Agramatica, Țepigrame* ș.a.), C. Voinescu a ilustrat cu prisosință bogăția și expresivitatea limbii române, pe care a slujit-o cu devotament nu numai *ex cathedra*, căci adnotările sale despre normele limbii române erau urmărite cu interes de mai toate categoriile de vârstă și profesionale. Mărturisirea și într-un interviu credința sa „în rostul înnobilitor al artei [...], în educație și în mântuirea prin educație”.

Precedat de sensibila prezentare a exegetului timișorean Alexandru Ruja, volumul *Știam, Homer, că te prefaci* cuprinde poezii care anunță încă din titlu familiaritatea autorului cu marea cultură a lumii, ascunzând însă și capcana impresiei de abordare cu lejeritate a unei teme grave, cum este condiția ființei umane, efemeritatea ei. Căci tonul elegiac se întrevede și din motto: „Cerul se deschide/ din ce în ce/ mai mult/ dedesubtul meu// și al altor asemenea/ lucruri/ deja întâmplare”. Când asemenea gânduri transpar în versurile unui octogenar nu poți gândi la trăiri dintre cele mai tonice, mai ales dacă ai savurat accentele satirice din alte creații ale sale².

Oscilând între simularea seninătății argheziene la gândul morții („Îți mulțumesc, Doamne,/ că mi-ai lăsat/ limpezi zăpezile,/ [...] pe care voi păși/ spre Tine!”), tertipul tergiversării („M-am așezat cu toamna/ la tocmeală”) sau al vicleniei oltenești („Nu mă

² „Țepigrama” *Sunt poet, ce pana mea! nu-i cruța nici pe unii „confrați”*.

îndemna, Doamne,/ să intru,/ îngăduie-mi să stau/ în fața ei,/ ca vițelul la poarta nouă,/ măcar o veșnicie,/ două!"), neliniștile *autumnale* – „tristețile târzii” și „teama de genune” sunt iscodite cu înfiorare: „mă caut și-mi este tot mai greu să mă găsesc”/ „mă-nvoiesc ca noaptea să mă cuprindă-ncet”.

Fără a li se știrbi ceva din încărcătura emoțională, sunt reiterate stări, cuvinte și imagini dragi filologului: luciditatea dureroasă a bătrâneții și apropierea omenescului sfârșit este – cum afirmam – arghezană, clipele existențialului se disipează într-o liniște/*neliniște* blagiană, clopotele vechi sună ca-n *Sara pe deal*, noaptea spărgându-se „în cuburi mari/ de întunerice” amintește de Nichita iar imaginarul „păș-păș” capătă alt sens, voit mai puțin dramatic³ decât în *Scara* din *Puntea* lui Marin Sorescu: „Parcă aș fi/ la furat de stele”.

Apelul la mitologie și trimiterile livresce sunt receptate firesc, izvorând din frământările interioare ale unui spirit înzestrat cu ample acumulări literar-artistice, dar și cu înalt nivel de inteligență poetică, care-i aduce în scenă pe Helios, Ulise, Dedal, Afrodita și alții din mitologie, religie, folclor românesc, istorie și literatură română și universală. Ca în *Legendele Olimpului*, zeitățile sunt coborâte de pe soclu, surprinse cu trăiri și reacții specifice umane („privesc Olimpul și mă mir/ cum zeii beau potir/ după potir,/ de parc-ar fi într-un tractir”, „Noe stătea pe prisma corăbiei/ [...] Nu mai sta ca vițelul/ la poarta/ nouă,/ îi zise doamna Noe”) și vădind similitudini perene,

în virtutea cărora însuși *Ulise* „mai ră-tăcește încă pe suprafața mărilor”.

Poetul nu ezită să descindă printre zei (inclusiv Morfeu!), regi, bufoni, „domnițe de salon/ și crai nebuni/ de modă veche,/ mateini”, Feți-Frumoși, zmei, prinți și mari creatori, abordându-i cu egală cordialitate: „orbecăiam prin Troia/ cu Homer,/ jucam pe aceeași scenă/ cu Eschil”/ „glumeam, din când în când,/ cu Sfinxul”/ „am ciugulit din mâna-ți darnică,/ Socrate,/ fărâmituri de stele”/ „la masă am stat chiar cu Baudelaire/ sau am băut un vin/ cu Mallarmé”. Cel care luase „cândva / morile cu asalt” luptă cu timpul spulberat în morile de vânt, ră-tăcește „prin cârciumi,/ cu Mateiu”, spovedindu-se în zori „la Arnoteni”, îl ascultă pe Bacovia „cântând/ prin parcuri pustii,/ la vioară...”, ademenit, ca Meșterul Manole, să „învețe/ zborul/ cu aripi de șindrilă”.

Un Icar zburând „pe deasupra atâtor iluzii”: „Poate că mi-a plăcut/ prea mult/ zborul,/ poate că,/ în ignoranța mea,/ m-am apropiat/ prea mult de Helios,/ scoțându-l din sărite”. „Beteag de gânduri” și „mai orb/ decât Homer” visează copilărește „altă livadă”, păzind merele de aur „cu capul între două țepușe” (să nu-l *fure somnul*), implorând o *Pax vobiscum!* și așteptând un semn dumnezeiesc „că se va face pace/ și pe pământ/ nu doar/ în cer”.

Poemele sunt primordial confesive, comunitatea – „lumea veselă dar tristă” fiind vizată mai puțin și deloc măgulitor: „se plimbă cirul prin cetate/ cu arlechini și saltimbanci,/ femei cu trei urechi/ și două guri/ și acrobați/ cu patru clase. [...] cu-alai de proști/ în urma lui,/ bat tobe,/ cad confetti/ și râde/ Aristofan/ de după nori”/ „nici

³ Totuși, ultima poezie este *Tristeți* ...

salcâinii/ nu mai sunt/ ce-au fost/ cândva” „și nimeni nu mai crede/ în ce va fi”. Prin peisajul eminemente citadin (cu târgoveți, geambași și gură-cască, tramvai, tractir etc.) răzbat arar elemente de spațiu câmpenesc (dealuri, livadă, râu), ca reminiscențe ale copilăriei, susținând antiteza trecut – prezent, *alias* tinerețe („Visele mele color/ din sezonul primăvară-vară,/ cu spadasi și domnițe/ eliberate din turn”) – senectute („au devenit acum,/ toamna,/ niște documentare/ alb-negru/ de scurt-metraj”).

Revin frecvent termeni sugerând ideea de trecere – apus, rece, întuneric, negru, asfințit, noapte, toamnă/ iarnă, somn – accentuată prin epitete metaforice: „bufnițe *petrecărețe*”, „iubiri de *ceară*”, „oaza de *iluzii*”, defuncte (*vorbe*) ș.a.

La nivel stilistic se mai remarcă plasticitatea și forța de sugestie a imaginilor: „vuietul surd al morții/ coboară încă/ oase vii/ în morminte”/ „Stau frunze galbene/ de strajă/ toamnei/ în copaci”. Materializarea abstractului generează imagini și trăiri apocaliptice: „Dormim pe zăcămintele/ de amintiri/ în care coborâm,/ din când în când”, pe „crucile din lemn/ de la răspântie/ de anotimpuri”, unde „aprimdem din când în când,/ câte o lacrimă”, sângele pare *răstignit*...

Gravitatea paradoxului se atenuează prin adnotări detensionant/-hilare: „Noaptea/ statuile coboară incognito de pe soclu”, „trec strada/ și merg încet să nu ne tulbure somnul”; Adam ar fi „întâiul donator de organe/ din istoria omenirii”, iar punctul de vedere se poate pierde „într-un sens giratoriu”...

Ca în tot ce a scris, împătimitul lingvist valorifică expresivitatea limbii vor-

bite, neezitând a recurge la cuvinte cu forme rare și sensuri mai puțin uzuale: *se-ntoarnă*, *beteag*, *azimă*, *împăcăciune*, *sclivisind*, *dorminzi*, *fur* – hoț ș.a.

Fără să pară nelalocul lor, neologisme și termeni tehnici de ultimă generație apar în contexte dintre cele mai neobișnuite: *virusat* (vis), *codul de bare* (al viselor), (somnia) *dezactivat*, *a accesa* (parola veacului), noua *dezordine mondială*!

Originală este și formula poetică, modernistă fără ostentație, versul liber (respectând întrutotul normele de scriere și de punctuație!) având o fluentă desăvârșită, cu centrul de greutate plasat spre final, concis, deseori într-un cuvânt-două: „În lăcomia mea de muritor/ de rând/ am mai cumpărat/ online/ câteva zile, în plus/ față de cele hărăzite/ la începuturi/ de Dumnezeu”.

Dincolo de farmecul discursului liric, tulbură dureroasa conștiență a implacabilului destin uman: „Mi-e tot mai somn/ și tot mai toamnă-mi e,/ aş vrea să dorm adânc/ pe stogul meu de fân/ și să visez/ că este luni”/ „simt cum trec/ secundele timpului meu” ș.c. Cum scria Nicolae Manolescu despre eseurile lui Marin Sorescu, „mai totul este citabil”.

Valorificând bogăția acumulărilor artistice și sintetizând, într-o manieră inedită, variate influențe culturale, volumul *Știam, Homer, că te prefaci* se constituie într-o meditație pe tema senectuții, putând fi receptat ca un ceva mai amplu și mai profund joc arghezian *De-a v-ați ascunselea*, o altfel de *Odă* eminesciană, același dureros experiment crucial: „Ca să pot muri liniștit, pe mine/ Mie redă-mă!”

spiritualitate și literatură

▀ Florina-Maria BĂCILĂ

DORZIANA – O poveste a treptelor

*„Nu nouă, Doamne, nu nouă,
ci numelui Tău se cuvine slavă,
pentru mila Ta
și pentru adevărul Tău”.
(Psalmul 113: 9)*

Atunci când m-am hotărât să aflu mai multe lucruri legate de viața și opera lui Traian Dorz, nu am bănuț nicio clipă că, la vremea respectivă, existau atât de puține mărturii și exegeze despre acest om și poet martir reprezentativ pentru literatura și spiritualitatea românească din a doua jumătate a secolului trecut. Deși neînregistrat în istoriile și în dicționarele de specialitate sau în florilegiile de poezie religioasă care au început să se tipărească imediat după 1990, unele dintre poeziile sale (mai ales cele cu accente sapiențiale) se regăseau deja în manualele școlare de religie, circulau, sub formă de cântece religioase, în cărțile bisericești, erau interpretate (ca și astăzi) în lăcașurile de cult ori redade publicului de pe marile scene ale țării și ale lumii.

Nu l-am cunoscut „față către față”: a trecut la cele veșnice în luna iunie a lui 1989, când abia împlinisem 11 ani. Pe filele timpului, aveam să ajung, mai târziu, la o antologie semnată de autor și, astfel, într-o împrejurare a vieții plină de tâlcuiri întremătoare, am în-

drăznit să mă gândesc că ar fi potrivit să mă încumet la a studia, dincolo de simpla lectură, o asemenea operă impresionantă – în primul rând – prin mesaj și dimensiune, despre care înțelegeam că numără aproximativ 100 de titluri (versuri, memorii, comentarii și meditații, confesiuni, eseuri, povestiri, îndrumări, cuvântări, piese și montaje religioase).

Prima etapă a parcursului analitic a constituit-o volumul tematic *Osana*, *Osana*, cuprinzând poeziile de factură educativă, moralizatoare, dedicate îndeosebi copiilor și copilăriei. În vara lui 2008 am selectat din ele – pe niște fișe (bucăți de coli albe) scrise de mână, cu cerneală albastră, pe care le păstrez și acum – un material faptic bogat: construcții gramaticale recurente, fenomene de limbă, termeni poetici care mi s-au părut relevanți pentru viziunea artistică a lui Traian Dorz. Într-o manieră similară am procedat în continuare, urmărind, la nivelul expresiei lingvistice, volumele *Locurile noastre sfinte*, *Minune și Taină*, *Eternele poeme*,

precum și altele din seria integralei lirice intitulate *Cântări Nemuritoare*.

Curând am constatat că o astfel de abordare nu va putea fi concretizată adecvat fără a avea la îndemână toate scrierile dorziene apărute în ediții de popularizare, dar în tiraje reduse. Am străbătut țara cu gândul, în lung și-n lat, încercând, după posibilități și cu foarte mare greutate, să le achiziționez ori să le copiez cu mijloacele de atunci. În plus, absența unei ediții critice / academice – o problemă sensibilă și, totodată, un punct forte al oricărui gen de cercetare filologică – m-a determinat să optez pentru utilizarea variantelor tipărite așa cum erau ele, asumându-mi, inclusiv la ora actuală, riscul motivat de a „ieși” din cadrele exigențelor impuse în demersurile științifice corespunzătoare.

Obişnuindu-mă treptat cu „tonalitatea” textelor dorziene, cu fenomenele care meritau a fi analizate îndeaproape, în primăvara lui 2010 am conceput cel dintâi studiu pe marginea unei structuri lexico-gramaticale cu valoare stilistică: *Dativul adnominal în volumul Osana, Osana, de Traian Dorz*, receptat pozitiv în mediul universitar și însoțit apoi, cum e firesc, de sugestii binevenite. Cu toate că mi-am continuat munca, nu preconizam, în acei ani, o carte cuprinzând analiza de ansamblu a operei. Am fost stimulată să pășesc înainte, în special, prin intermediul invitațiilor de a participa la conferințe internaționale, la colocvii și simpozioane cu profil filologic sau teologic, desfășurate în țară și peste hotare, unde am susținut lucrări ce aveau ca temă aspecte legate de gramatica, de lexicul ori de stilistica poeziei dorziene – comunicări publicate ulterior în volume colective, în revis-

te de specialitate sau de cultură din România și din străinătate. S-a adunat astfel un material consistent, au avut loc schimburi oportune de idei, s-au reținut versuri cu valențe artistice remarcabile, care necesitau o atenție sporită din diferite perspective și ofereau noi deschideri înspre cercetările viitoare.

În 2016 a apărut prima carte din seria celor consacrate observațiilor privind alcătuirea textuală a poeziei lui Traian Dorz: ***Dorziana – o (re)construcție a textului prin limbaj***. Gestul recuperator, de promovare a unui autor multă vreme ignorat al literaturii contemporane, a punctat câteva re-

pere desprinse din semnificațiile generale ale liricii sale, de la relevarea expresiei lingvistice a aspirației spre absolut (prin procedeele de negare a limitelor comune ori de exprimare a intensității maxime) până la semantica anumitor termeni sau a unor con-

strucții emblematic, fără a neglija nuanțele mito-simbolice ori interferențele cu valori ale spiritualității creștine.

După apariția lucrării am început să conștientizez amploarea demersului-restituire, care se cuvine a fi preluat de generații și generații de cercetători, cu scopul plasării operei în circuitul național și universal, mai ales că permite multiple variante de investigare (lingvistice, stilistice, literare, teologice, chiar muzicale). În consecință, am căutat să merg mai departe, săpând și mai adânc, și mai amănunțit, în căutarea rosturilor ei esențiale: în 2021 a văzut lumina tiparului al doilea volum, ***Dorziana*** – poemul (ne) cuvântului întemeietor, **în care am evidențiat semnificațiile altor termeni de bază (constituind, uneori, familii lexicale ori serii sinonimice)** – elemente simbolice și reflectări ale unei intimități suprafirești, generate de un sentiment complex –, alături de câteva segmente inedite (formele negative de supin, ocurența mărcilor comparației în situația adjectivelor negradabile, derivatele cu prefixul superlativ *prea-* din numele Divinității ori din sintagmele ce desemnează atributele Sale definitorii). Totodată, mărturisirile explicite despre conceptul de *egestas linguae* în actul creației se concretizează artistic în diverse maniere, ca temă constantă a unor texte închinat unicității lui Dumnezeu, înconfundabilei iubiri divine, în legătură cu care totul se situează, nu de puține ori, pe coordonatele indicibilului. Pe lângă simpla ilustrare a perspectiveilor semantice care contribuie la realizarea construcției textuale, integrarea fenomenelor lexico-gramaticale în organizarea textului pune în lumină

trăirile profunde ale eului auctorial, aflat mereu în ipostaze ale ascensiunii spirituale (proprii cunoașterii mistice și, deopotrivă, autocunoașterii), ale năzuinței spre eternitatea ființării în prezența strălucirii lui Dumnezeu.

Având în vedere că imaginile configurate în lirica dorziană sunt concepute prin analogie cu episoadele biblice și își găsesc ecouri în eseuri ori în meditații, lucrarea amintită se sprijină pe un material faptic variat, care include nu numai secvențe selectate din creațiile originale, reprezentative pentru crezul său poetic, ci și fragmente din versificări ale unor pasaje din *Vechiul și Noul Testament* sau din proză. Ori de câte ori am considerat că este necesar, am făcut apel la versiunile anterioare ale unor poezii, însă nu am ignorat nici textele (originale) din variantele dactilografiate ale manuscriselor – respectând opțiunile grafice conforme cu normele epocii –, edificatoare pentru clarificarea și motivarea unor aspecte care țin de metrica, de punctuația ori de semantica versurilor.

Studiind ani în șir paginile lui Traian Dorz, aveam să-mi dau seama că nu a scris poezie de dragul poeziei sau literatură fără sens, ci și-a împlinit, astfel, misiunea încredințată de Sus, iar întreaga operă (ca, de altfel, întreaga-i ființă) a închinat-o Divinității, în calitate de spirit creator și de îndrumător al comunității văzute a credincioșilor. Cu alte cuvinte, și-a asumat rolul de *poeta vates* jertfind și jertfindu-se, iar suferința – ca imbold menit să contureze o experiență de viață care se confundă aproape total cu cea de natură poetică. *Într-adevăr, ne aflăm în fața unor versuri cutremurătoare despre trăirea întru înalt, întru spiritualitate,*

apartținând unui scriitor ce are deplina conștiință a acestei dimensiuni prin intermediul căreia, după cum se știe, marile spirite ale umanității au reușit să se salveze întotdeauna, supraviețuind, în ciuda condițiilor vitrege impuse de regimurile totalitare, prin cele două modalități revelatoare de a transfigura durerea și de a dobândi libertatea în spațiul carceral, prin înălțarea sufletească spre Divinitate: *credința / rugăciunea și creația artistică*. Pentru lumea de azi, poate părea paradoxal că în beznele din universul concentraționar ostil și opresiv s-au ivit poezii pline de lumină, de speranță, purtând amprenta certă a dănuirii: „Ciobul de sticlă uns cu scuipat și dat cu săpun, apoi prăfuit cu puținul var răzuat de pe perete, strângea rând cu rând și strofă cu strofă aceste flăcări și carate acolo de unde nu se mai pierdeau. Apoi timpul și munca de nopți și ani le-a înflăcărat și șlefuit până ce au ajuns așa cum s-au revărsat în lume și în nemurire.”¹. Multe dintre ele au fost puse pe note de către colaboratorii apropiați ai poetului și constituie un veritabil tezaur muzical al asociației „Oastea Domnului” (mișcare de renaștere spirituală din cadrul Bisericii Ortodoxe Române); astăzi, aproximativ 2000 de poeme au deja partituri, iar numărul lor e în continuă creștere, ajungând să fie cunoscute sau preluate și de către membrii altor confesiuni. În perioada dinaintea de 1989, volumele au circulat (în clandestinitate) numai sub formă dactilografată, copiate de mână ori chiar înregistrate pe benzi de magnetofon, cu multe jertfe și riscuri de tot felul, iar o parte dintre

ele au văzut lumina tiparului în străinătate, prin bunăvoința unor creștini care au apreciat talentul creator și vocația de „misionar laic” a acestui poet român. În țară, scrierile i-au fost publicate postum, după 1990, la edituri precum „Oastea Domnului” din Sibiu sau „Traian Dorz” din Simeria.

De-a lungul timpului, am fost întrebată ce mi s-a părut cel mai dificil în elaborarea *Dorzianei*: absența unui suport bibliografic consistent, incluzând detalii inedite (și necesare) despre personalitatea autorului, lipsa unui sprijin constant din partea multora care l-au cunoscut ori l-au prețuit, eforturile solicitante și sacrificiile inerente acestui studiu amplu, alegerea manierei de abordare și a detaliilor tehnice de redactare, momentele de cumpănă... Din punctul meu de vedere, cel mai greu a fost și rămâne impactul sufletesc al operei asupra celui ce scrie despre ea, *altfel* decât despre alte categorii de texte literare. Cum să comentezi, de pildă, poezia lui Traian Dorz dacă nu rezonzi cu mesajul ei, care îndeamnă la credință în Dumnezeu, la trăire creștină veritabilă, la implicarea sacralității în viața cotidiană, la aspirația spre eternitate?! E anevoios să scrii despre moarte și veșnicie, despre frumusețea ziditoare și plinătatea iubirii divine, pe care trebuie să o crezi sincer, de care trebuie să fii convins ca să poți deveni, apoi, convingător, reprezentativ prin ceea ce oferi într-un gen de „misiune” exegetică mai puțin obișnuită, care să denote relevanță impregnată de aura autenticității. În consecință, dincolo de profesionalismul pe care lucrarea îl atrage după sine, devine o responsabilitate complexă și adesea copleșitoare să analizezi niște versuri de

¹ Traian Dorz, *Hristos – mărturia mea*, ediția a II-a, Sibiu, Editura „Oastea Domnului”, 2005, p. 297.

factură supraconfesională, create în memorie, în anii detenției, încercând să înveți ceva din profunzimea pe care o impune conținutul lor de inspirație scripturistică, însă conștientizând, în egală măsură, că suferința (greutățile, obstacolele, ezităările generate de condiția noastră telurică) este o condiție *sine qua non* a ascensiunii spre nemurire și că ea face parte, inevitabil, din ceea ce presupune originalitatea artei care străbate pragurile vremii.

Mai mult decât atât, volumul al doilea al *Dorzianei* s-a alcătuit, în mare parte, și s-a definitivat în perioada pandemiei (2020-2021) – un impediment major (prin limitarea accesului la sursele de informare / documentare din bibliotecile publice), așadar, un fel de „exil” (exterior, dar, mai cu seamă, interior), perceput la o intensitate covârșitoare. În acele săptămâni complicate, prin fața ochilor sufletului îmi trecea bucuria de a fi văzut numele poetului pe zecile de diplome primite ori de câte ori am participat la conferințele internaționale unde am prezentat comunicări pe această temă, alături de ecoul uimit al întrebărilor de la finalul expunerilor, adresate de către cei ce mă ascultau: „Unde l-ai găsit pe Traian Dorz? Noi de ce nu l-am știut?!”. Îmi aduceam aminte, cu dor și cu nostalgie, zilele lungi ale verilor toride când petreceam ore bune în sala de lectură de la etajul al III-lea al Bibliotecii Centrale Universitare „Eugen Todoran” din Timișoara, consultând o bibliografie vastă din sfera științelor umaniste, de la lucrările de lingvistică ale academicianului Al. Graur până la *Teologia dogmatică ortodoxă* a părintelui-profesor Dumitru Stăniloae, de la cărțile de filozofie ale lui Mircea Eliade până la dicționarele

etimologice ale limbii române. Stând acasă, de nenumărate ori mi-au răsunat în minte câteva rânduri din romanul lui Vintilă Horia, ce „transpune” jurnalul poetului latin Ovidiu, exilat la Tomis, care, dintr-un loc al durerii, devine centrul unei lumi spirituale, fapt accentuat de nașterea religiei iubirii și a speranței în viața eternă veritabilă: „[...] pământurile pe care le stăpânesc geții sunt întinse. Aceste întinderi cunosc nădejdea morții și a vieții viitoare, ca și puterea Dumnezeului unic. [...] Augustus m-a exilat ca să mă facă să sufăr, și am suferit. Dar știu acum că Roma, această Romă care era, la începutul suferințelor mele, ținta tuturor gândurilor, nu se află la răscrucea tuturor drumurilor de pe acest pământ, ci altundeva, la capătul unui altfel de drum. Și mai știu că Dumnezeu s-a născut, și El, în exil.”².

De altfel, în ceea ce-i privește pe toți creatorii de opere artistice, Traian Dorz precizează, în repetate rânduri, următoarele: „[...] sunt patru condiții care se cer neapărat unui creator, fie că creează o melodie, fie că creează o poezie, o idee, un eseu, un gând, un tablou frumos pentru Dumnezeu. Aceste patru condiții (sau chiar cinci) sunt: a munci cel mai mult, a te ruga cel mai mult, a iubi cel mai mult, a suferi cel mai mult și a plânge cel mai mult.

Nu există ceva nemuritor și de valoare care să nu fi ieșit din aceste cinci sau patru condiții. Iar cine a vrut să

² Vintilă Horia, *Dumnezeu s-a născut în exil*. Traducere din limba franceză de Al. Castaing, revizuită în prima fază de către autor, iar într-o a doua fază de Ileana și Mihai Cantuniari. Prefață de Monica Nedelcu. Postfață de Daniel Rops, București, Editura Anastasia, 1999, p. 208-209.

creeze într-adevăr ceva viu și vrednic de Dumnezeu, acela a trebuit să treacă prin aceste patru cernerii grele și dureroase, dar fericite și binecuvântate”³. „Fără acestea, literele nu strălucesc, corzile nu vibrează, lacrimile nu răsar...”⁴. Ideea este nuanțată și completată în alte fragmente din volumele de confesiuni sau de eseuri; iată, în continuare, un pasaj elocvent:

„Pe cine nu Te poate iubi pe Tine, aruncă-l în cuptor, ca să ardă cum am ars eu.

Pe cine nu știe cum este dragostea Ta, du-l departe, ca să vadă ce pâine udată cu lacrimi am mâncat eu

și ține-l în gheață, să vadă cum am tremurat eu

și scaldă-l în flăcări, să vadă cum am trăit eu și Tu –

acolo va afla ce este iubirea.”⁵.

Volumele *Dorziana* – două cărți despre poezie și credință, despre frumusețea și expresivitatea limbii române, însumând aproximativ 1000 de pagini – au fost scrise și tipărite cu greutate, cu trudă, dar cu multă dorință de a ilustra însemnătatea și profunzimea poemelor care vin să configureze universul inegalabil al misterului sacru, al devenirii continue, al unei muzicalități implicite și, prin aceasta, surprinzătoare, al inefabilului de esență harică, pe care se întemeiază rosturile înalte ale creației primordiale și ale

artei lirice, sub egida unei permanențe în spirit. Fără a intenționa o privire monografică, ele și-au propus să ofere publicului larg sau celui avizat oportunitatea de a descoperi valențe inedite ale *Cântărilor Nemuritoare*, întrebuițând, cu precădere, instrumentele cercetării filologice, concretizate, de fiecare dată, într-o abordare integratoare, neignorând precizările despre conținut, despre temele și motivele literare, despre adevărurile teologice de inspirație biblică valorificate în texte. Tocmai de aceea ambele se fundamentează pe o bibliografie formată din volume și studii vizând domenii variate: lexicologie și lexicografie, gramatică, stilistică, semiotică, istorie și teorie literară, folcloristică și etnologie, religie, filozofie, antropologie, muzicologie etc., la care am făcut numeroase și ample referiri. Evident, opera lui Traian Dorz (la fel ca a oricărui scriitor) merită a fi tratată din diferite puncte de vedere și, în acest sens, trebuie semnalat că, în ultimii ani, alți cercetători din țară au început să elaboreze studii, articole, teze de doctorat, cărți ori capitole ale unor lucrări care au ca temă viața și creația sa, cinstindu-i memoria și contribuind treptat, prin intermediul unor atari inițiative, la conturarea justă a imaginii de ansamblu asupra personalității lui. Tot recent, la Olimpiada Națională Interdisciplinară *Cultură și spiritualitate românească* (limba și literatura română și religie – gimnaziu și liceu), printre subiectele propuse pentru evaluarea elevilor finaliști s-a numărat și analiza unor poezii dorziene, prilej cu care copiii și tinerii au avut posibilitatea de a pătrunde semnificațiile lor adânci, relevând felul cum se transpune liric, pe diverse paliere ale

³ Traian Dorz, *Cuvinte la Sărbătorile Literare*, Sibiu, Editura „Oastea Domnului”, 2012, p. 117-118; vezi aceeași idee în idem, *ibidem*, p. 131 și p. 405; idem, *Istoria unei jertfe*, vol. IV. *Pârğa*, Sibiu, Editura „Oastea Domnului”, 2002, p. 278.

⁴ Idem, *Hristos – mărturia mea*, ediția a II-a, p. 19.

⁵ Idem, *Mărgăritarul ascuns*, Sibiu, Editura „Oastea Domnului”, 2000, p. 103.

ființării, experiența relației omului cu Dumnezeu și cu semenii săi.

Apărute cu ocazia împlinirii a 60, respectiv a 65 de ani de Filologie la Universitatea din Timișoara, cărțile *Dorziana* – o premieră pentru analiza scrierilor autorului – s-au lansat, în repetate rânduri, în format fizic și online, fiind primite cu impresii favorabile și cu îndemnuri pentru viitor, au fost prezentate la posturile de radio și de televiziune naționale (TVR 3, Trinitas TV) și regionale (TVR Timișoara, Banat TV, Radio Timișoara, Radio Reșița), în presa centrală și locală (periodice de informare / popularizare sau de specialitate), la evenimente de anvergură (manifestări științifice de profil, întâlniri cu scriitorii, tabere de literatură, dezbateri despre raportul dintre biografie, poezie și religie ș.a.), au ajuns la Academia Română, au beneficiat de cronici și exegeze din partea unor personalități ale culturii și spiritualității din țară ori din străinătate. Spre exemplificare, din multitudinea fragmentelor memorabile care ar putea fi selectate, reținem două secvențe:

- „Neîndoielnic, oricare *Dorziana*... pe care o semnează filologul timișorean va rămâne, la rândul ei, *un reper de netăgăduit în exegeza dorziană*, dar și o probă de virtuozitate, ca să nu zic direct un îndreptar în materie de hermeneutică a poeziei religioase, autentic întemeietoare. Asupra căreia ar trebui să ne aplecăm cu toții frecvent (și nu accidental!), cu certitudinea că și acolo, cum bine a arătat Traian Dorz într-un text memorabil, «Adevărul, Legea Firii / Veșnicului Savaot, / ca Nemarginea Iubirii, / biruie și-ntrece tot.»” (Emanuela Ilie);

- „Lecturând ambele volume ale autoarei Florina-Maria Băcilă, bote-

zate inspirat *Dorziana*, considerăm demn de remarcat faptul că nu doar poezia lui Traian Dorz, ci și cercetarea stilistică întreprinsă asupra acesteia sunt dătătoare de fiori sacri, metafizici și estetici atât de bineveniți în alienata noastră modernitate. Îi mulțumim, așadar, autoarei pentru faptul că ne-a făcut cunoscut și ne-a adus atât de aproape de sensibilitatea unui poet profund religios pe care abia *astăzi* l-am descoperit, grație efortului Domniei Sale.” (Mariana Matei Buciuc).

În 2024, când s-au împlinit 110 ani de la nașterea poetului (25 decembrie) și 35 de ani (20 iunie) de la plecarea în veșnicie, am socotit că este oportun ca, în semn de neuitare și de prețuire, să se alcătuiască volumul *Dorziana – consemnări și exegeze*, cuprinzând recenziile realizate, de-a lungul timpului, pentru *Dorziana* de către profesori, cercetători, critici literari, teologi, publiciști aparținând unor generații diferite, iubitori ai cuvântului scris din România sau de dincolo de hotarele ei, precum și o selecție a cronicilor dedicate evenimentelor în cadrul cărora au avut loc lansările cărților, ilustrând, o dată în plus, complexitatea abordării acestui fenomen liric unic.

Cu încredințarea de a-mi fi împlinit datoria, adresez mulțumiri recunoscătoare și pline de reverență:

- familiei mele și oamenilor cunoscuți ori „nevăzuți”, de aproape sau de departe, care, într-un anume fel, au fost și au rămas lângă *Dorziana* – cu gândul și cu sufletul, prin ceea ce au transmis ori au întreprins, prin disponibilitatea și implicarea lor, prin gesturi simple sau prin sprijin faptic (sugestii în diferite etape ale scrierii celor două volume, corectură, concepție artistică a copertelor, promovare în

mediul online, susținere în „călătorii-le” cărților și în organizarea lansărilor aferente, traducere a unor fragmente din cercetare);

- celor ce mi-au pus la dispoziție cărți, materiale (în format fizic sau electronic), informații de preț pentru elaborarea adecvată a *Dorzianei*;

- celor ce semnează textele incluse în această lucrare și care, astfel, au posibilitatea inedită de a se „întâlni” cu toții pe drumul cuvântului, la ceas de sărbătoare;

- redactorilor din presa scrisă, din radio și televiziune, coordonatorilor de volume colective și de publicații periodice, organizatorilor de manifestări științifice sau culturale în sfera căroră *Dorziana* și-a găsit loc, precum și colaboratorilor de ieri și de azi care au vorbit despre ea în asemenea situații;

- colegilor profesori de la Facultatea de Litere, Istorie și Teologie a Universității de Vest din Timișoara, celor de la alte instituții științifice și culturale de aici și de pretutindeni, care mi-au fost alături;

- editurilor timișorene Excelsior Art și Cosmopolitan Art, care au tipărit cele două volume.

Convins fiind că rosturile artei consacrate comuniunii divino-umane nu-și vor pierde semnificațiile perene și izbăvitoare, Traian Dorz – cel care, vreme de peste 40 de ani, nu și-a văzut nicio carte tipărită în țară – scrie într-un poem emblematic: „Voi trăi în orice cântec, – orice frunză-mi va fi soră, / orice fir de iarbă – prieten, orice seară – auroră, / orice foșnet – frate dulce, casă-mi va fi orice zare, / căci prin toate trece veșnic harfa mea nemuritoare.”⁶, adăugând în alte versuri

programatice: „Cât de târziu, odată va fi să mă dezgroape / o spadă, ori o harfă, ori un avânt slăvit / – și s-or mira urmașii cât le eram de-aproape, / câți m-au ucis prin veacuri și totuși n-am murit!”⁷. Într-adevăr, călătorind în labirinturile comunicării prin cuvânt, îndreptându-se către Netimpul de Acolo, poeții nemuritori ajung, uneori, să se „nască” abia după ce pleacă în veșnicie. Și poate că mai ales de aceea *Dorziana* rămâne o amprență esențială a parcursului meu profesional din ultimii 16 ani, un proiect filologic și, deopotrivă, sufletesc, pentru care, dincolo de toate (și înainte de orice!), se cuvine să-I mulțumesc Celui Nespus de Bun, Căruia – în pofida oricăror impedimente, limitări, constrângeri exterioare, frământări lăuntrice ori provocări existențiale – poetul I-a slujit toată viața prin creație, prin jertfa sa întreagă, ancorată deplin în inspirația permanent izvorâtă de Sus și în năzuința spre eternitatea împreună cu El. Chiar și atunci când, în efemeritatea clipelor noastre, iernile aspre mai rostuiesc taine albe coborând peste sensuri, arzând slove și tăceri... „A nins mult și niciun zgomot nu mai ajunge până la mine. Focul se stinge în vatră. Sunt obosit, degetele mi s-au dezvățat cu scrisul. [...] Cineva a venit azi să mă îngrijească [...]. Cineva care-mi cunoaște obiceiurile și vrea să mă știe scriind mai departe...”⁸.

Domnului”, 2007, p. 93.

⁷ Idem, *Eu nu mă tem de moarte!*, în idem, *Cântarea Anilor*, Sibiu, Editura „Oastea Domnului”, 2006, p. 145.

⁸ Vintilă Horia, *op. cit.*, p. 258.

⁶ Idem, *Nu-mi acoperiți mormântul*, în idem, *Cântarea Veșniciei*, Sibiu, Editura „Oastea

proză

▀ Constantin MARAFET

O fotografie în pânza păianjenului

Bătrânul Uță, cu mâinile la spate prin curtea de dincolo de restaurant, unde ținea marfa frumos stivuită, tună și fulgeră cu o furie greu de descris. Aproape că țipă, încât înjurăturile lui precum "Grijania mamei lor de hoți și bandiți!... Mă amenințați voi, niște coate goale, pe mine... Grijania voastră!..." se aud până la Sfatul Popular și înapoi. Câțiva vecini mai curioși au ieșit în drum să întrebe ce s-a întâmplat.

În local se lăsase liniște pentru prima dată în istoria lui și cu toții ascultau concertul de înjurături cu nuanțări vulgare ale bătrânului Uță la adresa noilor autorități. Niciodată nimeni nu-l văzuse așa de pornit și cătrănit. Îl știau om liniștit și calculat, la locul lui, de nădejde. Acum aflară toți că primise ultimul avertisment să predea restaurantul statului și el să rămână un simplu angajat, de se închinău toți și-și scuipau în sân: „Să-i ia omului munca de-o viață... Asta chiar că nu am auzit...”. Adică, vezi Doamne, îi făceau un bine că îl puneau responsabil, îl lăsau tot pe el să se ocupe de restaurant, numai că schimbau proprietarul, iar restaurantul devenea al poporului, cum s-ar zice. Uță nu înțelegea și basta. „Cum angajat la propriul meu restaurant? E viața părinților mei aici, a bunicilor. Nu se poate așa ceva. Niciodată! Mor și nu predau viața străbunilor mei statului ăsta blestemat”. Chiar și după ce rostea propoziții peste

propoziții, buzele lui continuau să se miște ca și cum vorbea în continuare, dar nu se mai auzea nimic.

În urma lui, Ionică, argatul casei, mergea umil, cu ditamai căciula în mână, din aceea de oaie țurcană, aplecat de spate și dând din cap afirmativ la fiecare înjurătură a stăpânului. Îl urma așa mereu, de parcă era umbra lui. Executa toate poruncile bătrânului Uță cu exactitate. Era respectuos din cale afară și mai loial ca un frate. Dar și Uță îl recompensa după merite sau de câte ori avea ocazia.

Restaurantul „La dorul de sub umbră” de pe strada Domnească îl avea de la tatăl lui, iar tatăl lui de la tatăl lui și așa mai departe, până i se pierd rădăcinile în negura vremurilor. Întâi se construiseră restaurantul cu micul conac de alături și apoi orașul în jurul lui. Așa se vorbea despre vechimea lui. Și cum locuitorii nu știau când se născuse orașul, despre restaurant nici atât.

Uță îl moștenise când împlinise 20 de ani și de 50 de ani îl păstora și-l administra. „Dacă-miiei munca, m-ai omorât”, zicea mereu, oricui se nimearea, ca o premoniție. Acum, când chiar se întâmpla, uimirea depășea cerul.

În seara aceea, citise somația adusă de un jandarm pe care-l cunoștea - mai venea și bea și el o țuică la restaurant - apoi acesta îi șoptise:

Ai grijă, bre nea Uță, te bagă în pușcărie ăștia, bre, bagă toată familia. Eu

ți-am zis... să nu zici după aia că nu ți-am zis...

Apoi l-a pus să semneze de primire și a plecat cu pușca în spate, dând din cap.

Uță l-a tocmit pe Carabelea cu trăsura să-i aducă acasă copiii, care erau fiecare la casa lui, dar locuiau tot în oraș.

— Eu nu cedez. Nu-mi dau sufletul. Nu mă vând. Ce dacă m-au trecut la chiaburi?! Să mă treacă unde vor ei. Restaurantul, pâinea familiei noastre, nu-l dau. Mă, copii, mă, vă spun vouă să știți cauza morții mele.

Unii dintre ei, mai ales nurorile, că deh, avea cinci, au încercat să-l convingă că asta-i noua ordine socială, că altă cale nu-i, că acesta-i mersul noii societăți multilateral dezvoltate, că ei au un serviciu bun și nu vor să-i dea cu piciorul.

Numai Ilinca, fata lui cea mică, al șaselea copil al lui, că au vrut cu orice preț și o fată, îi împărțasea durerea. Bătrânul Uță nu s-a lăsat înduplecat. Mai rău s-a enervat văzând cum sunt manipulați unii dintre copiii lui.

— De-asta v-am trimis eu la școală? Să fiți mai proști ca mine? Să știți de la mine că nu moartea e cea mai mare durerea, ci furtul pe față a muncii tale de secole, a familiei tale, trădarea... a zis cu năduf, pierzându-se în vorbe și apoi a refuzat să mai deschidă subiectul.

Au mâncat în tăcere. O tăcere grea ca la mormântul lui Tase, tatăl lui Uță. Nimeni nu a îndrăznit să mai scoată o vorbă. Le era teamă să nu facă zgomot nici cu lingura în farfurie. Uță era negru de furie, dar a stat cu capul în farfuria lui până au terminat toți de mâncat. Numai Dumnezeu îi mai citea gândurile acum.

După cină s-au retras în camerele lor. Nimeni nu mai avea chef de vorbă. De Uță însă nu s-a dezlipit Gherasim, fiul Ilincăi.

Vreau să dorm cu tine, vreau să dorm cu tine, bunicule!

Uță a acceptat fără rezerve, căci își iubea nepotul. Chiar voia să-i lase lui moștenire restaurantul, dar nu spusese nimănui despre asta.

În cameră, Uță s-a așezat în genunchi cu fața spre răsărit, iar Gherasim l-a imitat imediat și au început să spună „Tatăl nostru”. Mai întâi fiecare în gând, apoi cu glas tare, împreună. Pe perete erau trei icoane mari, toate cu Maica Domnului cu pruncul. Mereu îl impresionau pe Gherasim. Parcă Maica Domnului se uita la el și chiar așa era.

Apoi Uță, bunicul lui, a început să-i povestească despre tatăl și bunicul lui, despre greutățile prin care au trecut numai și numai să poată ține restaurantul deschis.

Îți spun toate acesta ca tu să nu uiți și să povestești copiilor și nepoților tăi. Ai înțeles?

Au adormit într-un târziu și parcă amândoi erau descătușați. Pe fețele lor era lumină. Întunericul stătea departe de ele. Aveau sufletul deodată liber. Întunericul nopții adusesese cu el o liniște profundă, când deodată vocea de copil a lui Gherasim sparse geamul tăcerii.

Scoală-te! Mi-e sete..., a zis de vreo trei ori la rând, apăsând și a dat să adoarmă din nou.

Uță l-a auzit, că el dormea iepurește de când fusese pe front. Nu s-a uitat la el, ci s-a uitat involuntar pe fereastră, cum făcea în fiecare noapte când se trezea. De la fereastra lui se vedeau toată curtea și cerul dinspre pădurea Pleșeștilor. Cerul era roșiatic, un roșu nemaivăzut, nefiresc de viu. Din el țâșneau flăcări într-un dans demential, precum al ielelor. Când dădu cu ochii de acoperișul restaurantului, sufletul deveni statuie. Încrămeni.

Ardeeeeeee! țipă din toți bojocii.

Deschise larg geamul și strigă la Ionică, argatul familiei, care avea camera chiar în prelungirea restaurantului.

Sari, Ionică, sari, că a luat foc restaurantul!

Pe stradă era un pustiu cum nu se mai văzuse. Nici câinii nu mai lătrau. Flăcările se înălțau tăntoș către cer. Se vedeau de la București și de pe puntea vapoarelor din Constanța.

Toată familia însă era în picioare. Cum auziseră cu toții strigătele de disperare ale lui Uță, săriră din somn și, năuci, încercau din răputeri să mai salveze câte ceva și să stingă din mărjea focului.

Când au ajuns în curte, au văzut că focul se extinsese la conac. Ardea și acesta și urmau casele vecinilor, dacă nu se intervenea imediat.

Uță l-a căutat în zadar pe Ionică. Voia să-l trimită după pompieri, dar acesta dispăruse subit.

Să nu ardă pe undeva, săracu'... Căutați și voi!

Însuși Uță, în disperare, fugi până la sediul pompierilor, care era la două străzi mai la vale. Îl întâmpină unul mustăcios, Grigore, că îl știa - bea numai coniac franțuzesc și cânta doine de jale. Avea o arsură urâtă, de la vreun foc, cicatrizată pe obrazul stâng. Grigore i-a spus de la obraz:

Nu pot, bre Uță, să te ajut. Descurcă-te! Am ordin să nu intervin. Înțelegi? Fugi de aici, salvează ce poți și pleacă din oraș!

Degeaba a insistat bătrânul. A vrut să-l mituiască, oferindu-i poate mai mult decât făcea restaurantul.

Ce vrei, mă, să amanetez viitorul copiilor, cum faci tu?...

Uță s-a întors tot într-o fugă, de își scuipa plămânii. Spera ca măcar vecinii să le sară în ajutor. Nimeni. Au strigat cât i-au ținut băierile inimii să spargă surzenia vecinilor, dar degeaba. S-au

strâns în brațe toți și au privit cum arde restaurantul. Au stat îmbrățișați până s-a făcut totul scrum.

Hai, veniți de luați restaurantul! Luați-l voi!..., îngâna Uță, care nu mai avea lacrimi în inimă de atâta zbucium.

În noaptea aceea s-a schimbat lumea. Singurătatea și tăcerea, frica, lăcomia și ipocrizia au devenit legile firii. Copiii lui Uță s-au întors la casele lor mârniți, luând-o și pe Marița, mama lor, cu ei. Uță nu a vrut să plece de la casa lui. A rămas într-o cameră, în camera lui Ionică, argatul lor, singura care părea într-o stare mai bună. Nimeni nu a știut ce face acolo singur. Ieșea numai să-l caute pe Ionică, la care ținea ca la un membru al familiei. L-a căutat până în ultima lui zi de viață. „Voiam doar să-l mai întreb ceva, atât”, zicea celor pe care îi întreba de el.

Sufletul lui Uță a ars încontinuu într-o durere surdă și nevăzută. Ca un parfum de lavandă a trecut timpul pe lângă ei. Niciodată familia nu s-a mai reunit de atunci. S-au înstrăinat cu totul.

Gherasim cu fiul lui, Uță, căci din iubire și respect pentru bunicul lui îi dăduse numele acestuia, priveau curioși în colțul din dreapta, sus, al camerei, la fotografia din pânza păianjenului, fotografie care înfățișa toată familia cu doar o săptămână înainte de incendiu. Cât de fericiți erau!

Fotografia stătea agățată în pânza de păianjen. Până și Uță cel mic se uita mirat în timp ce tatăl lui, Gherasim, se întreba: „Cum de a rămas intactă? Cum de nu a ars? Cred că e singurul lucru care a supraviețuit focului. E o mare enigmă, ca și setea mea din acea noapte”, își mai zise și-l strânse în brațe pe Uță, băiețandru, lăsând să cadă o lacrimă peste coșciugul bătrânului Uță.

Pe Ionică l-a căutat și Gherasim, dar nici el nu l-a găsit nicăieri. Parcă nici nu se născuse.

► George DAVID

Limita mea e cerul (din volumul în pregătire *La Străini. Solilocviile de la Căteaua*)

Transcriu mai jos una dintre istoriile pe care mi le-a relatat prietenul meu, nea Costică din Străini:

Bunicul meu dinspre mamă era născut în 1888. În Străini, firește. Străinenii îi ziceau Steluță, dar numele ăsta n-avea nicio semnificație astrală, era pur și simplu un diminutiv inventat de ei de la numele „oficial” de botez al bunicului, Constantin, nume pe care l-am moștenit și eu.

În 1916, când am intrat și noi în război, bunicul Steluță era așadar în floarea tinereții, la nici treizeci de ani. Se-nțelege că a fost chemat sub arme, ca bărbat cu armata făcută, iar împreună cu el au mai fost încorporați și alți străineni, unii mai tineri decât el, alții mai mari, mă rog, după socotelile celor de pe la comisariate. În orice caz, ceea ce știu din spusele lui este că a nimerit în aceeași companie cu un *leat* de-al lui din sat. Un anume Vasile Trofin, cu care fusese chiar coleg de școală o vreme, în clasele primare (din păcate, instrucția școlară s-a oprit aici pentru amândoi, la clasele primare).

Spre nenorocul lui Vasile, războiul s-a terminat mult prea repede pentru el. Chiar la prima lor intrare

în foc, un brand inamic a explodat în apropierea lui, iar câteva schije l-au lovit. Doar una dintre ele l-a atins mai serios, la piciorul stâng, însă rana, netratată cum se cuvine, s-a infectat, așa că în cele din urmă a fost nevoie să i se amputeze piciorul cam de sub genunchi. Așa se face că Trofin al nostru a scăpat repede de război, dar prețul a fost că, după cicatrizarea amputării, a fost nevoit să tragă după el un picior de lemn.

Familia lui Trofin nu era de fel din Străini, ai lui veniseră de pe undeva, nu se știe de unde, și, în cele din urmă, se stabiliseră în Străini. Nu spre bucuria sătenilor, deoarece se zvonea că nu degeaba plecase-ră ei de unde plecaseră, ci fiindcă fuseseră, practic, alungați de foștii lor consăteni. Unii strecurau niște aluzii cum că Trofinii ar fi neam de incendiatori, oameni dușmănoși care nu știu să-și rezolve disputele cu alții decât punând foc caselor, acareturilor, ariilor, câmpurilor date în pârg, loturilor de pădure (*ca Abe Snopes al lui Faulkner*, îmi trece mie prin minte).

Din cauza asta, străinenii nu i-au înghițit niciodată pe Trofini, iar ei, ca răspuns, au refuzat cu încăpățâ-

nare orice prilej de apropiere. Toți din familia lor, fără excepție (erau vreo patru-cinci membri pe vremea aia), umblau cu capul pe sus într-o atitudine sfidătoare, fără să dea bună-ziua, fără să răspundă dacă vreun localnic le dădea binețe. Regulile comunității erau încălcate la vedere și cu bună știință, ca pentru a demonstra că lor nu le pasă, acele reguli nu-i privesc și pe ei, deoarece ei sunt *din afară*: vitele lor erau lăsate slobode să pască pe pășunile altora, hotarele culturilor erau mutate după bunul lor plac, culegeau fructe și struguri de pe la alții fără să ceară voie, copiii care erau de vârsta școlii găseau mereu motive de încăierare cu colegii și tot așa. Dacă se-ntâmpla ca vreun străinean, exasperat de apucăturile Trofinilor, să încerce vreun reproș pentru vreo samavolnicie de felul ăsta, Trofin ăl bătrân (nu-i știu numele de botez) îl asculta cu un dispreț abia mascat, în timp ce-și scotea din buzunar amnarul, cremenea și iasca (el încă nu trecuse la chibrituri) și se juca provocator cu ele scoțând mici scânteii care să-i dea de gândit reclamantului.

Verile, când venea vremea treieratului, Trofin ăl bătrân cutreiera ca din întâmplare pe la ariile de treier, unde, fără să intre în vorbă cu sătenii care munceau acolo în colb, pleavă și arșiță, scotea ostentativ din buzunar sculele de aprins focul și le tot încerca, urmărind fățiș, cu un rânjat ca de jăratec, reacția oamenilor. Oameni care, în cele din urmă, îl chemau pe un ton împăciuitor-precaut și-l ademeneau: „Nea Trofine, nu vrei să iei matale săcoteiul ăla de grâu (sau orz, sau ovăz, sau secară)?

Că poate ți-o fi bun la ceva, nouă nu ne trebuie, mai mult ne-ncurcă”. Și la fel se-ntâmpla și la culesul porumbului, și la floarea-soarelui, și la toate celelalte. Pe ascuns – că în față nu-ndrăzneau să-i zică nimic ce l-ar putea irita – oamenii îl porecliseră Foca. Și nu era vorba de viețuitoarea aia arctică, ci de sfântul din triada Ilie, Pălie și Foca, sfântul responsabil cu incendiile, mai ales cu cele de pe la arii sau din câmpurile de grâne.

Vasile Trofin preluase și el, pe măsură ce creștea, apucăturile tatălui. Pus mereu pe harță (deși era mic de statură, era numai fibră), suspectând tot timpul că toți ceilalți au ceva împotriva lui, reacționând violent și disproporționat ori de câte ori i se părea că ar fi apărut vreo amenințare oricât de neînsemnată. Singura deosebire era că el se modernizase, nu mai umbla cu amnarul în buzunar, ci avea permanent la el cel puțin o cutie de chibrituri.

De altfel, aplecarea asta către modern, către progres era partea lui bună, poate chiar singura. Într-adevăr, Vasile era neîntrecut în meșterirea a tot felul de chestii, încuie-tori, zăvoare, unelte agricole, scule nemaîntâlnite dar foarte practice, capcane pentru șoareci și pentru șobolani și pentru vânat, tot felul de lucruri trebuincioase într-o gospodărie. Pe unele le copia după modele industriale, pe altele le născocea chiar el. Era de necrezut câtă inventivitate și câtă aplecare nativă avea către tehnică. Pentru asta, în ciuda oricăror reticențe, Vasile era căutat frecvent de consăteni, ba chiar și de alții din alte locuri care auziseră de

meșterul neîntrecut de la Străini. Lucra atât la el acasă, unde avea un atelier la fel de misterios ca al unui alchimist, dar mergea și pe la casele oamenilor când era nevoie, iar acolo, după ce se întorsese din război, își folosea deseori piciorul de lemn pe post de banc de lucru.

De aici i s-a și tras lui sfârșitul, de la pasiunea asta nestăpânită pentru tehnică.

Când fusese încorporat și trimis la pregătirea militară pentru front, Vasile Trofin auzise, cum era și firesc, tot felul de istorii despre ceea ce avea să-i aștepte când vor da piept cu inamicul. Seara, în dormitor sau în bivuac, circulau tot felul de zvonuri fioroase: „Austro-ungarii au niște mitraliere, Șvarț-loaze le zice, care împrășcă gloanțe fără încetare, roiuri-roiuri, nu scapă nimeni din fața lor”, dezvăluia câte unul dintre proaspeții recruți, în timp ce altul venea și el cu o noutate: „Da, dar nemții au și niște tunuri Berta pe care le mută o mie de oameni și care trag hăt dincolo de zare. Dar asta nu contează, pentru că neamțul știe să socotească atât de precis unde trage, încât, chiar așa, tras pe nevăzute, proiectilul îți pică drept în cap”. „Oho, dar să vezi cum e când otrăvesc aerul cu nu știu ce gaze de muștar și mor cei din tranșee ca muștele!”, intervenea un alt așa-zis cunoscător în ale frontului, în timp ce un altul venea și el cu bomboana de pe colivă: „Bine-bine, dar măcar îl ai pe inamic în fața ta, e acolo, pe pământ, la fel ca și tine. Poți să țin-tești în el cât de repede. Dar când el e deasupra ta, pe sub nori, și te toacă de sus cu tot ce vrea el, cum

e, ce mai ai de zis?” Și, văzând că ascultătorii nu prea înțeleg despre ce e vorba, aducea lămuriri pe un ton superior: „Da, mă, nemții au niște zeppeline, ca un fel de bășici uriașe cu care pot zbura pe sus, și de-acolo te trăslesc de numa-numa”.

Ei bine, ideea asta a zborului „pe sub nori” s-a înșurubat bine de tot în mintea lui Vasile Trofin, urmașul lui Foca. Căzuse pradă unei frământări cum nu mai simțise până atunci, nici măcar atunci când avusese de-a face pentru prima dată cu o femeie: cum, adică omul ar putea zbura? Și cum e să te înalți acolo, sus? Oare de acolo, de sub nori, cum se vede lumea de jos? Dar oare s-ar putea zbura și mai sus de nori?

Întrebările astea nu-i dădeau deloc pace lui Vasile, chiar dacă, atunci când socotea rațional, ideea zborului era, practic, imposibilă. Cum dracu să se ridice de la pământ ceva care e mai greu decât aerul, nu e ceva împotriva firii? Cu toate astea, se apucase să cerceteze pe unde putea și el, pe la oameni mai învățați, prin ziare și almanahuri, să afle cum anume se face de pot zbura baloanele alea imense pe care el nu le văzuse niciodată, doar își imagina cam cum ar putea arăta. Aflase despre povestea cu aerul cald, care face ca balonul să se ridice în aer, despre forma pe care ar trebui s-o aibă balonul, despre nacelă, despre cum poți să ancorezi zeppelinul la sol ca să nu zboare decât atunci când vrei tu, mă rog, aflase multe.

În scurt timp – deoarece boala zborului îl stăpânea ca o febră în toată regula, trebuia să scape de ea cumva – ajunsese să cunoască atât

de multe detalii, încât se simțea destul de stăpân pe sine ca să treacă la partea practică. Așa că și-a făcut întâi rost de material pentru zeppelin: de la un prăduitor care jefuise un depozit militar cumpăraseră o groază de foi de cort, pe care le impregnaseră cu nu știu ce substanță ignifugă, apoi le cususe cu migală, după schițe făcute de el însuși cu creionul de tâmplărie într-un maculator. Împletise corzi zdravene de cânepă, împletise și un coș mai mare din nuiele de răchită, care avea să țină loc de nacelă. Adunase de prin pădure și de pe la oamenii din sat o cantitate destul de mare de lemn de tei, socotind că are greutatea cea mai mică și putere de combustie mare, deci s-ar potrivi perfect cu ceea ce-i trebuia lui. Imaginase și un fel de burlan de tablă care să conducă tot aerul cald în interiorul balonului, mă rog, inginerie de mare clasă.

Venise apoi momentul testărilor la sol. Cu balonul ancorat, noaptea, pe furiș, ca să nu-l vadă nimeni, verificase de câteva ori dacă povestea cu aerul cald care face balonul să se ridice chiar era adevărată. Și era. Apoi, tot la ancoră, testase dacă ar putea să urce și el în nacelă: pusese acolo doi saci cu grâu – din cei primiți de taică-su Foca drept taxă de protecție – care să fie cam cât greutatea și volumul lui. Funcționase și de data asta. În cele din urmă, îndrăznise să urce chiar el însuși în nacela bine priponită de niște țărui zdraveni înfipti temeinic în pământ. De asemenea, făcuse antrenamente cum să dea focul mai mare sau mai mic, astfel încât balonul să se ridice și să coboare după voia lui.

Totul mersese strună, exact așa cum își imaginase și cum sperase.

În cele din urmă, după testele trecute cu bine, socotise că a venit vremea zborului real. Așa că dăduse zvon prin sat că sâmbătă avea să le arate ceva ce nu mai văzuseră și nu mai pomeniseră nici ei, străinenii, nici neam de neamul lor!

Sâmbătă, pe la jumătatea dimineții, scăldați în soarele mieriului al zilei de 22 septembrie 1917, oamenii se strânseseră cu mic cu mare acolo unde le spusese Vasile, adică pe un tăpșan gol din marginea satului, o pajiște care aparținea familiei lui. Acolo au văzut ceva prăvălit în iarbă, ceva care semăna cu pielea jupuită de pe un uriaș balaur kaki, prinsă într-o plasă de odgoane de cânepă și cu o ditamai coșarcă de nuiele legată și ea pe-acolo. Nimeni nu-nțelegea ce urmează să se întâmple, în orice caz, sigur nu era nimeni pe-acolo căruia să-i fi trecut măcar prin minte că avea să fie vorba de un zbor.

Zbor pe care, în cele din urmă, inventatorul îl anunțase cu emfază: „Bă, o să vedeți ceva ce nici cu gândul n-ați gândit, să știți voi cine-i Vasile Trofin! O să zbor, bă!” La murmurul nedumerit al mulțimii, accentuase, emfaza transformându-se de data asta în dispreț de-adevăratelea: „Da, bă, fraierilor, o să plutesc frumos peste sat, o să dau niște ture prin aer și după asta o să mă găsiți pe locul de lângă drumul spre Oraș!”

...Și uite-așa, în frăsuiala neîncrezătoare a străinenilor adunați pe tăpșan, Vasile încărcase în nacelă o cantitate mare de lemn de tei bine

uscat, pornise flacăra, potrivise bur-lanul de tablă și începuse să umple balonul cu aer cald. Iar pielea difor-mă de balaur începuse să prindă viață și să capete un profil ciudat, ca o sămânță gigantică de orz, în timp ce se ridica încet-încet din iarbă.

Când balonul se ridicase complet de la pământ, Vasile se cățărăse pe o sfoară în nacela care atârna în aer, dezlegase ancora și începuse să plutească ușor pe deasupra oame-nilor rămași muți, cu gurile căscate și cu ochii cât cepele. Întâi pe dea-supra lor, apoi peste vârfurile co-pacilor din preajmă, apoi ceva mai sus... Era o minunăție nemaivăzută, un lucru pe care mintea omenească – cel puțin a oamenilor din Străini – nu-l putea cuprinde.

Plutind maiestuos prin aerul clar și înnobilat de soarele lui septem-brie, Vasile Trofin simțea că asta era marele triumf al vieții lui. Nimeni niciodată nu avusese curajul și pri-ceperea pe care le avea el, așa, cu un picior de lemn cum se afla. Iar priveștiștea care se deschidea sub el, când privea în jos din nacelă, era de nedescris, el fiind primul și singurul care se putea desfăta cu ea.

Dar măreția acelei clipe unice nu putuse să-i înfrângă trufia, ba chiar cred că i-o stimulase, așa că, din în-altul cerului (vorba vine, erau vreo zece-cinșpe metri înălțime) le stri-gase celor de jos: „Bă, voi știți cum se vede de-aicea? Și – adăugase cu un râs urât, batjocoritor – dacă vreau, pot să și fac ceva pe pălăriile voastre!”

Atunci, în mulțimea mută, care nici nu mai era în stare să ia aminte la răutatea lui Trofin, o femeie șop-

tise cu înfiorare: „Vai de mine și de mine, voi știți ce zi e azi? E Sfântul Foca, azi nu se cuvine să aprinzi fo-cul!”

Fără să știe așa ceva, zburăto-rul nostru plana liniștit, frumos, îndreptând balonul către câmpul de la miazăzi de sat, unde urma să aterizeze (*Ca în filmul lui Tarkovski, în Rubliov*, îmi zic eu în gând, încer-când să-mi imaginez cât mai com-plet tabloul schițat de nea Costică). Iar jos, la sol, tot satul îl urma într-o tăcere uimită, ca o procesiune din-tr-un film fără sonor.

Când ajunseseră în sfârșit cu toții la locul unde trebuia să coboare ba-lonul, s-a întâmplat însă ceva neaș-teptat: zeppelinul n-a mai răspuns la comenzile lui Vasile. În loc să co-boare, a rămas o vreme suspendat la înălțimea la care se afla, apoi a început să se legene stânga-dreap-ta și să se înalțe ușor, grațios, tot mai sus, tot mai sus. Neînțelegând ce se-ntâmplă și cuprins de spaimă, Vasile răcnea cele mai oribile înjură-turi, în timp ce făcea tot felul de ma-nevre care se vede că nu-i reușeau cu niciun chip.

La un moment dat, balonul se stabilizase, ba chiar începuse să co-boare câte puțin, în oftatul plin de speranță al oamenilor de jos și în șuvoiul de înjurături și de blesteme, din ce în ce mai domolit, slobozit de Trofin.

Însă momentul de ușurare a fost de scurtă durată, deoarece zeppe-linul trofinian a început să pluteas-că bezmetic înapoi peste sat, apoi către dealurile din nord și din nou peste sat, urmând firul Vâltoarei și tot așa, ore întregi. Din răcnetele

lui Vasile, cei de jos înțeleseseră că se-ntâmplase ceva și focul nu mai putea fi nici controlat, nici stins, așa că balonul căpătase independență. Ba chiar, cum striga el de sus, din nacelă, până și piciorul lui de lemn luase foc și alimenta acum manevrele îndărătnice ale mașinăriei zburătoare.

În cele din urmă s-a înserat, ceea ce aducea o oarecare brumă de speranță, pentru că răcoarea serii ar fi putut ajuta la coborârea balonului. Din păcate, nu s-a-ntâmplat asta, așa că, într-un târziu, străinenii plecașeră pe-ntunerice pe la casele lor, sub potopul de vorbe rele și îngrozite ce cădea asupra lor din cerul unde se legăna invenția lui Vasile.

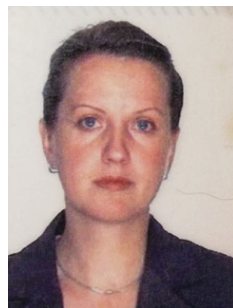
A doua zi dis-de-diminează, oamenii constatașeră că nu se schimbă nimic din ce știau ei, balonul era tot acolo, deasupra satului, navigând maiestuos și totodată amenințător, complet indiferent la vociferările lui Trofin.

Una peste alta, zeppelinul a zburat o săptămână încheiată pe deasupra satului, timp în care blestemele și imprecățiile lui Vasile se amestecau din ce în ce mai frecvent cu invocații și rugăciuni, toate rostite cu un glas tot mai slab și mai nesigur. Până când, într-o dimineață, străinenii – care deja se obișnu-

iseră cu arătarea aia bizară de pe cerul satului – au realizat că balonul nu mai era acolo și, de fapt, nu mai era nicăieri. Au căutat prin împrejurimi, chiar destul de departe, răspândindu-se în cercuri largi în jurul satului, în speranța că Trofin reușise să aterizeze pe undeva. Sau, în cel mai rău caz, ar fi putut fi vorba de o prăbușire. Din păcate însă, n-a fost găsită nicio urmă, niciun indiciu cât de cât credibil. Au întrebat și prin așezările învecinate, dar acolo nimeni nu văzuse și nu auzise de niciun zeppelin, chiar dacă despre Vasile mai știau câte ceva, el fiind, așa cum spuneam, un meșter bine cunoscut prin zonă.

Așadar, finalul întâmplării a rămas, ca să zic așa, în aer. Cât despre mine, eu îmi imaginez că atunci, în ultima noapte, balonul ăla s-a înălțat și s-a tot înălțat până când s-a pierdut undeva în țării. Ce senzații o fi trăit fiul lui Foca în cazul ăsta! Să simți cum urci și tot urci în măreția aia eternă, în slava de necuprins și de neînchipuit de dincolo de nori! Cu soarele și luna și astrele și poate chiar cu dumnezeirea din ce în ce mai aproape, mai să scoți mâna din nacelă și să le culegi ca pe dudel! Oare n-ar merita să-ți dai un picior de lemn pentru asta? Sau chiar viața cu totul?

D Diana ALZNER

Samir

Oare de ce trebuia să mă întâlnesc încă o dată cu el? A treia oară în atâția ani! Dar zâmbetul său părea să spună: îți amintești? Da, îmi aminteam totul fără putință de scăpare!

Ne-am cunoscut într-o împrejurare cam violentă, pe când eu nu aveam mai mult de opt ani. Deși nu ne vizitam prea des, în ziua aceea vărul meu, Mirel, a venit pe la mine. Eram obișnuită să mă joc singură, dar m-a bucurat prezența lui. I-am prezentat-o pe Izabela, noua mea păpușă, care nu i-a trezit deloc interesul, apoi am scos din sertar cartea plină de poze frumoase cu zâne și spiriduși pe care a răsfoit-o distrat; atunci, văzând plictisul de pe figura sa, am adus ultimul atu, jocul primit în acea primăvară de la iepuraș, de Paști. A jucat o partidă cu mine, însă, deși scria citeț „Frate, nu te supăra!”, când l-am bătut, s-a supărat. A anunțat că pleacă. Fiind mai mare cu un an decât mine și pe deasupra și băiat, avea voie să circule prin oraș singur, lucru ce mie nu-mi fusese îngăduit. Totuși, în ziua aceea de sâmbătă, trebuia să merg la bunici ca să nu rămân singură acasă. Mama nu mai avea timp să mă ducă, așa că l-a rugat pe Mirel să mă ia și pe mine, întrucât mergea tot acolo.

Eram foarte mândră și plină de responsabilitate pentru încrederea ce mi se arăta, așa că am promis s-o sun pe mama când ajung și să nu ne abatem de la drum.

Dar, ca într-o poveste, a fost de ajuns doar un strop de neascultare, și aventurile au început.

Când am ajuns în dreptul Catedralei, Mirel a spus s-o luăm pe aleea din stânga, nu pe cea din dreapta, ca să-mi arate niște castani de pe o stradă laterală, de unde va culege el castane la toamnă.

Am trecut pe lângă spitalul de nebuni, a rămas în urma noastră și biblioteca Bathaneum unde Mirel se lăuda că văzuse o carte scrisă cu aur, (ceea ce m-a făcut să înțeleg după ce criterii se stabilește valoarea unei cărți), și ascultam surprinsă un pian printr-o fereastră deschisă, când Mirel a spus:

— Aici, ia fii atentă!

Oh, era grozav! Castanii erau imenși, plini de ciorchini cu flori albe ca niște lumânări. Aveau să fie suficiente castane chiar și pentru mine! Mergeam cu capul răsturnat pe spate privind în sus minunea umbroasă a copacilor.

Mirel se căuta de bani pentru înghețată, fiindcă mai jos, în parc, era

o tonetă pe care o vizasem din timp. Deodată am fost opriți și înconjurați de o... haită de copii cu băte în mâini. Ne-au târât pe strada lor, după niște boscheți. Mirel a început să plângă și să se zbată, rugându-i să-i dea drumul. Niciun cuvânt în favoarea mea! Eu tăceam, îmi înghițisem plânsul, terorizată. Ne-au luat banii. Unul dintre ei, mai negricios și înăltuț, părea să fie Șeful lor:

— Tu de ce nu plângi? mă întrebă autoritar.

— Nu mi-e frică de tine! Te zic lui frate-meu și-o să te prindă el, să vezi ce-ți face! am amenințat tremurând din tot corpul.

Brusc, unul din puștii belicoși se enervă și-mi arse o palmă.

— Nici acum nu ți-i frică?

Mirel a început să urle. Șeful i-a croit o bătă peste picioare și, după două șuturi în fund, pentru propulsie, l-a eliberat. Mi-au țâșnit lacrimi din ochi; nimeni nu mă lovea niciodată și nu credeam că acest lucru este posibil:

— Ești un copil rău! Ești prost crescut!

Cu asta mă gândeam că-l terminasem; această șocantă revelație despre caracterul său avea să-l năucească. Îmi greșisem socotelile: micul infractor ridicase băta să mă lovească în cap. Instinctiv, mi-am încrucișat mâinile peste creștet. Lovitura n-a mai venit: îmi văzuseră ceasul. Era primul meu ceas, primit de la Moș Gerilă, după multe scrisori, smiorcăieli și rugăminți. Avea cadranul de-o luxoasă culoare aurie și înăuntru scria Ceaika 17 jewels. Mi l-au scos de la încheietură și mi l-au luat. Am înțeles că nu existau șanse să-i

înduioșez, era prea frumos. Nici nu le-a mai păsat de mine, se îndepărtau pe trotuar înjurându-se și amenințându-se cu ciomegele. Mi-am zis să profit de clipă și să dispar discret. O și pornisem ușurel pe străduță în jos, când o mână mă prinse de umăr, agățându-mă de breteaua rochiței. Era Șeful. Îi auzisem pe copii numindu-l Samir, era un nume ciudat și l-am reținut.

— Samir, te rog, lasă-mă să plec!

— Te las, dacă vrei să fii gagica mea.

Cuvântul „gagică” mi-a trezit imediat suspiciuni. Sensul lui nu mi-era foarte clar, dar nu era ceva de bine, întrucât mama și tata nu le dădeau voie fraților mei să-l rostească, deși ei se lăudau că au gagici. În împrejurarea aceea, era însă de preferat să fiu gagica cuiva, decât să mai rămân pe acolo.

— Bine. am acceptat și, sperând că asta va încheia incidentul, am pornit din nou spre capătul străduței.

— Stai un pic! protestă Samir nedumerit de plecarea mea exact pe când jubila. Dacă ești gagica mea, trebuie să mă pupi.

Știam eu! M-am oprit palidă. Să pup un băiat! La școală, în veceu scria pe un perete Virginica+ Adrian, iar colegele povesteau că cei doi se pupă în pauze. Trebuia să fie grav, fiindcă, deși eu nu-i văzusem, pe acel perete mai erau și alte texte ce conțineau unele cuvinte cu înțeles necunoscut, ca atare am întrebat-o pe mama ce înseamnă. Săraca! Setea mea de cunoaștere n-a încântat-o deloc. A pocnit din palme consternată și m-a felicitat că n-apucasem să-l întreb mai întâi pe tata. Apoi mi-a explicat că

erau niște lucruri urâte care se refereau la băieți.

Prin urmare cum era să-l pup pe acest Samir care mai mult ca sigur că avea și el acele lucruri urâte ca toți băieții?! Dilema n-a durat mult. Samir s-a aplecat și m-a sărutat fix pe buze.

Am izbucnit în plâns. Răul fusese săvârșit. Nimic nu mă mai putea repara. Am plecat hohotind. Samir mergea alături de mine. Fără să vreau, am observat atitudinea lui: se purta ca un om mare, stăpân pe hotărârile sale.

— De ce te ții după mine?

— Te conduc acasă; așa se face cu gagicile. răspunse protector și înclinându-se ca să-mi vadă fața. Te rog, nu mai plânge.

Mi-am șters lacrimile. Până la urmă, nu putea fi chiar atât de rău și nici nu mă durea nimic. În fața porții, privi mirat în jur:

— Aici stai?

— Da, e casa bunicilor.

— Bine, o să te mai caut.

În sufragerie era agitație mare; Mirel încă plângea de mama focului. De îndată ce-am apărut eu, toți s-au destins. Apoi au declanșat un ciclu întreg de predici și pilde cu tâlc despre copiii neascultători și lucrurile groaznice care li se pot întâmpla. Am supraviețuit până a doua zi, când, plimbându-mă pe aleile grădinii de flori, am descoperit un trandafir prins în poartă. Un tainic instinct mi-a dat de înțeles că e pentru mine. L-am luat. A apărut Samir; stătuse ascuns după stâlp. O spaimă plăcută mi-a accelerat bătăile inimii.

— Cum te cheamă? m-a întrebat.

— Adina.

— Ți-am adus ceasul.

Era ceasul meu, dar părea să-și fi pierdut dintr-o dată strălucirea. Oricum, acasă povestisem că l-am pierdut.

— Ți-l dau ție.

— De tot? era emoționat și nu-venea să creadă. Se căută la gât, sub tricou și scoase un lăntșor argintiu cu cruciuliță:

— Uite, îți dau lăntșorul meu. Vrei?

Schimbul mi se păru avantajos. Mă gândii ce șanse sunt să fim văzuți de la ferestre, fiindcă probabil avea să mă sărute din nou, nu? Dar Samir plecă repede și-am constatat cu surprindere că eram dezamăgită.

O vreme i-am purtat cu credință lăntșorul, dar apoi a trebuit să-l pun la păstrare într-o cutie, pentru că mă înnegrea la gât și mama îmi tot pune întrebări. De fiecare dată când treceam pe lângă catedrală mă așteptam să-l văd pe Samir, dar evenimentul n-a mai avut loc; Samir dispăruse.

Au trecut ani. Am absolvit clasa a șasea și, din clipa în care am luat vacanța, a început calvarul așteptării: mai era o lună până la plecarea în tabără. Vara aceea mergeam la Mogoșoaia, lângă București. Venea și Dana, prietena mea cea mai bună, veneau gemenele Flavia și Octavia și profa de mate ca instructoare. Avea să fie grozav! Cu o săptămână înainte de plecare, valiza mea era deja făcută.

Deși părea că s-a oprit, timpul s-a scurs totuși, iar noi, după o călătorie epuizantă într-un tren personal, ne-am trezit în tabăra mult visată. Acolo, bucluc! Căsuțele erau ocupate de alți copii. Până pe la două noaptea ne-au tot cazat. Soluția a fost „doi într-un

pat", iar eu, din fericire, am nimerit cu Dana.

În ziua următoare, ne-a venit inima la loc. Ceilalți elevi erau de la o casă de copii și, cu toate că erau mai mari decât noi, ne-au primit bine. Ne aflam într-o pădure imensă, cu copaci groși, pe malul unui lac dincolo de care răsărea un castel. Ce dacă eram înghesuiți? Râdeam tot timpul.

Încă din prima zi am avut o străfulgerare. Mi s-a părut că văd un chip cunoscut. L-au remarcat și fetele, fiindcă era un tip mișto. Juca tenis. Când a terminat meciul, a dat cu ochii de mine.

— Vai, tu, vine fix spre noi! șuiera Dana.

Era Samir. Însă nu mai era un băiețel.

— Adina, tu ești?

Eu eram. Mă luă de mână să ne plimbăm cu un aer atât de posesiv, încât prietenele mele rămaseră perplex. Era o chestiune de prestigiu să te curteze un băiat atât de mare, dar dacă mai și arăta ca Samir... de câte ori citisem Luceafărul așa mi-l imaginasem pe demonul din visul fetei de împărat: înalt, cu păr negru, drept, lucios, cu nasul acvilin și buze sensibile ca de fată. Mi-am spus că nu va fi ușor și nici n-a fost: după cizinci de metri de plimbare pulsul meu părea iremediabil perturbat. El îmi vorbea pe un ton calm și serios: se mutase din oraș, dar îmi scrisese mai multe scrisori. De ce nu-i răspunsesem? Pentru că nu le promisem.

La întoarcere am băgat de seamă că el făcea parte din grupul de la casa de copii. N-am îndrăznit să-l întreb nimic. A doua zi, mi-a spus singur. Maică-sa murise, nu apucase să o cu-

noască. De mic, crescuse în leagănul de copii din spatele casei bunicilor mei; când s-a făcut de șapte ani, rudele l-au luat acasă. În perioada aceea ne-am cunoscut. Apoi bunicii lui au dus-o tot mai greu, nu le ajungeau banii și l-au dat din nou în grija statului. Acum era în clasa a noua și spera ca la sfârșitul liceului să se poată angaja ca să aibă grijă de bunică-sa. Doar ea mai trăia.

— Dar unde e tatăl tău? am întrebat puțin indignată și am regretat imediat.

— Nu-l cunosc pe tata. Îmi răspund se amar.

Două săptămâni trec repede. Pentru noi, parcă au zburat. A fost ca un mic roman, cu expoziție, intrigă, punct culminant și deznodământ. După ce el mă alegea doar pe mine la toate jocurile, dar mai ales la arim-gim-gim, după seri în care dansam pe melodia celor de la BZN, Blue eyes, blue eyes, invidia colegelor s-a concretizat sub forma unui reproș dur: Adina, umbli cu un țigan! Ba chiar, Dorin și Marcel, din detașamentul nostru, l-au amenințat: Lasă, bă, țigane, fetele noastre în pace!

Eu am roșit până în albul ochilor. Mi se părea cumplit de nedrept. Pe bancă, așteptând să intrăm cu seria a doua la cină, Samir m-a întrebat:

— Te deranjează că sunt țigan?

Nu mă gândisem la acest lucru până atunci, dar, până să vin în tabără, citisem „La răscruce de vânturi” și fusesem nebunește îndrăgostită de Heathcliff, un țigan, deci cum m-ar fi putut deranja acest exotic amănunt?

— Nu, deloc! Să citești „La răscruce de vânturi”! Tu ești Heathcliff.

— Eu nu sunt decât Samir.

— Promite-mi că vei citi cartea!

De emoție, de jenă, nemaștiind ce să spun, l-am sărutat pe obraz doar cât ar ține o fluturare a pleoapelor; și-am fugit.

La sfârșitul acelor zile, ne aflam în autocare diferite, plecând spre locuri diferite și îndepărtate.

Și iarăși timpul s-a așezat la mijloc. Acum sunt studentă în anul trei. Sunt logodită cu Horațiu și la toamnă ne căsătorim. Săptămâna trecută, pe când ieșeam de la cursul Ioanei Bot, din sala Eminescu, să vezi surpriză! La o fereastră am zărit o siluetă masculină care s-ar fi putut recomanda cu ușurință: Bond. James Bond. L-am recunoscut imediat:

— Samir!

— Oh, Adina, ai aceiași ochi verzi-albaștri care m-au vrăjit! Bei o cafea cu mine?

M-a dus la cea mai scumpă cafea din oraș. Deși îmi venea să zâmbesc, nu puteam să spun că nu-mi plăcea stilul ceremonios, cavaleresc în care mă trata. S-a uitat la inelul de pe degetul meu.

— Știu. a spus cu simplitate. Ochii care nu se văd... și totuși, eu nu i-am uitat pe ai tăi.

— Tu ce mai faci? am întrebat cu avânt, dornică să evit subiectul.

Zâmbi larg:

— Am citit „La răscruce de vânturi” și am reținut că Nelly i-a spus odată lui Heathcliff că părinții lui ar putea fi împărații Indiei; așa mi-a venit ideea să-l caut pe tata.

— Și?

— Bunică-mea mi-a mărturisit până la urmă „crima” biete mele mame: în facultate a făcut un copil cu un arab. Acesta a plecat acasă și-a

părăsit-o aici pe vremea regimului. Ea a murit la naștere în circumstanțe dubioase... Așa am apărut eu. Bunicii m-au dat la leagănul de copii. De aici mai departe ți-am povestit.

— Și?

— L-am găsit pe tata. Este medic în Emiratele Arabe. Nu i-a venit să creadă când m-a văzut. A verificat în România. S-a uitat atent în oglindă, apoi la mine, apoi m-a îmbrățișat. Nu știa de soarta fostei sale iubite, nu știa de copil, jura că îi scrisese fără să primească vreun răspuns...

— Hm...

— Nu-l condamna. E văduv și nu are copii. Nu i-ar fi plăcut să-și lase averea unui impostor.

— Și?

— M-am lăsat de facultate. Mă ocup de afaceri. Am câteva magazine de bijuterii. Uite, pentru că știu că am făcut odată un schimb în dezavantajul tău, ți-am adus ceva.

— Nu, nu se poate, am refuzat, văzând cutiuța de catifea pe care mi-o pusese în față.

— Te rog, deschide-o.

— Este foarte frumos, dar nu-l pot primi, nu se cade.

— Lănțișorul e din platină...

— Da, iar aceasta este o perlă barocă de mare valoare. Nu se poate.

— N-am nicio intenție ascunsă, crede-mă.

— Sunt convinsă, dar nu-l pot accepta.

— Bine, atunci pune-mi-l mie la gât. Perla asta ești tu. Îmi va aminti întotdeauna de tine.

M-am despărțit de el cu sentimentul că s-ar putea să nu ne mai vedem niciodată.

▀ Savu POPA

Ielele de ceață

Ielele de ceață, aceste duhuri ale pădurii, se arătau rar curioșilor. Ultima dată când fuseseră văzute, Toboșarul, căruia i se mai spunea Dobarul, era copil și nu va uita niciodată cum, în plină noapte, cerul se luminase, de parcă cineva, dincolo de el, scăpase pe toată suprafața lui, un chibrit aprins sau o călimară cu cerneală aurie.

El era crainicul Ocnei. Toba lui era doba, un instrument de percuție, de formă cilindrică, din lemn, ornat cu tot felul de hârtii colorate, tăiate în franjuri. Niculae Oanenoane, căci așa se numea, mergea în fiecare zi, pe câte o stradă, se oprea la intrare și începea să bată destul de agitat din dobă. Parcă anunța începutul unui circ. Apoi, lua poziția de drepti și anunța știrile de la sfatul popular. Cine era chemat la sfat în zilele următoare, cine era căutat de miliție, ce se mai întâmpla prin țară. Nu obosea deloc. După ce lua poziția de drepti, ducea mâna la frunte. Strungăreața îi lucea scurt, iar bocancii lui păreau două monumente ale tinei după câte străzi colindase.

Se deprinse cu bătutul în dobă, încă de mic. Atunci, când luase parte la acea întâmplare ciudată, ciudată, care îi prilejuise întâlnirea cu ielele. De atunci, ori de câte ori, se afla cu doba prin sat și își aducea aminte de ce se întâmplase, se oprea în plină stradă, nu mai bătea

deloc și își îndreapta privirea spre pâlcul de pădure întunecat și parcă tot mai fremătător, care se zărea în depărtare, în acel loc al Ocnei, căruia îi spuneau *În tabără*.

Auzise că ielele de ceață erau acele ființe de fum care locuiau în inima pădurii. Nu aveau trup și, în mintea celor care le întâlneau, ele apăreau ca niște spirite ieșite de sub haina prea groasă a aerului de pădure, care le ținea captive. Pe vremea copilăriei Dobarului, bătrânii băteau în dobele lor cu linguroaiele de lemn, în noaptea sfântului Dumitru, când luna era din coajă de ou de struț. Băteau aproape neîntrerupt, cu toată puterea, pe care o mai aveau, pentru dezlegarea farmecelor, rumenirea viilor și întoarcerea tinereții lor risipite.

Era imediat după al doilea război și noaptea aceea de Sfântul Dumitru, îl prinsese pe Niculae acasă, venit pentru un sfârșit de săptămână, de la școala de maiștri lăcătuși, din Blaj. Devenise un obicei, ca, la miezul nopții, cei câțiva tineri și bătrâni să se adune în capătul uliței Mici și să pornească spre holde, adică spre Tabără, și să înceapă, mergând în alai, bătaia în dobe.

Printre bătaii, oamenii obișnuiau să mai povestească, să mai bea un pahar de rachiu, să mai guste ceva sau, pur și simplu, dacă venea vreunul cu un instrument muzical, să cânte sau să dan-

seze. Femeile se ocupau cu aranjarea bucatelor; ele erau și cele care rosteau cu voce tare descântecele.

În noaptea aceea, el, împreună cu bunicul, tatăl și cu unul dintre frații mai mici ai tatălui, porniră în procesiunea în care se găseau oameni veseli, îmbrăcați românește și care își purtau dobele în spinare ca pe niște fantastice greutate. Niculae, împreună cu alți câțiva vecini de vârsta lui, rămăneau mai în urmă și râdeau că, în spatele oamenilor, dobele păreau niște cochilii de melci, prea mari pentru spinările lor și în care mintenaș ar fi intrat cu totul. De altfel, și oamenii se mișcau cam încet. Afară, era timp frumos, nu foarte rece, iar luna, ca și în alți ani, avea forma unui ou lunguiet, strălucind domol.

Odată ajunși la holde, oamenii s-au oprit, răsuflând greoi, de la efort. Pentru că nu își pierduseră veselie, au propus să guste direct din damigenele pe care le aduseseră. Trecuse mai bine de o oră, până pregătirea cele de trebuință. O mămligă, cârnați, vinuri, plăcinte, pe care le-au așternut pe un chindeu mare, direct pe iarba lucioasă. Se apropia miezul nopții. Aproape de ei era un zid compact de pădure, întunecat, atât pe timpul nopții, cât și pe cel al zilei. Nu se auzea niciun zgomot venind dinspre el. Absolut nimic.

A lu' Santinel, cel care lucra paznic la gară, propusese să înceapă bătaile. Oamenii au fost de acord, s-au adunat într-un cerc, au vorbit ceva, hotărând cine să dea tonul, ce și cum urmau să fie rostite descântecele. Femeile, împreună cu cei mici, s-au așezat pe iarbă. Astfel, au început.

Primele băți rare s-au auzit clar, dar parcă îndepărtat, venind de la o toacă, ce ar fi izbucnit în ceruri. Pe urmă, după ce au găsit un anumit ritm, au început să bată tot mai tare. Nici unul dintre ei

nu își pierduse îndemânarea! Imediat, se aliniaseră cu bătaile. Pe măsură ce se amplificau, zgomotele îi distrau pe copii, care își duceau mâinile la urechi, la ochi, iar cum somnul le pierise, s-au ridicat, au început să se agite, să râdă. Din vocile hotărâte ale femeilor, amestecate între ele, rostind tot felul de versuri, săreau scânteii.

La un moment dat, din zidul împădurit, aflat în fața lor, a izbucnit ca o flacără puternică, un stol de păsări, ce s-a răsfirat prin toate colțurile cerului. Întreaga atmosferă, dintr-o dată, fuse cuprinsă de o lumină clară, alburie, prin care puteai zări totul în jur. Și ceea ce vedeai, îți dădea fiori. Cel puțin, asta era și senzația lui Niculae. (A doua zi, le povestise colegilor cam neîncredători, că, în plină noapte, acolo pe câmp, apăruse o dimineață senină, cât vedeai cu ochii!)

După un timp, se lăsase o tăcere grea ca de plumb. Pe cer nu se mai zărea nicio pasăre. Când bărbații începuseră să își strângă bețele, apucaseră să vadă că din pădure veneau spre ei niște ființe transparente, încărcate cu un fel de ceață mișcătoare, luminoasă, după cum se exprimase mai încolo, Niculae. Cu toții le zăriseră și nu apucaseră să se înspăimânte peste măsură, căci erau conștienți cine erau acele apariții diafane. Nu băuseră nici peste măsură, însă una dintre femeile încremenite de frică, șoptise ceva, despre ielele de ceață, care se aflau foarte aproape de ei, în noaptea aceea.

În vremea aceea, circula o legendă conform căreia, prin pădurile Apoldului, până în pădurile Ocnei și ale Topârcii, ar locui ielele de ceață, cele care apar din ceața deasă a pădurii. O ceață care, la rândul ei, vine din interiorul pământului, iar haiducii din acele locuri spuneau că în interiorul pădurilor ar fi existat un

izvor blestemat, în care apa era amestecată cu sânge și fiere. Nimeni, până atunci, nu mai văzuse ielele, însă se spunea că cine încerca să le privească mai mult timp, rămânea cu *deochiul vișătorului*, adică, căpăta vedenii, un fel de vise care îi apăreau pe retine, treaz fiind. Visele se amestecau cu realitatea, cel în cauză fiind prins între cele două. Acest lucru îl înnebunea de cap, devenea un *lunatic*, care mergea tot pe două cărări și nu se mai înțelegea cu nimeni. Se mai spunea apoi, că pleoapele i se îngroșau, îi deveneau grele de vise așa cum ugerile erau grele de lapte.

Ieșind din pădure, Ielele erau înconjurat de tot felul de păsări ciudate, ireale, care lăsau în urma lor, rafale scurte de scânteii. Acele păsări semănau cu dropiile. După nopțile în care li se arătau ielele, din fântâni, în loc de apă, oamenii scoteau un vin limpede și dulce, cum nu s-a mai pomenit în alte părți. Însă se temeau să-l bea, cel puțin nu imediat, să nu fie otrăvit sau să conțină alte minunății. Dar, văzând, după mai multe zile, că vinul nu-și pierdea limpezimea, nici dulceața, ba, dimpotrivă, emana o mireasmă dulce care se împrăstia în tot locul, adormind întreaga fire, atunci, își luau inima în dinți și gustau din vinul fermecat, pe loc cuprinzându-i o bucurie fără margini care se lăsa cu jocuri și cu dansuri de li se duceau vestea dincolo de dealuri și de văi.

După întâlnirea cu ielele, în noaptea respectivă, oamenii o luaseră la fugă, spre case. Niculae nu își mai adusese aminte mare lucru, căci căzuse, imediat după ce le zărise, într-un somn adânc, chiar acolo pe câmp, din care se trezise abia a doua zi, la el acasă.

Ce își mai amintise din acel somn zdravăn, fusese doar senzația că se afla închis, nemișcat, într-o bucată de fier încins lovită din toate părțile de cioca-

ne uriașe. Și, cu fiecare lovitură, fierul se deforma tot mai tare, se sfărâma, permițând ciocanului să pătrundă, să îl izbească și pe el.

De atunci, foarte rar mai vorbeau oamenii de ciudata întâmplare și, când venea vorba, parcă se fereau să pomenescă numele lor. Probabil, le era teamă. De la întâmplarea respectivă, trecuseră ani buni. Niculae nu avea familie, stătea singur în casa părintească și așa a rămas întreaga lui viață. Când a venit peste el comunismul, a făcut față cu greu colectivizării, pierzând multe hectare din pământul moștenit de la părinți și de la bunici. Nu îi putea suferi pe comuniști și, cum avea limba slobodă și pișcăcioasă ca o urzică tânără, adesea vorbea în gura mare vrute și nevrute la adresa regimului. Însă, cumva a supraviețuit vremurilor și, doar din când în când, după ce, pe uliță, întâlnea vreun responsabil trimis de la partid, îi răspundea tot în dodii, apoi, îi arunca o privire dușmănoasă și îi ura, văzându-l că se îndrepta spre locul numit *În tabără*, să zărească ielele și ele să-l blesteme cu deochiul în așa fel încât acesta să nu-și mai revină, să se întoarcă la partid, deloc citat, văzând în fața ochilor doar trupurile lor transparente, încărcate cu o ceață luminoasă, tremurătoare.

Avea totuși o mare dragoste: păunii. Ținea vreo zece, care umblau toată ziua prin curte, neastâmpărați defel. De departe, se vedeau ca evantaie mișcătoare prin norii de praf și pene. Aceștia dădeau o culoare vie gospodăriei sale vechi și părăsite. Uneori se întreba, stând pe prispă și uitându-se la păuni, dacă ei chiar existau, dacă nu visa cu ochii deschiși, după ce și el întâlnise ielele și își cam simțea, de atunci, pleoapele grele.

▀ Cristina CREȚU

Eroul din cimitir

Am în minte momentele acelei zile de mai, când mă aflu în cimitirul Parohiei Botoroaga și, dacă nu mă înșel, trecuseră cam treizeci de ani de când nu mai fusesem în locul acela. Dintr-odată, m-am trezit într-un cimitir cu mult mai mare față de cel pe care îl știam odinioară. Am citit nume, unele cunoscute, mirându-mă de moartea acelor oameni, încet-încet lumea se mută în cer, mi-am zis, așa ne e dat, aproape pe nesimțite.

Unii oameni, cât trăiesc, nu spun mare lucru, sunt doar ca petele de pe o haină, sau scamele zburate de un deget. Și apoi, nimic. Se termină totul. Alții, chiar și de acolo, de unde se strâng, trimit semnale, nu au glas, dar îi simți, îi simți cum ar vrea să-și spună povestea folosind ființa ta ca instrument, simțirile, gândurile, inima, mai cu seamă.

Asta am simțit în ziua aceea de mai? Treaba asta pur și simplu mi-a acaparat un loc în minte, niște puncte de suspensie uriașe, ceva rămas nedeslușit, de dincolo de cuvinte, de dincolo de timp. Eu trebuia să descopăr, asta simțeam, trebuia să scot la iveală povestea unui om dus din lumea aceasta.

La început nu știam mare lucru, însă imboldul știu că a fost același, și atunci când am trecut pe lângă mormântul său, și în fiecare moment

când m-am gândit după aceea, cu fiorii pe care îi ai la graniță cu transa. Era ca o sarcină pe care mi-a trasat-o un superior nevăzut, să zicem. Și atunci am ieșit din mine. Nu am mai scăpat.

Așadar, eram în luna mai, în spre amurg și mă aflu în cimitirul Parohiei Botoroaga.

La mormântul de care am pomenit, era scris pe cruce cu litere gravate:

*„Aci se odihnește
Eroul locotenent din artilerie
DOBRESCU D. VALERIAN
decedat 25 X 1944
în etate de 25 ani”.*

Era pusă și o fotografie: Valerian, îmbrăcat în haină militară, cu petlițele negre, semnul infanteriei, și diagonala de piele a porthartului. Fotografia era în alb-negru, însă presupun că avea ochii căprui sau negri, după contrast. Privea într-un punct din dreapta. Dacă ar fi fost o pictură, și urmărind raza ochilor săi, undeva în dreapta, cam la o treime în afara tabloului, pornind de sus, ar fi fost centrul de fugă. Parcă privea în viitor. Limpede. Părul des era pieptănat pe spate. Fruntea înaltă și unde începea părul, pe mijloc, se distinge un „v”. Sprâncenele arcuite, nasul un pic prelung și buzele subțiri, frumos conturate. Tenul cu-

rat, luminos. Fotografia unui tânăr inteligent, care spune ceva.

Scriam în jurnal că într-o vară, a venit o doamnă în Cimitirul Bellu, să comande o cruce. Se interesa de prețuri. Dobrescu se numea. Din vorbă în vorbă, a spus că a avut neamuri în Teleorman, în Botoroaga, vorbea chiar despre eroul nostru, Valerian Dobrescu. Spunea că fusese luat prizonier și că nu s-a mai întors la sfârșitul războiului. Când a fost eliberat, ar fi rămas în Germania. S-ar fi întors după 50 de ani, plin de bani și ar fi donat diverse sume neamurilor.

Am început să mă interesez de eroul din cimitir.

Cineva îmi dăduse odată o carte: monografia „Botoroaga - Teleorman, file de istorie” scrisă de Ion Al. Stănescu, apărută în anul 2011, la editura Tiparg, carte în care aveam să găsesc niște note despre erou.

Dacă în 1944, anul morții sale, avea 25 de ani, înseamnă că Valerian Dobrescu s-a născut în anul 1919.

În ceea ce mă privește, lucrurile sunt clare: nu voi găsi pe nimeni să-mi vorbească despre timpurile de atunci, deși, copil fiind, am mai auzit numele acestei familii. Sora mamei mele ne vizita când și când. În mod sigur rămânea la noi peste noapte. Mama și mătușa făceau noapte albă, stând de vorbă pe plapuma făcută sul, ca pe o sofă. Vorbeau despre prezent și despre trecut. Auzeam nume ca Trupcea, cred că acesta avusese o moară, învățătoarea Romanescu, dar odată, îmi amintesc foarte clar, mătușa a zis: „Păi, cine a fost Dobrescu?” Tonul ei era plin de respect, din intonație îți dădea seama că Dobrescu-tatăl, stălpul acelei familii, fusese un om important, învățător în perioada 1910-1941 și

directorul școlii din Botoroaga începând cu anul 1930, după cum aveam să aflu din monografie.

Chiar când scriu acum aceste rânduri, îmi dau seama că toată dragostea mea pentru trecut mi se datorează mamei, cu precădere. Ea mi-a zăgrăvit lumea în care a crescut, iar eu am fost un copil curios, o întrebam chiar și ce mâncau, ce pregăteau de sărbători, cum își vorbeau oamenii, ce obiceiuri aveau, pe unde îi plimba viața.

În monografia scrisă de domnul Stănescu se aduce vorba despre o altă lucrare, scrisă de colonelul Gh. Tudor: „Atacă tancurile” (București, Editura Militară, 1996).

„De un neasemuit curaj și fermitate au dat dovadă ostașii din secțiile de autotunuri Alex. Piticaru, Iosif Forgaci și Valeriu Dobrescu... În luptele de pe teritoriul patriei noastre și de pe teritoriul Ungariei, de la est de Tisa, s-a remarcat în mod deosebit sublocotenentul Valeriu Dobrescu. Acest ofițer a fost un exemplu viu de curaj, săvârșind fapte cu adevărat eroice. La 11 oct. 1944, în luptele de la Apahida, a atacat cu multă îndrăzneală tancurile inamicului, deschizând drum Regimentului de Infanterie și capturând un tun antitanc... În luptele pentru eliberarea orașului Nyírbátor, sublocotenentul Valeriu Dobrescu, în fruntea plutonului său, a atacat o poziție inamică situată pe comunicația ce duce aspre această localitate. În înclăștarea cu dușmanul, tancul lui a fost lovit în șenila stângă și s-a oprit. Sublocotenentul Dobrescu a trecut la tun și, fără să țină seama de focul intens al tunurilor antitanc ale inamicului, a trimis proiectilul după proiectil în rândurile dușmanului. Chiar și după ce patru proiectile au lovit tan-

cul său, sublocotenentul Dobrescu nu s-a intimidat. Rămânând neînfricat la postul său de luptă, el a continuat să comande și să tragă mereu, până când un proiectil dușman a lovit în plin tancul și ofițerul a căzut ca un erou la datorie, împreună cu tot echipajul tancului, în ziua de 25 octombrie 1944.

Pentru eroismul de care a dat dovadă, Valeriu Dobrescu a fost decorat post-mortem cu ordinul „Mihai Viteazul cu spade, clasa a III-a”.

Așa a murit eroul nostru. A mu-rit! Plin de glorie, tânăr, la vârsta de 25 de ani, în ziua de 25 octombrie 1944, data de pe monumentul său funerar. Nici vorbă că ar fi fost luat prizonier și că ar fi rămas în Germania!

Mă gândesc acum la familia lui, la momentul când au aflat de moartea sa eroică. Pesemne, au primit un plic șampilat sau un ofițer a venit și le-a adus vestea neagră. Apoi tot satul s-a cutremurat. Tinerii alături de care juca fotbal, fetele, bătrânii sub ochii cărora crescuse.

Am în minte imaginea unei femei care plânge. Durerea îi strânge inima, ochii i s-au micșorat de plâns. Arată ca două linii roșii. Poate că este mama lui Valerian.

Nu refuzăm durerea cruntă și ne imaginăm alte scenarii, nu vrem toți să dăm timpul înapoi până la momentul când putem să o ocolim, nu vrem să avem o forță mare și să ne schimbăm destinul?

Dacă a existat o femeie care a vrut cu orice chip ca Valerian să fie în viață și l-a ținut viu în închipuirea să țesând povești? A fost mama lui acea femeie?

Am mers mai departe. Într-o Anexă de la sfârșitul lucrării scrise de Ion Al. Stănescu, este prezentat un material cu titlul „Gara Târnavele

și oborul de cereale”. La sfârșitul materialului apare semnătura: „Gh. T. Mocanu , data 30.11.1986, Onești”.

Profesorul Mocanu s-a născut în comuna Botoroaga, I.G. Duca, după cum era denumirea în acele vremuri, mai exact, în satul Lahovari, Valea Cîreșului, denumirea din zilele noastre. Materialul este deosebit de interesant.

Am aflat că silozul de cereale a fost construit în 1941 și tot în material este menționat numele lui Trupcea, cel pomenit de mătușa mea în discuțiile cu mama despre trecut. În 1928 Trupcea construise o moară cu valțuri, unde obținea făină de două și de trei nule. De asemenea, este pomenit numele eroului Valerian D. Dobrescu: „La 23 August 1944, am fost luat prizonier de Armata Roșie și dus nu prea departe, pe aci, pe dealurile M-ților Urali și văile Volgăi, către Marea Caspică, unde am stat 2 ani. Când m-am întors din captivitate, am aflat cu durere și multă părere de rău, că (...) în Transilvania Valerică D. Dobrescu căzuse la datorie, iar Valerică Z. Dobrescu rămăsese în Germania, dar nu se știa prea multe despre el.”

Așadar, Valerian D. Dobrescu și Valerian Z. Dobrescu.

Atunci am deslușit misterul. Descoperisem două persoane cu același nume. Numai inițiala tatălui le diferenția. De aici confuzia din discuția cu doamna aceea în cimitirul Bellu...

A trebuit să șterg din minte imaginea cu femeia plângând în neștire și care, în durerea ei, îi oferise o nouă viață eroului, dacă am avut momente când am crezut și mi-am zis că era mai bine ca eroul nostru să fi trăit, fie și departe de țară, dar numai să fi trăit, a venit momentul să recunosc că era mort, că-și dăduse ultima su-

flare pentru pământul țării, pentru pământul pe care eu îl calc...

Așa am simțit. A fost un gând greu ca o piatră de moară așezată pe creștet.

Era o seară de august când am aflat acest lucru. Ziua fusese toridă, iar când venise seara, coroanele teilor și castanilor de pe strada noastră rămăseseră neclintite. Am ieșit și am stat singură până târziu pe o bancuță. Cartierul nostru este plin de praf, se lucrează intens la linia de metrou subteran și la amenajarea aleilor și blocurilor. Seara e liniște. Muncitorii pleacă și noi rămânem cu gândurile noastre. În jurul meu, umbrele trecutului îmi dădeau târcoale. Aș spune că, în toată acea neclintire a copacilor, gândurile mele urneau o cortină grea, înspre trecut, ca să încep să văd în sfârșit.

M-am trezit că mă gândesc la niște oameni complet uitați de mine, la care nu m-am gândit de mai bine de treizeci de ani, încercând să trasez niște linii ale unui tablou îndepărtat în timp. Orice lucru despre aceștia mi se părea esențial.

Gândul m-a dus la o bătrână învățătoare de la noi din sat. Eram copil, de multe ori mama mă lua cu ea la cumpărături, cum s-ar spune, mă scotea la plimbare. Împușcam doi iepuri. Când ajungeam aproape de biserică, mama mă atenționa:

— Uite-o pe doamna Velehorschii! Să spui „Sărut mâna!”, să nu mă faci de rușine!

Doamna Velehorschii avea cei mai frumoși ochi albaștri-gri. Îngrijea tufele de trandafiri. Când ajungeam în dreptul dânzei, o salutam cu voce tare. Se minuna mereu de mine, o întreba pe mama:

— E fata ta?

— Da, se mândrea mama.

Apoi doamna Velehorschii nu uita să mă îndemne să fiu cuminte și să învăț bine la școală. Cred că avea o mare putere în ochii aceia albaștri-gri, simțeam un fel de îmbărbătare. Eu o admiram că iubea trandafirii. Nu mai văzusem pe nimeni să iubească atât de mult trandafirii. Pentru mine, era un lucru care ținea de lumea bună de atunci. Femeile noastre iubeau răsadurile, tot timpul se străduiau ce să arunce în oala de pe plită. Trandafirii doamnei Velehorschii erau mari și se ridicau spre streășina casei pe niște ațe. De acolo, străluceau în soare, albi-roz. Dincolo de ei, în spate, erau niște șipci verzi-albăstirii, de la vreo anexă, în mod sigur avea și găini. În dreptul porții mari, în locul unde ar fi fost parcată o mașină, era un covor omogen de iarbă neagră. Un paradis. Și parcă am mai văzut un câine de rasă. Alb, cu părul lung, de talie medie.

Doamna Velehorschii fusese învățătoare. Primea regulat musafiri de la oraș. Nu știu de ce, de câte ori treceam, mă uitam spre streășina casei, după trandafirii care se înălțau prinși în ațe. Ușa de la intrarea din față era dublă, dar nu era folosită. Era veșnic închisă. Mai mult ca sigur că doamna Velehorschii îl cunoscuse pe tatăl lui Valerian D. Dobrescu, adică pe domnul Dumitru Dobrescu, învățător în perioada 1910-1941, în Botoroaga. Cred că și domnul Dobrescu își îndemna elevii să învețe bine. Era un om mic de statură, cu fața osoasă și pomeții pronunțați, umerii nu erau prea lați, l-am văzut într-o fotografie din monografie. În semn de respect, elevii din jurul său stăteau în genunchi.

Din monografie, din textul de la sfârșit al profesorului Mocanu, am aflat că domnul Dobrescu-tatăl, îm-

preună cu fiul și alți tineri au creat un imn pentru prima echipă de fotbal, Șoimii-Ducești, înființată în anul 1937. În vremurile noastre, echipa se numește Ajax Botoroaga.

„Ce vine de acolo, ce vine d-acolo?
E clubul albaștrilor,
Al Șoimii-Duceștilor
Mereu învingători.
Veniți, veniți prieteni,
Veniți cu toți-n cor,
Veniți să-i admirăm,
Pe-ai noștri învingători etc.”

Sunt menționate numele celor din echipă. Printre ele, din nou cele două nume identice, diferențiate de inițiala tatălui. Presupun că au fost de vârstă apropiată și au fost rude, verișori. La vremea înființării echipei aveau în jur de 18 ani.

Tânărul D. Dobrescu a urmat cursurile Liceului Lazăr din București. În anul 1940-1941 numărul liceenilor din I.G. Duca ajunsese la 25-30. Valerian D. Dobrescu avea atunci 22 de ani.

„Frații Gogu și Valerică Dobrescu, fiii lui Zalică Dobrescu, vor fi trimiși la Liceul Militar din Iași pentru a ajunge ofițeri în armata română”, ne spune profesorul Gh.T. Mocanu în Anexă.

Așadar, „Z” vine de la Zalică. Acesta a fost numele tatălui fraților Valerică și Gogu.

Pe timpuri, față în față cu Miliția era o moară. Moara lui Gogu Dobrescu. O văd ca prin ceață, o clădire înaltă, vopsită în alb, cu un acoperiș cârpit și mai văd culoarea gri. O fi fost brăul vopsit în această culoare sau gardul? În curte, un camion, model vechi, Carpați pare-mi-se, cum se construiau în anii '60. Am trecut pe acolo și, copil, m-am bucurat că văd un camion. La fel ca atunci când un avion

brăzda cerul. Noi puteam să ne bucurăm din orice. Chiar ne entuziasmam.

Am căutat pe internet și parcă am intrat în transă. Modelul acela era! M-a străbătut un fior, cum mi s-a întâmplat într-o zi de iulie, anul acesta, când a trecut pe lângă mine o motocicletă cu ataș, veche, cum erau cele din anii '60. Motociclistul purta ochelari rotunzi, cu margine de cauciuc. Avea obraji rumeni. Mic, îndesat, stătea țeapăn și o bucată de cauciuc, de la ochelari, flutura în vânt. Soția lui stătea în spatele lui. Amândoi purtau caschete metalice, de asemenea vechi. Mi s-au părut a fi militare, de colecție. De mult timp nu am mai văzut o motocicletă cu ataș!

Când eram copil, la noi în sat, era un om care avea o asemenea motocicletă. Mă întrebam tot timpul, cum o fi să stai în ataș, în marsupiul acela metalic...

M-am întors în timp. Pe ulițele noastre trecea o motocicletă răscolind praful spre cerul înalt.

Timpul mă aruncase într-o buclă a sa. Nu e ciudat să fii într-un timp și ochii să-ți dezvăluie altul?

Am citit odată un epitaf și mi s-a strâns inima: „Trecătorule scump, doar pe tine te am.”

Câteva cuvinte. Cu un impact mare. Întrebarea imediată a fost: cum, doar pe mine mă are? Mi-am imaginat că fusese un om singur, fără copii. Și mai este uitarea. Ajungem să nu mai suferim, deoarece începem să uităm.

Când am trecut prin cimitirul Parohiei Botoroaga într-o zi de mai și am văzut mormântul unui erou, am fost un „trecător scump”.

Am fost un „trecător scump”, cu sufletul îngenunchat.

■ Ion Toma IONESCU

A cincea noapte. Maria

Să relatezi o întâmplare imaginată sau trăită, acumulând prin scris tensiunile dintre personaje, când se înfiripă între ele în crescendo aproape din nimic legăturile periculoase, sentimentele contrarii amestecate cu trăirile tale instinctuale, subiective, de care nu ai puterea să te disociezi ca să rămâi doar un observator fin analitic și rece, nu este atât de simplu. Dar Maria, indiferent că ar fi chemat-o Sanda, Ioana, Ana sau altcumva, e numele personajului feminin de referință pentru proza mea, pe care l-am adoptat de la primele încercări și m-am raportat la el de-a lungul vieții cu disperarea celui care iubește fără speranță, ceva de neatinș. Nu ca să mă ascund de ochii celorlalți cât mai ales să mă apropiu de mine însumi cel care sunt sau aș vrea să fiu, mult mai liber în atitudini și fără prejudecăți.

Țineam la Maria mai mult decât mi-ar fi permis o prietenie normală. Pe deasupra funcționa între noi un dat (indus?) acceptat de amândoi (Ne dădusem în copilărie de-a verii într-un an de Rusalii!). Căpătasem prin jurământ liber consimțit un fel de grad de rudenie, deasupra rudeniei, pe care ni-l impusesem,

sinonim celui căpătat prin alianță cumva, deasupra alianței, dar nu era chiar așa.

În plus ea era prietenă cu soția mea și eu prieten cu cel care-i era soț. Ne aveam din copilărie de frați buni, doar sângele ne despărțea. Se mai înfierbânta câteodată, dar ne stăpâneam. Construisem în timp un Schengen al nostru în care ne jucam. Ne plăcea să ne jucăm și ne provocam uneori! Ar fi dat cât se poate de periculos în ochi străini. Nu eram deloc străini noi patru și întâmplările vieții ne adunaseră vecini de palier.

M-am trezit cu Maria în casă. A împins în ușă și a intrat fără să bată. Nu apucase să descurie apartamentul ei, venise direct. Când eram singur nu încuiam ușa. Lucram la un roman și nu mă ridicam de pe scaun toată ziua. N-avea cine să intre. Soția sau ea, rar.

Venea direct de la școală. Avusese dirigenția ultima oră și le dăduse drumul copiilor mai devreme. Ce era să le spună ca dirigintă despre „familie și tentații?”... Erau prea mici și nu era momentul cel mai potrivit să abordeze din experiența proprie, subiectul. Ar fi trebuit să mintă. Măcar bucuriile lor să fie

sincere. Nu că plecatul de la școală cu o oră mai devreme ar fi fost o mare bucurie, dar orîșicât!

— Aveți grijă, ieșiți în liniște să nu-l deranjați pe Impolitic! Directorul Impolitic își căpătase porecla de la profesori, nu de la elevi. Bieții elevi nu prea înțelegeau sensul cuvîntului, dar ca poreclă suna bine.

Oana, soția era plecată tot weekendul la un *team-building* cu gașca ei de la servici.

— Am venit să beau o cafea la tine și să mă descarc! Costel al meu cred că iar umblă după gagici!...

— Zici tu?... Are omul probleme la clinică! Și ridicându-mă în picioare după cele necesare pentru cafea, continuai:

— Da, o faci, cafeaua! Nu mă pot abține când mă uit la tine cum fierbi, și-mi dă cafeaua pe dinafară prin inducție!... Iar pe mine să mă plătești cu un sărut că te las să-ți faci de cap. Și-a așezat haina pe un scaun, m-a luat în brațe și m-a atins cu buzele pe obraz. Eu cu figura nemulțumitului când nu și-a primit răsplata întreagă:

— Numai atât?... Cine să te mai înțeleagă!?

— Destul și-atât! Când te-am sărutat eu altfel?

— Vrei să-ți spun? Ai făcut-o odață în clasa cincea când ne-ai învățat, și pe mine, și pe Costel cum sărută franțuzește o fată. Și ca să mă dau rotund, am fost primul atunci!... Era doar un joc și ea a marșat în continuare

— Da, dar am rămas cu el!... Că tu n-ai fost în stare!...

— Am strâns-o mai tare pierzându-mă în mireasma parfumului ei și

am sărutat-o la rîndul meu pe gât, lângă ureche.

— Doar atât? Își jucă ea rolul de mofturoasă în continuare.

— Atât, să nu constatăm amîndoi cumva că ne place!... O primă noaptea în visele mele câteodată. Visele nu au opreliști. Mai ales atunci când sărbătoream câte ceva. Luam cina împreună doar noi patru și încheiam seara cu un dans prelungit. De obicei Costel se cherchelea spre sfârșit și Oana mea îl lua la bucătărie să spele împreună vasele. Maria dansa minunat și, învăluit în mireasma parfumului ei, nu simțisem că trecuse de mult miezul nopții.

— Hai că v-ajunge!... apăru Oana. Îl lăsase pe Costel adormit în bucătărie pe scaun. Îi povestesc eu mâine lui Costel ce-a fost de voi!... Duceți-l să se culce la el în pat, și, spală-te Marie cu el pe cap că la vase nu e bun, să-l iau de bărbat.

Cu Oana nu m-am potrivit nicio dată la dans. Dacă aș fi dansat cu Maria înainte de a o lua pe Oana de soție, ar mai fi fost iubirea dintre noi un păcat?... Știa asta și prin comportament mă provoca uneori ca și cum îmi încerca rezistența. Mă testa ca și cum i-ar fi plăcut să afle dacă sunt în stare să încalc pentru ea limitele permise. Sunt un tip defensiv, îmi place să iau doar ce mi se oferă în vise!...

În timp devenisem un fel de confident. Înainte să-i povestesc Oanei problemele ei, mi le puneam mie pe tavă. Neînțelegerile cu Costel în general aveau rezolvare. Mărunțișuri banale ce apar într-o căsnicie... O dulceață de fată când

povestea bosumflată că are la ușa casei un crai! Dar aducând vorba despre ea și cântărind în balanță rătăcirile fiecăruia, realistă cum era, nu se ascundea de mine, ba dimpotrivă! Insista să-mi dea toate detaliile. Murea de râs, avea un haz nebun, provocator, și atunci cheseaua cu dulceață de pe tavă se umplea cu otravă. O umbră de gelozie mă acapara.

Intrase într-o aventură, pe care n-o văzusem cu ochi buni de la început. Nu pentru că l-ar fi înșelat pe bărbat-său, n-ar fi fost prima dată. Avea ceva argumente și motivele ei să o facă, dar alegerea pentru care optase nu justifica cu nimic pașii greșiți. Insul o purtase cu el în toate barurile rău famate din oraș ca pe un trofeu. Încercaseră împreună toate băuturile fine, trăsesese în piept câteva fumuri de marijuana, experiență cu care se mândreau ca niște experți, puștii ei din clasa IX-a ca să pară mai maturi. Le câștigase încrederea elevilor ca dirigă, să-i poată ajuta.

Mediul frecventat cu tentații noi o orbise într-un fel, trecând-o dincolo de rutină. Îi readucea în minte studenția. Nu era deloc un prinț care să merite riscul, să uiți de tine și să te arunci cu ochii închiși în vârtoare. Am stat odată alături de el și alte personaje de aceeași teapă câteva minute la o masă în barul Union și mi-a fost de-ajuns. Îi spusese Mariei că vreau să-l cunosc și într-o după amiază m-am trezit cu un telefon.

— Suntem la Union, dacă poți veni!...

Insul se așezase în fundul sălii în locul cel mai întunecos, acoperind discuția celor cinci-șase parteneri de masă, din fauna locului, cu hăhăitul său de mascul feroce, ce însoțea un limbaj licențios, limitat și înțesat de măscări. Barul Union nu se transformase prea mult. Spațializat cumva în trepte, un mic amfiteatru cu mese scunde, înconjurat de fotolii mari vișinii și taburete rotunde îmbrăcate în piele, împrăstiate peste tot, ușor incomode pentru genunchi. Cunoșteam localul, dar nu mai intrasem demult în el.

În perioada albastră a tinereții mele, înainte de '89, ne strângeam aici frecvent câțiva prieteni talentați și discutam la o votcă mică pe marginea materialelor ce urmau să fie publicate în revista Albastru, pentru care începusem demersurile de aprobare. Făcuserăm ceva drumuri la București și strângeam materiale pentru primele cinci numere, cum erau cerințele. Publicul consumator obișnuit al barului era nelămurit și se întreba cum putem avea atâta răbdare să ne consumăm ore în șir timpul degeaba.

Măcar să ne fi comandat o votcă mare!... De fumat fumam ca șerpuii, nu era interdicție la fumat în interior ca acum. Se învățaseră cu noi. Eram tineri entuziaști și frumoși. Curând am devenit interesați și pentru cei aflați în exercițiul funcțiunii, tineri și ei. Veneau câte doi trei și se așezau la o masă vecină cu a noastră. Abia ieșiți din Academie, în civil. Noi albaștrii, ei cu ochi albaștrii. Le făceau ochi dulci fetelor din grupul nostru intrând în vorbă cu

ele și șoptindu-le la ureche, bancuri cu Ceaușescu.

Și, bietul Vasile Iordache, îi spuneam maurul, mai înalt decât noi și puțin mai în vârstă, student în București la regie teatru, așezat cu spatele către geamurile dinspre stradă, unde dacă trăgeai cortina perdelei, zăreai clădirea Teatrului Al Davila, abia de reușea să-și întindă picioarele, până ce apărea Gess strecurându-se printre scaune ca un fluture amestecat de întuneric, dând din aripile ei luminoase și lăsând o dâră în urmă până la aceeași masă a derbedeilor de unde plecase, din locul cel mai întunecos. Ajungând, se trântea relaxată pe picioarele lui Ică, să le mai dezmoștească puțin, și-l săruta pe mustață. A rămas un mister nedezlegat Gess! Și nici în această carte...

Am zărit-o pe Maria imediat cum am intrat. Tăcută și nefiresc de elegantă între derbedei. Se vorbea foarte tare și colorat despre nimic. L-am recunoscut imediat și pe el. Nu mi l-a prezentat, dar l-am simțit uitându-se urât către mine când m-am așezat pe brațul fotoliului ei, salutând din cap și schimbând câte-va priviri cu cei de la masă. Sărea în ochi bătărănia insului. Îl purta la vedere cu oarecare mândrie. Lui i se părea un harnașament de fală. Își descheiase cămașa de nasturi să i se vadă pe piept tatuajul. Era o sculă de armăsar, iar când deschidea gura eliberând fornăiturile lui scabroase, roteai privirea împrejur dorindu-ți de rușine să te ascunzi sub masă. Nu puteai accepta și emiteai bip după bip în mintea ta! Te prefăceai că-ți astupi urechile sau

eliberai cumva un răs forțat care să-i acopere vorbele balaoacheșe.

*

Am sorbit cafeaua în liniște. Eu cu gândurile mele. Ea aprinzându-și țigara cu gândurile ei. Semănând fiecare ici și colo câte o întrebare neutră.

— Când vine Oana din *team-building*?

— Nu vine nici duminică seara! Se oprește două zile la Bușteni, luni și marți, să-i facă maică-si niște analize.

12

Ajunsesem cu romanul *Tobârlanii* volumul trei într-un punct mort. Se mutaseră toți Tobârlanii pe insula lui Ăl Bătrân în cer, își complicasera de plictiseală existența și nu știau cum să mai iasă din ea. La un moment dat primiseră la Asociație, căci își făcuseră și asociație, primiseră deci de la Primăria din Merișani o înștiințare că se găsise într-un registru agricol un rest de pământ sub lac la care ar avea dreptul și trebuiau să se prezinte să-l ia în posesie.

Se gândiseră că ar fi putut dezvolta acolo o fermă de gușteri. Vă aduceți aminte sper gușterele ăla ce-l aciuiase Tobârlan în biserica pe care o construise el, parcă să zic în ediția II-a la *Gușterele*, tipărită la editura Inspirescu. Se plimba printre picioarele lui. Cum ajunsese în cer gușterele?... Păi secvența când a erupt sonda de a umplut cu păcură și noroi mormintele, de a trebuit să fie mutat cimitirul din luncă.

Întins la soare pe o dală de ciment s-a trezit catapultat direct pe

insulă. De ce era special acel guș-tere veți afla mai târziu din carte. Numai că proiectul cu ferma stagnase. Era un proces pe rol...

Nu mai găseam cheia ca autor și simțeam că scrisul meu umple paginile în gol.

13

— Cheia ta e la mine. N-am folosit-o, dar o păstrez pentru mâine dimineață pe la zece, dacă nu-mi trece și reușesc să trec peste mai mulți de dacă. M-a anunțat Costel că pleacă din seara asta la minister, e deja plecat, să discute cu ministrul în funcție, de dimineață. „E acum o conjunctură favorabilă, se scoate la concurs postul de director la clinică”. Domnul doctor Costel Dichis, va fi desigur director de clinică!... Cică să-l caut în registru la minister că s-a înscris, dacă nu-l cred!... Prostul de bleg! Dacă mi-ar spune pe bune că și-ar trage-o cu o gagică, precis l-aș lăsa. Că sunt femeie de lume și înțeleg!...

N-am zis nimic, am zâmbit doar. Îmi ceruse cheia de rezervă a apartamentului meu cu o zi înainte. Dorea să pună capăt legăturii cu individul și se temea ca acesta să nu provoace în public un scandal. Doar nu era să-l ducă la ea acasă... M-am bucurat în sinea mea și i-am dat cheia.

— Și mai e un dacă, la tine Șef! Se pune problema dacă ai chef să pleci de-acasă mâine, până-n zece!... Faci o tură prin oraș, că mi-ai promis că ești mereu cu mine la bine și la greu.

— Cum să fim împreună dacă plec!... Tu la bine ți-o tragi cu altul, și eu, de-a-nboul nu de-al dracului,

să mă rog la biserică pentru tine să te ierte Dumnezeu de păcate!...

— Ce să-ți fac dacă tu cu *Tobârlanii* tăi din cer nu ai timp să vezi că am rămas măcar în seara asta singuri pe palier!... Mi-a aruncat o ocheadă ucigașă, și, ca și cum ar fi vrut să fure startul, a țâșnit de pe scaun, dar cu îndemânare am oprit glonțul starterului să iasă pe țeavă.

Am luat-o în brațe, pumnișorii ei strânși se izbeau tot mai slab de pieptul meu. Purtând-o pe sus mi s-a părut ușoară ca un fulg. Am întins-o pe canapea cu multă grijă, mi-a făcut loc să mă întind lângă ea, mi-a luat mâna și pe sub bluză mi-a așezat-o pe sân, să-i simt inima bătând. Hulubii ei în căușul palmelor mele tremurau cerându-se ocrotiți.

Continuam s-o descopăr cu ochii închiși, degetele mele oarbe, se lăsau în jos tot mai în jos, și odată mi-a strâns mâna în mâna ei oprindu-mă din lunecare. „Ce faci vere!” Și mâinile ne-au înțepenit. Deschizând ochii am privit-o îndelung. Privirea-i strălucea blând și trist. Nu ne-am spus nimic. După un timp s-a ridicat și a plecat ieșind ca dintr-un vis. Toată noaptea m-am gândit că aș putea să deschid ușa și să traversez palierul. Firele visului s-ar fi putut înnoda. Am aflat a doua zi de la ea că în noaptea aia a adormit cu ușa descuriată. Ce fel de om sunt, cum mă mai rabdă Dumnezeu pe pământ?

▀ Dana FODOR MATEESCU

Bențoaia, zeița răzbunării

Tataia Săndulescu a cunoscut-o pe Bențoaia, bunica mea paternă, pe vremea lui Maurer, în anii 50, la o reuniune câmpenească.

El era tipograf, ea cusătoreasă la APACA.

Cum a văzut-o, a rămas năuc. Pălit cu măciuca. Definitiv.

Era mândră, încrezută, de ziceai c-a născut-o mă-sa pe olandină roz cu danțele, nu pe paie, în grajd, lângă bivoli. Frumoasă, singură, în marea de oameni, trecută de prima tinerețe și pierdută. Așa părea.

S-a apropiat de ea, timid, și i-a susurat la ureche, căutând, printre măsele, cele mai serioase cuvinte:

„Bună ziua, tovarășa! Doriți să luați un mititel și-un țap de bere?”

Bențoaia a zâmbit superioară și i-a răspuns: „Oi vini, dacă te-ai prezenta așa cum să cuvine!”

Tataia s-a prezentat luând poziția de drepti, ca la armată:

„Mă cheamă Săndulescu Gheorghe, sărut-mânușitele!”

„No, binie! Io mi-s Florica. O să-ți zăc Jorjică, îi mai fain așa.”

Și așa l-a strigat toată viața.

Au mâncat mititeii, s-au scobit nițel cu scobitorile, ferit și aproape civilizat, au băut și berea, tare bine pica, au discutat, și-au pus pe tapet viețile. Întâi Bențoaia, că, na, se credea Alfa:

„Io mi-s divorțată, mă, Jorjică, și am un ficior dă 17 ani, lucră pă șantier, îi băiat fain și nu-mi iese dăn vorbă. C-apăi dracu-i al lui!”

Tataia fuma cu poftă și-o privea îndrăgostit ca un socialist adevărat. Parcă o și vedea în fruntea oamenilor muncii, înfășurată-n steagul partidului, cântând Internaționala... „Hai la luuu-ptaaa, cea maaaa-reeee... Rob cu rooob să neeee uniiiiim...”

Și apropo de unire:

„Florico, și eu sunt divorțat. Am o fată mare, la liceul sanitar. Așa că, vrei să fii tovarășa mea de viață? Io mă cam simt atras de...”

N-a mai apucat să termine, și să zică de ce e el atras așa de puternic, pentru că s-a pornit unul să urle ca dementul într-un microfon și i-a poftit la dans.

A fost un pui de vals la început, dar suna prea imperialist, era prea decadent. Niște tovarăși importanți, prezenți la minunata manifestare, au strâmbat din mecle, iar muzicanții au schimbat rapid playlistul și-au băgat o bătută moldovenească, de erau să se sufoce dansatorii de atâta praf ridicat, apoi o horă apocaliptică și un Alunel concret.

Au încheiat exploziv cu o sârbă muncitorească, unde au zbierat ca desperații, tot felul de lozinci comuniste, să se audă hăt, până la tovarășul Maurer care-și făcea pedichiura la ora aia.

Mă, ce-au mai dansat atunci! Bențoaia și-a rupt ștrampii, mărgелеle, iar tataia și-a pierdut un pantof și țigările. A fost frumos. La sfârșit, a dus-o acasă cu tramvaiul și, la despărțire, i-a pupat mâna.

S-au cunutat rapid la Primăria de Verde, Banu-Manta. Era o primăvară cu un cer ireal și adânc. Soarele își aprinse-se și el un Mărășești și-i privea zâmbind ca un bolșevic tulburat de propria-i măreție. „Harașo, harașo!”

Bențoaia s-a coafat, iar tataia și-a tras pe el cel mai mișto costum. I-a cumpărat un buchețel de vioarele și... gata. Erau legali.

S-au mutat amândoi în casele de pe strada Petru Maior și așa a început povestea lor.

Însă întâmplarea care l-a făcut pe tataia s-o iubească ca un apucat, a fost una pe care mi-o spunea adesea. Cică erau în primii ani de căsnicie. Ca să mai facă un ban în plus, amândoi munceau prin cartier. Bențoaia spăla rufe, geamuri, iar tataia ajuta la reparatul acoperișurilor, vopsitul gardurilor sau la pietruirea curților.

Într-o zi, îi cheamă un vecin: „Vreau să-mi pavați curtea. Aveți materialele, numai să vă apucați de lucru. Plata, după. Ne-nțelegem noi.”

Și se-apucă ai mei de muncă. Pac, bum, trosc, stânj! Gata! În două zile au terminat. O frumusețe! Piatră naturală. Când să le dea banii, vecinul s-a făcut că plouă. Că n-are atunci, să vină mâine, ba nu! poimâine, sau chiar săptămâna viitoare. Bențoaia s-a făcut roșie la față, a scrâșnit din dinți, dar a tăcut. „Mno, binie! Vinim pâste șeptie zâle. Mânce-te amaru, că nu așe ne-o fo vorba la-nceput!”

A trecut o săptămână și s-au întors la vecin. Ăla, mai că nu i-a dat afară pe poartă:

„N-am! Cărați-vă, sau chem milițianu și vedeți voi pă dracu! Huo!”

Atât i-a trebuit Bențoaiei! După ce ăla s-a dus în casă, a luat un târnăcop de pe-acolo și, de una singură, i-a spart toată piatra din curte. Dar toată! Țândări a făcut-o! N-a putut-o opri nimeni. Nici vecinul cărpănos, nici tataia. Păi cine avea curaj să se apropie de bunică-mea? Ha? Odată învârtea târnăcopul deasupra capului ca o eroină: „Jorjică! Aiasta-i treaba me! Care s-apropie dă mine, îl pupă mă-sa rece!”

A tocat piatra până a ajuns pietriș. Se strânsese lumea pe la garduri, râdeau unii de se strâmbau, alții o încurajau: „Așa, lele Floare, sparge! Că ăsta-i un zgârcit. Dă-i! Rupe-o!”

Vecinul plângea ca fetițele și țopăia disperat.

Bențoaia era feroce, lac de sudoare, și nu se mai oprea din suduit: „Fută-tie cănele lui sfântu Pătru, dă bolund, mă tomnești să-ți pun pchiatră, ș-apoi nu plătești cinstit? Du-tie-n trăsnet! Ptiu!”

Tataia o privea mândru și mut. În viața lui nu mai pomenise o muiere așa aprigă, dintr-o bucată. O iubea ca un nebun. A lui era!

După ce a terminat de distrus și ultima pietricică din curtea omului, Bențoaia s-a șters cu dosul palmei pe frunte, așa cum făcea și la ea în sat după ce cosea iarba. A azvârlit târnăcopul cât colo și zâmbind a zis: „ai și-om mere, Jorjică! Că p-asta l-am gătat, ni. Nu-și mai bate iel joc dă nime pă lumea asta!”

Era frumoasă rău, așa cu părul ud și cu lumina aia metalică în ochi.

Tataia a urmat-o ca un cățeluș.

Din spate, cu umbrele serii apăsându-i egal pe umeri, ca niște aripi mov, Bențoaia părea că e Nemesis, zeița răzbunării.

■ Ion AVRAM

Calul

Cu calul, a fost cam așa... Treceam prin fața bisericii Sfânta Precista. Nu mai știu cu ce treabă. Știu că nu eram prea grăbit. Mergeam așa, gândindu-mă. N-aș putea să-ți spun la ce. Deodată, se face că văd calul. Și din cauză că era de-a curmezișul, pe trotuar. Chiar în calea mea. Mă opresc și îl privesc. Costeliv și nemișcat. Din piatră, parcă. Cioplit de un sculptor nervos. Avea pielea murdară de bălegar și de glod uscat. Părea mai mult sur, decât alb. Gâtul lung și subțire era acoperit cu o coamă stufoasă. Coada, și ea, stufoasă. Mă opresc lângă el. Îi dau roată. Picioare lungi. Articulații bine așezate. Copite rotunde, largi și frumos încordate. Cam tocite. Și căptușite cu cauciuc pânzat, gros, în loc de potcoave. Și cuie, în loc de caiele. Dau roată calului, supărat pe ȣigani care l-au adus în asemenea hal. Nu avea răni. Doar rosături. Era bine proporționat și mândru în nemișcarea lui. Capul – mai sus de greabăn. Urechi negre și drepte. Bot rotund și umed. Ochii – resemnați. Mă apropiu și mă uit în ochii lui, cu fascinația aceea, din copilărie, de a mă vedea acolo, cu

toată lumea din spatele meu: blocuri, stradă, mașini, cer și, deodată, biserica. Am senzația că se roagă. Mă dau într-o parte. Și chiar vorbesc cu el: calule, calule!... parcă te rogi!... sau, chiar te rogi!... oare, ce te rogi tu, calule?... Mi se umezesc ochii și dau să plec. *Ai adăpat caii, Alisandre?* Vocea mamei, parcă direct din ochii calului... Și, deodată, îmi dau seama: bietul cal, nu are de undea bea apă!... Privesc în jur. Peste tot – blocuri de locuințe, robinete, furtunuri, chiuvete, băi... Fluviul – la doi pași... Și el, calul, să nu aibă de unde bea apă!... Îi mângâi botul, fruntea, gâtul, coama, vorbindu-i: calule, calule!... vai de capul nostru!... trec strada și intru la alimentara din colț.

— Aveți zahăr cubic? – întreb.

— Nu avem!

— Bine că nu aveți... Dați-mi, atunci, din bomboanele acelea! – îi arăt vânzătoarei un soi de caramelle.

— Cât să fie?

— Zece bucăți! – zic.

— Să fie o sută de grame?!

— Să fie!

Calule, calule!... n-aveau zahăr cubic, am luat bomboane, sunt

foarte bune! – spun, când mă întorc. Îi dau bomboana din palmă. O prinde cu botul și o ronțăie. Așa, calule! Așa, căluțule! Hai, încă una! – cu palma întinsă și mergând încet. Calul – după mine. Și-ți spun drept, în acel moment nu aveam clar în minte ce va urma. Mergeam cu calul prin oraș. Ca în transă. Mângâindu-l și vorbindu-i. Când am ajuns în fața blocului meu, a venit gândul: în uscător!... Privesc în jur. Nimeni. Bag cartela în interfon, deschid ușa: hai, calule, intră! – îi zic. Calul – Trop! Trop! Trop! – după mine. Doamne, să nu coboare cineva, chiar acum! – mă rog deschizând uscătorul. Intru. Calul – după mine... Al meu ești! – zic și mă bucur că n-am vecini la parter. Îi aduc un lighean cu apă. Bea pe nerăsuflăte. Așa, calule! Așa, căluțule!... Îi vorbeam și-l mângâiam pe coamă.

Încă de a doua zi, i-am luat ovăz, țesală, un cherpedin, o rașpă, o găleată și un căpăstru din piele. L-am spălat cu peria, până i-am scos tot jegul. Cine m-ar fi văzut, ar fi crezut că sunt sărit. Îl spălam și vorbeam cu el: mama lor de țigani, calule!... Îi scoteam cuiele și cauciucul din copite, cu cherpedinul, și le netezeam la rașpă, vorbindu-i: ce soartă de câine aveți și voi, caii de la oraș, calule!... că, nemernicii de țigani nu știu ce-i calu'... știu să-l ducă la furat și să-l bată... că, să fie o lege, când l-ai prins, să-l înhami pe el în locul calului... și să-l biciuiești, până sângerează... să vadă și el ce simte calul... că, i-a purtat tot neamul în spate, de-au ajuns până aici... că, strămoșii lor se răsucesc în mor-

minte, când văd cum vă chinuie... ei, care știu că i-ați purtat prin istorie, cu supunere până la sacrificiu și cu iubirea voastră de cai, pe care omul nu-i în stare s-o priceapă, primind-o ca și cum i s-ar cuveni... și, ce pune în loc?... hamul și biciul?!... Sunt sigur că, în felul lui, mă înțelege. De multe ori, nechează încet și mă împinge ușor, pufnind, ca și cum ar vrea să-mi arate că pricepe ce-i spun.

Acum, dacă-l vezi, după nici trei săptămâni... s-a împlinit bine, nu i se mai văd coastele, și oasele îi sunt frumos îmbrăcate în carne. Pielea a căpătat un luciu viu și bate spre alb. Nici urmă de rosături. Să vezi copitele!... Rotunde, netede și încoronate... Încet-încet, i le-am îndreptat din rașpă... Au dispărut și găurile de la cuie... Mă simte de la distanță și nechează lovind cu copita dreaptă, din față, parcă cere drum... Noaptea, foarte târziu, îl scot pe faleză, îl încălesc și fac o tură, în galop, până la turn și înapoi. Se vede că-i place să alerge. Pot spune că l-am adus la starea lui de cal. Și eu am început să intru în starea de stăpân de cal. Sau, mai bine zis, stăpânul acestui cal. Și de ce spun asta?... Într-o noapte, când mă întorceam dintr-o cursă, îmi vine să descalec și să cobor chiar pe malul apei. Hai, calule, să vedem luna în apă! – îi zic trăgându-l de căpăstru. Era lună plină. Printre sălcii se vedea apa strălucind. Și o liniște!... numai broaștele!... și stelele!... M-am așezat pe o buturugă, să privesc cu un fel de melancolie metafizică. Gândeam aproape poetic.

N-aș putea să-ți explic exact. Ceva, în genul: dom'le, câtă lume vede luna, chiar în momentul acesta!... dar, și câtă lume n-o vede!... Mă simțeam privilegiat, acolo, la ora aceea... și încercam un soi de compătimire pentru cei care nu vedeau luna... și pentru cei care o priveau dar, pur și simplu, n-o vedeau... Și-i mulțumeam calului că mă aflu în starea asta și din cauza lui... Nu știi cât am stat pe malul apei... O oră, poate... Când să plec, îmi trece așa, prin minte, să glumesc cu calul. Să plec și să-l fac să creadă că l-am uitat. Mă ridic de pe buturugă. Plec fără să mă uit înapoi. Și, ce crezi? Calul nechează și vine după mine. Nu oricum, ci hotărât și împingându-mă cu botul, ca și cum mi-ar fi reproșat... Se vedea că este nedumerit, în firea lui de cal. Parcă-mi spunea: cum se poate să mă lași, stăpâne? Tocmai tu? Și, tocmai pe mine?... Atunci am realizat că sunt stăpânul lui, un fel de omul lui, așa cum el era calul meu, nu pentru că l-am adunat de pe stradă și l-am îngrijit, ci pentru că așa a hotărât el, calul... să-i fiu stăpân prin iubirea lui de cal... și nu proprietar, prin acel fel de șantaj, prin care dai cui-va ceva, numai ca să primești altceva, în schimb... Dându-mi seama că și eu am un atașament, o afecțiune pentru el, aplic un fel de reciprocă a situației și mă trezesc vorbind cu calul, noaptea, pe faleză: stăpâne cal!... păi, dacă așa stau lucrurile, cum te mai pot lăsa la țară?... nici să trăiești toată viața într-un uscător!... nu pot rămâne cu tine, acolo!... hai, o zi-două pe lună!... dar,

nu mai mult!... eu sunt mare domn la oraș!... n-am cum... nu mai am cum!... vezi și tu: asfaltul – asfalt; neoanele – neone; căldură, iar-na – căldură; apa – direct de la robinet; berea – bere; vorba ceea: la botul calului! pardon de expresie!... fetele – fete; prietenii – prieteni... n-am cum, te rog să mă înțelegi!... o zi-două pe lună... atât!... dar, pentru tine, va fi mult mai bine acolo... îți garantez!... lună, stele – ai și acolo, stăpâne cal!... mult mai multă lună și mult mai multe stele!... n-ai să mai stai între patru pereți ori părăsit pe străzi, în soare și fără strop de apă... nuuu!... acolo, e altfel!... să vezi, ce aer și ce umbră de la salcâmi!... și ce apă ai să bei, stăpâne cal!... nu mai vorbim de iarbă!... pe toate drumurile... nici n-ai să te uiți la ea... pentru că tu ai să paști direct pe firul văii, unde-i mai fragedă!... nu-ți mai spun de drumuri!... să mergi pe ele și cu ochii!... de o parte și de alta – lanuri și copaci... nici urmă de piatră... ai să mergi pe toate drumurile și ai să le înveți, de-ai să poți ajunge singur acasă... parcă te văd: trap-trap! trap-trap!... și, chiar și la galop, dacă vei avea chef... ai să vezi, stăpâne, ai să vezi!... Și eu, când voi veni acasă, am să te mângâi și am să te întreb ce ai mai făcut, și dacă ți-a fost dor de stăpânul tău, stăpâne cal!... Și am să-ți spun ce dor mi-a fost și mie de tine, pentru că, poate știi, fără dor nu se poate... Altfel, putem sta o veșnicie, amândoi, într-un uscător... asta nu-i viață!... fiecare la locul lui... fiecare cu treaba lui... așa-i bine, frate cal!...

▀ Laura MĂRIEȘ

Trei dintr-o lovitură

— Nu-mi plac viermii ăștia negri! Aruncă-i, Didica! Ieși din apă că mă supăr! Sunt scârboși și mi-e și frică de ei! Te roog!

— Ies imediat, puișor! Dar n-ar fi mai bine să te întinzi tu pe păturică la soare? O să vină imediat toamna și să vezi ce o să mai ducem dorul căldurii.

Fetița plecă bosumflată murmurând printre dinți un „reao” apăsător, trăgând după ea păturica de lângă coșul cu de-ale gurii. O aranjă ușurel pe iarbă și se întinse cu fața în sus să stea de vorbă cu norii, ultima ei găselniță, cum să nu se plictisească când rămânea singură. Cei doi frați mai mari se cam împiedicau de ea și nu prea o băgau în seamă. Aici, amețită de mirosul îmbătător al florilor sălbatice amestecate prin iarbă și de bâzâitul găzelor ce se pierdeau printre ele, i se părea raiul coborât pe pământ. Norii, destul de rari, arătau ca niște ghemotoace flocoase, alburii, agățate ici și colo de albastrul cerului, de păreau că le era lene să se miște.

Cu fusta suflecată cât mai sus, înfiptă la cordon, Didica trebluia cu atenție prin gărla ce șerpuia

printre sălciile pletoase, bătrâne de când lumea, dar încă în vigoare. Străjuiau ambele maluri ca niște paznici ai umbrei pentru odihna truditorilor pământului. Culegea lipitori. O învățase fina Arghira, bucătăreasa, că sunt leacul multor boli. După ce ți se lipesc de picioare, te pișcă nițel, dar sug sângele ăla rău, bolnav adică și fac loc celui sănătos. De ce n-ar încerca și ea? Se ridică cu cel de-al doilea borcan plin, când văzu pe poteca dinspre Plopi, satul învecinat, apropiindu-se greoi o femeie. O recunoscuse imediat pe colega ei de bancă din școala primară.

— Cred și eu că abia te mai miști, Bulgăraș de Aur! Ce mai cauți pe drumuri, fatălică? Vrei să naști pe câmp? Că n-ai fi tu prima! Îi sări înaintea viitoareii mămici, gata să o îmbrățișeze, dar nu reuși cum să o cuprindă bine și izbucniră amândouă în râs. Le despărțea burtica.

— M-am dus la alde băta, că am auzit că e bolnăvioară, când colo ea strângea fânul din grădină și se văita de parcă o urmăreau turcii.

— Bulgăraș de Aur! Vezi că te strigă Sanda cea mică!

— Nu te-am văzut demult! Vino să te pup! răsună un glăscior dulce.

— Așa îi ziceți lu' asta mică? Să înțeleg că conțineți îi ziceți Sanda Mare?

Apropiindu-se, puștoaica a rămas cu ochii ațintiți pe mijlocul îngroșat al tinerei cu părul auriu strălucind în soare. Așa o botezase tata socrul și așa îi rămăsese numele, Bulgăraș de Aur.

— Ai mâncat și matale semințe cu copii ca mămica? O să ai un beluș?

— Ce ai zis? O să-ți mai aducă și matale barza un frățior sau o surioară?

— Da, fina Arghira a zis că dacă mănânci semințe de floarea soarelui toată ziua, o să nimerești și o sămânță cu copil în ea, mic cât bobul de năghină, ce-o fi aia! Țăsta crește, crește în burtică și îl scoate de acolo nașa mea, doctorița Lăzărescu de la Doage. Noroc că mie nu-mi plac semințele, n-aș vrea să mă umflu ca voi, niște grase ce sunteți!

— Hai, fuguța pe păturică! interveni Didica. Eu o petrec pe Bulgăraș până urcă dealul spre sat, că-i e greu și ei. Să stai fără grijă că finu' Stan nu te scapă din vedere. Cosește iarba pe lângă părul ăla pădureț, nu departe de aici. Și mă întorc și eu repede.

Copila se întinse la loc pe păturică cu mânuțele sub ceafă și văzu cu bucurie că norii se înmulțiseră. Putea de acum să găsească diferite figuri de animale, capete de copii, flori, tot ce imaginația ei era în stare să creeze. Se întrista când

una din forme se lățea, se îmbina cu alta și apoi dispărea înghițită de marea masă alburie ce se îndepărta dusă de vânt.

Era gata să ațipească. Un fâșâit prin iarba deasă și o umbră mare se interpuse între ea și soare. Ridică căpșorul spre noul venit și în clipa următoare simți deasupra ei botul umed al lui Vifor, armăsarul blestemat al lui tăticu', cum îi zicea mămica. O amușină zgomotos câteva clipe și se pomeni zburând prin aer. Ateriză după vreo 10-15 metri și o durere ascuțită o săgetă la degetele de la piciorul drept. Sângele îi curgea și se tot lățea, sperind-o și mai tare. Cât timp zburase chiar îi plăcuse, era ceva de neimaginat, ca într-un vis, dar căzătura... Armăsarul o prinsese cu buzele de rochiță, și cum la cei cinci anișori ai ei era ușurică, ușurică, o aruncase cât colo ca pe o jucărie. Începu să țipe ascuțit. Nu-i venea să creadă că e glasul ei și se simți singură pe lume, cu sălbăticiunea asta ce păștea acum liniștită, la câțiva metri de ea. Prin păienjenii lacrimilor îl zări pe finul Stan alergând și cum își flutura mâinile i se păru că vede un înger venind să o salveze.

Didica a văzut întreaga scenă din vârful dealului. S-a abținut să facă vreun gest să n-o sperie pe graviduță. Și-a luat rămas bun de la ea și s-au despărțit cu inima ruptă în bucăți. Alergând în vale l-a zărit pe finul Stan lângă fetiță și s-a mai liniștit. Tot satul știa că primarul, unchiul ei, avea un armăsar năvălaș de care avea grijă doar el. Îl crescuse de mic pentru prăsilă fiindcă

era de soi bun. În ultima vreme găsisse un cumpărător, posesorul unei herghelii, dar nu se hotărâse încă să-l înstrăineze. Îl iubea ca pe ochii din cap și se respectau reciproc, ce mai vorbă. Era însă ca o bombă cu ceas, spre disperarea coanei Sanda. Toți din casă, de la mic și până la cel mare, erau instruiți să nu se apropie de el, nu se știe când vine ceasul rău. Adevărul e că era o frumusețe de animal, negru cu o stea albă în frunte, cu coama și coadă uriașe, tot părul lucindu-i ca uns.

Aplecat deasupra fetei, căutând să o liniștească, Stan nu a observat calul ce se apropia încet, parcă dansând.

— Finule! Uite-l în spatele mătăle! reuși să îngăime copila înfricoșată. În clipa următoare, întorcând capul, bărbatul se trezi față în față cu doi ochi imenși, gata să-l înfrunte. Imediat sângele îi țâșni pe față ca dintr-o fântână arteziană. Se apucă cu mâna de nasul înfierbântat și simți cum i se zbate ca o cârpă printre degetele pline de sânge. Norocul lui era că îl prinsese doar între buze, dacă ar fi folosit dinții, i l-ar fi retezat complet. Animalul s-a îndepărtat tacticos, gonind din mers cu coada-i imensă niște muște obraznice care îl sâcăiau.

— Ce s-a întâmplat acolo, finule! strigă Didica din depărtare.

— Domnișoară Didina, mergeți repede acasă că a scăpat Vifor din țarc! Nășica mică nu are nimic, doar s-a speriat. Să vină repede nașul să-l prindă, să nu mai facă vre-

un pocinog. Știi că doar dumnealui îl stăpânește.

Văzând că fata ezită să plece, o îndemnă ferm, stând cu spatele spre ea să nu vadă grozăvia:

— Hai, fuguța acasă! Să nu vă urmărească! „Și mai ales să nu mă vezi pe mine fără nas!” îi trecu prin cap. Eu plec cu nășica și cu Doina spre Plopi.

Sândica nu părea afectată de fața lui, ea își cerceta în amănunt degetele julite. Sângele i se coagula rapid, doar două unghii erau zdrobite. Bărbatul își trase de la brâu prosopul cu care obișnuia să-și șteargă transpirația când muncea, și-l înfășură strâns peste nas și îl înnodă la spate. Luă fetița în brațe și porniră spre satul vecin aflat în apropiere. Fluieră odată tare, chemarea cunoscută de Doinița, cea mai isteată și cuminte iapă crescută de el care și apărău parcă de nici unde. Încălecară și luară drumul spre Doage, comuna unde locuia doctorița Lăzărescu ce avea grijă de două-trei sate din jur. Drumul era lung, aveau de străbătut chiar și o pădure seculară, dar au mers când la pas, când la galop. Iapa era tânără și în putere. Spera să o găsească pe doctoriță acasă. Norocul le-a surâs. A explicat rapid situația, iar dânsa l-a obligat pe bietul om să bea niște țuică, cât poate duce, apoi, fiind nășica fetei, i-a fost ușor să-i verifice degetelele și să-i panseze pe cele rănite, fără smiorcăieli, cum obișnuiesc copiii.

— Dar sândăluța unde ai pierdut-o? Pe drum?

— Cred că atunci când am zburat pe sus, până la cer la Doamne, Doamne! se lăudă ea firoascoasă. Cine mai era ca ea! Dacă n-o mai gălesc, nu-i nimic, capăt altele noi. Și să știi, nășică, nu e calul vinovat, el s-a jucat cu mine! Vina e a mea că n-am vrut să-mi iau șosetuțele și d-aia m-am rănit.

— Acum mergi în grădinița din fața casei și culege niște floricele cu nea Vasile, vizitiul care o să ne ducă acasă la voi.

În bucătărie l-a găsit pe bietul Stan aproape adormit. Îl doborâseră atât țuca turnată din belșug de slujnică, cât și accidentul ăla nefericit suferit mai devreme. L-a trezit binișor și l-a lăudat pentru faptul că și-a legat nasul destul de strâns până oprise sângerarea. Și-a aprins o țigară cum făcea mereu când începea o operație, a tras câteva fumuri și s-a pus pe treabă.

— O să te cos, măi băiete, că o să fii mai frumos decât înainte, dar o să te doară nițel. Dar tu ești bărbat, nu glumă, cu armata făcută. Să-ți spun prin ce am trecut eu duminica trecută. Eram și eu liberă ca tot omul, când a venit cineva cu căruța de la Beuca să mă ducă la o nuntă. Se chercheliseră niște nuntași și... ce să vezi?

Și dă-i cu gura, dă din mâini, Stan al nostru gema și scrâșnea din dinți, iar peste vreo oră iată-i pe toți patru, cu nea Vasile vizitiul ei pe capră, cum iau drumul Zâmbreștii. Sanda Mică avea misiunea s-o urmărească pe Doina, legată în spatele docarului, să nu cumva să scape. Finu' Stan moțăia

tremurând, acoperit cu o pătură. Nu-i era ușor prin ce trecuse, sărmanul. Plus atâta țuică! Vremea ținea cu drumeții noștri. Câțiva nori se zbenguiau pe cer, dar nici vorbă de ploaie. Verdele câmpului le dădea o stare de bine.

Ajunși în curtea primarului, zarvă mare. Mai multe femei alergau de colo-colo, îngrijorate. Nea Vasile sări din docar ajutându-i să coboare.

— Săru' mâna, doamnă doctoriță, ați venit la timp. Naște coniuța Sanda. Nu îi venise sorocul, da a venit un neghiob și a strigat în gura mare că i-a călcat armăsarul ăla nebun fata în picioare. A căzut săraca secerată, ținându-se cu mâinili dă burtă. Gură slobodă, nemernicu'! Să jura că a văzut el toată tărașenia, dar când l-am loat la beșteleală, a lăsat-o mai moale, că, vezi Doamne, a auzât dă la cineva, care auzăsă dă la altu', îi dădu raportul o vecină mai în vârstă.

Doi bărbați l-au dus aproape pe sus pe Stan în cămăruța de lângă bucătărie. A căzut buștean pe pat, doborât de țuică, de durere... La dorința doamnei doctorițe l-au culcat cu fața în sus, să nu-și stâlcească frumusețea de nas de sub pansament. După un timp, îl trezi mirosul apetisant de sarmale ce venea din bucătărie. A vrut să se ridice, dar se învârteau toate cu el, așa că a rămas păgubaș.

În camera unde se afla gravida era un aer irespirabil. Parcă se adunaseră toate femeile din cartier, fiecare mai deșteaptă și mai știutoare. Doctorița le ceru autoritar să

părăsească încăperea și să rămână doar moașa satului, o femeie sprintenă, albită de vreme. O cunoștea bine și se putea baza pe ea. O rugă să deschidă geamul și imediat, înviorată de aerul curat, gravida a început să geamă încetișor.

— Ce avem noi aici, fetițo?

— Sărut mâna, să știți că încă nu naște. A avut niște crampe mai dese, dar i-am făcut un ceai cu tei, mentă și sunătoare, apoi a ațipit. M-am luptat cu muierile astea să le dau afară, să o lăsăm să se odihnească, dar te pui cu omu' deștept? Că știe ele ce și cum!

— Rămân și eu noaptea asta aici, nu te las singură. Lui nea Vasile să-i găsiți un loc să doarmă.

— Mai încape vorbă! E ca și făcut!

Gravida se ridică brusc în șezut, strâmbându-se cu ochii închiși, apoi scoase un țipăt ascuțit.

— M-am udat pe mine! Unde ești țață Marie? Cred că vine copilul! Deschise ochii și zări ca prin ceață pe doamna doctor cum o ținea de mână.

— Nășica mea, Dumnezeu mi te-a trimis că trebuie s-o vezi pe aia mică călcată de armăsar în picioare. Cine te-a chemat? Hai s-o căutăm repede, că-i place să se ascundă de mine, haide s-o căutăm în cotețul găinilor, în cireșul ăla bătrân... O crampă puternică îi întrerupse boscorodelile fără noimă. Un nou țipăt străbătu aerul. Cineva încercă să pătrundă înăuntru.

— Marie, nu lăsa pe nimeni înăuntru! Vreau s-o consult. Fiind la a

patra sarcină și prematură, nașterea va fi mai rapidă.

Peste o jumătate de oră, un nou strigăt se auzi în încăpere, de astă dată unul vestind o nouă viață ce vedea lumina zilei pentru prima oară. Maria a scos capul pe ușă și le șopti femeilor strânse ciopor în camera alăturată.

— Avem încă o fată, femeilor! Să ne trăiască! Doamna nu vă lasă să intrați până nu vă zice dumneaei. Să nu o supărăm! Și conîța și fetița sunt bine. Ar fi bine să cam plecați pe la cășile voastre, să nu vă găsească domnu' primar pe toate aici. Știe fiecare ce are de făcut.

Înăuntru, doamna doctoriță Lăzărescu o luase în primire pe micuță. Încă o finuță își făcuse intrarea în viață.

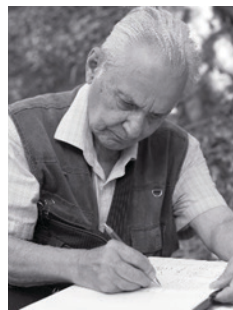
— Dar finu' unde este?

— Eee, săracu'! A plecat la Balaci să vândă armăsarul. Cu lacrimi în ochi a plecat, ditamai namila de om. Că tare îl iubea. Conîța Sanda a zis că-l părăsește dacă se întoarce cu el. Acu, ce să mai zic! Să vă ție Dumnezeu sănătoasă pentru că vă trimise aici.

— Mă mir și eu, ce noroc a căzut pe capul meu, Marie! Trei dintr-o dată îmi trecură azi prin mână și toți dintr-o singură familie! Să fie sănătoși!

■ Serghie BUCUR

Coapsele

Să nu atragă atenția – sfat primit, printre pufăiturile trabucului, de la sir Winston Churchill –, trimisul guvernului britanic în România, lordul Thomson of Cardingthon se îmbrăcase ca pentru treburile prin curtea ori garajul sau grădina vilei închiriate să o locuiască, nefiind însă în stare să renunțe la impozantul țigaret englezesc, din foi de tabac brazilian. Luase locul sub bolta răcoroasă a arțarului ocupând fundul livezii plină de arboretul ce înconjoară un gazon verde brotac, încântat de briza care tocmai traversa întinderea cu răbufniri prietenoase, ca și cum i-ar fi spus ceva secret, când îi atingea tâmplele. Pășea calm, frământat de sensul ascuns, totuși, în perorația lui Sir Winston, simțind cum substanța lor concretă apăsa, aidoma unor imenși bolovani, miezul misiunii de care începuse a-i fi teamă, din care însă – altă ciudățenie a firii omului – se degaja un fir de ambiție care îl convingea tot mai mult, cu cât se apropia de arțar; că în el, prim-ministrul Churchill investise o răspundere istorică, planetară, care va rămâne în cărțile școlare și în enciclopediile ce se vor scrie după ce nemții – încă se îndoia de asta – vor fi fost împinși pe linia moartă.

Bănuind că un așa gând (aidoma unei spirale alcătuite cu femeii care simulau un can-can, pe scena ca o masă de abur, într-un fel de sală peretuită cu norii coborâți pe rampa acoperită jumătate), i-ar întrerupe somnul de câteva clipe ivit, în comodul gol al fotoliului din nuiiele împletit, printre gene, lordul Thomson of Cardingthon se furișă, schimbând poteca, dintr-odată, pe terasa livingului, cu un Shakespeare sun braț.

Trabucul căzuse prea bine, iar cafeaua – sorbită, în ciuda obișnuinței (de cele mai multe ori un capriciu voluptuos, gastronomic reconfortant) – i-ar fi alungat umbra întinsă cu mult peste el, de Morfeu, încă de când se trezise (și nu la întâmplare, degeaba, ci smulgându-se – așa i se pare – din strânsoarea unor mâini care mai degrabă, când cereau ajutor, când îl mângâiau, dar sigur îl protejau afectuoase...).

Cartea cu portretul marelui Will se deschisese singură, când atinse masa, la paginile cu replicile personajelor din piesa „Mult zgomot pentru nimic”. Thomson încerca o comparație între lumea cuprinsă de ravagiile războiului și tiradele isterice ale lui Adolf, imagini care – văzuse el însuși, înaintea filmului urmărit în

salonul Ambasadei din București – prefătau acțiunea cinematografică urmărită de public.

Somnul dormit câtuși de puțin scurt, militărește, avea în vedere faptul că nu este capabil să-l petreacă profund, dar gândul – iar gândul, văzut cu ochii în toată materia lui ciudată! – îl urmărea anesteziant, plăcut (ca în copilăria lui, poate, nu, sigur, a oricărui, reflecta el preț de o secundă) – stăruind mult, ca și cum ar fi avut o voință proprie, sub presiunea pleoapelor care, singure, presimțeau supliciu, încă nelimpede, contra căruia el, conștient, simțea că nu se poate opune.

Coniacul pătrunsese trupul său masiv, exaltat de răsfoirea gazetei de dimineață și apoi de veștile aflate, cuprins de impulsuri plăcute, sub privirea radioasă a Marthei, care asculta, copios amuzată de cititul lui, cu pauze, într-o românească silabisită, efort care îi îngăduia să înțeleagă relatarea din articolul despre industria zeppelinelor, cu descrierea construirii lor, în care autorul textului se referea la piloți și la mulțimea încăpută în uriașul pântec, prin urmare, la îndemâna cititorului – a lui? – că, întâmplător (se întâmplase!), vreo pasăre, desigur că de pradă, ar pătrunde, prin forța ghearelor și a ciocului, prin învelișul din fibră, unde – cum oameni suntem – frica pasagerilor paralizează reflexele cu spaima funestă a neputinței salvării, într-un accident aerian...

„Thom, dragul meu Thom, baloanele-astea, monstruoase creaturi ale unor ingineri anume pregătiți (a căror imaginație mă uimește prin forma și propulsia gigantului „zbu-

rător”), vor să fie arme de sprijin ale atacatorilor, de altfel și a acelora situați în apărare, dar zău, le văd cum sunt - caraghioase, greoaie și vulnerabile, my lord! Numai niște nebuni s-ar urca în ele, să plece pentru a arunca bombe asupra liniilor inamice, grăbindu-și, după prăpăd, retragerea... În privința sentimentelor de care, de câteva săptămâni, le trăiești într-o ascendentă racordare la izbânda scopului pentru care au fost fabricate, cred că ai deprins, analitic și comparativ, potrivirile între caracterele noastre, dacă mă mai uit încă odată și foarte atentă, la cerul pe care îl desenai adineauri, cu bastonul dumat, pe nisipul de pe țărmul lacului cu nuferi (ieșiserăm pe plaja îngustă, cuprinsă de răsăritul soarelui la ora aceea, așteptat de prințul Valentin, însă invitat de mine, Martha, aici, la Mogoșoaia), prin urmare, de ce să pierdem timpul prezent pentru acceptarea unei astfel de fatale invenții – finalmente, ucigașă a semenilor autorilor ei!... Prefer să mutăm masa mai aproape de trunchiul arțarului și să ne cufundăm în paginile acestui Shakespeare, ori – și Martha deschise cartea sa, cu teatrul lui Caragiale – ale acestui genial Moliere al nostru, al românilor, să ne destindem, my lord, aici, uitați de lume și de griji...!

„Martha nu este doar femeia pe care mi-o scoate zilnic în cale!”, se auzi Thomson pe sine, recunoscător lui Chruchill, pentru șansa asta, „Martha m-a fermecat cu felul său de a privi, a vorbi și a se îmbrăca – cochet, apetisant, provocator...! Și – Doamne! – ființa ei, ascunsă de toată vestimentația pe care o schimbă

parcă într-un crescendo, dacă nu aiurez, muzical, ceea ce la nicio lady din Cardyngthon nu am întâlnit!!!"

„Ce coincidență, Doamnel, se petrece chiar sub cerul acesta străbătut de avioane, obuze, explozii, parașutiști, bombe, moarte – într-un cuvânt, pentru ce și cine, la urma urmei, decât doar să nu ne pierdem ca neam și țară !?!... Și acest ofițer englez, care îmi umple timpul cu privirile și manierele de o delicateță copleșitoare, parcă vrea să îl întreaacă pe Valentin al meu, ahtiat de Sofica – metresa cu care – mi-a spus-o-n față – umblă și petrece, săracul de el, în văzul lumii...! Sunt eu vinovată, Doamne?, dacă m-am îndrăgostit de Thomson of Cardyngthon?!?"

Pe terasa cu coloane și arcade, care dă spre lacul ocupat de nuferii deja înfloriți, Martha – ștergându-și genele cu dosul palmei înmănușate – simte că e privită de soțul său, prințul ramură din stirpea domnească a Bibeștilor, rezemat – când repetă întoarcerea capului său de Veneră într-acolo – de parmalâcul din faianță, cu mâinile la spate, zâmbind, îngăduitor, fericit, chiar, ca în ziua în care, în plină ceremonie a căsătoriei lor, cu brațele ca două aripi ridicate sub cupola sălii de bal, Valentin i-a declarat ceremonios: - Acesta este palatul dumitale, prințesă Martha Bibescu, cadoul meu pentru frumoasa și unica mea soție!!!"

Thomson a coborât cu băgare de seamă scările cu balustradă sculptată – în motive brâncovenești – sprijinindu-se de ea, cu opriri, parcă ar fi vrut să vadă în adânc fiecare înfloritură, fiecare nufăr, fiecare gest al servitorilor care rânduiau lemnul

câinesc, trandafirii, tufele de Parma și bărcile împinse prea mult la malul lacului cu nuferi. „Lordul sigur se uită după Valentin!”, gândește Martha, plimbând palmele peste coapsele calde sub stratul mătăsos al pelerinei de catifea cu guler dantelă. Pe-acolo alunecaseră mâinile prințului ei, pe-acolo – s-a-ntâmpnat acum câteva clipe – au trecut, într-o secundă de straniu curaj – mâinile lordului, căroră – își surâde complice Martha – parcă nu le-a simțit nodurile degetelor, cât langoarea prinderii lor pe rotunjimile cu urmări devastatoare, ce au durat ceva vreme – o eternitate? – peste care, de sub ochii cu umflături și cenușiu în jurul lor, de undeva – miraj? – cuvintele auzite de ea rezonară timid: „Scuze!... I’m sorry!”

Martha, cu ușoară paloare roză în obraji, tăcu, lăsând aerul să spună și el ceva... Putea – era chiar momentul potrivit, relevant? – să-și imagineze examenul, tulburător prin ecouri și simțiri, microscopic: „O jumătate ești tu, iar cealaltă, eu, față în față, așa cum, cred că mai ții minte statuia, rotundul pe jumătate împărțit de Brâncuși, pe monumentul cioplit la Târgu Jiu, aduce în discuție entitatea potrivită cu noi acum, „tu-eu”, dacă nu, altfel spus – poate cea mai potrivită poetic – „sunt-ești”!

Lordul continua să deseneze și să privească cercul trasat cu vârful bastonului pe nisipul ce se încingea de la o secundă la următoarea, socotind – aproape că nu auzea glasul adoratei lui – că, după cum văzuse opera acestuia, în muzeul din Londra, ho-bițeanul (anevoie de spus în engleză) insinua, prin rotundul tăiat pe

din două, în marmura monumentului, esența amoroasă a femeii...

Vru să trateze gândul sonor, cu vocea sa baritonală, răgușită de tutun, dar glasul bucătăresei urcă în enunțul rostit cu precizie, sobru, în auzul stăpânei. „Mister Thomson, prințesa nu suportă fumul țigaretei în sufragerie! Iertați-mă...” Fiindcă masa era servită în cerdacul palatului, pescărușii iubiți de prințesă așteptau, gălăgioși, pe pervazurile dintre coloanele brâncovenesti să-i mângâie și să-i vadă ochii de peruze, ca ai lor...

Să mergem, dragă Thomson!, ridică ochii Martha spre oaspetele englez, pe care Simina, cealaltă femeie în casă, îl privi cu un zâmbet abia ascuns la colțul gurii, între mirare și ironie. „E mai trecut ca omul meu!”, se auzi în sinea ei.

Ușor adus de spate, aplecarea abia vizibilă în față îl îngrijora. Viața totuși cazonă dusă în India, în ciuda cumsecădeniei guvernatorului acestei țări, care ademenea oamenii cu miracolele și legendele ei, îl subția-se vizibil. Călătorea când per pedes, când pe elefanți, în stelajele lor țăr-cuite era de acord să urce doar când vâna crocodili și lei. „Nu mi-ai povestit aventurile tale, trăite printre fiarele care te-au pasionat... Scrie-le și le fă publice, într-o carte...”. „Dacă aș avea talentul dumneavoastră, prințesă... Adorabil în cartea aceea cu sălciile...”, analiza Thomson, într-o muțenie bine ascunsă, „A unui joc – secund, pe care voi face în așa fel să-l citești în cartea cu titlul acesta, a unui grozav matematician din România – la fel de afemeiat ca și tine, Thomson! - carte pe care, într-o

escapadă pusă la cale la Posada, ți-o voi traduce în limba dumitale, cu intenția de a o socoti drept dedicație. Cealaltă latură, sir Thomson, doresc să iei aminte la aceste cuvinte: Sunt eu acea femeie care (și aici, Martha îi luă mâinile într-ale ei, tandră) îți îngăduie s-o păstrezi în ființa și-n dorințele dumitale, ca pe o comoară... Juraseși atunci, la recepția din salonul primului tău ministru, culmea, pe românește și, uluită, te-am aplaudat...! Atunci sir Winston a glumit pe seama pasiunii tale, de a schița pe plajă, figuri geometrice uneori bizare, asupra cărora el observa că privești îndelung, desigur că meditănd, probabil îți puneai întrebări pentru răspunsuri potrivite!... (Thomson amuți: Martha privise în el, în nervii și gândurile și simțirile lui, ca într-o fotografie!)

„Ah, femeile!” oftează lordul, alură nobilă, de gentleman înnăscut, prăjinos, seducător (interesat totdeauna să „subjuge repede”, cum crede că a izbutit cu lady Bibescu). Din clipa în care fusese numit la Ministerul Aerului, urmările l-au predispus – sortit? – avalanșei de dame gata să îi cadă în brațe...

Domnul Guvernator al enigmaticei Indii ținuse minte – ține și azi – cum trecea de ciudat timpul printre militarii din țara lui Tagore... În ceasurile dimineții avea nervii întinși de audiențele copleșitoare, fiindcă în vastul său birou, lacrimile și spaimele curgeau fără încetare, ca o apă a durerilor acelora de pe plantații.

Masiv, din foi groase și aromate, trabucul trece dintr-un colț al gurii la celălalt, strivind cu vârful limbii șuvițele de tabac atât de zemoase,

încât le înghite, cum face acum, cu plăcere, în bătaia ventilatorului rotitor, prins pe tavan. Dar nu este prima oară când, pentru că oftează de la o vreme apăsător de un sentiment confuz, rostește scurta sintagmă și exact în clipa aceea cuvintele se suprapun cu înfățișarea ladyei Martha Bibescu „Magnifica lui cucerire, femeie de o distincție pentru care curajul nu îți este de ajuns, dacă nu poți fi măcar egalul ei, dacă nu ceva mai superior... Poliglotă, scriitoare, membră a Academiei Franței, prințesă rasată, lady Martha i-a luat, de câteva săptămâni, pare-se, uzul rațiunii” – căci, pe de o parte, scrisese o gazetă bucureșteană de scandal, pe de altă parte i se citise în teatrul lui Caragiale – „uimitor satir al prostiei omenești”, așezat – dintr-o veche apetență pentru scenă – alături cu italianul Goldoni.

Silueta lady-ei Bibescu plutea înaintea privirii lui, fără a o zări cătuși de puțin; o vedenie aburoasă, ca și când, nor plin, corp aproape material, ființa – după care granzii Bucureștiului și ai Parisului suceau capetele înfierbântați – întrupa esența unei zeități ajunsă printre muritorii de rând, să incendieze sufletele și să încurce mersul pașilor. Rămâne locului, încremenit în fața unei bariere: Martha ședea nemîșcată între el și prințul George Valentin Bibescu – pe care, în visele sale, Thomson of Cardington îl zărea dispărând cu avion cu tot, în zări necunoscute. „Os domnesc”, în engleză cu rezonanțe seci, metalice, expresia l-a descumpănit, însă printr-o minune încă nepătrunsă, i-a sunat plăcut în timpane, reușind

s-o memoreze pe românește („Ei au o vorbă, amuzantă: „Românul s-a născut poet”!...Caraghioasă împănare!”, sonorizează tare dicția, lordul. Apoi închide ochii și zărește, pe ambele retine, aeroplanul cu prințul din „os domnesc” la manșă, zburând ca o nălucă. O urmări până ce, soțul Marthei („Un Georges Dandin valah!”), în uniformă albastră, cu trese și șnururi, pierea pe linia orizontului, lăsând în urmă acea liniște în care, dacă prințul s-ar fi putut reîntrupa și i-ar surprinde laolaltă, cu genunchii lipiți de ceilalți, bucuria l-ar fi trădat pe șeful FAI, că oricând o poate lua în avion și în pat, pe Victorița – proaspăta lui amantă...

Prins de privirile Marthei, în spalcuitul ofițer britanic – atașatul Ambasadei să arunce în aer sondele românești, spre a nu mai fabrica Ploieștiul benzina pentru tancurile și avioanele lui Hitler – năvălea în el, muzicală, făptura scriitoarei românce recent premiată de Academia Franței, cu tot palpitul carnal în trupul lui, un trunchi pasionat, ușor adus de spate, reîntâlnit la serata diplomatică, atins de aura Marthei – „Orhideea” –, dama despre care se vorbește în saloanele mondenității bucureștene, cu maliție, cu răutate, cu invidie. „Da, te iubesc, Thom, ești omul providențial pentru mine, dar nu pot divorța de George... Rangul princiar mă obligă și mă avantajează pentru viața pe care simt că o mai am de trăit... Face parte din canonul onoarei Lahovarylor, vreau, trebuie să accepți mica mea sentință, prin urmare, demnitatea dumitale, sunt sigură, va rămâne întregă, altoindu-se pe demnitatea mea! Jur că

m-ai înțeles și că ești gata să nu mă părăsești!"

Emoțiile s-au ținut lanț, în ritmul zilelor petrecute sub același acoperiș, fiecare scriindu-și capodopera. Uneori, Martha avea impresia (cu o plăcere care îi insufla măreția sângelui Lahovaryst) că nu mai este soția, și încă legitimă, a descendentului din Vodă Bibescu – domnitorul Țării Românești (până la 9 iunie 1848; termenul „Valahia” îl amuzase copios pe Thomson, primul cuvânt pe care, de dragul ei nebunesc, îl memorase din prima rostire). Clipa aceea îi pune aripi – cu care, mental, zbura până aproape de soare, pe unde, George plana singur, gândindu-se la omologii lui din țările pe care le vizita ca președinte al F.A.I., iar Thom hoinărea singur, trist și deodată exaltat, îndată ce – orb și nebun - o înfășura cu brațele lui vânjoase, pe Martha, împătimit de coapsele ei, aprins de beția îmbrățișării. Baritonal, el fredona, în vârtoarea patimii, câteva măsuri din „Visul lui Gerontius”, simfonia de mare succes a lui Edward Elgar.

„Domnule Cardington, riscați enorm, încercând să îndepliniți misiunea incredințată de guvernul dumneavoastră în România... Războiul e încă în toi, iar nemții disperă de la o zi la alta, înnebuniți de răcnetele Führerului...”. „Yes!”. „Așadar am dreptate!” Cineva îi traduse replica, să deruteze, drept o „Nostimadă” – pretext pentru a păcăli pro-germanismul multor români, declamație gazetăresc-actoricească sau, mai degrabă – variantă naturală – fanta sonoră prin care el ia act, încă odată, de simțirea unei iubiri șantajate de rangul aristocratic (Thomson se

văzu lovit de implacabil: „Rangul istoric”! Spontană, o ambiție l-a binedispus – „Joc ultima carte!” –, după ce va zbura cu zepelinul adus la start, pentru omologare, să ceară prințului Bibescu un tête-a-tête în care să accepte oficierea divorțului Marthei în favoarea lui. O „Dulcineea!” – își aminti de Don Quijote – , pe care începuse, chiar în vizita la Mogoșoaia, a o sorbi cu totul, o englezoaică pură, ce vorbește nespus de natural. Lordul probează prin caracterul său, de nobil ofițer, o încredere aparent fermă, dar sfâșiată (simte Martha, și se teme să nu îl piardă) de temeri subit ivite în nervii ei. Secretul e un fapt la vedere, acum. Martha, prințesă Bibescu – titlul și onoarea, și după moarte! -, este, ori unde, și în viața publică, iubită de el – trimisul guvernului Angliei, să distrugă sondele de pe Valea Prahovei, pentru ca rafinăriile Ploieștiului și Câmpinei să nu mai scoată din petrol, benzina pentru Wehrmachtul lui Hitler!

Suava doamnă Bibescu e socotită – a auzit cu urechile lui (cam mari), de multe ori, în special printre membrii Ambasadei țării lui – ambasadorea, e drept, neoficială, a Țării ei, pe scena cu atâtea senzații dar și ascunzișuri ale istoriei.

În separeul cu pluș muștar, rezervat de Thomson în salonul mic al hotelului Athénée Palace, chelnerul și doi piccolo aduc bunătățile comandate prin telefonul dat – elegantă poruncă, sechelă din anii ca guvernator – de lord Cardington. Pe canapeaua stil Ludovic al XV-lea, Martha și Thomson își țin mâinile unite simplu, sprijinite pe genunchii lui. Într-o rochie de seară, de

tul negru, cu grumazul gol până la întretăierea sânilor - deasupra căro-ra colierul din pietre de un albastru transparent se leagănă în ritmul val-sului de Johann Strauss...

Telegrama emisă de Ministerul britanic al Aerului sosise pe după miezul nopții trăite în așternutul imaculat al camerei de la ultimul etaj al Athénée Palace-ului. Martha avusese norocul nopții albe, ale că-rei sublime trăiri îi amintise de ro-manul lui Camil Petrescu, „Ultima noapte dragoste...”, fiindcă prințul ei plecase la Paris, invitat să prezideze o conferință a Federației căreia îi era președinte. Apartamentul fusese aprovizionat cu mâncărurile și licori-le cele mai fine, iar telefonul,, scos din rețeaua publică, pentru liniștea lor deplină. Majordomul îi adusese fascicula cu ștampila Downing street 10, pusă pe o tavă de argint rotundă, ținând-o respectuos cu ambele mâi-ni în mânuși albe, îmbrăcat într-un smoching azuriu. Destinatarul ră-măsese singur, devreme ce prințesa, destinsă, își pensa genele după ce împrăștiase deja tenul cu pămătu-furile din trusa în marochin, aștep-tând-o pe noptiera cu oglinda în trei ovaluri înrămate.

Vești bune, sir?

Deloc, Martha! Trebuie să plec spre Londra, avionul mă așteaptă la Băneasa.

Gravă, vestea?

Omologarea noului zepelin, my lady!... Lucrat pe când încă condu-ceam fabricarea acestui bolid aeri-an, iubito!

Singur în micul salon amenajat în fuselajul avionului, până ce a ateriz-at, pe o ceață care i-a cam dat fiori,

Thmoson revăzu clipele care de care mai aprinse, ale nopții de vulcanică iubire, imaginându-și-o în vila sa din Cardingthon, soț și soție, atât de vo-luptoasă, încât gândi oarecum spe-riat că, trecut de 50 de ani, misiunea în care se afla încă, în România, după cum merg ostilitățile pe front, vor mai trece alți câțiva ani fără „fructul” dragostei la care avea dreptul prin naștere, dacă Hitler și Stalin...

Ai merge cu mine, Martha, măcar până pe Orly-ul Parisului, pe motiv că vrei să predai cartea despre mâinile celebre, la tiparnița lui Flammarion?

Prințesa amuți subit, cu răspun-sul rămas pe omușorul de sub gru-maz, uimită de stupidul stop apărut în laringe. Simiți că o năpădise brusc frica și că aceasta puse o feroce stă-pânire pe ea, înlănțuind-o.

Nu, Thom! Ne-am arunca singuri într-un scandal de pomină, fiindcă, iubite, aerogara este zilnic asedia-tă de ziaristi - speța care, nebună după senzațional, ne-ar arunca în penibilul continental iremediabil... Noaptea pe care am trăit-o fantastic nu merită acest risc!... Te aștept aici - în Mogoșoaia ori la Posada, sau în ambele noastre oaze de fericire...!

Zborul către Londra trecu prin insolația care, deasupra Alpilor, de-veni o furtună vrăjmașă, forțând aeronava să se lege precum un vapor prin hula mării dezlănțuite. Thomson se închină de câteva ori, în canonul său de catolic, pentru pri-ma oară având senzația că, unul din trăsnetele care secerau cerul sigur va rupe bolidul ori sau, după cum se zbătea să își păstreze direcția și echilibrul, degringolada îl va doborî pe undeva, peste case, oameni, ape,

păduri... Englezului îi apăru înaintea ochilor linia frântă a fulgerului, orbitoare, care sfâșie, în secunda următoare, catacomba cu elicii și ampenaje, cu o pală imensă de foc, astfel că interiorul zepelinului fu cuprins de flăcări și, prins într-o vrie amețitoare, începu să se prăbușească în vacarmul pasagerilor luați la decolare... Pălălaia se întinse ca de la un capăt la celălalt, sufocând piloții aflați la manșe. Uimiți și speriați că, așa cum rostea preotul în biserică, din Biblie, va veni vremea când, din pricina păcatelor oamenilor, va cădea foc din cer, numeroși pământeni se buluceau jos, cu palmele streșini la ochi, văzând cum se împlinea cuvântul Domnului, așa, fără se simtă tocmai ei vinovați de neomeniile care, prin fantastica minge de foc, îi va acoperi și face scrum...

Thomson își pusese fularul alb, de mătase, peste gură, să evite inhalarea fumului infernal în toxica lui fumigație, lovit de frica morții – în infernul căreia ardea de viu, fără scăpare! Încercă să strige numele iubitei prințese, străbătut de vedenia halucinantă cu Valentin aflat lângă el, înfășurat de văpăile care îi mistuiau laolaltă cu ceilalți pasageri... Vuietul mulțimii din zepelinul acum o uriașă arătare în flăcări, care se rostogolea spre pământ, părea al astrului venit de undeva din haos... Se izbi într-un bubuit cosmic, de sol, într-o explozie care cutremură câmpia, împrăștiindu-se în miliarde de scântei, peste care un munte de fum ca noaptea de negru urca spre azurul amiezii...

Seara zilei fatale pentru iubitul Marthei Bibescu, în calendar 5 oc-

tombrie 1930, s-a întunecat odată cu vârtejul stradal al vânzătorilor de ziare, din scările Universului până spre Gara de Nord, în lungul Griviței și căii Victoriei, în timp ce alergau disperăți, puștanii strigând cât îi țineau puterile, că zepelinul care zburase la bord cu echipa care era numită să îl omologheze, a căzut cuprins de flăcări, că printre victime – toate carbonizate! – s-a aflat și lordul Thomas Christopher of Cardington, trimisul cabinetului condus de sir William Churchill, prim-ministrul regatului britanic...

Șoferul prințului Bibescu cumpără jurnalul din întâmplare. Observase, când trăgea Chryslerul lângă trotuarul locuinței, forfota acelor care plecau spre fabrici, ateliere și birouri. Mulți fluturau gazeta cumpărată, ori o strângeau la subțioară sau în dinți, preocupați să așeze ziarul în geantă, servietă ori în buzunarul hainei. De ce s-or fi înghesuind ăștia, mamă!, vorbi cu sine, stârnit de curiozitatea zilnic domolită de „circul și pâinea” oamenilor. Îl săgetă puternic, prin inimă, titlul cu numele prietenului englez al doamnei Martha, odată cu subita oprire a respirației! Dumnezeule Mare!, își strigă din omușor, neștiind ce să facă, întrucât prințul ordonase cap compas Posada, iar de aici, împreună cu prințesa, drum la Peleş, invitații majestaților lor Carol al II-lea și Elena, regina mamă...

*calendar***MAI**

1 mai 2006 – a murit, la Slatina, gazetarul și poetul **AUREL GAGIU** (n. 25. 12. 1937)

2 mai 1935 – s-a născut, la Nicolae Titulescu, poetul și prozatorul **ION GEORGESCU**

2 mai 1960 – s-a născut, la Lădești (Vâlcea), poetul, epigramistul și ezoteristul **NICOLAE ZĂRNESCU**

3 mai 1957 – s-a născut, la Piatra-Olt, actorul și regizorul **NICU IOAN POPA**

3 mai 2011 – a murit, la București, scriitorul, publicistul și omul de radio **IOAN ION DIACONU** (n. 6. 10. 1937, Balș)

10 mai 1998 – a murit, la București, poetul **ION POTOPIN**, pe numele adevărat **ION MAGNEA** (n. 2. 09. 1916, Potopinu-Dobrosloveni)

15 mai 1881 – s-a născut, la Caracal, pictorul **MARIUS BUNESCU** (m. 31. 03. 1971, București)

15 mai 1926 – s-a născut, la Slatina, poeta, prozatoarea, eseista și traducătoarea **VENERA ANTONESCU**

15 mai 1938 – s-a născut, la Diaconești (Corbu), prozatorul și gazetarul **IOAN M. BARBU**

16 mai 1949 – s-a născut, la Corabia, poeta, prozatoarea și gazetara **MIHAELA DUMITRESCU** (m. 05. 01. 1991, Slatina)

17 mai 1909 – a murit, la București, etnologul **IOANA CRĂCIUNESCU** (n. 1845, Castranova - Dolj)

18 mai 1954 – s-a născut, la Poboru, poetul **MARIN RADA**

20 mai 1950 – s-a născut, la Slatina, criticul de artă și traducătorul **MARIA PALEOLOGU**

21 mai 1836 – a murit, la București, poetul **BARBU PARIS MUMULEANU** (n. 1794, Slatina)

21 mai 1968 – s-a născut, la Calafat (Dolj), poetul și gazetarul **A. C. MIREA**, pe numele adevărat **COSTEL MIREA**

29 mai 1940 – s-a născut, la Bobicești, artistul plastic **OVIDIU BĂRBULESCU**

29 mai 1949 – s-a născut, la Caracal, poetul și criticul literar **PAUL ARETZU**, pe numele adevărat **PAUL AREȚU**

30 mai 1929 – s-a născut, la Slatina, interpreta de muzică populară **ILEANA CONSTANTINESCU**

cronică de film

▀ Mădălina DUMITRACHE

Dureroasa nevoie de validare - Do You Love Me?

A stăzi, când mai toată lumea dezbate despre misterele vârstei adolescente în mediul *online*, iată că se cuvine să facem și o paralelă cu nevoia de validare a unei adolescente dintr-o altă epocă. Despre misterul adolescenței feminine s-au preocupat mulți cinești de-a lungul timpului, dar acest „rit de trecere” devine și mai interesant în contextul schimbărilor socio-politice dintr-o țară mică. În al doilea lungmetraj al ei, **Do You Love Me?**, prezentat în premieră mondială în Panorama de la Berlinală, regizoarea ucraineană **Tonya Noyabrova** ne cufundă în lumea unei adolescente care a crescut la Kiev în 1990, cu un an înainte de prăbușirea Uniunii Sovietice.

Bunăoară, tranziția către vârsta adultă este plină de promisiuni în cel de-al doilea lungmetraj semi-autobiografic al Toniei Noyabrova (după **Hero of MyTime**, film realizat în 2018), care surprinde toată emoția ametoare și trezirile dure ale unei adolescente aflate în pragul maturității. Astfel, povestea maturizării observate cu atenție câștigă o rezonanță suplimentară în decorul unei Ucraine tumultuoase din 1990, cu un an înainte de căderea URSS. Cineasta Noyabrova realizează un amestec

dulce-amăru de personal și politic, încercând cumva să atragă atenția distribuitorilor dornici să sprijine cineștii ucraineni.

Așadar, constatăm că Noyabrova are un ochi vigilent la micile detalii care ajută la crearea unui portret convingător al personajului și al vremurilor. Inițial, Kira, interpretată cu entuziasm de Karyna Khymchuk, este încântată de ceea ce îi poate rezerva viitorul. La o petrecere de familie, pentru a sărbători aniversarea căsătoriei părinților ei, ea declară: „Am aproape șaptesprezece ani. Sunt aproape o actriță”. Când intră în camera de zi, spațioasă, ne dăm seama că familia este din clasa de mijloc, tatăl ei fiind un regizor de film, iar ea o actriță aspirantă.

Noyabrova surprinde un sentiment vibrant al personalității ei în timp ce Kira dansează, în dormitorul ei de adolescentă, pe melodia „Venus” a formației occidentale Bananarama, împrumută rujul mamei sale, își scoate soutienul și încearcă să pară mai în vârstă decât este. Fata este studentă la Actorie (n.m. în sistemul ex-sovietic, liceul avea doar trei clase). Bărbații din familie au observat, cu siguranță, că ea începe să înflorească.

Kira are o tunsoare pixieish, de asemenea, are o pasiune pentru denim și o atracție pentru bunurile din Europa de Vest. Imaginile surprind piața locală neagră (care seamănă izbitor cu tablourile de epocă din România aceleiași perioade). Radioul ne informează că majoritatea oamenilor își iau cumpărăturile (dintre care 73% conțin băuturi alcoolice) prin cartele / rație. La piața de vechituri, mama ei cumpără doar cele mai elementare lucruri, în timp ce Kira întreabă despre un VHS piratat al celebrului **The Terminator** și noul album al Madonnei. Tinerii se mai uitau la filmele cu **Rambo** și **Terminator** sau Jackie Chan. Zărim și o pungă cu cadouri dintr-o călătorie în străinătate cu gumă de mestecat și o cutie de Pepsi. Kira abordează lumea cu un sentiment de încredere în ea însăși, dar există constante momente în care o simțim tot copilă. Identificăm și trei momente-cheie în film, când ea întreabă diferiți oameni: „Mă iubesti?” (interogația din titlul filmului).

Amplasat în dezordinea aglomerată a locuințelor de tip sovietic (aceleași blocuri gri) și a camerelor sumbre iluminate de o lumină galben bolnăvicios, filmul se desfășoară pe fundalul constant al evenimentelor mai ample. Emisiunile radiofonice oferă informații despre prăbușirea URSS, oamenii stau la coadă în afara magazinelor în speranța că ar putea avea ceva de vândut. Asistăm la o piață neagră prosperă și vedem cum oamenii caută oportunități în a profita de nenorocirile altora. Experiențele Kirei devin o piesă reprezentativă într-un uriaș *puzzle* al unei lumi în descompunere. Pe parcursul filmului, ea

se confruntă cu prăbușirea căsătoriei părinților ei, cu o moarte în familie și cu provocările unei prime iubiri cu un ambulanțier mai în vârstă, Misha (Oleksandr Zhyla). Practic, cuplul nou format se întâlnește când Misha sosește, ca efect al încercării ei (eșuate) de sinucidere. Este trezită și forțată să vomite de paramedicul Misha (**Oleksandr Zhyla**), în vârstă de 25 de ani, de care mai târziu se va îndrăgosti și de care se va muta. Acolo, aranjamentul este foarte diferit de cel de acasă: Misha locuiește într-un apartament împărțit de mai multe familii afectate de sărăcie. Designul sonor realizat de **Niklas Skarp** este esențial pentru a ne transporta în lumea interioară a Kirei, mai ales scena în care se îndrăgostește de Misha după prima ei experiență sexuală.

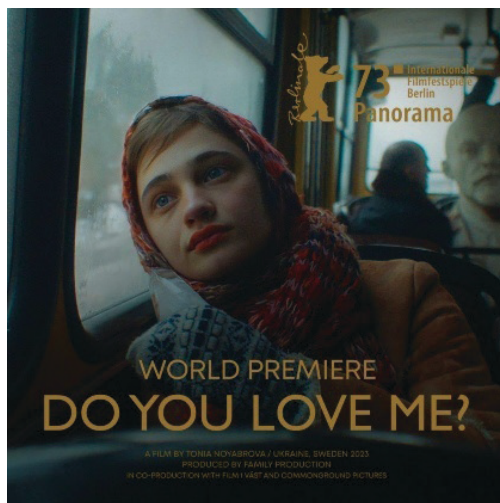
Kira se lansează într-o dragoste adevărată, dar își dezvăluie din nou imaturitatea. „Ce vrei să fii când vei fi mare”, îl întreabă ea pe Misha. „Sunt mare”, răspunde tânărul de 25 de ani, înainte de a pleca într-un alt extenuant schimb de noapte. Tânăra este modelată de toate aceste experiențe, descoperind că trecerea către maturitate implică un cost mare: dureri, pierderi, cât și abandonarea iluziilor și a speranțelor. O a doua adunare de familie pentru o înmormântare o găsește îmbrăcată în negru, dar și mai liniștită. Kira este, practic, în fiecare scenă și este atât fizic, cât și emoțional, convingătoare ca adolescentă dornică să se alăture lumii adulților. Directorul de imagine Vilius Machiulskis preferă prim-planurile pe ochii ei mari, expresivi, iar Khymchuk aduce amestecul de energie neînfrică și vulnerabilitate su-

biacentă pe care le cere personajul. Performanța ei actricească atrage o atenție semnificativă într-un film care surprinde efectiv o amintire a trecutului și incertitudinea a ceea ce urmează - atât pentru această tânără, cât și pentru țara ei. Tânăra este secundată cu brio de actorii din distribuție - **Maksym Myhayilychenko**, ca tatăl egoist, care se înfrânge pe sine și **Natalia Lezebnikova**, ca mama amară. Aceștia sunt destul de convingători, dar în mare parte rămân pe fundal.

Juna Kira se maturizează cu stângăcie, așa cum și țara ei merge anevoios către democrație. Din visul adolescenței, tânăra rămâne cu durerea realității apăsătoare. Recrearea meticuloasă a decorului de către Noyabrova îl cufundă pe spectator într-o experiență senzorială: fiecare detaliu, de la costume până la *designul* sonor, evocă în mod autentic perioada. Bazându-se pe propriile amintiri ale regizoarei, filmul prezintă o narațiune semi-autobiografică, îmbinând istoria personală cu temele universale ale adolescenței, identității și apartenenței. Întrebarea centrală — „Mă iubești?” — ecou în tot filmul, surprinzând căutarea Kirei pentru validare într-o lume în schimbare rapidă.

Imaginea surprinsă de lituanianul **Vilius Machiulskis** subliniază vibrația sfârșitului unei ere profund deteriorate. Din punct de vedere tematic și estetic, **Do You Love Me ?** este un film foarte bogat. *Tinerețea ei, aparent lipsită de griji, se termină brusc, în mijlocul acelei drame de familie, totul servind drept metaforă pentru o țară care câștigă independența prin lup-*

tă și liberalizare, dar cu un sentiment de securitate pierdută. Modul în care călătoria Kirei către vârsta adultă este marcată de pierderi personale și tulburări emoționale rimează cu tranziția provocatoare a Ucrainei către independență. *După o inevitabilă tranziție, încărcată de pierderi, Kira se trezește întrebându-se, de fapt, „Mă iubește cineva?”*- demonstrând o acută nevoie de validare.

Regia: Tonya Noyabrova
 Scenariul: Tonya Noyabrova
 Montajul: Tamuna Karumidze
 Imaginea: Vilius Machiulskis
 Costumele: Tetiana Kremen
 Distribuția: Karyna Khymchuk, Maksym Myhayilychenko, Natalia Lazebnikova, Oleksandr Zhyla
 Compania producătoare: Family Production
 Țara de producție: Ucraina, Suedia.
 Premiera: 2023
 Durata: 90 min.

memoria literaturii vii

■ Iosif BĂCILĂ

***Un poet cu respirație
divină – Gheorghe AZAP***

Inminunat de fascinația cuvântului, de frumusețea și înțeleșurile lui, în tinerețea mea începusem să cochetez cu literatura. Mă impresionau, citind în revistele de cultură ale Banatului ori în primele lor cărți, scriitori precum: Ion Marin Almajan, Ion Florian Panduru, Sorin Titel, Nicolae Danciu Petniceanu (proză), Vasile Versavia, Gheorghe Azap, Nicolae Dolângă (poezie).

Pe GHEORGHE AZAP (n. 26 iulie 1939), poetul Ticvanilor de Caraș, al Banatului și al tuturor ținuturilor românești, l-am cunoscut – invitați fiind amândoi de criticul literar Gheorghe Jurma – la o serată de poezie, la Cenaclul „Semenicul” din Reșița, alături de alți confrăți cărășeni. Participa la eveniment multă lume bună din spațiul poeziei Banatului Montan: Ana Selena, Olga Neagu, Octavian Doclin, Sabin Opreanu, Nicolae Irimia, Gheorghe Zincescu, Iosif Imbri, Nicolae Sârbu, Ion Chichere, Slavomir Gvozdenovici, Doru Andreescu, Ioan George Șeitan, Constantin Brândușoiu etc.

Mă „perpeleam”, eram tulburat stând între Gheorghe Azap și Sabin

Opreanu, iar când îmi veni rândul citii, copleșit de emoție, câteva dintre primele mele versuri ce vor fi publicate, mai apoi, și de revista „Orizont” (Timișoara):

„Să știi că-i frumos
să te-auzi în cuvânt
(veghe adunată într-un dor
de-aurori) –

În fiecare vers
e ceva din sufletul tău,
din străfulgerele copilăriei
încrustate-n zăpoare.

E frumos
să te-auzi în cuvânt,
ca un continuu răsărit de soare,
iar glasul tău limpede,
ațâțat de hrisoavele frunzei,
să uimească
harfele păsărilor cântătoare!”
(*Cântec întors*)

Dintre ei, Gheorghe Azap, Vasile Versavia, Octavian Doclin, Gheorghe Jurma, Iosif Imbri și Sabin Opreanu vor veni mai des în Valea Almăjului, fie ca invitați de seamă la Cenaclul „Eftimie Murgu” de pe lângă Ocolul Silvic din Bozovici (președinte: ing. Mihai

Vrabete, secretar: prof. Iosif Băcilă), fie la sărbătorile spirituale prilejuate de lansările de carte ce se vor organiza la Bibliotecile și Căminele Culturale din Dalboșeț, Lăpușnicu-Mare, Bănia, Prigor.

Nea Ghiță Azap ținuse o legătură statornică cu mine, mă sfătuia, îmi scria; l-am găzduit de câteva ori, l-am cunoscut îndeaproape, simțindu-i mereu sprijinul și vorba-i dulce de îmbărbătare.

După o „întâmplare” literară de neuitat, ținută la Dalboșeț, încântat de organizare, de primirea ospitalieră a almăjenilor, de voia bună întreținută de lăutarii Rudăriei și întrecerile de jocuri bătrânești ce au urmat, îmi trimise scurte notații, cu ecouri ale întâlnirii:

„Dragă prietene Băcilă,

Mulțămindu-ți pentru cordiala căldură a neuitării [...], te rog să primești, din parte-mi, primăvărată reciprocă a urărilor de bine, pentru întregul tău cuib familial!

Cu frăție,

G. Azap

Litl-Ticvani-City, 6 florar 1980”

sau altădată:

„Dragă frace Iota,

Lipsindu-mi cartonașele cu sclipiciuri festive și chitindu-mă că nu comit impietate, mă rog Luminătorului spiritualității noastre să-ți aducă, din parte-mi – idem dragilor tăi –, rusticanele-mi urări de sănătoase saluturi peste altă bornă a viitorului: AD MULTOS ANNOS!

Toto pectore,

Bracea Ghiță

MMV – Ticvaniul Mic”

Îi citisem cărțile apărute până atunci: *Maria – o caterincă zbuciumată* (1975), *Bocceluța cu plăpânde* (1977), *Roxana, Roxana, Roxana* (1978), *Ețetera* (1979). Le voi cita „cu sufletul la gură” și pe cele care vor urma: *Cântece ștregărești* (1981), *Cuibșorul nostru de nicicând* (1982), *Ultimul exemplar* (1987), *Vreo carte (curriculum vitae)* (1995), *Tereremul ocarinei* (1995), *Una sută catrene drese-n damf de damigene* (2001), *Poeme de cinci stele* (2002), *Versuri din veacul icsics* (2010).

Mi-atrăsaseră atenția la lectură atât marca originală a poeziilor sale măiestre, muzicalitatea, expresivitatea, pitorescul exprimării, cât și ironia, solitudinea, melancolia care le îndestulau artisticul:

„Nu mai plecați, Prieteni! Ciudații mei frățâni,

Că-n urma voastră zidul se năpustește-n cer

Și-o spaimă violentă mă scoate din țâțâni,

Și din orbite-mi țișă tinctură de piper.”

(*Nu mai plecați, Prieteni!*)

„Iarăși greieri. Vremuială.

Toamna rea vezi bine că-i.

Bruma septentrională

M-a exclus dintre flăcăi.

Cade frunza. Xantofila

Bagă spaima în copaci,

Despuindu-i cu de-a sila

Și lăsându-mi-i posaci.

Și cum stârcii-și pierd cărarea
Pe-un făgaș de spațiu stâns,
Mi-au lăsat copleșitoarea
Invitație la plâns.”
(*Toamnă rea*)

Așa cum o dovedește bibliografia critică, se va bucura de aprecieri pertinente venite din partea unor voci autorizate ale literaturii contemporane: Lucian Alexiu, Ion Marin Almăjan, Olimpia Berca, Ionel Bota, Ada D. Cruceanu, Marcu Mihail Deleanu, Gheorghe Jurma, Mircea Martin, Dumitru Micu, Gabriela Omăt, Alexandru Ruja, Eugen Simion, Radu Săplăcan, Alex. Ștefănescu, G. I. Tohăneanu, Laurențiu Ulici, Mircea Zăciu ș.a.

De altfel, nu întâmplător, academicianul Eugen Simion, profesor universitar și critic obiectiv, îl va cuprinde în panorama-i în patru volume *Scriitori români de azi*, prezentându-l pe mai multe pagini, într-un discurs natural, ici-colo presărat cu superlative: „Frumusețea acestor versuri vine nu numai din inteligența disimulării, dar și din desfacerea ei de convențiile literare sub ochii cititorului, într-o confesiune tulburătoare. Dincolo de gratiile umorului, bănuim neliștile unui spirit poetic conștient până la suferință de condiția lui de existență [...]” (III, 1984, p. 395); pentru ca, în recentul *Dicționar general al literaturii române* (I, 2004, p. 287), editat de Academia Română, la secțiunea rezervată poetului cărășean, să citim: „Grimasa ironică e îmblânzită de melancolie. Versurile de album, romanța, cronica rimată,

grandilocvența ori accentele pastorale sunt mimate ingenios. Poza bufă de François Villon – epicureu, livresc și boem, actualizat prin minulescianism și modernism – reușește să comunice plăcerea de a nu mai putea trăi decât făcând literatură, iar versurile celebrează indisolubil iubirea de viață și iubirea de literatură [...]”

I-am mărturisit, de câte ori ne-am întâlnit ori în epistole ocazionale, că i-a fost hărăzit un remarcabil talent de scriitor neaoș băănățean, iubitor de cuvânt și de dor românesc. I-am și dedicat un *Colind* dinspre Valea Miracolelor, în volumul *Poeme-Sânziene* (1997):

„Duce-m-aș
și tot m-aș duce,
dor să nu mă mai apuce –
dorul vine
și se duce
ca și roua pe uluce!

Duce-m-aș,
fără de veste,
peste măguri, peste creste,
peste nu-i
și peste este
la margine de poveste!

Duce-m-aș,
pierdut de gânduri,
ca mestecenii în scânduri,
când s-ațăță
rânduri-rânduri
mierle tănuite-n crânguri!

Duce-m-aș
horind din strună
viersul meu de piază-bună,

de e soare,
de e lună,
râului care m-adună –

Duce-m-aș,
horind din strună,
să fiu pietrelor arvună,
neogoiul
fără frâu,
scurgerea luminii-n râu!!”
(*Colindul colindelor*)

La rându-i, într-o prietenie statornică, îmi va sta aproape, prezentând elogios (împreună cu Ionel Bota și Ioan-Nicolae Cenda), la Oravița, cărțile mele tipărite după 1990: *Poeme, Poeme-Sânziene, Îndestulare cu dor, Oglinzi în inima pietrei, Drumul unei sărbători*. Într-o scrisoare datată „Ticfania, 5/6 brumărel 2002”, primirea ultimelor *Oglinzi* îl îndemna să consemneze în stilu-i inconfundabil:

„Bravo, dragă Ioța!

Și crede-mă că mereu mai rar citesc așijderi poezii împovărate cu har îndumnezeit și, idem, sensibilitate parcă nelumească. Binecuvântat e Satul și Părinții care te-au odrăslit. Tu însuți îți dai seama, socot, că scrii poezii printre și pentru îngeri! Musai lirice, însele Ursitoarele tale au fost!! [...]”.

Iar, ca un corolar al acestor prețuiri reciproce, Teatrul Vechi „Mihai Eminescu” și Clubul Intelectualilor din Oravița ne vor acorda amândurora Premiul „Eminescu” pe anul 2003, cu prilejul „Serbărilor culturii orăvițene”, ediția a XIV-a.

Așezat și cu vorbă domoală, sfătos și fălos, alteori mai aprins

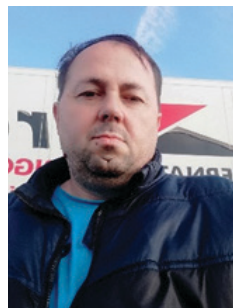
de vremuri și de întâmplări neprevăzute, cu firească credință în Dumnezeu, G. Azap-prietenul este de o generozitate debordantă, având și un suflet de mare omenie. Este iubit de almăjeni, de bănăteni, după cum, cred, și de toți cei legați de spiritul românesc. Pentru tot ceea ce a făcut pentru literatura Banatului și a țării, pentru mai binele confrăților și al cititorilor săi.

Odată cu apariția versurilor lui Gheorghe Azap, luna iulie nu mai este doar luna lui Cuptor și a drumețiilor spre munte sau spre mare, ci și luna Poeziei. A iubirii de Poezie și a unui Poet. Așadar, din Almăjul bucurat de miracole, îi trimiteam – cu sentimentul solidarității literare – sincerul salut confratern (Multă sănătate și La mulți ani! Peană cu ambiț întru împlinirea rosturilor scriitoricești și încântarea cititorilor!!) unui om și unui artist care știe că în fiecare operă de valoare, în fiecare poem, se află și o respirație divină. Ca în creațiile lirice nepereche ale Poetului din Ticvanii Carașului.

Din păcate, Nea Ghiță, cum îl adulam cu prețuire și respect cei din generația mea, a plecat prea grăbit înspre țăriile Cerului și ale lumii fără de dor. Dumnezeu să-l aibă în pază și să-i vegheze odihna veșnică...

raftul cu cărți

■ Daniel MARIȘ

***Geometria ciudată
a inimii***

Trăim niște vremuri ciudate și provocatoare. A te cunoaște pe tine și lumea în care trăiești pare o adevărată aventură, acum când așa cum scria odată în eseurile sale mereu actualul Sabato : „omul de pe stradă e tot mai neînsemnat, iar singurătatea lui tot mai incertă”. Ezităriile impuse de aceste neputințe ale omului modern sunt materia primă, ca să spunem așa, a cărții Cristinei Danilov, „Cufărul lui Cain”(Ed.Junimea,2024).

Tabletele din acest volum transmit prin prisma experiențelor de psiholog ale autoarei, într-o suită de variante, sondări ale dilemelor existenței umane, punând în balanță prejudecățile și mentalitățile, curajul și frica, realul și virtualul. Interferează trăirile dar nu le amestecă. Noile condiții nasc provocări noi. „Noul proletar cu identitate digitală” este una din consecințele acestei provocări rapide. Unii se adaptează, alții nu... Nostalgia dictaturii devine tot mai prezentă... Convulsiile nașterii unei noi societăți și a omului nou sunt tot mai dureroase : „micul proletar de altădată se transformă, pas cu

pas, într-o identitate digital depozitată de proprietăți, cu portofel virtual într-o lume fără noxe, în care mășcăluiește ultima generație de roboți Artificial Intelligence. O nouă societate care își caută, după cum vedem, un nou stăpân.” Comportamentele și situațiile reale întâlnite în cariera sa de psiholog sunt atent disecate într-un limbaj deloc licențios, antrenant, tonic; este și o pledoarie pentru dreptul la gândire, la reflecție. Cum se conturează și aceea „geometrie a dragostei”, o adevărată tranșee a înstrăinării ce intervine în viața multor cupluri, pe măsură ce spiralele timpului își lasă amprenta, naufragiile în abisurile triumfului amoros: „Există o graniță foarte subțire între raiul iubirii și iadul existențial, doar un pas – și te poți găsi în triumfi. Cert e că, oricine ai fi în această formă geometrică, nu poți evita suferința”. Dragostea, plictisul și consecințele lor...

Cu un acut simț de observație și o nostalgie abia întrezărită sunt reconstruite atmosfere, tranziții; analizele lucide ale autoarei descompun renunțări, compromisuri, căutarea ori justificarea unui anu-

mit adevăr. Dincolo însă de certitudinile aproape imposibile, există un liman de lumină, un ostrov adevărat unde personajele sunt cu adevărat decupate din viață, mesajul este clar, privirea retrospectivă, împletirea speranței cu teama, cu mirajul și fragilitatea oglinzii... Semnele refacerii din această combustie existențială există așadar, credința într-o lume a prezentului, cu tot răul său aparent, „renunțând la dorința de a da vina pe cineva pentru așteptările noastre neîmplinite, dobândim conștientizare: viața noastră este exact ce se întâmplă aici și acum, și nu în imaginație. Și acest aici și acum este plin de posibilități...”. Un alt subiect incitant este cel al unei dileme parcă fără sfârșit – este oare nevoie de eliberarea de trecut pentru a construi viitorul ? Vrem, nu vrem, iluziei îi urmează deziluzia, utopiei îi succede cinismul și blazarea, confuzia intenționată a valorilor. Într-o astfel de nișă a existenței mai mult sau mai puțin echilibrată e multă resemnare sau rezistență. Uneori chiar și umilință. Dincolo de acestea, în sens real, profund, dar adesea în angoasa așteptărilor... „Dacă vrem să ne eliberăm de trecut, va trebui să ne gândim la ce suntem dispuși să moștenim, să ducem mai departe și la ce am prefera să renunțăm. Desigur, nu-i ușor, dar nici imposibil.” Sunt doar câteva din înălțimile frumoase prin care ne poartă Cristina Danilov. Mai rămân destule de descoperit. „Cufărul lui Cain” este în primul

rând o poveste în mai multe episoade despre evoluție. O poveste atât de plină de ființa ta pe care ochiul atent al autoarei o derulează punând parcă în antiteză rezonanțele biblice ale curajului și fricii, ale adevărului și distorsiunii. Oricât de plin de umbre, cufărul acesta se deschide ca o pledoarie pentru sinceritate, idealuri, adevăr. Poate că tot ce ne trebuie pentru desăvârșire și speranță.

▀ Gela ENEA

Ape tulburi și pește de sticlă

Ion Cristofor își întregeste opera poetică, în anul 2024, cu volumul *PEȘTELE DE STICLĂ*, apărut la editura clujeană *Napoca Star*, coperta I având o reproducere a tabloului *Blue Star* de Juan Miro.

Despre autor și activitatea sa culturală se cunosc multe aspecte care îl prezintă ca pe un scriitor complex, excelând în poezie, istorie și critică literară, eseistică și nu în ultimul rând, în ipostaza de gazetar.

Cartea *Peștele de sticlă* conține șaiszeci și șapte de poeme, în general scurte și o notă bibliografică la final. În incipitul volumului citim un poem care poate fi înțeles de lector ca o artă poetică, din care, în subsidiar, se face referire la destinul Poeziei, odată cu lăsarea întunerului. Noaptea trebuie înțeleasă în context, așadar, poate fi o metaforă a lipsei de perspectivă a actului artistic, de vreme ce poetul afirmă: „vine seara/ și poeziile/ se retrag/ ca o maree de sânge/ în dicționar”.

O transfigurare absenței solidarității și a fragmentării lumii în bogați și săraci propune Ion Cristofor în textul *Cerșetorul*, pe care-l citez

„Stă ațipit sub un zid/ cu mâna întinsă.// Picăturile de ploaie/ cad/ ca bănuți de argint”, ploaia, în acest decupaj metaforic, semnificând prezența divină în care își găsește omul alinarea și speranța.

Al treilea poem din acest volum este și cel care dă titlul cărții: *Peștele de sticlă*.

Desigur că generația tânără nu cred să fi apucat imaginea bibeloului cunoscut ca peștele de sticlă, așezat peste un milieu, „tronând” mai ales pe televizor, în sufragerie, dar cei mai în vârstă o cunoaștem și Ion Cristofor o înnobilează în poezia sa, dătătoare nostalgii: „În sufrageria mătușii/ pe o dantelă făcută de mâna ei/ un pește de sticlă roșie/ ascultă mereu / aceleași știri de la televizor/ cu politicieni ce ne promet/ marea cu sarea.// Luată de val/ mătușa mea crede și ea că într-o zi/ peștele va începe să înoate”.

Aș putea să cred că mesajul se oprește asupra unei revelații a trecutului, dar nu ar fi suficient, pentru că poetul comunică ideea manipularii conștiințelor prin mass-media, atunci, dar mai ales acum, într-un context socio-politic foarte tulbure.

Următorul text reia ideea manipulării maselor, sub privirile unui Dumnezeu „blând și iertător”, consecvent în asumarea suferinței, în timp ce „Doar tâlharii/ de dreapta și de stânga/ se schimbă/ an de an. // Cei pe care noi, păcătoșii, îi alegem”. (*De peste două mii de ani*)

Un tablou al luptei inegale, cu atacator și victimă este motivul liric dominant în tema timpului, din poezia *Pisica neagră*.

A doua parte a poeziei însă trece brusc într-un alt registru, dar urmărind aceeași circumstanță a unui atac soldat cu învingător și victimă, de data aceasta fiind vorba despre filozoful Platon și despre un poet laureat: „poetul înconjurat de sacre vedenii/ și-aruncă în valurile râului întunecat/ cununa de lauri/ din ce în ce mai îngrijorat/ că Platon îl va alunga din urmă cu biciul/ din cetatea sa ideală”.

Dar la întrebarea de ce ar alunga un filozof pe un poet din cetatea sa ideală nu găsim un răspuns, pot doar să presupun că își intră-n rol acele „sacre vedenii” și provoacă alungarea.

Tema relației individului cu divinitatea apare și în poezia *O pată de sânge*, în care autorul insistă asupra unui Dumnezeu ce rămâne inflexibil în atitudinea sa, „tace/ ca și când n-ar exista”.

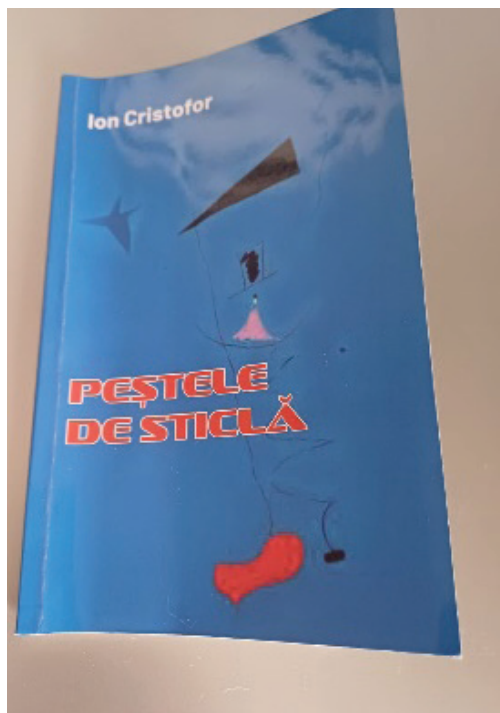
Aș putea numi textul următor prin sintagma *dulce ironie*, căci autorul, îndrăgostit în tinerețe de ochii verzi ai unei iubite, a observat abia foarte târziu că „soția sa are ochii verzi”. (*Ochii verzi*)

Mesajul sugerat se referă la faptul că rămânem cramponați într-o fixație și ne scapă esențialul sau îl convertim voit ori nu în banalitate.

Nu doar ca microtablouri de natură cu note de meditație sunt poemele volumului *Peștele de sticlă*, ci și psalmi, în care poetul își declară atitudinea și sentimentele de pioșenie față de Dumnezeu, un asemenea psalm fiind și textul *Noi, Doamne*.

Discursul liric accentuează ideea de păcat față de divinitate, numindu-i pe cei care comit asemenea păcate, cu un termen dur: *tâlhari*.

Pentru a-și convinge cititorii Ion Cristofor utilizează pluralul solidarității încă din titlul poemului, exprimat prin pronumele personal *noi* și prin substantivul în vocativ, *Doamne*.

Cadrul natural, în deplină armonie cu trăirea eului poetic, subliniază ideea că această comuniune cu peisajul misterios nocturn nu produce efluvii romantice, dimpotrivă, e un spațiu unde împărătește moartea: „Ești liniștit/ noaptea-i senină/ și stelele foșnesc ca o hârtie creponată/ în aerul nopții./ Se-aude doar în grădină/ moartea cum scutură perele coapte.”

Poemul dedicat lui Juan Jose G. Garcia „spune” o poveste a unui fel de hipnotism colectiv, întrucât o fiică unui preot catolic din Spania (nici nu se putea din altă parte, dacă poemul este dedicat lui Garcia), deci această fată exercită un magnetism atât de puternic, prin mirosul de tămâie pe care îl emană, încât „Toți sfinții bisericilor din oraș/ coborau de pe ziduri urmând-o/ ca pe sfânta fecioară”. Călătoria aceasta a fetei și suita ei de sfinți se încheie în notă tragică, amintindu-mi totmai de mitul Dochiei, căci fetele au același sfârșit, adică se îneacă.

Cum este ușor de prevăzut, sfinții se întorc de unde-au plecat: „sau întors mânăți în biserici/ și stau și acum nemișcați pe pereții de / piatră”. (*Cronică de provincie*)

Elanuri adolescente și o predispoziție romantică se întrevăd în poemul *Dacă inima ta*, în care adresarea directă din final este dublată de recursul la metaforă și hiperbolă: „O stea cu coadă face din noapte zi. /iubito, acoperă-mă/ cu oceanul din valurile tale de păr”.

Anii care ne-au înfricoșat pe toți, anii pandemiei cu toate consecințele lor grave, îi prilejuiesc lui Ion

Cristofor un poem al revoltei, dincolo de viață și de moarte.

Poetul crede că există o viață de apoi în care morții sunt actanți ai acțiunii de demascare a unui complot la scară inimaginabilă, citez: „Am lăsat cu limbă de moarte ca pe/ mormântul nostru să fie reprodus/ certificatul de vaccinare/ dar dorința nu ne-a fost îndeplinită/ căci libertatea de exprimare nu e valabilă și pentru morți”.

Fidel unei atitudini oneste față de cititor, Ion Cristofor își recunoaște profesorul de poezie în persoana lui Charles Bukovski, de la care a învățat că nu trebuie să aibă așteptări în meseria de stihuitor: „cu meseria asta păguboasă/ te asigur că nu vei avea niciodată/ o tânără, seducătoare negresă la bordei./Ți se va da / o hoască fără dinți/ care-ți va cere/ să-i scrii pe loc/ o tândră poezie de dragoste”.

Dar tot Ion Cristofor, într-o cu totul altă perspectivă asupra Poeziei, mărturisește, în finalul volumului, citez: „Atât de târziu/ un fâlfâit de liliaci/ sapă o peșteră în rugăciunile celor săraci/ a celor ce cred că Dumnezeu/ a inventat paradisul doar pentru proști și / poeți”.

În concluzie, de ce nu ne-am iluzionat, crezând că într-adevăr paradisul îi așteaptă pe toți poeții?

Vă recomand să citiți *Peștele de sticlă*, volum în care veți descoperi un poet reflexiv și, deopotrivă, un poet-cetățean care își strigă deznadejdele când șoptit, melancolic, când ironic, acuzator.

▀ Daniel LUCA

Dezumanizare, umanizare

In volumul *Triaj prin sânge și valuri* (Editura Tribuna, Cluj-Napoca, 2024), de Alexandru Petria, asistăm la un periplu între dezumanizare și umanizare, între iluzie și realitate, totul pe fundalul unei aparente libertăți.

Orașul devine un simbol al instinctualității, al animalității, puritatea copilăriei estompându-se cu multă vreme în urmă.

Așa încât câinii încep să se îndeparteze de oameni, de oraș, idealul prieteniei dintre om și câine rămânând deodată doar la stadiul de deziderat. Rolul de paznic este luat acum de om, care se îndreaptă împotriva câinilor, considerându-i dușmani și atacându-i cu ferocitate („când încep să fugă câinii din oraș / să nu te miri că vecinul va lătra câinele, / iar apoi o să-l muște / și-o să-i vezi bucăți de blană sură și carne între dinți” – **când încep să fugă câinii din oraș**).

Această întorsătură de situație este o simplă amânare a condamnării la pierderea umanității, o apărare absurdă și inutilă („prin mușcătură îți amâni condamnarea / e o disimulare necesară / când au început să fugă câinii din oraș”

– **când încep să fugă câinii din oraș**).

Nu luarea locului câinelui îl poate salva pe om, ci sufletul său. Trebuie să se regăsească pe sine însuși, după o îndelungă perioadă de pasivitate, de complacere, de abandonare în voia sorții („sufletul e ce crește și unde te gândești că nu crește, / o variabilă cu un însoțitor imprezvizibil, / sufletul e un fel de câine, / te latră și te rupe când nu te aștepți” – **însoțitorul imprezvizibil**).

E momentul conștientizării falsei libertăți („libertatea e câtă o poți duce și-ți iei, / nu aștepta să-ți ușureze apăsarea cineva, / libertatea nu-i o aritmetică democratică” – **fără iluzii**); ea nu vine de bunăvoie, ci trebuie câștigată, motiv pentru care omul are datoria de a se revolta împotriva nedreptăților, incertitudinilor, constrângerilor fără noimă („dacă cerul a devenit al lor, / pe când revolta o să fie a noastră?” – **ruda săracă**).

O altă șansă de salvare din acest marasm înfricoșător este iubirea, femeia fiind redescoperită și așezată acolo unde-i este locul („nu-mai să ai ochii deschiși, / femeia e

învierea ta la purtător” – **joint**), căci nu e doar o muză, ci însăși poezia („corpul femeii e lat de nu-l satură ploaia, / zăpada nu-i de ajuns când se întinde, / corpul femeii e un soare cu piele / și i-ar mai trebui piele, / corpul femeii are în orgoliu / puterea de-a da peste cap / numele și sensurile anotimpurilor, / corpul femeii are nevoie de rugăciuni neîntrerupte, / corpul femeii e lung de lățimea pare o mustață lipită pe statuia din parc, / de lângă corpul femeii n-ai cum să fugi în exil, / până la urmă / nimeni n-a reușit să-l înțeleagă” – **corpul femeii**).

În tot ceea ce omul întreprinde, trebuie să își asculte nu doar mintea, ci și inima, deoarece acestea se completează armonios și îl pot ajuta să ia cele mai corecte decizii („nu umbla după ceva în afara inimii, / numai vidul îl pătrunzi doar cu mintea” – **inima**).

Perfect adevărat, iubirea e năbădăioasă și neascultătoare, gata să îți alunece printre degete în orice clipă, dar ce poate fi mai frumos decât să mori din iubire („observ că te-ai transformat într-o ideologie, / lasă-mă cum sunt - / de ce te zburlești, când ți-o cer? / presimt că o să fii dulce / când mă ucizi, Dragoste” – **o să fii dulce când mă ucizi**)?!

Alexandru Petria nu se ferește de a utiliza cuvinte contondente. Și totuși, sensibilitatea nu lipsește.

▀ Daniel LUCA

Neliniștile omului

Nevrozele (tulburările nervoase) și micozele (boli cauzate de ciuperci microscopice) pot exista independent una de alta, dar pot și coexista.

La Amalia Brăescu, se poate observa lesne acest lucru, cele două părți distincte ale volumului *Nevroze și micoze* (Editura Brumar, Timișoara, 2022) putând fi considerate și un tot unitar.

Suntem în prezența unei poezii reflexive, încifrate, având în centrul său omul și neliniștile sale, mai mici ori mai mari, inclusiv pendularea acestuia între credință și necredință, între bine și rău.

Dilemele sale existențiale sunt intense, iar provocările nu se disipează de la sine și necesită risipă de energie.

Poetul observă totul, dar nu se mulțumește cu atât, ci participă activ și vine în sprijinul celui aflat la ananghie, scrisul devenind, prin urmare, la fel de tulbure precum sufletul omului.

Ca o punte între lumină și întuneric, ca o alinare, apare dragostea, trupească și sufletească, iar omul tinde să le contopească, deși

nu întotdeauna are sorti de izbândă.

Bunăoară, prin Ea, în iad, El se regăsește pe sine însuși („mă frământă / cu dreptatea în gură / doar dacă te culci în iad cu mine / vei fi cu tine” – **Nevroze, 2**) iar împreună sunt cuprinși în beția simțurilor și a simțirilor („m-am umplut de alcool / ca un burete / acum sunt demnă de iubit / în ale mele plete / cu greu m-am răsfoit // m-am umplut ca un alcool / acum sunt demnă de burete / în ale mele șosete / m-am înțepenit – **Nevroze, 39**).

Odată cele două jumătăți de sferă reunite („pe trunchiul tău de zeu m-am altoit / și am pătruns în capul tău iubit / mă arunc în cap în a ta veșnicie - / încap?” – **Nevroze, 40**), cuvântul reprezintă expresia acestei unificări („aici îți zic: vrei cuvânt? îți cânt: / ești amprentă în veșnicie / verb făcut în unde / cine știe” – **Nevroze, 40**).

Efectul acestei uniri e resimțit trupește, pentru că fiecare trup va muri o dată, pe rând („spre două morți / alerg / aleg / înregistrată în document cu trupul tău” – **Nevroze, 3**), însă în privința sufletelor se petrece un adevărat mi-

racol, acestea întinerind („mă arzi în oase / cu focul suprem odată ce-l bem / odată vom întineri din proprie iubire” – **Micoze, 6**).

Dacă taina iubirii va continua și dincolo de moarte, devenind veșnică? Totul e posibil și permis în dragoste („îmi interzic să mor / când sunt a nopții moarte / în infinitul meu nimic din vid / nu-ți este egal” – **Micoze, 32**), inclusiv renașterea trupului din propria cenușă („am scăpat cuțitul în mine / mi-au căzut / organele interne în altă dimensiune / m-am golit / pentru a mă naște” – **Micoze, 41**).

Amalia Brăescu îmbină jocul cu și de cuvinte cu tonul grav, iar rima interioară este mijlocul ales pentru a se apropia de cititor. Totuși, apropierea nu e câtuși de puțin facilă, poezia sa fiind înșelătoare și solicitantă.

▀ Lucian GRUIA

Glonțul predestinat

Filosoful Nae Ionescu denușea prin trăiristă acea literatură în care trăirea valora mai mult decât gândirea metafizică. Vali Orțan își întitulează o poezie chiar trăim: „pictezi cu privirea/ pe zăpadă/ peisaje de vară./ e atât de frig/ că ne simțim sângele cum arde./ palmele noastre/ se dilată în mângâieri/ și nu trăim decât/ între liniile lor./ le știi!/ linia vieții/ și linia iubirii./ privim printre/ liniile astea/ ca printre zăbrelele/ unei carcere./ trăim!” Cinismul viziunii mă duce cu gândul la altă poezie, în care stările existențiale extreme devin asimptote: „umplutura de clipe/ dintre fericire și agonie,/ dintre voluptate și durere,/ dintre minciună și adevăr/ s-ar putea numi viață...” (târziu) Banalizarea vieții descinde din existențialismul francez (camusian mai ales) iar trăirismul însuși l-aș considera un existențialism autohton.

Poetul se consideră original, și are dreptate: „mă nasc din nou/ atât de original, încât/ nu-mi mai amintesc/ cine sunt.” (carceră) Își amintește însă că: „desigur, într-o altă viață/ am fost fluture de noapte.” (poem nescris, caut autor) Continuându-ne investigația, să ve-

dem cam ce ar putea fi Vali Orțan, ca poet, în această viață.

Sub plapoma trăirismului, poetul cultivă antinomiile cu iz transmodernist: „era atât de trist/ că lumea întreagă putea/ să fie un hohot imens.// (...)// Moș Crăciun/ stătea cu mâna așteptând.” (reparații imorale)

În general poetul transcrie o tristețe frustră: „cel mai mare păcat e să-i furi unui om/ singurătatea.” (singurătatea ca erezie)

Arta poetică ne conduce spre tăcere. Întâi avem o închidere hermeneutică: „zgârii un cuvânt/ pe spina-reă nopții/ ca și când/ l-aș încrusta pe stâlpul/ unei porți/ ce nu se mai deschide.” (în noapte) Urmează o ardere de tot pe altarul poeziei. Poetul se identifică dezinvolt cu, desigur, cuvintele sale. Rămâne cenușă și tăcere: „cenușa cuvintelor/ cade acoperindu-mă./ înaintez, împresurat/ de cuvinte./ (...) / cuvintele,/ literă cu literă,/ au pătruns în mine./ eu sunt cuvânt,/ eu sunt flacăra/ ce arde cuvinte./ cenușă/ doborând a tăcere.” (jar) Întrezărim aici necuvântul nichitastănescian.

Altădată, ca și Ultimul călău al lui Daniei Corbu (Piatra de eol), poetul își construiește ghilotina pe care va

cădea lama lirică: „literă cu literă/ îmi zidesc eșafodul./ poemul va cădea/ ca o ghilotină.” (eșafod – poeziei lui A.C. Mirea)

Într-adevăr, poezia lui Vali Orțan este lucidă ca o lamă de cuțit.

Dar tema principală a volumului Glonțul predestinat este dragostea. Poetul inventează chiar o rețetă de îndrăgosteală: „se ia o zi oarecare/ și se sparge în bucăți./ (firimituri de timp/ împrăștiate în sânge)./ se ia pulsația inimii/ și se pune în pieptul/ unei femei./ dacă nu știe ce i se întâmplă,/ îi șoptești:/ „ești sângele/ timpului meu!” Această cea mai frumoasă transfuzie este anulată de corozivitatea timpului: „e timpul să te cer de nevastă!/ (...)/ spune „da”!/ apoi vom putea muri liniștiți./ nimeni n-o să bage de seamă.” (logodnă)

Dragostea reprezintă cea mai dulce interdicție: „Înserarea miroase a/ păcat./ tăcerile gem voluptos./ tu treci, perversă,/ ca un înger,/ tăcută,/ mirosind/ a înserare.” Iubita rămâne frumoasă chiar dezbrăcată de vălul mistic: „ți-am sărutat umerii/ pe care n-or să crească/ nicio dată aripi” (seară în doi). Iar sânii femeii „au gustul împărtășaniei.” (starea de noi)

O poezie antologică este a doua zi care leagă prin umor grav momentele importante ale existenței de beție. Cităm ultima strofă: „să nu te naști la beție!/ a doua zi vei fi mahmur./ sânul mamei va avea gust de cenușă/ și n-ai să știi/ dacă te-ai născut să arzi/ sau ea a ars născându-te.” Poemul mă duce cu gândul spre poezia lui Adrian Suciu, căruia

Vali Orțan îi dedică un poem de înfrățire.

Cert este că Vali Orțan s-a născut ca să ardă pe altarul poeziei. Dincolo de filonul tragic al liricii sale, tot de sorginte trăiristă: „car cu mine oasele mortului/ ce voi fi.” (starea de noi), Vali Orțan are atingeri neoromantice (în poezia de dragoste) și neomoderniste (transcendența goală, înstrăinarea – pribegie).

În poezia care dă titlul volumului, Glonțul predestinat poate întâlni uneori orice soldat. Glonțul poate reprezenta orice acțiune a destinului, chiar și scrierea acestei cărți incitante de către Vali Orțan.

▀ Laurențiu BELIZAN

Prin iubire și credință, Moartea nu ajunge niciodată la inimă!

Pe scriitorul, publicistul și editorul Constantin Marafet îl cunosc de peste 15 ani. Sunt admirabile implicarea, efortul, energia, pasiunea, contribuțiile lui în ceea ce înseamnă cultura locală, dar și națională. Este un creator și promotor al binelui și frumosului, cu trăsăturile unui Sisif dar și ale unui Atlas contemporan. Mă gândesc, în primul rând, la Festivalul internațional de Creație Literară „Titel Constantinescu”, pe care l-a înființat în 2007, ce **își** propune sprijinirea creatorilor literari din România **și** din diaspora. Concursul de literatură cuprinde mai multe genuri literare, la care concurenții pot lua parte (poetrie, proză scurtă, eseu, teatru, critic, traducere). Sunt, de asemenea, sute de autori care au publicat grație editorului Constantin Marafet. Și nenumărate evenimente și lansări de carte pe care le-a organizat.

Acum, câteva note de lectură despre acest roman-parabolă. Cred că finalul primei Epistole a Apostolui Pavel către Corinteni îi conturează în mare măsură esența:

„De aş grăi în limbile oamenilor și ale îngerilor, iar dragoste nu am, făcutu-m-am aramă sunătoare și chimval răsunător.

Și de aş avea darul proorociei și tainele toate le-aş cunoaște și orice știință, și de aş avea atâta credință încât să mut și munții, iar dragoste nu am, nimic nu sunt.

Și de aş împărți toată avuția mea și de aş da trupul meu ca să fie ars, iar dragoste nu am, nimic nu-mi folosește.

Dragostea îndelung rabdă; dragostea este binevoitoare, dragostea nu pizmuiește, nu se laudă, nu se trufește.

Și acum rămân acestea trei: credința, nădejdea și dragostea. Iar mai mare dintre acestea este dragostea.”

Este un roman greu încadrabil într-un tipar. Mai degrabă eu văd aici o arhitectură gaudiană, cu planuri care se împletesc, uneori sub semnul miracolului. Văd picături sartriene, proustiene, tușe dostoevskiene, care alcătuiesc un ansamblu armonios al temei centrale: drumul sinuos, complex, de golgotă, de la ignoranță, autosuficiență, neîncredere la **iubirea absolută și credință**.

Avem de ales. Ne putem lăsa în albia narațiunii, a întâmplărilor de tot felul, cu personaje din elita sau subsolul societății, cu dramele și bucuriile lor mai mult sau mai puțin

anoste. Dar acest nivel al lecturii ar fi insuficient, superficial.

Există un fir roșu al introspecției, al trimiterilor culturale, socratice, biblice, care strălucește cucernic și revelator.

Personajul, Vladimir, medic ginecolog într-un oraș de provincie, este un veritabil, dar paradoxal Ulise modern. El a cucerit Troia, orașul în care profesează, însă îmbolnăvirea subită a fiicei îl determină să găsească o soluție de vindecare a ei tocmai la Viena.

Ignorând semnele divinității, ateul Vladimir îi străbate, grație încercărilor destinului, înălțimile dar și catacombele – de exemplu acel „Metropolis” construit, sub un munte de gunoaie, de către cerșetori, la periferia orașului, iar capitala muzicii, a artelor devine un tărâm al revelațiilor, o Itacă în care fata lui se vindecă, un loc al regăsirii de sine și al iubirii absolute.

Vladimir este o extensie a lui Toma Necredinciosul care, la final își găsește rostul și mântuirea.

Există multă poezie, în momentele cheie ale narațiunii, care dau substanță și înțelesuri profunde, articulează mesajele de iubire și îndemn la credință ale acestui roman. Lirismul este liantul întregii cărți. Iată câteva exemple:

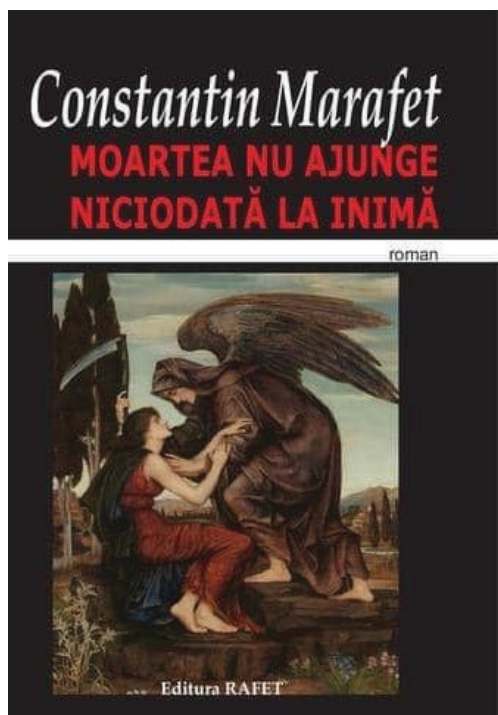
„Privind în sus, vedeam doar cerul cât puteam cuprinde cu ochii, cerul de un albastru care-mi imita inima, și norii aceia de diferite forme, căci nu le pot spune forme geometrice, pentru că le depășea. Nu mai văzusem așa ceva. Acum, însă, vedeam chiar chipuri de oameni, de animale, care populau ca o tăcere cerul, iar

când priveam în jos, pe vale, se vedeau casele, satele de-a lungul unui firicel de apă.”

„Mintea mea e tot un labirint pe care-l parcurg de la noapte la zi și-l descifrez în vis.”

„Dacă aș fi știut mai devreme, aș fi dat de băut tuturor păsărilor cerului apă din gura mea și așa aș fi scăpat de trupul ăsta care-mi deformează umbra. [...] M-aș fi predat setei și i-aș fi făcut coroană din flori de tei, ca o izbândă a mărturisirii, dacă din inimile noastre în loc de sânge ar curge mir și am recompune din fiecare pată cerul.”

Romanul *Moartea nu ajunge niciodată la inimă* prilejuiește cititorului o experiență spirituală mirabilă, de ordin teologic, filosofic, psihanalitic, într-o manieră epică ușor asimilabilă, plăcută, este **o fereastră către esențe tari**.

limba noastră

▀ Irina TIȚA

Studiu cu privire la terminologia verbală în gramatica românească a lui I. Heliade Rădulescu

În perioada 1780 – 1840 se observă o creștere sensibilă a interesului pentru limba literară, o dovadă constituind-o gramaticile apărute în acest interval. Cea dintâi, *Gramatică rumânească*, scrisă în 1757 de Dimitrie Eustatievici Brașoveanu și rămasă în manuscris, este anterioară perioadei de față. O schimbare în domeniul lingvistic, prin demonstrarea latinității limbii române și cultivarea a tot ce era latin, o datorăm Școlii Ardelene prin lucrarea *Elementa linguae daco – romanae sive valachicae* (1780), scrisă de S. Micu și Gh. Șincai. Și alți învățați români s-au străduit să elaboreze gramatici românești, unul dintre aceștia fiind doctorul I. Molnar – Piuariu, cu o gramatică în limba germană, *Deutsch – walachische Sprachlehre*, apărută la Viena, în 1788. Radu Tempea publică la Sibiu, în 1797, o gramatică în care se poate recunoaște influența gramaticii lui Ienăchiță Văcărescu, *Observații sau băgări de seamă asupra regulilor gramaticii rumânești*, dar și a gramaticii lui S. Micu și Gh. Șincai. O lucrare cu caracter mai mult lexicologic decât normativ este cea a lui Paul Iorgovici – *Observații de limba românească* (1799), urmată apoi de *Gramatică românească pentru îndreptarea tinerilor*

a lui C. Diaconovici – Loga tipărită la Buda, în 1822, în care se anticipează unele din reformele propuse mai târziu de I. Heliade Rădulescu.

I. Heliade Rădulescu, în 1828, publică la Sibiu, *Gramatică românească*, reușind ceea ce Ienăchiță Văcărescu, în *Observații...*, începuse, și anume, reducerea alfabetului la treizeci de slove, declarându-se adept al principiului fonetic. Înainte de elaborarea lucrării, I. Heliade Rădulescu văzuse mai multe modele de gramatici, printre care și cea a lui Ch. Constant Le Tellier, *Grammaire française a l'usage des pensionnants*¹, după cum arată N. A. Ursu în articolul său². Dintre părțile de vorbire, I. Heliade Rădulescu acordă o deosebită atenție acordă **verbului** (din lat. verbum, fr. verbe), încercând o explicare cât mai detaliată a terminologiei folosite. Astfel, propune o clasificare semantico-sintactică în două categorii: verbe „substantive” (a fi) și verbe „adjective” (toate celelalte) (p.147). Heliade înțelegea prin expresia verb „adjectiv”, așa cum explică la un moment dat, adăugarea unui *verb determinant* la verbul *a fi* conjugat: *sunt* + învățînd, zicem învăț (p. 147), *ești* + înțelegînd, zicem înțelegi (p. 147), prin verb „substantiv” înțelegînd un *verb ce exprimă existența*.

La o primă evaluare, cele două expresii, verb „substantiv” și verb „adjectiv”, par a fi o confuzie, de fapt Heliade, stăpânind sensul de atunci al termenilor *substantiv* (din lat. substantivus, fr. substantif) și *adjectiv* (din lat. adiectivum, fr. adjectif), încearcă să fie cât mai concis atunci când vrea să explice, pentru început, înțelesul verbului *a fi*, apoi, și a celorlalte verbe care nu exprimă existența. Dacă prima expresie se explică prin faptul că Heliade încearcă să sublinieze înțelesul de *a exista* al verbului *a fi*, în cealaltă este forțată logica formării verbelor în limbă. Argumentul care poate susține această idee, faptul că celelalte verbe (verbe „adjective”) sunt formate din *a fi* alături de un adjectiv (determinant), este transformarea propoziției: Omul este gânditor. în Omul gîndește. (p.147), enunțuri echivalente semantic: „de multe ori ca să se-scurteze cuvîntul”, aŭ aflat’ oamen’i zicerî care să coprinză și pă verbul’ a-fi și pe prezisul’;”3 (prin *prezis* înțelegându-se numele predicativ *gînditor* în terminologie actuală). Numai verbele „adjective” se împart în *active* (din lat. activus, fr. actif, rs. aktiv), *pasive* (din lat. passivus, fr. passif, germ. Passiv) și *răsfîrîngătoare* „reflexive” (fr. réflexif, germ. reflexiv), cuprinse azi în categoria gramaticală a **diatezei** (din fr. diathèse). Aici Heliade devine extrem de actual, chiar dacă denumirea este învechită, diateza reflexivă subînțelegându-se prin prisma termenului actual, folosindu-se de un calc semantic. Autorul urmărește aceeași linie prin clasificarea verbelor în **active strămutătoare** „tranzitive” (lat. transitivus, fr. transitif): învăț copilul, iubesc pre tatăl (p. 147) și **nestrămu-**

tătoare „intransitive” (lat. intransitivus, fr. intransitif): umblu, șazu (p. 149), Heliade utilizând un calc lexical de structură obținut prin derivare. Astăzi, la diateza pasivă, sunt tranzitive verbele pasive care sunt construcții ale unor verbe active tranzitive în regim concomitent de două complemente directe: La examen elevul este întrebat materia parcursă4. Oprindu-ne la *verbele unipersonale* (din fr. unipersonnel), Heliade este actual doar prin termen și încadrarea aici a verbelor: trebuie, tună (p. 151) făcând o clasificare a verbelor unipersonale în funcție de diateze, lucru nementionat în *Gramatica limbii române*..5

La categoria gramaticală a **numărului** (din lat. numerus), printr-o terminologie specifică vremii sale, Heliade observă că verbul are, ca și substantivul, două numere: *singurit* (din lat. singularis, fr. singulier) – eu scriu și înmulțit (din lat. pluralis, it. plurale, germ. Plural) – noi scriem (p. 151) realizând în acest fel două calcuri semantice. Autorul observă că nu e o categorie gramaticală specifică numai verbului, arată că e specifică și substantivului, și prin exemplele date, și pronumelui.

Și prin categoria gramaticală a **tim-pului** (din lat. tempus, -oris) uimește prin actualitate, nu prin terminologie ci prin concept. Observă existența celor trei timpuri: trecut, prezent, viitor, numite ca și astăzi, felurile trecutului fiind patru: *nesăvîrșit* „imperfect” (lat. imperfectus, fr. imparfait) – scriam, *săvîrșit* „perfect simplu” (lat. perfectus, germ. perfekt; și celelalte două se formează de la același termen) – scrisesei, *mai mult de-cît săvîrșit* sau *peste săvîrșit* „mai mult ca perfect” – scrisesem,

neotărît „perfect compus” – am scris (p.153), cele ale viitorului fiind două: *viitorul unu* – voiu-scrie și *viitorul al doilea* – voiu-fi scris (p.153).

Interesant este faptul că, mai ales în cazul timpurilor trecute, terminologia folosită de Heliade acoperă o arie semantică mai mare decât termenii actuali. *Săvârșitul*, identificat azi cu *perfectul simplu*, exprimă „o acțiune săvârșită și încheiată în trecut, identificată de caracterul recent sau îndepărtat al acestei acțiuni”⁶. Astfel, termenul uzitat de Heliade exprimă concis punctul acțiunii pe axa timpurilor. Același lucru se întâmplă și cu aproape toate celelalte timpuri ai căror termeni însumează comprimat ideea principală a definirii lor. Nu același lucru putem să-l spunem despre timpul *neotărît*, perfectul compus de azi, a cărui explicație este asemănătoare cu cea a perfectului simplu. Probabil, Heliade a găsit mai de cuviință să numească *săvârșit* perfectul simplu.

În ceea ce privește categoria **persoanei** (din lat. *persona*, germ. *person*, fr. *personne*), acestea sunt trei ca și la pronume. Paradigma verbală este formată din cinci **moduri** (din lat. *modus*, it. *modo*): *otărîtor* sau *arătător* „indicativ” (din lat. *indicativus*, fr. *indicatif*), *poruncitor* „imperativ” (din lat. *imperativus*, fr. *impératif*), *poftitor* sau îndoitor sau *condițional* „condițional optativ” (din fr. *conditionnel*), *suppus* „conjunctiv” (din lat. *coniunctivus*, fr. *conjonctif*) și *infinitiv* sau *nehotărîtor* „infinitiv” (din lat. *infinitivus*, fr. *infinitif*), primele patru fiind calcuri semantice, în timp ce ultimul este un calc lexical de structură obținut prin derivare.

Un capitol aparte este consacrat *partițipiei* „participiului” (din lat. *participium*) care are două forme: de prezent – vorbind, scriind (p. 207) recunoscând forma *gerunziului* de astăzi și de trecut – vorbit, vorbită, scris, scrisă (p.207) – forma *participiului* de azi. O altă caracteristică a gramaticii lui Heliade o constituie succesiunea *conjugărilor* (din lat. *conjugare*, fr. *conjuguer*): grupează verbele românești în patru conjugări, modificând ordinea lor; astfel, verbele de conjugarea I se termină în –a dar și –are, preluând forma infinitivului lung din latină, conjugare la fel ca în gramaticile actuale exceptând toate terminațiile infinitivului lung; la conjugarea a II-a, verbele se termină în –i, –ire, –î, –îre, terminații ce actual corespund conjugării a IV-a, fără formele de infinitiv lung; verbele de conjugarea a III-a se termină în –e, –ere, prima formă la fel ca în normele morfologice actuale; în sfârșit, verbele de conjugarea a IV-a se termină în –ea, –ere, la Heliade, în timp ce, în normele gramaticale actuale, verbele care formează infinitivul cu sufixul –ea aparțin conjugării a II-a.

Termenul de *verb auxiliar* (din lat. *auxiliaris*, fr. *auxiliaire*) îl întâlnim și la Heliade cuprinzând aceleași verbe considerate și astăzi ajutoare. În gramatica sa, I. Heliade Rădulescu propune:

- la indicativ prezent, alături de (eu) *sînt* și (ei) *sînt* dă și forma populară *îs* pentru persoana I singular și a III-a plural (p. 159);
- verbul *a voi* are la prezent, pe lângă formele *voi*, *vei*, *va...* și formele populare *oi*, *ei*, *o* (p. 169);
- două forme la perfectul simplu pentru verbul *a fi*: *fusei* / *fui*, *fuseși*

/ fuși, fuse / fu (p. 159); *a voi* are *voii* / *vrui*, *voiși* / *vruși* (p. 169);

- verbele la condițional cu formă inversă:
 - la imperfect, verbul *a voi* are două forme:
voiam / vream, voiai / vrei, voia / vrea etc. (p.169);

aș-fi / fir'aș, ai fi / fir'ai, ar fi / fir'ar (p.161)

am-avea / avear'am, ați-avea / avear'ați, ar avea / avear'ar, (p.167)

aș-voi / voir'aș, ai-voi / voir'ai

ar-voi / voir'ar (p.171)

- la mai mult ca perfect recomandă două forme pentru verbul *a voi*:
voisem / vrusesem, voiserăți / vru-seserăți (p. 169);
- două forme de infinitiv, o formă scurtă și o formă lungă:
a voi / voire, a vrea / vrere, a cânta / cântare, a fi / fire;
- referitor la verbul *a voi*, avem două forme la perfect compus:
am voit / vrut, la viitor 1: voi-voi / vrea, la viitorul 2: voi-fi-voit / vrut, la condițional trecut: aș-fi-voit / vrut și la conjunctiv trecut: ca să fiu-voit / vrut;
- participiul are două timpuri:
prezent – voind, vrând și trecut – voit, vrut.

Prin interesul acordat categoriilor verbale discutate și prin calchierile făcute în definirea unor termeni, autorul își dovedește interesul în a face cunoscute norme morfologice ce au ca scop exprimarea, într-o terminolo-

gie accesibilă, cărturarilor epocii sale. De remarcat că, printr-o terminologie apropiată de cea actuală, sunt intuite de pe atunci unele fenomene lingvistice și expuse într-o evoluție, la nivelul secolului al XIX-lea, bine argumentată.

NOTE

Le Tellier, Ch. Constant, *Grammaire française a l'usage des pensionnants*, ediția a 43 - a, Paris, 1829;

2. Ursu, N. A., *Modelul francez al gramaticii lui I. Eliade Rădulescu*, în LR, X, 1961, nr. 4, p. 322-333;

3. I. Heliade Rădulescu, *Gramatică românească*, București, Editura Eminescu, 1980, p.147;

*** *Gramatica limbii române*, vol. I, ediția a II-a revăzută și adăugită, București, Editura Academiei RPR, 1963, p. 209;

*** *Gramatica limbii române*, vol. I, ediția a II-a revăzută și adăugită, București, Editura Academiei RPR, 1963, p. 297;

Mioara Avram, *Gramatica pentru toți*, București, Editura Humanitas, 1997, p. 226.

BIBLIOGRAFIE

Bidu-Vrăncianu, Angela, Călărașu, Cristina, Ionescu-Ruxăndoiu, Liliana, Mancaș, Mihaela, Pană Dindelegan, Gabriela, *Dicționar de științe ale limbii*, București, Editura Nemira, 2001;

****Dicționarul explicativ al limbii române*, ediția a II-a, București, Editura Univers enciclopedic, 1996.

Al. Rosetti, B. Cazacu, Onu, L, *Istoria limbii române literare. De la origini până la începutul sec. al XIX-lea*, vol. I, București, Editura Minerva, 1971.

▀ Florian COPCEA

Particularități fonetice și lexicale în „Psaltirea în versuri”

Cercetările filologice întreprinse între secolele XIX – XX, în pofida unor obiecții formulate anterior de câțiva istorici literari (I. Bianu în 1887, A. Apostol în 1897, G. Pascu în 1922 ș.a.), au demonstrat prin studii de caz unicitatea scrierii „*Psaltire a svântului proroc David. Pre limba rumânească... pre versuri tocmită*”¹, denumită astfel de mitropolitul-cărturar Dosoftei (1624-1693), pe foaia de titlu a ediției *princeps*, apărută de sub teascurile Mănăstirii Maicii Domnului din orașul Unejow (azi Mejgorie, regiunea Lvov, din Ucraina) în 1673, al cărei manuscris se păstrează sub cota ms. rom. 446 la Biblioteca Academiei Române. Așadar, tipărirea celebrei *Psaltirii în versuri*, cum este ea mai cunoscută în contemporaneitate, nu numai că a reformat expresiv limbajul limbii literare române, dar i-a și îmbogățit substanțial lexicul prin crearea ingenioasă, „cu iscusință și cu dulceață”, a unor cuvinte mai puțin uzitate sau noi, sensibilizează și azi ființa românească: „Inema mea scoate cuvântul cel dulce/ Și cătră-mpăratul lucrul îmi voi duce./ Limba îmi voi face condei de scrisoare/ A scriitori grabnic ce nu-i pre supt soare,/ Cu cât ești de ghízdav să-ți scriu în frâmsețe,/ Cântreci pre toț giunii cei din tinerețe./

Din buzele tale este dulce graiul,/ Ț-au uratu-ț Domnul să-ț fie lung traiul.” (Ps.44): sau: „Și tu, Doamne svinte, îmi trimiț lumină,/ De-m luminez față cu rază senină./ Ș-al meu întunec dobândește rază/ Dintr-a ta lucoare ce străluminează./ Și de la primejde scap, Dumnezeu svinte,/ Cu a ta putere, de năpăști cumplite./ Și tu mă vei trece preste zidiuri nalte,/ Prin căile tale cele strecurate./ Cuvintele tale sunt arse ca focul/ Și sunt strecurate de scripăsc cu totul” (Ps.17).

Tocmai de aceea, considerăm, respectiva traducere, în care „primul poet român de clasă europeană” (I.C. Chițimia) a investit „multă trudă”, nu este doar o simplă interpretare versificată a *Psalmilor* lui David, ci, indiscutabil, o creație poetică originală, fără egal în epocă, ale cărei ecouri pot fi intens identificabile atât în „limba sfântă a Bisericii”, cât și în *teo-poetica* stihuitorilor epocii „Luminilor” unde regăsim „viersul de carte” dosofteian: „La apa Vavilonului,/ Jelind de țara Domnului,/ Acoló șezum și plânsăm/ La voroavă ce ne strânsăm,/ Și cu inemă amară,/ Prin Sion și pentru țară,/ Aducându-ne aminte,/ Plângeam cu lacrimi herbinte./ Și bucline ferecate/ Lăsăm prin sălci aninate,/ Că acoló ne-ntrebară/ Aceia ce

ne prădară/ Să le zăcem viers de car-te/ Într-acea streinătate,/ Ca-n svânt muntele Sionul/ Cântări ce cântam la Domnul./ Ce nu ni să da-ndemână/ A cânta-n țară streină./ De te-aș uita, țară svântă,/ Atuncia să-mi vie smântă,/ Și direapta mea să uite/ A schimba viers în lăute!" (Ps. 136), și: „Grăit-am în mine să mă iau aminte,/ Să-m socotesc limba, să nū zăc cuvinte./ Straje și ferință mi-am pusu-mi pre gură,/ Când stă păcătosul de-m face trăsură./ Tăcut-am ca mutul și nu i-aș mai zăce/ Să-i cuvintez bine, căce stă cu price,/ De mi să-nnoiește durerea cu boale,/ Jelea mea și tânga nu să mai potoale./ Inema mea este în mine herbinte,/ Și-m este știința arsă de cuvinte./ Cu limba mea zăs-am: «Tu, Doamne, mi-arată/ Sfârșenia vieții să o văz curată./ Cisla cea de zăle **să știu cătă-m este/ Și de ce mi-i lipsa să-m fie la veste**»./ Zălele cu număr mi-s la tine-n palmă,/ Nainte-ț mi-i statul nice de o samă./ Că lumea aceasta-i

ca o miză mică,/ Omul, cât de-a hirea, este o nemică./ De vreme ce trece ca o umbră rară,/ Zădar să trudește de zî până-n sară,/ De ș-agonisește s-ai-bă și pre mâine;/ Strânsura ce strânge nu ști cui rămâne./ Amu ce voi zăce **să fac întrebare?**" (Ps. 38)

Pentru a nu ne depărta de la proiecțiile hermeneutice în care au fost descifrate și apoi interpretate codurile în care Dosoftei a conceput *Psaltirea* (în versuri), deconstruind/parafrazănd în cel mai inspirat și savant mod textul psalmic spre a-l transpune/versifica liric „de pre limba slovenească pe limba românească”, ne vom axa demersul exegetic pe particularitățile fonetice și lexicale conținute de aceasta, atestând astfel efectul esențial în procesul evolutiv al construcțiilor prozodice românești. Justa constatare a lui George Călinescu că „Dosoftei are acea curgere mieroasă a limbii, densitatea de lichid greu a frazei, materialitatea vorbei, care dau mireasmă mâhnirilor abstracte”², ne determină să acceptăm definitiv ideea inepuizabilelor resurse ale imaginarului său poetic devenit fundamental, în ultima jumătate a secolului al XVII-lea, pentru „îmbogățirea limbii române literare...” cu „termeni noi”³. Pornind de la supoziția lui Ioan Bianu potrivit căreia stihurile lui Dosoftei sunt „o imitare a versurilor din traducerea poetului polon (Jan Kochanowski – n.n.)”, teză infirmată de analiza comparativă a textelor, se impune concluzia că mitropolitul moldovean a adaptat, într-o manieră artistică inedită, doar modelul prozodic și nu formele de versificație. Lexicul poetic al ctitorului liricii românești – Dosoftei, de o vădită vi-goare expresivă, are o armonie dis-

tinctă, generată, evident, atât de măsura versurilor grupate în strofe, cât și de rimele create sau împrumutate, cu predilecție, din fonetica limbii române arhaice. Licențele poetice introduse în structura psalmilor (prin focalizarea rostirii cu deosebire pe accent) produc o muzicalitate fluidă întâlnită în ritmul vioi al cântecului popular autohton, fapt care l-a determinat pe Alexandru Piru să observe că Dosoftei a reușit să creeze o versificație după rigorile versului cult, pe care l-a îmbinat cu metrica populară românească și cu stilul specific poeziei folclorice. Prin scrisul lui Dosoftei în vocabularul limbii române au pătruns unități lexicale preluate din: a) slava veche, cum ar fi: *arap, aspidă, boiérin, bóinic, chíșav, clévetă, dajdie, dvorbă, fală, gadină, gârbă, hfală, hoarbă, inorog, izvor, jărtvă, (a) leșui, mană, mâzdă, obadă, ocină, painjînă, pizmă, pohoară, prav, psăltire, râhnă, rogojină, rumân, sâlă, sâlță, scârbă, sfadă, slavă, smârc, strede, svadă, svat, tângă, trupină, țimbal, uríc, voroavă, vrav, zțbală, zăduv, zid, zlov* etc.; b) neogreacă: *aposcărăchință, cămară, condei, cort, dimoni, faraon, folos, frică, heruvim, ieftin, mărăgărit, omidă, organ, pelecă, plămână, psalóm, știmă, vasilisc* ș.a.; c) maghiară: (a) *bănu, bir, bișug, căpui, chin, (a) făgădui, glod, hotară, (a) jecui, neam, oloi, păhar, pécie, pildă, samă, sârg, sudalmă, (a) tămădui, tău, viclean, zăblău, (a) ultui* ș.a.m.d.; d) turcă: *barot, caftan, geamală, lăută, săhăidac, tulbă, zaharea*; d) polonă: *dant, haslă, jemnă, prohită, sămostreă*; e) germană: *janc, ladă, șold, turn*; f) latină: *cronică, finic, scriptură*; g) italiană: *lance, stimă*.

În textul *Psaltirii* dosofteiene distingem din abundență și derivate sa-

cralizate în câmpul semantic al limbii române: *agonisită, alăută, buiecie, (a) ciudi, cuconesc, dârjie, deprotivă, dobândă, dojană, drăgostiv, eghiptean, făgadă, filistimean, (a) gârbiia, (a) glâsi, goană, grabă, (a) grai, greșeală, haldeiesc, hananeu, (a) hrăni, iamvicesc, ieftinețe, ispită, izbăvință, **împrotivă**, (a se) îngloti, jecuit, jelnic, lăngegiune, mângâință, mântuință, memfian, mânecuş, milos, (a) milostivi, mișelătate, navală, neharnic, nevoință, oblăduință, ocară, odihneală, osândă, (a) osfinti, oslabă, osteneală, ovilit, păgânția, pesteală, pârî, pârâș, pizmaș, plânsură, poarnă, pocăință, polignit, ponoslu, (a) potricăli, prăsălă, priință, pustietate, răzleț, roditor, (a) sămeți, scutință, sfârșenie, sfobodnic, sânță, sâmceloase, smântă, smidă, sminteală, (m-am) spământat, spovadă, sprijineală, stideală, (a) stoli, (a) sterpi, strecătoare, (a) svătui, tăbărât, tăgadă, tăhar, tălmăcie, tângă, ticăință, ticneală, tocmeală, ultuit, vavilonesc, (a) vâcui, (a) vesti, vântă, viclenie, volnicie, voroavă, vrăbiuță, vrăjmaș* ș.a.

Alături de numeroasele fonetisme inventariate și în alte scrieri bisericești din epocă, cum ar fi, de pildă, între altele: *bănat, deaca, demineată, **îmbim**, inema, pohta, (m-am) spământat, zăhar*, Dosoftei pune în circulație lingvistică forme noi de cuvinte în care se identifică: a) conservarea africatelor *ğ* și *dz* (ex. **ğunghiară**, *dzilele, dzua, (să) creadză*); b) palatizarea lui *f* în *h* (ex. [*a*] *hi*, „*Hie*[-ț, Doamne, mila ta cea svântă” – Ps. 32], *hirea* [omului], *herbinte*); c) diftongarea lui *o* cu *o* nediftongat (ex. *doaă, forte, nevoae, vorovă*); d) închiderea lui *i* după *ț* și după *dz* la *î* (ex. *despărțarea, **împărațai**, mulțamea, dzălele, dzăc*); împodobirea unor substantive cu pluralul în *e* (ex. [*alte*]

date, talpe); articularea unor forme de pronume relativ (ex. „Țara cea dorită,/ Carea-i **guruită**/ Lui Iacov iubitul,/ Ce-i **țâne** cuvântul” – Ps. 46); iotacizarea unor sunete în flexiunea verbală (ex. *credz, vădz, [să] scoață, să răsaе*).

Examinând cu atenție alcătuirile fonetice impuse de Dosoftei vom constata câteva particularități caracteristice, destul de pronunțate în lexic: a) sufixul *-toriu* (ex. *grătariu, gâlcevitoriu, judecătoria, lucrătoria, sprejenitoriu*); b) frecvența vocalei *e* închisă la **ă** după consoanele *r* și *ș* (*deșărt, păharăle, zăvoarăle*); c) prezența indicativului imperfect al verbelor de conjugarea a IV-a terminate în diftongul *-ia* și triftongii *-iai* și *-iam* (ex. *[îl] omorâia* și respectiv *porecliai, lăcuia*); d) transformarea, conform practicii cărturărești a momentului, a lui *v* în *h* (ex. *bolohani, holbură, vârvuri, viurul*); e) trecerea lui *e* la **ă** după labiale, după unele dentale și prepalatale (ex. *Dumnăzău, mărg*); f) validarea lui *e* în *i* (ex. *[a] ceti > [a] citi, den > din*), a lui *î* în *u* (ex. *[a] îmbla > [a] umbla*), a lui *ia* în *ie* (ex. *boiar > boier*).

De remarcat, în *Psaltirea în versuri* sunt introduse și forme populare și regionale de fonetisme cu apartenență la latină, cum ar fi: *ea > è* (ex. *avè, bătè*), *ia > ie* (ex. *spăriet*). Trecerea vocalei anterioare *e*, prin închidere, la *i*, se întâlnește în forme precum *carele > careli, [să] venim > [să] vinim*, iar *ea* și *i*, după labiale, ajung **ă** și *a* (ex. *mărg > merg, mărgă > meargă*).

Notațiile cu diftongul *ea*, provenit din *e*, dar și atunci când silaba următoare este un *e* sau un *i*, sunt constant conservate în arhaismele fonetice, fenomen care caracterizează grafia

scrierii „smeritului Dosoftei”⁷: *dzeace, creaște, viearma*.

Nu sunt puține cazurile când, pentru a obținerea adecvată a sensului poetic al psalmilor versificați, Dosoftei recurge la un sistem de rime categorisite pe teme și motive variate. În context, Dan Buciumeanu⁸, unul dintre cei mai entuziaști cercetători și susținători ai valorii creației dosofteiene, ne oferă un set de rime „emblematic” localizate în psalmi, indicându-ne și numărul de recurențe identificate: **«Minunarea: genune / minune → 4; „Scârba”, „jelea”, moartea ca sorb: față / greață → 32, milă / silă → 28, scârbă / gârbă → 25, viață / greață → 24, fără lege / s-alege → 12, soarbă / hoarbă → 6, stinge / strânge → 4, greul / răul → 4, jele / greșele, ovilite / svinte, limbă / scârbă → 3; Tema „judecății”, „David cobzar”: fără zăbavă / slavă → 28, (a)duce / dulce → 15, dreaptă / plată → 11, să șază / rază → 5; Raza și „strălucoarea”: Domnul / Sionul → 13, rază / să vază → 13, lumină / senină → 8, să șază / să vază, să șază / rază → 5; „Țara” și „moși”: țară / ocară → 36, adevară / țară → 19, svinte / (de) mainte → 11, sfară / țară → 7, cuvântul / giurământul → 6, moșie / vecie, hotară / țară → 4, amară / țară → 3, „Dorul”: fără zăbavă / slavă → 28, suflet / cuget → 18, ovilite / svinte → 3; „ Fericele”: svântă / (fără de) smântă → 32, viață / dulceață → 28, bună / depreună → 19, zice / ferice → 15, (a) duce / dulce → 15, față / dulceață → 14, face / pace → 12, viață / față, vântă / svîntă → 7, să salte / nalte → 3; O poietică a armelor: năvală / sprejineală → 11, oaste / coaste → 5, steagul / șireagul → 4, direapta / spata → 3; Cuvântul și tăcerea: svân-**

tul / cuvântul, svinte / cuvinte → 13, *putere / tăcere* → 7, *minte / cuvinte* → 6».

Modul în care „a lui David svânt proroc și împărat Psăltire” a fost „autohtonizată”⁴ sugerează că Dosoftei era un inițiat în taina rimelor, în tectonica cuvintelor care alcătuiesc versetele psalmilor ale căror tâlcuri, la unii dintre ei, și nu doar în aparență, sunt decriptate contextual, între sincope fonetice și prolixități de topică, înțelesuri eclesiastice: „Omul fără lege în sine gândește/ Răutăț să facă și nu să săiește./ De Dumnezeu n-are în ochii săi frică./ Îi pare că n-îl va tâlni rău nemică./ Cu vicleșug umblă fără de tăgadă./ Făcând strâmbătate și rădicând svadă./ Dereptate n-are în cuvânt ce zăce./ Binele nu-i place, puindu-să-n price./ Sara, când să culcă să să odihnească./ Gândește la zuă ce rău să scornească./ Ce mila ta, Doamne, pre ceri să lățește./ Svânta-ț adevară n-ori covârșește./ Îț este ca munții dereptatea ă a naltă./ Giudețele tale-s adâncime lată./ Că tu grijești, Doamne, oamenii și hiara./ Și ți-ai tinsu-ț mila preste toată țara./ Cu svintele-ț áripi tu ne țai căldură./ Ne hrănești de sațau cu hrană din gură./ Avem bișug mare în svânta ta casă./ Mâncări desfătate, băuturi pre masă./ Că la tine este de viață fântână/ Și-ntr-a ta lucoare vom vedea lumină./ Tinde spre dânș milă carii știu de tine/ Și fă dereptate căror ți-s cu bine./ Picior de mândrie să nu mă smintească./ Mână păcătoasă să nu mă clătească./ Când vor cădea răii, să dea-n răpegiune./ De s-a mira lumea de dânși cu minune” (Ps. 35); sau: „Domnul mi-i lumină și mi-i mântuiniță./ N-am de cătră nime nice o sâiniță./ Domnul mă scutește cu pavăță tare,/

Și n-oi avea-n viață frică de pierzare./ De-ar fi cât de-aproape pizmașii cu scârbă/ Ș-ar vrea să-m mănânce carnea de pre gârbă./ Aceia pizmașii ce-m cearcă durere/ Le va slăbi sâla și vor da-n cădere./ De s-ar tăbări-să oaste cât de mare/ Să vie asupră-mi, am inemă tare./ Și nu mă voi teme, cu a ta nedejde./ Nice de o oaste să-m facă primejde./ Numai ce am una să cei de la tine./ În svânta ta casă să petrec cu bine/ Și-n zălele vieții să-ț văz de frâmsețe./ Slujindu-ț în casă pănă-n bătrânețe./ Că mă vei ascunde la zî de năvală/ Supt cortul tău, Doamne, ca să n-aib sâială./ (...) / Nu-ț ascunde, Doamne, față preacinstită./ Nu fugi de mine la vreme cumplită./ Ce-m trimite, Doamne, a ta socotință./ Să nu duc delungul aposcorachință./ Nu mă lăsa, Doamne, cu părăsâciune./ Fără mântuiniță, ce-m dă iertăciune./ (...) / Că să rădicară din părțile îmbe/ Mărturii asupră-mi cu cuvinte strâambe./ Sângură minciuna asupră ș-bârfește./ Și nedereptatea însăș să vădește./ Iară eu voi crede cu inemă-ntreagă/ Că-m va tinde Domnul mila sa cea largă” (Ps. 26). Este locul să facem mențiunea că în structura unora dintre versete mitropolitul a întrupat imagini și mesaje proprii, de unde, firesc, se trage concluzia că, într-un fel, și el poate fi considerat, alături de David și ceilalți psalmiști, un plăsmuitor al faptelor lui Cristos, să le numim apocrife de vreme ce sunt adaptate istoric în afara „sumarului întregii Scripturi” (Atanasie de Alexandria, c. 295-373).

La formularea acestei concluzii avem în vedere că adaptarea prozodică a *Psalmilor* a urmat după ce textul biblic fusese tradus din slavonă,

de Dosoftei, înainte de a „osteni” la stihuirea lui, tipărit însă în anul 1680 sub titlul *Psaltirea de-nțăles*. Fără îndoială, în elaborarea „*Psaltirii a svântului proroc David. Pre limba rumânească... pre verșuri tocmită*”, cărturarul nu a utilizat numai propria-i traducere, ci s-a orientat și după *Psaltirea șcheiană* și *Psaltirea* lui Coresi. Nu trecem cu vederea că *Psalmii* traduși și versificați în franceză – *Trente Psaumes de David* (1541) de Clément Marot –, și în poloneză – *Psalterz Dawid ówy* (1579) de Jan Kochanowski (ambii având privilegiul să se inspire din textele livrești versificate ale traducerilor din ebraică), i-au folosit ca simple modele structural-compoziționale, fără a influența, prin prelucrare, asupra liricii dosofteiene. În consecință, Dosoftei urmează doar în mică măsură, și numai în dezvoltarea/imbricarea ritmului în cântare, pe predecesorii săi. Aparentele prototipuri, totuși, în pofida unor similitudini și irizări latente, pot genera confuzii și interpretări eronate. Dosoftei a preferat, învingând dificultățile în aprofundarea tiparelor versului greco-slavon, să sincronizeze elementele prozodice, destul de rudimentale în epocă (strofa, ritmul, rima, accentual, măsura versului) la structurile ancestrale, eufonice, ale cântecului popular românesc, împrejurare care îi demonstrează dexteritatea și inventivitatea, aceasta din urmă fiind explicată astfel de filologul Dan Buciumeanu⁵: „Dosoftei traduce fiecare psalm într-un număr par de versuri preferând rimele plate sau geme- ne – *aa/bb*, metri pari, are predilecție pentru ritmul bisilabic trohaic al cântecului popular (măsurile iambice și, așa cum vom vedea, anapestice, sunt

excepții investite cu valori stilistice), pentru bimembrare sintactică, simetrii și aliterații binare”. În același context, ilustrul exeget face următoarea constatare⁶: „Un studiu asupra felului cum înțelege Dosoftei să transpună în versuri cea mai populară și poetică dintre cărțile biblice implică și o examinare a orizontului său de gândire teologală (privind reflexele tradiției și gândirii isihastre din filigranul textual al *Psaltirii în versuri*, reflexe ce-i conferă acesteia un loc unic între similarele prestații europene). Identitatea (de mesaj și viziune) a *Psaltirii în versuri* rezidă tocmai într-o poetică a tăcerii și a luminii cu rădăcini în teologia mistică a Bisericii de Răsărit, tăcerea și lumina, ca motive simbolice majore, formând deja amintitul *cogito* al operei, asigurând generarea ei”: „Cătră tine am nedejde, Doamne, cându-s în primejde./ Și să nu-m vie sminteală,/ Preste veci să duc stideală./ Și cu a ta dereptate/ Să mă scoț din greutate./ Și te pleacă de mi-ascultă,/ Să mă scoț din grije multă./ Să-m hii Domn și sprejineală,/ Și stâncă despre năvală,/ Și razăm, și năzuință,/ Și să-m hii și mântuiniță./ Să mă scoț de mâna strâmbă/ Și să-m iei răul din gârbă./ Că tu-m ești, Doamne, răbdare,/ Doamne, cu nedejde tare,/ De la vrâstă de pruncie/ Îm ești razăm și tărie./ Din maică-mea din mătrice/ M-ai închegat, și ți-voi zâce / Cântare nepărăsătă,/ Că sunt a mult de prohită./ Ce tu-m ești agiutori tare,/ Și-m vei umplea de cântare/ Rostul, de ti-oi lăuda-te,/ De slavă, de bunătate/ Și de mare cuviință,/ Toată zua cu credință./ (...)/ Lângă tine nu m-oi teme,/ Ce ți-voi adaoge cântec,/ Din zúori de când mă mânec./ Și rostul mieu preste țară/ Îț va striga de-adevară,/ Toată zua cu

priință/ Ț-va spune de mântuінță,/ Că cu scrisul n-am vârtute/ Să iau sama de oști multe./ Ce Ț-voi intra cu tăcere, Doamne,-n svânta ta putere,/ Că de ce Ț-voi Țânea minte,/ De-adevărate cuvinte/ Dintr-a ta svântă scriptură,/ Ce mi-au dat învățătură,/ De la vârstă cuconească,/ Și de-acum să să vestească,/ Ce Ț-voi spune de ciudese,/ De minuni, de semne dese./ Și-n vârstă de căruntețe,/ Și până la bătrânețe,/ Să nu mă laș, Doamne svinte,/ Neluât de tine-aminte,/ Până când voi putea spune/ De brațul tău, de minune,/ Preste rude să să tinză/ Și de veste tot să prinză/ De sâla ta de cea svântă,/ De-adevară fără smântă, Doamne, și până la nalturi,/ De sa știe-n toate laturile,/ Ce mi-ai făcut minuni mare" (Ps. 70).

Ceea ce se cere relevat, după ce am insistat, să recunoaștem, succint, asupra unora dintre particularitățile și calitățile poetice ale „*Psaltirii svântului proroc David (...) pre verșuri tocmită în cinci ai (...) de mitropolitul de Țara Moldovei*”, este faptul că ea, propunând posterității o „fastuoasă paradă de poezie”⁹, constituie, incontestabil, „piatră de hotar în evoluția limbii noastre artistice”¹⁰. Ilustrăm cele afirmate cu textul *Psalmului 95*: „Cântaț Domnului cu cinste/ Cântec nou, ca de mainte,/ Și-i cântaț din tot pământul,/ Să vă margă-n sus cuvântul./ Cântaț și-i zăcăt ferice/ Domnului, și să-i rădăce/ Toț cu cinste svântul nume,/ Să-l auză preste lume./ Să-i strigaț și veste bună,/ Den zî în zî de preună,/ De svânta lui mântuire,/ Și la păgâni să daț știre/ De slava lui, de ciudese,/ Să s-auză-n gloate dese,/ Că mare Domn este Domnul/ Și lăudat în tot omul./ De groznic să stea

să-l vază/ Dumnezăii nu cutează./ Păgânii nu-ș scoață-n fală/ Cu bozâi cei de sminteală,/ Că dintr-înș le răspund dracii,/ Cându-ș închină colacii./ Iară Domnul i să știe/ Că-i Dumnezău în vecie,/ Ceriurile cu cuvântul/ Le-au făcut, și tot pământul./ Denaintea lui cu teamă/ Dvoresc îngerii fără samă,/ De-l mărturisesc și-l cântă/ În frâmsețea lui cea svântă”.

Note:

¹Pentru citatele și trimiterile la ediția lui Dosoftei (Uniev, 1673) am folosit versiunea *Psaltirea în versuri*, apărută la Editura MondoRo, București, 2016.

²*Istoria literaturii române de la origini până în prezent*. București: Minerva, 1983, p. 48-49.

³Al. Andriescu, *Studiu introductiv*, în vol. *Dosoftei, Opere, I*. București: Minerva, 1978, p. LXXXIII-LXXXIII.

⁴Gh. Chivu, *Limbă și cultură. Studii de istorie a limbii române literare*. București: Editura Academiei Române, 2019, p. 264.

⁵*Dosoftei poetul. O hermeneutică a „Psaltirii în versuri”*. București: Editura Muzeului Literaturii Române, 2021, p. 170.

⁶*Idem*, p. 68-69.

⁷*Idem*, p. de titlu, 5.

⁸*Ibidem*, p. 401-402.

⁹Dan Horia Mazilu, *Recitind literatura română veche, II*. București: Editura Universității, 1998, p. 48.

¹⁰Gh. Chivu, *Recitind literatura română veche. Licențe în rima „Psaltirii în versuri”*. Analele Universității București, seria Limba și literatura română, LII, 2003, p. 31-39.

■ Issabela COTELIN

De la licență la licențios

Nu orice greșeală gramaticală este licență poetică, pentru că nu orice gafeur este poet...

Pentru a-mi susține afirmația, fie ea construită din două negații (*sic!*), voi apela, ca punct de pornire, la definiția din dicționar a licenței poetice: „nerespectarea de către unii poeți a regulilor gramaticale, literare, topice, nerespectare determinată de anumite cerințe de rimă sau ritm”. „Caracteristice prin lipsa acordului între subiect și predicat”, continuă DEx, licențele poetice „apar deseori în poezia populară” și „se întâlnesc și în poezia cultă”.

Odată stabilit acest fapt, e bine de amintit în treacăt un exemplu concret notoriu: *Balada meșterului Manole* (*Meșterii grăbea, Șfărite-ntindea, Locul măsură, Șanțuri largi săpa/Și mereu lucra...*). Dacă fondul e popular (și aici e!), dezacordul este un impediment minor, el fiind luat, pur și simplu, ca atare. Ce se observă cu ușurință (eventual cu bunăvoință) este că rapsodul popular (prin poetul cult Alecsandri, care a cules această piesă de rezistență a literaturii noastre) păstrează acest dezacord constant de-a lungul baladei, nu numai acolo unde este nevoie de el pentru rimă, cum fac unii poeți de azi (culți sau inculți).

Nu numai varii dezacorduri gramaticale stau la baza licențelor poetice. Multe alte abateri, cum ar fi pleonasmul, cuvintele compuse ori inventate prin analogie cu cele existente, schimbarea valorii gramaticale, eludarea unei litere, spargerea sintagmelor în bucăți, când tocmai existența unor astfel de sintagme prestabilite dă, printre altele, legitimitate unei limbi ș.a.m.d. bat ades zadarnic la poarta fenomenului numit uneori pe drept, dar de cele mai multe ori prea îngăduitor, *licență poetică*.

Cum se știe, limbajul poetic este unul anume, care are regim separat la masa festivă a beletristicii. Astfel, dacă, de pildă, într-un roman fără alură ori personaje de epocă, arhaismele n-au niciun motiv să apară, în poezie forme ca *sara* (seara), *căta* (căuta), *luce/străluce* (lucește/strălucește), *aripe* (aripi), *de asemeni* (de asemenea, dar niciodată *deasemeni*), *lacrimi* (lacrimi), *dorinți* (dorințe) merg ca unse în anumite contexte. Dacă în epică *dară* ori *nimica* ar suna bizar, mai ales într-o narațiune modernă ori futuristă, în poezie ele rezolvă rapid probleme prozodice locale și dau, categoric, muzicalitate. Când aceeași prozodie cere, de pildă, scurtarea versului cu o silabă, *a mele/noastre* (în loc de *ale mele/noastre*) pică la țanc. E admisibil și să

debordezi sporadic de *suspinuri* provocate de meandrele *soartei*. Dar în niciun caz nu se cade să te „vaieți” de ale ei *chine* (chinuri...!), justificând că rimează cu *bine*, oricât ai flutura steagul licenței poetice, deoarece, dincolo de legile gramaticale scrise, în poezie simțul limbii e prioritar. Cu umor la purtător, *chine* și *suspinuri* ar putea, în schimb, contribui la parodii excelente, unde ar face pereche ideală cu – să zicem – faimoasele gafe politice *succesuri* și *almanahe*...

În ideea creării unui ritm interior, chiar dacă folosim vers alb, am mai observat o teamă ciudată de cratimă (*nu ai fost aievea/n-ai fost aievea*). Nu sunt lămurită încă dacă nefolosirea ei acolo unde ar fi imperios necesară din punct de vedere poetic ține de necunoașterea gramaticii sau doar de ignorarea cu bună știință a ritmului pomenit, dar cu certitudine în multe contexte utilizarea cratimei ar salva versuri care n-ar suna rău dacă nu ne-am împotmoli în melodia care, cu o notă în plus, iese din partitură.

Personal – și nu cred că greșesc foarte tare – aș adăuga, ca punct de sprijin în recunoașterea licenței poetice versus greșeala gramaticală ordinară, și calitatea rimei, în vederea căreia e bine totuși a consulta un dicționar online, disponibil azi oricărui aspirant la titlul de poet ajuns în dilemă sau impas. Nu numai că găsim alternative ori sugestii uneori (și de dorit!) neașteptate, dar muza, sunt convinsă, nu interzice accesul la dicționarele de rime.

Schimbarea valorii gramaticale este, la rândul ei, una dintre marile atracții ale poeziei, pe terenul acesteia făcând furori gerunziul devenit atribut din complement. Timid la început, acest verb nepredicativ, nepersonal și cu formă fixă a do-

vedit un uriaș potențial poetic, el fiind mutat de colo-colo până când a căpătat domiciliu stabil lângă substantiv. Astfel, marca de gerunziu *-ind/-ând* s-a transformat cu iuțeală în *-indă/-ândă*, iar noi, ca urmare, ne întâlnim la tot pasul (...versul) cu *mașină rulândă*, *femeie dormindă*, *canapea legănândă* ș.a.m.d. Faptul ar putea totuși induce în eroare cititorul atunci când dă peste un gerunziu pur-sânge, dar nu-i găsește regentul. Cum în prezent identitatea de gen e pe muchie de cuțit, iar scheme gramaticale nu se mai fac de mult, gerunziul respectiv s-ar putea pierde în „corola” de ineptii a poeziei, care e chiar indicat să fie strivită. În orice caz, e posibil ca acest procedeu să-și aibă izvor solid în *lebăda murindă* și e cert că uneori dă rezultate spectaculoase, dar de la *lebăda murindă* a lui Eminescu ori *piatra ondulândă* a lui Jebeleanu la *mașină rulândă* rămâne o distanță de nestrăbătut cu niciun vehicul, poetic ori ba.

Tot de la Eminescu citire avem un pleonasm (*cobori în jos*) care, oricât de acceptat sau controversat ar fi, nu poate fi folosit drept pretext pentru a naște epigoni. Aspiranții la titlul de poet/textier care-și strigă de mama focului iubirea prin *Revino iar!* nu-și au categoric izvorul în expresia eminesciană, ci, tot categoric, în necunoașterea regulilor gramaticale. Poate că, mă gândesc eu, neștiind ce altceva să fac când dau peste pleonasm mascate în licențe poetice, tocmai de aceea iubita/iubitul nu revine, pentru că nu e strigat(ă) „ca la carte”. *Revino iar* are, ca și cum n-ar fi fost de ajuns, un sinonim la fel de teribil și, de asemenea, imperativ: *întoarce-te înapoi*. Pesemne că entitatea cu dor de ducă din relația respectivă, având noțiuni elemen-

tare de gramatică, în ciuda poruncii categorice, preferă să meargă înainte, gest care n-ar fi deloc de condamnat...

Alt fenomen interesant și des întâlnit, recent de data asta (la scara timpului literar), îl reprezintă alternanța singular/plural: *noiembrie/ noiembriei*. Posibil să fie o metonimie particulară (anii sunt înlocuiți de toamne, iar toamnele de numitele *noiembriei*) ori sinecdocă (deși, teoretic, singularul ar trebui să înlocuiască pluralul, nu invers). Pică și pretextul prozodiei, aproape nimeni nemaiscriind astăzi în rimă clasică. În ce scop s-a făcut această multiplicare, deci, nu știu. Cert e că sunt contexte în care sună bine și emoționează. Dar *noiembriele* s-au răspândit atât de masiv (pe scheletul lor începând să ningă și cu *decembriei* de curând) încât, din veritabilă licență poetică riscă să ajungă rapid clișee. Până atunci nu-mi rămâne decât să mă întreb pe când *ianuariile, februarile, martiile...* mele/noastre (oare *august* la plural cum ar suna...?) și să menționez că pe ici, pe colo, ca și *lebadă murindă*, invenția lexicală folosită cu măsură și la locul potrivit are farmec. Dar – alt lucru știut – ce e prea mult strică. Bagatelizarea lor prea mare le poate anula și farmecul izolat, și șansa de a mai ajunge într-o zi în dicționare, căci, devenind atât de comune, poezii se vor fi plictisit de ele înainte ca lingviștii să le acorde atenția necesară.

Însă *noiembriele* sunt un mizilic simpatic pe lângă alte invenții. Când, copiind tiparele preexistente, sufixe para-cunoscute se adaugă la cuvinte cu care n-au nici în clin, nici în mănecă, apar forme bizare, la care spiritul cititorului presupun că tresaltă așa cum a tresărit al meu în fața lui

blasfemi, meschinătate, înfurtunat, înmăceșit ș.a. Oricâtă indulgență am avea, la urma urmei sunt (și rămân) niște ne-cuvinte fără nicio legătură cu *necuvintele* lui Nichita.

Formele fixe care se schimbă după cum bate vântul aceluiași poet de ocazie iarăși nu sunt de dorit și, îndrăznesc să susțin, departe de licența poetică. Nu te poți folosi, ca presupus poet, de construcția *cu toții* după cum ai tu nevoie sau crezi că ai voie, ea fiind invariabilă. Așadar: *știam toți ori știam cu toții* – niciodată nu *știam cu toți*.

Impersonalele s-au „personalizat” și ele de mult. De mult *tunăm* și *fulgerăm* și *ningem* în împrejurări neprielnice sau *ne înserăm* când suntem nostalgici. Chiar și în proză, nu numai în poezie, și nu (mai) pare nimănui nefiresc. Mai nefiresc e să *plouăm* sau *burnițăm*... Sau poate că numai imaginația mea în ceea ce privește acțiunile implicite ale verbelor respective e nefirească.

În final, mi se pare interesant de amintit un sens secundar, mai puțin cunoscut, al cuvântului *licență*: „atitudine, ținută care depășește limitele buneicuvinițe; lipsă de respect pentru formele obișnuite”. Atitudinea cu pricina dă naștere unui comportament licențios, care, la rândul lui, e strict legat de limbajul licențios, care se știe că are sinonime ca *impudic*, *indecent*, *nerușinat* etc. Iată, așadar, cum, până la urmă, pare-se că limba noastră s-a descurcat și fără ajutorul nostru, cei care îndrăznim să ne credem ultimii samurai ai ei, creând această bizară, dar corectă apropiere de termeni, prin care multe așa-zise licențe poetice pot fi trecute de-a dreptul în rândul limbajului pur și simplu licențios.

cartea zilelor noastre

▀ Adrian SIMEANU

Jurații americani

Zei ai vinovăției. Fincă ei decid. Guilty or not guilty. Perfect ilustrând asta în cartea* sa Michael Connelly. Și el creator de thriller juridic grozav peste ocean. Descurcăreț deplin în chestiuni procedurale penale, scrie superatractiv despre crime și-a lor instrumentare procesuală (în fazele de cercetare și judecată). Dovedindu-se-n timp un literat ultraprinceps în domeniu. Care expune plauzibil fapte și întâmplări, înfățișează credibil oameni în contact sau conflict cu legea și nu se zgârcește la adrenalină în construirea acțiunii tomurilor sale...

Haller, avocatul din limuzină la început este eroul său principal. Tot mai cunoscut și apreciat de clienții săi. Neprecupețind niciun efort spre a-i exonera de răspundere și a-i scoate din pușcării când îi simte inocenți. Adică acuzați pe nedrept de polițiști, agenți federali, procurori. Face asta cu mult curaj. Convinși că adevărul învinge și dreptatea triumfă. Luptă din răsputeri și se expune riscului atunci când ticăloșia își arată colții. Vrând să-l doboare și s-acopere crima. Făptuită din corupție nestăvilită și neomenie...

Ei bine, răbdătorul apărător al acelor destine contorsionate învinge

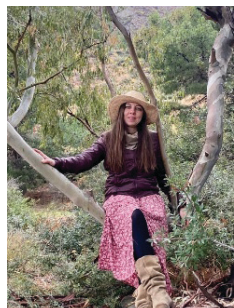
până la urmă. Și truda lui te ține cu ochii lipiți de foaia romanului lui (vreo patruzeci, deocamdată). I-am citit și eu câteva. Niciunul consumându-mi mai mult de două nopți. Și asigur pe toții fanii tabletelor mele că am acordat mereu maximă atenție. Sigur că studiile și activitatea-mi în drept mă împing sporit la volumele de acest fel. Aflu cum e și pe la alții și compar inevitabil. Pe de altă parte, admir pe deplin priceperea literară incontestabilă a autorilor în materie. Connelly fiind, indubitabil, unu` dintre ei. Păcat că traducerile-n românește puține-s și pe la biblioteci achiziționate rar. Concluzia? Notorietatea policierului occidental bine făcut predomină cert. Michael nu dă greș în chestiune...

*Michael Connelly, *Zei vinovăției*, Ed. RAO, 2023

poezie

D Dana ȘTEFAN

Toate drumurile duc...

La roma sunt statui cu pălării vii de pescăruși
 și cresc copaci broccoli din care
 zboară păsări cunoscute pentru coregrafii de grup papii
 poartă pe cap prepuțul lui Isus prin el străbate mai bine lumina
 în uterul bisericii un ciocan aleargă un om o frunză și - a găsit
 adăpost în sufletul unei clădiri o mașină-i sparge liniștea

Car în pantofi pietre și paie din care
 curând vor crește terme și colosee, foruri și arce
 cu coloane în stil ionic și corintic
 machete la scară mică în imaginația unui pion nebun, lăsate
 la dospit cu drojdie divină, au ivit civilizații de giganți
 prin ale căror ruine ne - nvârtim azi bezmetici
 nefăcând altceva decât poze
 Acolo unde ab urbe condita pluteau în coș
 romulus și remus acum plutesc chiloți și sutiene
 semn că oamenii contribuie încă intens la facerea lumii

Foamea de cărare ne poartă dintr - o biserică în alta toate
 au formă de vagin născătoare de dumnezeu fiind
 Chiar și când stai pe loc ești într - un alt loc unde se naște și moare,
 în același timp,
 un pește

Zile dezbrăcate de rutină
 Privesc cerșetorii ce dorm sub coloanele
 ce înconjoară basilica san pietro sau pe băncile
 din piața vittorio emanuelle și mă gândesc că toți au fost
 așteptați la venirea pe lume toți au avut un pătuț pregătit
 și - acum, fii ai omului, n - au unde să pună capul
 Un cap de copil îmi iese printre coaste

în dreptul inimii are ochii mari și deschiși
când îmi deschid fermoarul toracal ca unei valize de pânză
al cărei capac e giulgiul femeii din Antinopolis
sub ochii părinților mei eu sunt mama tata nu mai e

Retorice

Întotdeauna se găsește un pescăruș să
zboare spre-apus
Acropole: aici se spală vânturile
Aricii de mare s-au urcat în copac
Atena: clădiri unele peste altele ca niște
cutii de conserve din care un copil a încercat
să restaureze turnul babel.
cum ar arăta lumea dacă
din fiecare partidă de sex ar rezulta un copil?

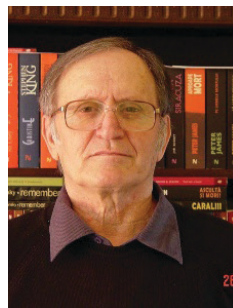
Progres

La Shabla, ai tot apusul într-o piersică
Prigorii stau pe sârmele de telegraf ca la numărătoare
La Ezerets, marea a depus pe mal uși, vase de toaletă și
pantofi muncitorești pe care cresc acum
colonii de scoici și cozi de comete
În Vamă, fete de 14-15 ani îți propun să
se lingă cu tine cât vrei pentru 10 lei
O bărcuță ca de hârtie plutește-n derivă căutând un alt înecat
A trecut vremea castelelor de nisip și-a înotului cu căluții de mare

Parking

La parterul blocului în care stau
pe bandă dublu adezivă
sunt parcați fără voia lor
zeci de gândaci de bucătărie
E un soi de insectar public
expus la panoul de perete
tocmai pentru că exponatele
au fost păstrate vii
Nu au ace de gămălie înfipite în cap
cum văzusem eu cei mai frumoși fluturi
într-o vacanță de vară
pe tocul ferestrelor de la mamaie de la țară

D Geo GALETARU

CA O ABSENȚĂ

Niciodată
în această vreme nestăpânită.
Oroarea unui gest, liniștea mâinii
pe tăişul sonor: aproximații
ale unui nou început.
Cu volute și reveniri
într-o atemporalitate în care ne integrăm
febrili și netemători.
Cât câștigi
amestecând întâmplările zilei, vorbind
despre ceva care se îndepărtează?
Aproximații
ale unui nou început.
Frunze și frunze: un gând
impenetrabil ca o absență.

UN CONTUR INVADAT DE OBIECTE

Fac un semn cu mâna, nu e depărtare,
e voință pură,
ceea ce pare că desparte două entități atroce.
Aici, pe un mal, e brațul meu călător,
e ființa predestinată contorsiunii,
ca o plantă agățată la reverul unui înger.
Privesc și înțeleg,
cineva mișcă peisajul,
îl urcă și-l coboară,
minunatele fapte vor veni pe urmă.
Un contur invadat de obiecte,

aceasta e singura lege a tuturor predispozițiilor,
în absența unei forțe suplimentare.
Îmi pun palma pe față și asta înseamnă
existența mea
și tot ceea ce e dincolo de ea.

CUVINTELE ȘI AȘTEPTAREA

Jocuri și ceasuri și alte peisaje,
siguranța opusă mediocrității.
Vom fi acolo, goana unui fluture
prin aerul care nu mai există.
Presupuneri nu înseamnă nimic,
un gest alungă treapta și
rosturile devin mai clare.
Înșurubați în noapte, atingem timpul
cu manuscrise oarbe: mici semnale
despre asceză și uzurpări curente.
Cuvintele și așteptarea: suntem pregătiți
pentru această simplitate.

ȘI VOCILE

Am descoperit
rafturile cu păsări,
am înaintat pe drumuri oarbe,
ghidați de rictusul înălțător al dimineții.
Nimic nu semăna cu ceea ce aveam de spus,
o încercare specială de-a camufla
sfârșitul, respirația atroce, dispozitivul.
Până la următoarea stație
fumam o țigară, admiram
echilibrul îmbătrânirii.
Și vocile, ah, vocile
erau o revelație
a unui pact ocazional
cu imposibilul.

D Leo BUTNARU

Noi, voi, ei...

De unde ar fi să se ia atâta poezie
chiar și pentru atât de puțini cititori?...

Ceea ce se întâmplă cu noi
este imposibil să nu fi fost descris deja-n multe poeme
dar mai ales în proze
de la miniatură la epopee

astfel că pentru a preciza în care anume
mai întâi trebuie să ne aflăm un lucru simplu de tot:
ce se întâmplă cu noi.

Iar întru aflarea răspunsului ar fi timpul
să se facă naveta spre alte galaxii –
încolo – și – înapoi
spre noi
spre ei
spre voi...

&

De fiecare dată când trece pragul casei
sau vremurilor în perindare
omul își amintește ceva.

Ce diferite sunt lucrurile pe care și le amintește
când trece pragul spre a intra
de cele pe care și le amintește când trece pragul
să plece...

Iar unii dintre noi parcă
s-ar înfricoșa să conștientizeze momentul
în care trec pragul – ar putea
să-și amintească lucruri sfâșietoare
și la intrare
și la plecare...

&

prin interiorul timpului – vine primăvara
prin exteriorul timpului – pleacă iarna
și noi – la mijloc
pe linia de hotar dintre interiorul

.....

și exteriorul timpului
probabil noi – ca niște borne ciudate
(bineînțelese – provizorii)
în lungul interiorității
și exteriorității timpului

&

...noi locuim în mahalaua România
iar voi în alte mahalale – Turcia Franța China etc.

chiar așa
în alte mahalale
una dintre care e chiar de
un miliard și jumătate de inși...

&

Peste gardul paradisului pierdut
umiliții își urlă ruga cea
nesuferită proniei:
– Ne înfrățește, Doamne, pre noi
desfrățiții
ce ne-am mușcat din inimă
ca din mărunț discordiei!

■ Stela IORGA

vărul

el fusese cândva
 ca un profil în tușe fine
 îi plăcea grafica
 și desena
 mai ales pe doamna bovary
 șezând la fereastră și așteptând
 târgul de vaci
 și șoaptele lui rodolphe
 era fascinat de banalul ridicat
 la rangul de operă de artă
 îi plăcea durer
 pe care îl reproducea
 cu măiestrie
 pink floyd
 beatles
 bach
 toate la o vârstă fragedă
 viața a venit peste el
 dincolo de limitele artei
 și l-a lecuit de bovarisme
 dar mai ales de durer
 azi este un om cuminte
 care adoarme de cum pune capul pe pernă
 somn fără vise
 nevastă cu doi prunci
 un divorț
 și o afacere
 o viață care intră
 într-o mărgică
 să o prinzi în salbă
 și să o arunci cu ciudă în lume

când bărbații o visează
 pe emma bovary iubind.

sh extrem

câteodată totul
 de pe mine
 valorează mai puțin
 decât cei 30 de arginți
 viața mă vinde
 viața mă are
 ea de crengile unui copac va atârna moartă
 pe cât timp
 eu voi supraviețui
 așa zdrențuită
 cum mă aflui
 și voi spune
 iubiți-i pe cei goi
 cu haine din gunoi.

strigoii

securistul acesta
 era frumos
 ca unul cu care visezi să joci
 pe roluri înainte de sex
 securistul acesta
 e dat dracului
 are ochii albaștri perfecți
 altcumva cum
 și mădulele toate

fără cusur așezate
securistul acesta
elegant
care-și scutură năvălaș părul pe spate
și care cabrează discret sub masă
când aude vreo tâmpenie
mă înspăimântă de moarte
fiindcă îmi aduce aminte
de o zăludă fecioară
care se ursise iubitului mort
până în ziua când acesta
a și venit să o ia
cu el
uneori pare om
dar dincolo de aceasta
simți dorința de putere
tot așa cum și pe mortul din adâncuri
îl sfâșiasse plânsul fetei
așa încât venise după ea
noroc de firul de mătase
pe care îl trag după mine în lume
biet suflet pribeag
dâra aceea de fericire
strălucitoare
care vine scriitorilor de sus
de foarte de sus
unde nu mai sunt cuvinte
este așa un fel de orbire
și foarte foarte multă iubire.

portretul artistului la bătrânețe

îi zice într-un fel
așa ca un cântec parcă
dar ca unul aspru de cătănie
contactul cu el
însă te vitriolează
de libidinos ce e
cuvintele lui ți se cațără pe tine
și te ling
altora le dau limbi generos
nu iubește pe nimeni
și este un delicat
nu concepe să sudui în preajma lui
decât dacă vorbește el porcos
într-un fel îmi aduce aminte
de un poet care obișnuia să se îmbete
și să meargă apoi în patru labe
plângând
cerându-și rusește la toți invitații
iertare
așa e și ăsta
într-o stare permanentă de îmbătare
este bătrân
atât de bătrân încât îi curg balele
din gură
pe lângă proteza frumos șlefuită
iubește câteodată scârbavnic
câte o poetă mică
de fuge aia de pe lângă el plângând
de silă
în rest
e om
și el.

D Viorel NEAGU

Tăcerea mâinilor

Îmi arătai în palmă liniile
Și îmi spuneai despre ele
Ca despre trecerea timpului,
Scria o istorie în care curgeau râuri
Mai repezi decât norii furtunii,
„Iată, spuneai, aceasta este viața ta,
Aici unde s-a adâncit vremea
Am apărut eu
Și dintr-o dată, dacă ai fi atent,
Ai vedea cât de adânc îți este dorul
Și ți-ai putea observa în adânc,
Oasele din palmă...”
Și tăceai,
Ca apoi să-mi arăți o linie subțire
Ca un tăiș de sabie
Și îmi spuneai că aceasta este linia iubirii,
Că tu ai săpat-o în carnea mea,
Că este cea mai importantă dintre toate
Și că ea ar trebui să se numească linia averii,
Eram fascinat de aceste deslușiri,
Căutam linii noi în fiecare dimineață
Palmele mele erau hărți cu povești,
Până-n ziua în care,
Tu ai plecat
Și palmele mele vorbitoare
Au amuțit ca o foaie velină
Pe care nimeni nu a scris nimic
Niodată.

Basm

Cât de mult trebuie să te fi iubit acel om
Încât, după ce și-a acoperit trupul cu tatuaje
Ca să poată să țină minte
Toate clipele petrecute cu tine,
A trecut apoi la armura lui de cavaler
Și a scrijelit-o
Încât după puțin timp arăta ca o poveste
Gravată în fier,
Iar când a terminat veșmântul acesta metalic de acoperit cu povești
A trecut la hamurile și căpăstrul calului
Și la șaua lui
Pe care și pe acestea le-a umplut de cuvinte,
Și când n-a mai avut loc
A scris direct pe grumazul calului,
Pe pieptul lui și peste tot până în copite
Și când calul lui a devenit la rându-i o poveste
A trecut la copacii pădurii
Și când trunchiurile și crengile
Au semănat cu niște scrisori,
A început să acopere frunzele cu versuri
Și acesta a fost sfârșitul,
Căci frunzele nu au statornicie,
Ci se duc luate de vânt,
Se împrăștie ca vorbele rostite în șoaptă
Și astfel povestea de iubire
S-a pierdut ca într-o toamnă
Ce a fost odată.

Prohod

Parcă locuiesc într-o casă de chirpici,
Sunt înconjurat de țărână,
Ea a ținut minte pașii care au călcat-o,
Pereți sunt făcuți din amintiri,
Așa cum apusul e făcut din portocale strivite,
Așa cum este iubirea făcută din oftaturi,
Dacă pământul locuinței mele de chirpici
Era luat dintr-un mal rupt, găurit, plin cu păsări,
Nu m-ar fi așteptat țărâna,
Ci cerul.

calendar

IUNIE

1 iunie 1909 – s-a născut, la Slatina, prozatorul și traducătorul **IONEL MARINESCU** (m. 28. 10. 1983, București)

1 iunie 1952 – s-a născut, la Bârza, poetul **MARIN LANGĂ**

1 iunie 1958 – s-a născut, la Căluși, poetul **GHEORGHE TRUȚĂ**

2 iunie 1964 – a murit, la București, criticul, istoricul literar și folcloristul **DUMITRU CARACOSTEA** (n. 10. 03. 1879, Slatina)

3 iunie 1960 – s-a născut, la Corabia, etnograful, etnomuzicologul și pedagogul **NICULINA MERCEANU**

6 iunie 1941 – s-a născut, la Strejești, filosoful și logicianul **ILIE PÂRVU**

6 iunie 1948 – a murit, la București, prozatorul și gazetarul **MIRCEA DAMIAN**, pe numele adevărat **CONSTANTIN MĂTUȘA** (n. 14. 03. 1899, Izvoru-Găneasa)

9 iunie 2014 – a murit, la Slatina, istoricul **PAUL MATIU** (n. 15. 08. 1951, Râmnicu Sărat)

10 iunie 1896 – s-a născut, la Slatina, istoricul de artă, eseistul, poetul și publicistul **ALEXANDRU BUSUIOCEANU** (m. 26. 03. 1961, Madrid)

11 iunie 1939 – s-a născut, la Perieți, poetul, prozatorul, publicistul și traducătorul **ION ANDREIȚĂ**

14 iunie 1970 – a murit, la București, **GRIGORE (NIFON) CRIVEANU**, primul mitropolit al Olteniei (n. 20. 02. 1889, Slătioara)

15 iunie 1939 – a murit, la București, scriitorul și gazetarul **NICOLAE M. CONDIESCU** (n. 15. 10. 1880, Craiova)

15 iunie 1998 – a murit, la Slatina, poetul și gazetarul **GEORGE ENACHE** (n. 30. 10. 1936, Ungheni - Argeș)

16 iunie 1944 – s-a născut, la Stoilești (Vâlcea), prozatorul **VIOREL DIANU**

18 iunie 2012 – a murit, la Orlea, Olt, poetul și publicistul **GIL PĂSCULESCU**, pe numele adevărat **GICĂ PĂSCULESCU** (n. 3. 03. 1945)

23 iunie 2000 – a murit, la Craiova, poetul, prozatorul și folcloristul **ION NIJLOVEANU** (n. 27. 09. 1913, Oprelu)

24 iunie 1940 – a murit, la București, muziciana și poeta **DOINA BUCUR**, pe numele adevărat **FLORICA E. IONESCU** (n. 18. 08. 1896, București)

25 iunie 1957 – s-a născut, la Caracal, poetul și prozatorul **PAUL SÂRBU**

26 iunie 1904 – s-a născut, la Balș, scriitorul și eseistul **PETRE PANDREA**, pe numele adevărat **PETRE IOAN MARCU** (m. 8. 07. 1968, București)

26 iunie 1942 – s-a născut, la Grădinile, Olt, poetul **CONSTANTIN IANCU**

29 iunie 1935 – s-a născut, la Morunglav, Olt, scriitorul și publicistul **ADRIAN BUTOI**

teatrul zilelor noastre

▀ Adrian SIMEANU

„...Escu”

Celebra comedie a nu mai puțin faimosului Tudor Mușatescu. Urmare a perechii, celebră și ea, „Titanic Vals”. Într-o montare faină foc. Ce a smuls îndreptățit potop de aplauze în Sala mare a Teatrului „Alexandru Davila”. În festivalul internațional „Livi Ciulei”, ajuns nu demult la ediția terță...

Ei bine, textul cu pricina s-a aflat de astă dată în lucrarea Teatrului „Stela Popescu”, din București împreună ferice cu moldovenii de la „Satiricus I. L. Caragiale”. Au regizat inventiv și echilibrat Sandu Grecu și Cristi Șofron. Izbutind un spectacol ultraatractiv. Plin de satiră și umor ce încântă masiv de la cap la coadă. Cu multe aluzii la actualitatea autohtonă ce macină stabilitatea internă și respectul exterior. E cert un text peren izvorât din tare sociale proprii ce nu-i scutesc defel pe români de disensiuni și controverse tot mai accentuate. Și nu doar pe ei, căci și pe la alții conflictele se întetesc periculos...

„...Escu” arată clar ce e, în fond, politica. Și cum e viața de familie a celor care aspiră la vârf în domeniu. Adică, la funcții înalte. Traseiști, de regulă. Plus, inevitabil, neves-

te, amante, influente substanțial în chestiuni de genul acesta de când lumea și pământul. Așa că și-n speță se confirmă valabilitatea zicalei „cherchez la femme”. Mușatescu a împletit nimerit cele două adevăruri incontestabile și a dat naștere unei superconstrucții dramatice de top. Cu o condiție, desigur: să se aplice asupra ei oameni pricepuți. Vizionari și intuitivi. Îndeosebi, talentați în nobila profesiune a artei scenice...

Precum regizorii mai sus menționați. Căroră li se alătură actorii Pavel Bartoș (grozav!), Sorin Aurel Sandu, Alexandru Floroiu, Manuela Hărăbor, Ludmila Gheorghiuță și ceilalți. Formând o echipă sudată, rodă și convingătoare. Ce onorează textul și pe-al său regretat autor. TEATRUL, în esență spus. Curatoru` Claudiu Groza și directoru` Dan Tudor făcând treabă bună prin includerea acestui spectacol excelent în manifestarea cultural-artistică pitteșteană. În maiu` viitor, altă întâlnire de acest nivel. Și mai interesantă sperăm bucuroși...

etnografica

■ Claudia BALAȘ

Ceramica populară din județul Olt – Imagine și document

*Ulcioare de nuntă antropomorfe,
sec. XX - colecțiile Muzeului Județean Olt*

1. Retrospectivă istorică

Până nu demult, cele mai numeroase centre creatoare de civilizație tradițională au ființat în zonele submontane și deluroase ale țării

și apogeul în practicarea meseriei de olar a fost atins spre sfârșitul secolului trecut și la începutul secolului al XX-lea. De exemplu, în Româna, județul Olt, erau amintiți 200 de olari în preajma primului război mondial, iar în 1968 încă mai lucrau 68 de meseriași.

Dintre toate centrele de olari de pe Valea Oltețului – Corbeni, Româna, Oboga, Iancu Jianu, Chintești, Govora, Comănești și Bobicești, în prezent se mai lucrează ceramică doar la Oboga și la Româna. Date despre aceste localități, care, din punct de vedere etnografic se găsesc înscrise în zona Romanați ne sunt furnizate de documente încă din secolul al XVI-lea. Despre olărit însă, documentele vorbesc abia în secolul al XIX-lea.

Într-un document din 1838, Constantin Obogeanu se plângea cărmuirii județului Romanați că locuitorii clăcași din comuna Oboga au lăsat pământul nelucrat din cauza olăriei. „Între puținii clăcași cei avem pe partea noastră de moșie, numită Oboga, cei mai mulți au meșteșugul olării și fiindcă aceia mai în toți anii și-au lăsat cuvenitele pogoane deslucrate, tot îndelet-

nicindu-să la lucrarea aceluia meșteșug mai cu totul au amorțit sporul agriculturii”¹.

Până la sfârșitul secolului al XIX-lea, aceste sate au fost centre de ceramică în plină dezvoltare. Aici s-a lucrat olărie pentru așezămintele Basarabilor și Brâncovenilor de la Brâncoveni și Călui și pentru boierii de la Craiova și Slatina². În a doua jumătate a secolului al XIX-lea meșteșugul era așa de dezvoltat încât autoritățile județului Romanați făceau următoarea caracterizare: „...industria există în starea ei cea mai rudimentară, ea mărginindu-se la ...olăria ce se creează la Oboga”³.

La începutul secolului al XX-lea, primele concursuri de olărie din România organizate la București dovedesc cât de apreciați erau meșterii olari de pe Valea Oltețului. În anul 1908 se înființa la București „Societatea Domnița Maria”, societate ce avea ca scop sprijinirea și răspândirea în România a artei naționale, scop ce este enunțat în statutul în baza căruia funcționa sus-numita societate. Prima manifestare publică a societății este organizarea unor concursuri de olărie, mobilă și scoarțe românești, ce urmau să aibă loc în toamna anului 1908. La aceste concursuri participau creatori populari din Oltenia,

Muntenia și Moldova. Ziarele contemporane publicau, în paginile lor, apelul lansat de societate către olarii români, apel în care aceștia sunt invitați să participe în număr cât mai mare la concurs. Li se atrăgea atenția în mod special să nu copieze: „Felul mărfurilor aduse, de prin alte țări cum se găsesc astăzi la târguri, ci se cer vase care să fie după izvoadele românești cele mai vechi. Adică să aibă o înfățișare plăcută, iar smalțul așa cum îl puneau strămoșii noștri. Să fie lucrate frumos, arse bine, cu sunet curat, să aibă pe ele izvoadele alese cu vopseli de ale bătrânești nu cu culori de prin târguri. Fiecare olar să lucreze cum se obișnuiește prin acea parte a locului și să nu caute să se ia după vase străine lui sau prin vecini”⁴. Concursul urma să se desfășoare în luna noiembrie 1908, dar în urma unei intervenții făcută de către primăria Bucureștiului, concursul are loc la 21 mai, în cadrul Bâlcii Moșilor din București. La concurs au participat 167 de olari din 51 de centre, cu 724 de piese. Au fost premiați 18 olari, premiul special în valoare de 100 de lei fiind obținut de Nicolae Florea Pielmuș din Oboga - Romanați. Tot din această localitate, un alt olar, Marin N. Diaconeasa a obținut premiul I în valoare de 75 de lei. Satisfăcuți de rezultatele obținute, puternic elogiute în presă, inițiatorii concursului de olărie din 1908 vor organiza, în 1910, un al doilea concurs, pe criterii aproape

¹ *Problema țărănească din Oltenia în secolul al XIX-lea* în Documente, București, 1977, p. 172-173.

² Barbu Slătineanu, *Ceramica românească*, București, 1938, p. 100-101.

³ Silvia Zderciuc, Mihail Butoi, Ghe. Mihai, *Așezări de olari de pe Valea Oltețului*, în „Revista muzeelor”, tom 6, nr. 2, București, 1969, pp. 196-198.

⁴ Silvia Zderciuc, Mircea Dumitrescu, *Concursul de olărie din 1908*, în „Revista muzeelor” nr. 1, București, 1970, pp. 145-147.

similare. Și la acest concurs Nicolae Florea Pielmuș din Oboga a obținut premiul I în valoare de 75 de lei, iar Marin Florea Preda (zis Cogete) din Iancu Jianu a obținut premiul III, în valoare de 25 de lei⁵.

Faptul că cele mai mari premii la aceste concursuri au fost obținute de olarii de pe Valea Oltețului demonstrează că aici se lucra o ceramică frumoasă, tradițională, care respecta tehnica de lucru, formele, motivele ornamentale și cromatica locului, așa cum prevedea apelul publicat în presa contemporană.

Localitatea Iancu Jianu este cunoscută în documentele medievale sub numele de Ciuturoaia sau Cepturoaia, proprietate a cunoscătorilor boieri Buzești. Din anul 1950, ea capătă denumirea de Iancu Jianu, în amintirea vestitului căpitan de haiduci. Deși aici nu se mai lucrează ceramică, tradiția locală mai păstrează nume de olari ca Florea și Constantin Bârsescu, Ilie Stan și Ilie Nicolae, Cârstea Roșoga, Ioniță Corbeanu, Constantin C. Crin, Marin Florea și alții. Numele multora s-a uitat. Pe la 1900 existau în comună 40 de olari⁶. Urmele acestui meșteșug cu o dezvoltare atât de mare la un moment dat în localitatea Iancu Jianu a dispărut în prima jumătate a secolului nostru. El poate fi reconstituit astăzi numai datorită pieselor existente în colecțiile muzeale și vaselor de mare capacitate găsite în localitate.

⁵ *Idem.*

⁶ Elena Deleanu, *Centre și olari de pe Valea Oltețului*, în „Meteor”, serie nouă, anul I, nr. 2 (5), Slatina, iunie 2003, pp. 23-25.

Meșteșugul olăritului a dispărut cu timpul și din alte localități de pe Valea Oltețului, un exemplu elocvent în acest sens fiind centrul de olărie de la Corbeni. În prezent, doar din documente mai putem să aflăm cantitățile și tipurile de vase pe care olarii le produceau, cum ar fi de exemplu documentul din 4 februarie 1863 în care 60 de familii din Corbeni se plâng egumenu-lui mănăstirii Călui și spun ce vase erau obligați să dea mănăstirii Brâncoveni: „Vasăle ce sunt datori să aducă olarii din Corbeni pentru praznicul ce se apropie:

- 40 de urcioare bune pentru apă, zmălțuite, de câte 3 oca de apă unul;
- 20 urcioruțe de câte o litră cinzaci dramuri, după forma
- coroafelor de sticlă, fără mănăși și zmălțuite curat;
- 20 oale de câte o oca una;
- 15 străchini
- 5 ligheane bune cu ibricele lor zmălțuite frumos și groase;
- 20 de talere zmălțuite frumos și groase”⁷.

Cu toate că olăritul nu se mai practică azi la Corbeni, putem configura o imagine de ansamblu a acestui centru de ceramică pe baza documentelor, a studiilor anterioare și a obiectelor existente în colecțiile Secției de Etnografie a Muzeului Județean Olt.

În centrul de olari de la Corbeni se producea ceramică smălțuită și nesmălțuită care se aseamăna cu cea de la Oboga și Româna.

⁷ *** *Documente privitoare la economia Țării Românești (1800 – 1850)*, vol. II, doc. nr. 645.

Obiceiul meșterilor de la Corbeni era acela de a însemna vasele de mare capacitate cu numele meșterului care le-a confecționat sau cu cele ale clientului. Formele obișnuite erau străchinile, taierile, cănille și oalele, ulcioarele, tămâiernițele, ibricile, solnițele etc., decorate cu motive simple, realizate cu pensula sau cu degetul⁸.

Concomitent cu răspândirea produselor fabricate, ceramica tradițională și-a diminuat însemnătatea, olarii optând pentru îndeletniciri mai lucrative. Mai cu seamă după al doilea război mondial meșteșugul modelării vaselor de lut la sate intră într-o firească și accentuată fază de disoluție, concretizată fie în dispariția completă, fie în estomparea sensibilă. Ca în toate localitățile în care se practica olăria de pe întreg cuprinsul țării, și în cele de pe Valea Oltețului meșteșugul a regresat sensibil sau s-a stins complet, îndeosebi după mutațiile economice, sociale și culturale cauzate de instaurarea comunismului. Cu toate acestea, pe Valea Oltețului meșteșugul a continuat. Astăzi, o ceramică frumoasă și de bună calitate se mai lucrează doar la Oboga și Româna.

2. Forme și decor

În olărie, elementul decorativ cel mai neschimbat este forma. Decorația care acoperă suprafața fiind supusă modei, suferă ușor diverse înrâuriri, care o fac să varieze mai mult sau mai puțin repede.

Formele se moștenesc veacuri întregi și sunt de obicei comune anumitor civilizații, epoci sau popoare, încât ele pot folosi drept criteriu în determinarea originii diverselor olării și în datarea lor.

Studiind formele și decorul ceramicii produse pe teritoriul județului Olt ne dăm seama că meșteșugul olăritului s-a practicat aici cu mult înainte de secolul al XIX-lea. Atât ornamentica cât și forma vaselor denotă origini foarte vechi și, mai ales, o continuitate de activitate. Astfel, menționăm străchinile ce amintesc formele cunoscute din așezările neolitice din zonă și mai apoi în ceramica geto-dacică, diferitele tipuri de căni și de oale cu una sau două torți, asemănătoare celor dacice și romane, ulcioarele cu o toartă de forma celor atât de răspândite în așezările și necropolele Olteniei Romane, oțetarele care doar la Oboga, prin înălțimea gâtului, continuă vechile forme ale amforelor antice, figurinele antropomorfe și zoomorfe, care le amintesc pe cele neolitice.

Unele elemente geometrice folosite la ornamentarea vaselor ca: triunghiul, spirala, valul, linia frântă, brâul alveolar, alcătuind o varietate nesfârșită de compoziții ne sunt cunoscute din așezările neolitice aparținând culturilor Vădastra și Sălcuța, descoperite pe teritoriul județului Olt, precum și de pe ceramica geto-dacică din zonă.

În centrele de ceramică de pe Valea Oltețului s-a lucrat atât olărie casnică cât și ornamentală. În prezent, în cele două centre care mai

⁸ Corina Mihăescu, *Ceramica populară din Oltenia*, București, 2006, p. 244.

sunt active, Oboga și Româna, se lucrează cu precădere ceramică ornamentală. Din categoria ceramicii „de consum” se mai produc doar oale, străchini, ploști, ulcioare de apă, meșterii olari renunțând a mai produce vase de mare capacitate.

3. Ceramica utilitară

Formele olăriei utilitare (casnice) sunt variate, pentru a răspunde astfel diverselor nevoi gospodărești. În această categorie intră farfurii, străchini, oale mari de murături, oale de fiert, ulcioare de apă, de oțet, pahare, ulcele de apă, solnițe, site de diferite mărimi, ploști pentru băuturi, vase de cărat mâncarea. Acest tip de ceramică este mai mult nesmălțuită, ornamentația este simplă, compoziția pământului mai nisipoasă.

Vasele de murături și de untdelemn care se găsesc în colecțiile Muzeului Județean Olt demonstrează că olăria de pe Valea Oltețului a moștenit formele mediteraneene ce se întâlnesc începând de la civilizația egeeană până azi. În Evul mediu, unele vase mari aveau aproape capacitatea unor butoaie și erau întrebuințate pentru păstrarea vinului sau a untdelemnului.

Vasele de murături erau mai mici și unele din ele aveau gâtul lung, având corespondent în vechile tradiții mesopotamiene. Împodobirea vaselor era făcută prin ornamente în relief, care șerpuiau pe pânțele lor și le încingeau ca niște cercuri reliefate suprapuse.

Ulcioarele folosite pentru păstrarea și transportul lichidelor aveau

diferite mărimi, cele mai mari pentru apă, iar cele mai mici pentru țuică dar și pentru apă. Forma lor imita pe cea a vechilor amfore, de la care s-a „scos” un mâner. Cele mai multe sunt nesmălțuite, sau smălțuite numai la partea de sus, mai mult în scop ornamental.

Ulcioarele de oțet sau de țuică erau oarecum de forma ulcioarelor obișnuite, dar cu mult mai mari și unele dintre ele aveau un gât de curgere pe partea opusă mânerului, ca un cioc; altele aveau două mânere mari. Ulcioarele de acest fel făcute la Oboga aveau o formă mai rară și oarecum curioasă. Aveau corpul cilindric, cu părțile de sus și de jos tronconice, puțin asemănătoare unui butoi, cu mânerul dispus ca la un coș, plasat la partea de sus.

Oalele de fiert, înalte, pântecoase la partea de jos pentru a primi căldura flăcării nu erau smălțuite, poate doar pe o porțiune mică la partea de sus, cu scop decorativ.

4. Ceramica ornamentală

Dincolo de pierderea treptată a funcției și a sensurilor cu care erau „încărcate”, ulcioarele de nuntă reprezintă astăzi vestigii ale artei, ale căror aură și fast dăinuie peste timp.

Ulcioarele și ploștile de nuntă sunt cele mai fastuoase obiecte lucrate din lut, cu ornamente specifice, întotdeauna smălțuite. Datorită funcției lor, care impune un aspect și o decorație pe măsură, se înscriu în categoria ceramicii ornamentale.

Ulciorul de nuntă era obiect de recuzită al ceremonialului nunții tradiționale. Noua entitate economică întemeiată prin căsătorie, noua familie, constituia centrul atenției întregii colectivități. Dar noua familie nu se creează și nu se consolidează, în concepția tradițională, numai prin acte economice și juridice. Ea trebuia consfințită și apărută printr-o serie de acte ceremoniale menite să o ferească de forțele malefice și să-i aducă fecunditate, prosperitate și o viață fericită, să o integreze în viața socială a comunității.

Ulcioarele de nuntă, împodobite cu protoame zoomorfe și avimorfe – cai, șerpi, berze, broaște, cloști cu pui, etc. – au o vechime considerabilă și au fost investite încă de la început cu sensuri propitiatoare. De exemplu șerpilor și broaștele sunt investite în credințele folclorice cu puteri ale fecundității telurice. Pe lângă aceasta, le vor întări casa în fața vicisitudinilor de tot felul.

În ceea ce privește înscrierea ulcioarelor de nuntă în fenomenul cultural contemporan, subliniem că acestea au înregistrat mutații interesante de funcție, rămânând ca elemente de decor ale interiorului modern căruia i se integrează armonios. Adesea se constituie în piesa centrală a unor servicii de țuică sau vin.

Alături de ulcioarele de nuntă, în categoria ceramicii ornamentale se înscriu și farfuriile și taierile care se produc la Oboga și Româna. "Niciodată nu s-au făcut mai multe farfurii ornamentale ca în secolele

al XVIII-lea și al XIX-lea. Ele de fapt au înlocuit plăcile ornamentale care erau fixe, în timp ce farfuriile se agățau și puteau fi înlocuite sau schimbate de loc după voință"⁹.

5. Plastica figurativă

Această categorie de ceramică este cunoscută în literatura de specialitate sub diverse denumiri: figurine de ceramică, jucării de lut, figurine rustice, plastică figurativă. Lucrate fie cu mâna fie cu tipare, aceste obiecte ceramice se caracterizează printr-o mare diversitate tipologică.

Plastica figurativă ne oferă posibilitatea să cuprindem în sensul său generic un întreg univers ce ține în special de „latura” ludică a ființei umane: jucării de lut, instrumente muzicale, obiecte de uz casnic în miniatură, elemente arhitectonice.

Legătura plasticii figurative cu o istorie veche de mii de ani este atestată de existența vestitelor figurine neolitice, antropomorfe sau zoomorfe, cu funcții legate de credințe religioase sau de cultul morților, miniaturi după obiecte de uz gospodăresc. Plastica figurativă de azi, deși a păstrat unele caracteristici care să argumenteze și să legitimeze elementele de continuitate, stă sub semnul ludicului și artizanalului.

Figurinele – jucării, urmașe nemijlocite ale figurinelor străvechi, și-au pierdut sensurile originale și rituale, rămânând doar cu atributul de obiecte care bucură și

⁹ Barbu Slătineanu, *op. cit.*, p. 163.

încântă prin aspectul lor deosebit. Numeroase exemple pot argumenta trecutul îndepărtat cu care se legitimează plastica figurativă din lut, ca exponentă a vechilor credințe și simboluri legate de cultul morților: „...le găsim cu ocazia săpăturilor în morminte, în resturile surpate ale caselor și ale bordeielor, în temple”¹⁰.

Figurinele de lut, denumire generică ce acoperă întreaga lume a formelor mici, alcătuind un capitol distinct la artei populare, par să nu țină seama de „replicile” istorice; mai curând ele își revendică în exclusivitate valențele ludice, specifice producției actuale: „La bălciurile de azi, găsim o multitudine de animale făcute în ceramică smălțuită care sunt vândute ca pușculițe, jucării, fluier sau chiar ornamente. Desigur că și în vechime se făceau astfel de animale pentru plăcerea copiilor de atunci (...) Spiritul formelor păstrate ne amintește prea mult formele preistorice pentru a nu admite continuitatea lor. Calul, călărețul, berbecul, câinele, cerbul, lupul și unele animale închipuite cu gâtul lung și cu capete omenеști sunt modelele mai des întâlnite. Formele omenеști care erau întrebuințate în vechime par să fie aproape cu totul părăsite”¹¹.

6. Ritmurile vieții - ritualitatea ceramicii

Întrupate din pământul din care, se spune, venim și în care ne ducem, vasele de ceramică au viața cea mai concretă dintre lucrurile zămislite de mâna omului. Ele se nasc, trăiesc și mor, ducându-și viața alături și împreună cu omul.

Pământul scos din locuri binecuvântate își are destinul său. El poate deveni oală, strachină sau ulcior, după voința și harul olarului. Dint-un „boț” de lut, mâinile aspre ale olarului „construiesc” pe roată vasul de ceramică sortit a-l însoți pe om în drumurile sale prin această lume. De-acum și vasul își va avea propria viață, mai scurtă sau mai lungă, hărăzit a sta la vatra focului, împodobind pereții caselor sau însoțindu-l pe om la sărbători. În mitologia populară, olăritului i se conferă statutul ambiguu al unui gest de tip *imitatio dei*¹².

Plămădirea din lut a vaselor este, în același timp, o probă și o încercare. Și, se spune, a fost făcut de Nefârțat, din dorința de a-l egala pe Creator. Dar el nu a reușit decât să „zidească”, nu să și însuflețească boțul de lut, apoi, crezând că focul îl va ajuta, l-a ars. Conform legendei, omul și vasul de lut sunt așadar înrudiți genetic. Multe prescripții și interdicții consolidează relația omului cu uneltele și obiectele casnice care alcătuiesc microuniversul său. În virtutea relației amintite, recipientelor de ceramică li se acordă o atenție specială. Contactul cu sacrul impur ca și faptul că – totuși – este un obiect cultural, rezultat

¹⁰ Idem, *Figurine de ceramică de tradiție preistorică*, în „Artă și tehnică grafică – Buletinul Imprimeriilor Statului”, nr. 7, București, 1989, p. 37.

¹¹ Idem, *Ceramica....*, p. 159.

¹² Narcisa Știucă, *Umila oală de pământ*, în „Datini”, nr. 3, 1998, p. 1.

al luării în stăpânire și investiții cu forță magică a ceea ce este natural (pământul), fac din vasul de lut un obiect ce întrunește atât calități pozitive cât și negative.

El poate sluji actelor de divinație (blidul sau taierul pus la „cina Ursitoarelor”, ori ulcelele cu farmece pentru dragoste), celor auspici-ale (străchinile și taierele sub care se ascund, de Sânvăsâi, obiecte ce semnifică însușirile ursitului, spre a fi descoperite și interpretate de fetele de măritat), celor augurale (vasele cu grâu ce se pun dinaintea logodnicilor și mirilor la întâmpinarea în prag) cât, mai ales, celor complexe, de tipul purificării și al ofrandei, ce însoțesc riturile funerare și postfunerare.

Un întreg mod de existență, un complex de credințe și mentalități pot fi surprinse prin simpla trecere în revistă a atelierului tradițional de olărie. În medicina empirică românească nu există fiertură care să nu trebuiască preparată într-o oală nouă, pentru ca leacul să-și augmenteze puterile.

Pentru sporirea eficacității unor rituri de secetă, se fura o oală de lut nouă și se arunca în cea mai adâncă fântână din sat. Dimpotrivă, pentru a potoli ploile abundente, se așezau sub streșini mai multe oale și ulcele pline cu ouă de găină.

Vasele de ceramică însoțesc cele mai importante momente ale existenței umane, de la primul scăldat al noului – născut, pentru care se încălzește apa într-o oală de lut nouă, ca pruncul să aibă glas frumos, și până la înmormântare,

când sfârșitul unui destin este marcat de spargerea unei oale.

7. Centre și meșteri olari de pe Valea Oltețului

În cercetarea propriu-zisă am investigat centrele de ceramică de pe Valea Oltețului. De-a lungul Văii Oltețului sunt înșirate, în jurul Balșului, câteva sate în care s-a practicat sau se mai practică încă meșteșugul olăritului, unele așezate pe malul drept: Corbeni, Româna, Pietriș, Oboga de Jos, Oboga de Mijloc, Oboga de Sus și Iancu Jianu, altele pe malul stâng: Chintești, Govora, Comănești și Bobicești.

În urma deplasărilor efectuate în zonă, în vederea identificării meșterilor olari care au practicat sau care mai practică încă acest meșteșug, am constatat că în prezent o ceramică frumoasă și de bună calitate se mai produce doar la Oboga și Româna.

În aceste centre, meșteșugul olăritului s-a practicat permanent. Olarii de aici lucrează atât ceramică smălțuită cât și nesmălțuită. Se lucrează ulcioare de nuntă, căni pentru vin, taiere, străchini, castroane, sascâi (ghivece pentru flori), putinele pentru bătut untul, borcane pentru păstrarea alimentelor, ibrice, butoaie pentru țuică, ploști (pline sau întregi și covrig), tămâielnițe, jucării, figurine.

Perioada de activitate maximă se înregistrează în preajma celor mai mari târguri și bălciuri (la Moșii de vară, de toamnă și la bălciurile din august până în octom-

brie). Ei parcurg astăzi cu mașinile drumurile Olteniei și Munteniei (merg în special la Rusănești, Vădăstrița, Corabia, Gura Padinii, Craiova, Turnu Măgurele, Roșiori, Alexandria, Giurgiu) și ajung mai puțin decât în alte dăți în Dobrogea, Moldova sau în Transilvania. Au fost semnalate în trecut cazuri în care olari de aici ajungeau și în Bulgaria, la unele târguri apropiate de graniță.

În comuna Româna, numărul olarilor este mare. *„Aproape tot satul lucrează. Am crescut la olărit și ne-a fost drag, dar olăritul se face greu”*¹³.

Olarii din acest centru sunt specializați în ceramică utilitară, dar ei se îngrijesc și de estetica formelor și a motivelor. Se lucrează ceramică smălțuită și nesmălțuită, cu forme și decoruri frumoase, proporționale.

Materia primă folosită de olari este pământul de oale, care are însușiri speciale și diferite de la o așezare la alta. Olarii din Româna iau lutul din Vâlceaua din Deal, iar „rușala” (un pământ colorat) este scoasă de un singur om dint-un loc de „sucoastă”, la vâlcea.

Am cunoscut mulți olari la Româna. I-am întâlnit pe Constantin și Ioana Murgășanu, pe Tudor și Sofia Cârstea, pe Ion Turcitu, pe Maria și Ioana Mihai, pe Mihai Dârman, pe Ștefan și Ana Nică, pe Eugen Cârstea, Dumitru și Ion Dincă, pe Ion, Dumitru și Ioana Nica, pe Ioana, Gheorghe și Eugen

Turcitu. Toți provin din familii renumite de olari, ca și Teodora și Ștefan Trușcă.

Teodora Trușcă, născută în anul 1929, provine dintr-o familie renumită de olari, tatăl ei a fost vestitul olar din Oboga, Ion Munteanu, iar soțul i-a fost nu mai puțin renumitul meșter olar Marin Trușcă. Poposind în atelierul familiei Trușcă am avut ocazia de a afla nu numai câte ceva din tainele acestui meșteșug milenar, ci și o impresionantă poveste de viață, pe care *tanti Teodora*, o spunea cu mult patos: *„Eu și cu soțul meu am fost oameni săraci, dar Dumnezeu a vrut să ne unim în treabă și să mergem ca boii la jug; am început să ne urzim viața; ne-am făcut casă, am făcut și cuptor de ars oale și am lucrat pământul. Așa am ajuns în rândul oamenilor de frunte”*.

Teodora Trușcă decorează la roată frumoase ulcioare de nuntă cu motive zoomorfe și antropomorfe. Desăvârșește formele prin motive pe care le lucrează cu mână sigură: *„Știu să fac decorul dar să și modelez; chiar dacă decorez sau jirăvesc, nu-mi tremură mâna deloc, este o plăcere pentru mine. Le-am transmis și copiilor mei anumite secrete ale meseriei”*. Ea confecționează ulcioare de diverse mărimi, câni cu capacități și motive ornamentale variate, „taiere mari” (lucrate în scop strict decorativ), ulcioare de nuntă, vase de flori, străchini. În gama pieselor pe care le confecționează figurează, de asemenea, și figurine antropomorfe, zoomorfe și avimorfe. Din paleta produselor sale nu lipsesc serviciile de cafea și

¹³ Informație de teren, Ioana Murgășanu, comuna Româna, n. 1965.

de ținută. Datorită talentului cu care este înzestrată, ea reușește să dea vaselor pe care le lucrează forme frumoase, cu proporții echilibrate. Frumusețea pieselor este pusă în evidență și prin culoarea smaltului, prin ornamentică.

Olăritul în familia Trușcă va avea viață lungă, pentru că și fiul, Ștefan, este olar. Ștefan Trușcă practică acest meșteșug din copilărie, de la vârsta de șase ani. Și-a perfecționat mereu tehnicile de lucru și și-a îmbogățit cunoștințele referitoare la ceramica din zonă, studiind colecțiile Muzeului Țăranului Român. Respectă atât formele cât și motivele zonei. Ștefan Trușcă este neîntrecut în România, fiind singurul care dă mare atenție vaselor sale decorative. Lucrează străchini, farfurii mari și în miniatură, căni de vin, cești de ținută, borcane mari smălțuite și renumitele ulcioare de nuntă. Peștele, cocoșul, spirala, fagurele sunt numai câteva din motivele „scrise” pe formele sale. „Fluiericele”, cum sunt denumite aici jucăriile, constituie un alt produs al olarului Ștefan Trușcă. Ele reprezintă în special păsări (cuci, pupeze, cocoși) și animale.

Ion Turcitu este „veteranul” olarilor din România. Are 75 de ani și vorbește cu mare plăcere despre meseria pe care a învățat-o de la bunicul și de la tatăl său și pe care o practică cu pricepere de la vârsta de 16 ani. Dacă mai lucrează și astăzi este pentru că „am avut noroc și zile; am fost pe front și am pățit multe; am stat patru luni și jumătate pe linia întâi, zi și noapte, am fost și

rănit”. Ion Turcitu lucrează și astăzi o mare varietate de forme: ulcioare, ulcioruțe, „buchete”, farfurii înflorate, ploști, ulcioare de nuntă, străchini, căni, cești, urși-pușculițe. „*Ulcioarele de nuntă sunt migăloase; le facem cu ornamente aplicate: berze, șerpi, broaște. Înainte nu erau așa de luxoase, erau roșii și simple, cu niște cotele albe*”¹⁴.

În România el este singurul care lucrează ploștile găurite. Ne-a povestit cum „se-ngăure”, pământul, cum se se-nvârtește ca un covrig pe roată, cum merge „cu două bucăți” până le petrece părțile și până ce încheie plosca.

Formele ceramicii sale sunt frumoase, iar decorația este „curată”, în stilul specific Românei. Pe fondul cărămiziu al vaselor sunt desenate cu cornul sau gaița „*înflorituri pe uscat sau jirăvituri pe ud*”: spirale, picături colorate, șiraie, cotele, elemente geometrice.

Este singurul care lucrează frumoase ulcioare cu „țâță” pe mâner și cu una sau trei berze pe gură. „*Eu n-o să trăiesc cât pământul și tare aş vrea să-i învăț pe cei tineri meseria mea*”, declara meșterul la cei 77 ani ai săi.

Un alt centru de olari de pe Valea Oltețului este Oboga. Orice iubitor al ceramicii populare știe că la Oboga se lucrează ceramică de foarte bună calitate. În prezent, în comună mai lucrează Marinel Ciungulescu, Constantin Diaconeasa, Ion și Elena Răducanu, Marin Murgășanu, Dochia Dincă,

¹⁴ Informație de teren, Ion Turcitu, comuna România, n. 1923.

Mihai Chiroiu, Dumitru Dincă, Petre Gheja.

Grigore Ciungulescu, născut în anul 1927 s-a impus în peisajul etnografic contemporan datorită promovării filonului tradițional în creațiile sale și valorii estetice a pieselor ceramice pe care le confecționează. De la tatăl său a deprins arta de a însufleți lutul. Păstrând tradiția ceramicii de la Oboga, Grigore Ciungulescu și-a creat de-a lungul timpului un stil propriu. Acest stil se caracterizează prin bogăția compozițiilor ornamentale, prin echilibrul și proporția lucrărilor, precum și prin finețea execuției. Și-a îndreptat atenția mai ales către realizarea de piese ceramice cu pronunțat caracter decorativ, funcția lor utilitară trecând aproape cu totul în plan secundar. Specifice creației actuale a lui Grigore Ciungulescu sunt motivele *melcul*, *coada de păun*, și *popul vieții*, singulare în Oboga. „*Ca să faci un lucru astăzi trebuie muncă și talent. Sunt singurul în Oboga care face așa ceva*”- spune meșterul. În aceeași categorie încadrăm și motivul *cocoșul* realizat de meșter într-o manieră proprie ca motiv central apar și peștii redați de meșter într-o manieră naturalistă. În ceea ce privește cromatica, preferințele sale se îndreaptă spre culorile maron, galben și verde.

Datorită talentului cu care este înzestrat și pasiunii cu care lucrează, Grigore Ciungulescu a fost apreciat prin acordarea a numeroase premii la diferite expoziții și târguri ale creatorilor populari. În anul 1994 a primit titlul de Membru al

Academiei Artelor Tradiționale din România; cu acest prilej i s-a decernat și Premiul Centrului Național al Creației Populare, în semn de recunoaștere și apreciere a întregii sale activități creatoare.

În anul 1997 i-a fost decernat unul din premiile Fundației Culturale „Ethnos”, pentru menținerea și transmiterea valorilor tradiționale ale ceramicii românești. În anul 2002 a primit medalia „Serviciul credincios”, clasa a III-a din partea Președinției României, ca semn de prețuire și recunoaștere a talentului său creator. „*Mergem la târguri și la expoziții... premiile sunt un stimulent al meu. Problema e că obiectul poate să-l facă oricine dar, dacă nu știe să-l picteze și să-l înfrumusețeze, tot degeaba*”, spune bătrânul meșter.

Un alt meșter olar originar din Oboga, crescut în atmosfera de creație caracteristică acestui centru a fost Ion Răducanu. Născut în anul 1927, el a învățat să modeleze și să înflorească vasele de la tatăl său, care excela mai ales în confecționarea ulcioarelor. Activitatea creatoare a Ion Răducanu își trage seva din filonul tradițional al vechiului centru de olari de la Oboga. El a lucrat o parte din categoriile de vase de veche tradiție, dar, în același timp, a renunțat la piesele a căror utilitate s-a perimat în condițiile de azi. A lucrat ulcioare, căni, taiere mari (în scop decorativ), străchini, ulcioare de nuntă, vase de flori, service de țuică și de cafea. Elementele decorative caracteristice pieselor lui Ion Răducanu aparțin mai multor cate-

gorii: geometrice, florale, astrale, avimorfe. Cele mai frecvente sunt cele geometrice: spirala, punctul, linia dreaptă, cercul, semicercul, valul (numit de olarii obogeni „cotel”), romb.

Creația lui Ion Răducanu se bucură și în prezent de apreciere în cadrul expozițiilor.

Meșterii olari din cele două centre, Oboga și Româna, ne-au dat amănunte despre cum se pregătește pământul, care se transformă apoi în vase de diferite forme și mărimi, precum și despre vopsea care este tot un amestec de mai multe tipuri de pământ. Așa am aflat că argila din care își lucrează olarii din Oboga vasele este de pe matca Oltețului: „S-a terminat pe malul dinspre Oboga și olarii trec pe malul celălalt și iau, cu ajutorul căruței, pământul de care au nevoie, îl depozitează în curte toamna”, pentru că „iarna, cu cât îl ninge și îl degeră mai mult, cu atât e mai bun”. După aceea îl bagă în malaxor, ca să-l subțieze. „Înainte ne învârteam cu picioarele pe el, până se întindea, se făcea puțin și rămânea compact. Apa o punem așa, la ochi. De când Mitrică Viscol a inventat malaxorul de mână, e mai simplu. Bătrânii nu au fost proști. Au fost mai deștepți ca noi. Ei au scos și cornul de vită, cu care se ornează, că nu se îmbibă apa în el”¹⁵.

Dintre tehnicile decorării ceramicii, pictarea este cea mai intens valorificată. Culorile se obțin, în esență, pe cale naturală. „Folosim

drept culori rușala, albul, verdele, negrul și maroul. Rușala este pământ roșu dintr-un sat din Corbeni. Pe timpuri, se întovărășeau trei - patru inși să sape până ajungeau la pământul fin, la rușală, și o scoteau. Împărțeau pământul, îl lăsau să se usuce și se făcea mărunt, se pisa, cât știa omul că are nevoie. După aia, îl strecura printr-un săculeț de pânză până se făcea ca păsatul. Albul este huma de Medgidia (sau caolinul), pe care o luăm din comerț. Verdele este humă amestecată cu verde din oxid de cupru. Sârmulițele de cupru le strângem, le ardem și țundarul, pleznele (bucățile care se cojesc de pe sârmă) se strâng de câteva ori și le măcinăm prin râșniță și adăugăm apă. Se mestecă pasta care iese cu alb (humă), ca să iasă verde, că singură iese culoarea neagră. Maro se face din rușală, la care se adaugă praf din rocile vulcanice din comuna Voineasa. Le aducem acasă, le măcinăm cu apă ca să iasă maro, punem o măsură de pastă din asta și cinci măsuri de rușală. Cremul îl obținem din alb amestecat cu puțin roșu”¹⁶.

Odată modelate, „vasele crude se pun să se zvânte înăuntru, pe polițe anume sau la umbră”¹⁷. Apoi se scaldă în angobă, „în rușală” de cele mai multe ori. Ca să se obțină cele mai reușite efecte, meșterii fac acum „cât vasul este verde (umed) înfloratul cu cornul (vârful unui corn de vită prin care s-a petrecut o pană de gâscă), sau cu pieptenele, oda-

¹⁶ Idem.

¹⁵ Informație de teren, Griogore Ciungulescu, comuna Oboga de Jos, n. 1927.

¹⁷ Informație de teren, Gheorghe Turcitu, comuna Româna, n. 1932.

*Ploști, sec. XX-colecțiile
Muzeului Județean Olt*

tă un șir de pește”¹⁸. Soțiile olarilor ajută la „înfloratul” oalelor, care se face în special prin jirăvire cu cornul, cu pensula, prin ștanțare, prin stropire cu lingura, degetul sau cu titirezul. La decorarea ulcioarelor de nuntă și la vasele de mare capacitate se folosește relieful sau decorul înalt, care constă în aplicarea

și lipirea elementelor decorative modelate separat cu mâna: șerpi, broaște, berze, lei.

Demonstrația privind ornatul vaselor a mai scos la iveală și arta de a improviza desene. Cel mai important este ca vasul să fie bine fixat pe centrul roții olarului. „Piciorul lucrează și învârtește, cornul trebuie să fie așezat pe căluș și se face desenul tot învârtind roata. Eu am învățat și de nevoie. Se face desenul și cu pensula, când este uscat vasul. N-am folosit niciodată schița, am lucrat numai la ochi. Dacă se întâmplă să-mi cadă o picătură unde nu vreau, trebuie să găsesc repede un model în cap, că nu poți să ștergi, că se mângălește” ne-a declarat meșterul Grigore Ciungulescu.

În munca lor, meșterii olari de pe Valea Oltețului folosesc exclusiv unelte de tradiție veche: *cornul de vită*, cu ajutorul căruia se decorează vasele, *plotogul* (o bucată de piele cu care este netezită marginea vaselor), *fichiașul* din lemn (folosit la finisarea vaselor în partea exterioară), *titirezul* (o unealtă din lemn, cu ajutorul căreia este încrețită marginea taierelor), *pana de gâscă* și *paiul* (utilizate pentru a realiza decor foarte fin), *țâțarul* (unealta cu care se face țâța la ulcioare).

Olarii de pe Valea Oltețului s-au străduit să inoveze în concordanță cu specificul materiei prime locale, cu tradiția locală și cu cea generală. Numai inovația ivită ca un vlăstar pe trunchiul trainic al tradiției a avut șanse de a se încetățeni și de a se perpetua ea însăși.

¹⁸ Informație de teren, Teodora Trușcă, comuna Româna, n. 1929.

„Fără neîncetatul impact tradiție-inovație, olăritul în aceste centre oltene nu s-ar fi păstrat atât de viu și de divers. Lungul șir de generații de olari au reînnoit continuu tradiția milenară proprie. Mai cu seamă datorită fanteziei ineputabile cu care sunt combinate motivele ornamentale de bază în compoziții unice, irepetabile, uniformitatea sterilizată îi este străină ceramicii de pe Valea Oltețului, indiferent dacă o privim din perspectivă sincronică sau diacronică. Creația fiecărui olar reprezintă o facere, o investiție de asiduă frământare a minții și a sufletului, iar nu o copie a ceva dat”, după cum aprecia dr. Corina Mihăescu.

* * *

O primă observație care se desprinde se referă la două tendințe existente în „ceramica de Oboga”. Pe de o parte se poate observa păstrarea filonului tradițional, prin confecționarea unor categorii de vase cu forme și ornamente tradiționale. Străchini, taiere, căni, ulcele, oale, cești, ulcioare, sacsâi (ghivece de flori), solnițe. Pe de altă parte, la ceramica lucrată în prezent se pot observa transformări funcționale ce constau în trecerea de la olăria cu caracter utilitar la cea cu caracter decorativ. Dacă la Româna se mai lucrează într-o mică măsură și ceramică utilitară, la Oboga vasele frumos împodobite și-au pierdut cu totul funcția utilitară în favoarea celei estetice.

Bibliografie:

*** *Documente privitoare la economia Țării Românești (1800 – 1850)*, vol. II, doc. nr. 645.

*** *Problema țărănească din Oltenia în secolul al XIX-lea* în „Documente”, București, 1977, p. 172-173.

Deleanu, Elena, *Centre și olari de pe Valea Oltețului*, în „Meteor”, Serie Nouă, anul I, nr. 2 (5), Slatina, 2003, pp. 23-25.

Mihăescu, Corina *Ceramica populară din Oltenia*, București, 2006.

Slătineanu, Barbu, *Ceramica românească*, București, 1938.

Slătineanu, Barbu, *Figurine de ceramică de tradiție preistorică*, în „Artă și tehnică grafică – Buletinul Imprimeriilor Statului”, nr. 7, București, 1989, p. 37.

Știucă, Narcisa, *Umila oală de pământ*, în „Datini”, nr. 3, 1998, p. 1.

Zderciuc, Silvia, Butoi, Mihai, Mihail, *Așezări de olari de pe Valea Oltețului*, în „Revista muzeelor”, tom 6, nr. 2, București, 1969, pp. 196-198.

Zderciuc, Silvia, Dumitrescu, Mircea, *Concursul de olărie din 1908*, în „Revista muzeelor” nr. 1, București, 1970, pp. 145-147.

muzica zilelor noastre

■ Adrian SIMEANU

***Prietenul Arista,
cu muzică latino***

Un argentinian cu origini italiene. Un dirijor care-a studiat și prestează deseori în România. La Pitești, chiar luna asta. După spusele lui, a revenit cu plăcere pe scena filarmonicii locale. Oferindu-ne în chip reușit muzică strict orchestrală latino-americană. Plină de melodie, armonie. Culoare și ritm îndeosebi. De vibrație îmbelșugată. Atractivă nespus. Fapt ce i-a asigurat aplauze îndelungi pentru munca sa. Și dorința noastră îndreptățită de a-l revedea cât mai curând la conducerea tuttiștilor locali...

Merită cu prisosință să se întâlnească asta. Fincă și ei au de-nvățat, de acumulat. Iar publicu` din sală, de ascultat frumuseți sonore de la mii de kilometri distanță. Adică de pe plaiurile natale ale cântecelor incluse inspirat în program. Ramiro este un tip ardent, impetuos. Făcut pentru baghetă (deși n-a folosit-o-n concertu` semnalat meritat în tableta de față). Stabilind rapid un contact bilateral cu ascultătorii bucuroși de o asemenea (re)întâlnire cu un muzician talentat, bine pregătit și convingător în ceea ce face. Are energie cât cuprinde și-o răspândește entuziast. Cu real folos personal și nu numai. Îl apreciez și-l îndrăgesc pentru că-n

timp s-a dovedit și un prieten adevărat. Abia aștept să dau iar ochii cu el, anu` viitor. Chiar și discuția îndelungă avută după concert mi-a fost pe plac și cu folos. Vorbește fluent și corect românește și se gândește a oferi și de la noi, și de la ei niște momente memorabile. I-am sugerat o colaborare cu Florin Croitoru. Romanticul opus pentru vioară și orchestră de Caudella, de pildă. Sau o alta cu violonista lor Pilar Policano. Tânără și talentată enorm. Poate, cumva, s-o găsi o soluție de a-i fi plătit transportul. Certamente, un câștig pentru toți. Pentru Ramiro, Pilar, filarmonica gazdă și melomanii nedezmințiți. Indiscutabil, pentru cele două țări de gintă latină. Ce zici, tiner manager, ne faci darul ăsta fain?

evenimente culturale

▀ Adrian SIMEANU

Oaspeți de soi printre argeșeni

Florin Dochia și Stelian Tănase. Niște autori de amploare ai literaturii autohtone. Care ne-au onorat cu prezența și spusele lor culturale în două întâlniri recente, la Centrul Cultural Pitești. Amfitrioni, doi redactori-șefi: Virgil Diaconu și Leonid Dragomir...

Diaconu a adus aceeași temă-n dezbateri: „Poezia postmodernă și revistele literare”. A optat pentru ea precum a făcut-o și-n discuția cu Ana Dobre, de la Alexandria. Profesoară și critic, istoric literar, bine documentat-n domeniu. Florin, literat și tot șef de publicații, câmpinean însă, a povestit avizat despre atâtea: canon, postmodernismul american, reviste autohtone actuale, mișcarea beat. Vivaldi. Biblia. Vibrația operelor de artă oricare-ar fi ele. Chiar și despre Mircea Cărtărescu. Respins nu de mult de la primirea lui în Academie, nevotat (de ce oare?) de Breban și Valeriu Matei...

Florin îl socotește pe Mircea, îndreptățit, un romancier demn de atenție și de interesul internațional ce plutește tot mai apăsător în juru-i. Așa că nouă ne-a făcut mare plăcere să urmărim modu` lejer în care Dochia se mișcă prin poezie (în special cea de dragoste) sau istoria

literatură a lumii. E un tip doct, cu strașnice acumulări în materie de la care ai de-nvățat despre versuri, metaforă și alte subtilități în domeniu. Și nu numai. Pe bună dreptate eu simțindu-mă onorat că de-atâta vreme îi sunt colaborator asiduu la „Revista Nouă” (ce, din păcate, s-ar putea să nu mai apară). Bine c-ai venit, Florine, să ne lămurești, să ne instruiеști...

Că veni vorba de instruire, „Viața lui Panait Istrati”, noua carte semnată de Tănase, ne-a captat atenția din plin. Acesta grăind pe larg despre ea. Stârnit de Leonid Dragomir, șef la revista „ARGEȘ”. Care se manifestă în continuare ca un prezentator inatractiv, având probleme de dicție. De altfel, nu el a contat, ci Stelian. Om priceput și-n analiza politică și-un condei consolidat în zone diverse. Așa că s-a ocupat binevenit de Istrati și ne fuse de folos întru consolidarea culturii noastre cărturărești.

Astfel că orice revedere cu oamenii aceștia fi-va un câștig intelectual de necontestat. O auzi cineva de bună credință-n chestiune?

viața culturală locală

■ Maria IONICĂ

Un eveniment teatral de excepție

Sala de spectacole a Centrului Cultural „Eugen Ionescu” din Slatina era arhiplină în seara zilei de 9 aprilie, zeci și zeci de copii așteptând cu nerăbdare începerea spectacolului cu „Sânziana și Pepelea”. Inițial, adaptarea după piesa cu același titlu de Vasile Alecsandri, în regia lui Nicolaie Tony Dincă, a fost destinată copiilor cu dizabilități de la un cunoscut centru slătinean, dar au aflat de spectacol și alți amatori de teatru din oraș. Pentru o oră și jumătate zumzetul nerăbdătorilor spectatori s-a atenuat, singurele momente vocale fiind atunci când de pe scenă li se solicitau opinii, spectacolul devenind într-un fel interactiv.

În decorul de basm și-a demonstrat talentul actoricesc o echipă de 14 slătineni pasionați de arta dramatică, persoane cu îndeletniciri cotidiene obișnuite/ „normale”, care s-au deghizat cu talent (și aplomb) în împărați, voievozi, prințese, zmei și alte personaje de poveste. Și de erai doar

însoțitor al copilului/ copiilor, și de-i cunoșteai de mult pe unii interpreți, tot te emoționai când te saluta un împărat, întruchipat de Valeru Ciurea, responsabil și de inspirata sonorizare, un Lăcustă Vodă (Nicolaie Tony Dincă), un Păcală (jucat în travesti de profesoara Corina Dașoveanu, ca și stolnicul încredințat minunatei Ionela Mateșică) ș.a.m.d., nemaivorbind de farmecul tinereții protagoniștilor Sânziana (Mădălina Dozescu) și Pepelea (Pablo Ignatencu, elev). Nedorind să oitem vreun nume din talentata distribuție, prezentăm afișul spectacolului pe care sperăm să-l vadă și alți copii, cât mai mulți. Merită!

Pentru un spectator din alte vremuri, pentru care actorii erau niște ființe „inaccesibile”, o mare surpriză putea fi și invitația din final, când regizorul/ „maestrul de ceremonii” îmbia doritorii din public să se fotografieze pe scenă cu interpreții rolurilor preferate. Să vezi agitație... Cine-ar fi rezistat?!

Mulțumind inimoasei echipe de actori slătineni, îi dorim cât mai multe spectacole de care să se bucure micuții urbei noastre, sperând că este o garanție în acest sens și apariția primarului Mario de Mezzo, care-și face simțită misiunea la orice eveniment cultural important din oraș.

Felicitări, tuturor!

